

НЕОФАШИЗМЪТ: СЪЩНОСТ И СЪВРЕМЕННИ ПРОЯВИ

 ЗЕМЯ
София 2016

Отговорен редактор проф. д-р Васил Проданов
Съставител и научна редакция проф. д-р Васил Проданов
Организационен комитет: проф. д-р Васил Проданов
Симеон Игнатов
доц. Борислав Градинаров

ИК **ЗЕМЯ**

ISBN 978-619-7295-06-1

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ

Симеон Игнатов	
Фашизъм и неофашизъм	7
Васил Проданов	
Неофашисткото подземие на неолибералния капитализъм	9

ЧАСТ ПЪРВА. ФАШИЗЪТ ПРЕЗ ХХ ВЕК И НЕОФАШИЗЪМ ПРЕЗ ХХІ ВЕК

Васил Проданов	
Що е фашизъм и неофашизъм, и кои са причините, които ги пораждат?	17
Нако Стефанов	
Фашизъмът - вчера, днес, утре - същност и цели	37
Андрей Бунджулов	
Неофашизмите, пределите на капитализма и хелиотропичният ефект на историята	45
Максим Мизов	
Симптоми за възхода на неофашизма	54
Мария Пиргова	
Фашизъмът от ХХ век и новият световен ред като глобален диктат	66
Радко Ханджиев	
Що е тероризъм като проявление на фашизма и има ли той място у нас?	76
Христо Проданов	
Дигиталният фашизъм	95

ЧАСТ ВТОРА. ЕВРОПА И ТЕНДЕНЦИИТЕ НА НЕОФАШИЗЪМ

Валентин Вацев	
Новият европейски фашизъм между поезиса и мимезиса	115
Ивка Цакова	
Олигархизирана демокрация и опасност от неофашизъм в Европейския съюз	123

Людмил Георгиев	
Фашизмът и мултикултурализмът в Европа - между традицията и митологемите	130
Борислав Градинаров	
Европейският съюз, мигрантската криза и краят на европейския антифашистки имунитет	137
Петя Пачкова	
Грешната посока	143
ЧАСТ ТРЕТА. ИСЛЯМОФАШИЗМЪТ	
Богдана Тодорова	
Ислямофашизъм - идеологическата пропаганда днес	159
Христина Амбарева	
Ислямска държава и "ислямофашизъм"	166
Мохамед Ибрахим	
Ислямът - фашистка религия ли е?,	
ЧАСТ ЧЕТВЪРТА. ФАШИЗЪМ И НЕОФАШИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	
Искра Баева	
Съвременният спор за присъствието и проявите на фашизма в България	183
Кирил Кертиков	
Възможен ли е "неофашизъм" при "липса" на монархофашизъм в България?	191
Димитър Ганов	
Потенции на съвременния български нацизъм в удобния за него световен контекст	204
Минчо Найденов	
Неофашизъмът и борбата срещу него	213
Емилия Лазарова	
За луковмарш и неговия патрон	221

ВЪВЕДЕНИЕ

Фашизъм и неофашизъм

Симеон Игнатов, председател на БАС

За нас, представителите на БАС, днешната конференция е дългоочаквана. С проблемите, поставени от проф. Проданов в неговите тезиси, които очертават посоките за обсъждане на темата "Неофашизмът: същност и съвременни прояви", ние живеем, работим, борим се вече толкова години, колкото се простират от 10 ноември 1989 г. до днес.

Да вземем един от тезисите "Имало ли е фашизъм у нас до 9 септември 1944 г. Съществували ли са монархофашизъм, антифашистка борба и антифашисти".

Ние, убедени от историческите факти, винаги сме твърдели, твърдим и днес, че е имало и фашизъм, и антифашистка борба. Ето фактите:

Партизани и членове на бойни групи - 30 000. Убити партизани - 9140. Ятаци и помагачи - 200 000. Убити ятаци и помагачи - 20 070. Преминали през полицейски участъци - 64 345. Преминали през затвори и концлагери - 31 250. Участници в Отечествената война - 416 854. Загинали в Отечествената война - 10 753.

Цифрите могат да се уточняват. Те определят интензивността на говорещите факти. Но е исторически невярно да се твърди, че не е имало фашизъм и антифашистка борба. И заради обратните твърдения България е единствената страна в Европа и в света, в която върховният държавен орган - Народното събрание, не признава участниците в антифашистката борба за участници във Втората световна война. Този факт представя България и българския народ на световната сцена и история като несъществуващи държава и общност, когато целият свят през онези години гори в пламъци, дава жертви, съществува Холокостът - борба нечовешка, жестока, на живот и смърт. Иначе ние оставаме народ - без история и без бъдеще!

Ние чакаме отговор. Какво е днешното Народно събрание и какви са неговите народни представители? И кога ще се признае историческата истина?

Или друг тезис: "Има ли опити за реабилитация на фашизма след 1989? Какви са проявленията на неофашизма у нас днес? Можем ли да говорим за неофашистки организации и групи - от организаторите на Луков марш, през Боян Расате и бръснатите глави? За какво говорят разпространението на фашистка литература в България и оскверняването на антифашистки символи през последните години".

Нашият отговор е отново - ДА!

Фашизмът е жив и живее чрез своите мутации - антисемизъм, ксенофобия, национализъм, расизъм, тероризъм. Чрез героизация и реабилитация на нацизма, на нацистките престъпници и техните помощници, чрез разпространение на фашистки материали и символи, а така също и с отричането на Холокоста, се потвърждават проявленията на неофашизма днес.

Всичко това за нас изгражда понятието неофашизъм.

И всичко това се случва и може да се случи във всяка точка на нашата родна земя - от площад "Славейков" и оттатък планинската верига, от Ком до Емине.

И въпреки, че у нас има антифашистки и антинацистки текстове в българското законодателство. Има кметства, правителство, прокуратура, полиция и цяла държавна машина, които не пречат спокойно да си купиш "Моята борба" на Хитлер, безнаказано за издатели и книготърговци. Тъкмо за разпространение на тази книга във всяка европейска страна виновниците се наказват.

А в нашата държава, световноизвестна като страна на беззаконията и корупцията, можеш да правиш всичко, въпреки закона и заради закона.

Нашето общество чака този отговор. Още повече, трябва да се даде този отговор днес, за да не бъде късно утре.

Днешният ден и бъдещето се определят от отговорността на гражданското общество и от персоналната отговорност на всеки човек. Ние не можем да бъдем безразлични в какво общество ще живеят нашите потомци.

УС на БАС е с голямо очакване от днешната конференция, за да се изясни понятието "неофашизъм" и сме в готовност да проведем в близките месеци заседание, на което да обсъдим отговорността ни и да начертаем пътищата за нашата организаторска и идейна работа, за да неутрализираме проявите на неофашизъм и да дадем нашия принос в борбата на народа за изграждане на свободно и демократично общество, в което ще господстват хуманизмът и толерантността между хората, ще се отстояват ценностите на мира; хората ще бъдат равни и над всичко ще бъде върховенството на закона и правата на човека.

Неофашисткото подземие на неолибералия капитализъм

Проф. д.ф.н. Васил Проданов, УНСС, БАН

От сутрин до вечер по водещите национални телевизии, създаващи така нареченото публично пространство, в България се леят дитирамби за правата на човека, за евроатлантическите и европейските ценности и как още не сме ги реализирали достатъчно, защото не сме по либералному реформирали нещо. Като го реформираме ни чака светлото демократично бъдеще. Чака ни щастлив неолиберален свят, какъвто дори д-р Панглос в знаменитото съчинение "Кандид" на Волтер не си е представял.

Отдолу, под този щастлив свят на светло либерално-капиталистическо бъдеще, възхвалявано от журналисти, политици и НПО активисти, буботят подземията на един друг свят, който е съвсем различен.

Няколко мои емпирични впечатления от този свят само през последните две седмици:

Отидох в навечерието на Нова година в кварталния магазин на бул. Стамболийски, пред него видях две малки циганета да гледат жадно във витрината. Стана ми жал. Извиках по-малкото. Попитах го колко е голямо. Каза, че е в първи клас. Реших да му купя един шоколадов Дядо Мраз, за да го зарадвам. Детето грабна подаръка. Каза "благодаря" и хукна. След това в магазина чух едната от продавачките да казва: "Това са малки гаменчета, изверги." "Има и добри деца" - възразявам аз. "90 % са изверги, трябва ни един нов Хитлер" - настоява тя.

Оставих я и отидох на лекции в УНСС. Влязох в студентската тоалетна на първия етаж, в третата кабинка от дясно наляво, в наскоро ремонтираното ново крило на УНСС. Видях прясно на-

писан на стената текст: "Национал-социализмът е единственото спасение! - отдушник за професионално и сексуално реализираните индивиди". Този текст очевидно бе съвсем нов. Но срещу него, от другата страна, имаше стар от преди ремонта, от преди няколко години, полузамазан отгоре с боя при ремонта, но четящ се добре: "Хитлер е прав! Смърт на юдомасоните!" Бях влязъл в място, което от години е своеобразен пропаганден бутик! След това ми се наложи да отскоча до Историческия факултет на Софийския университет. Там, в средната тоалетна на втория етаж, видях изписан на вратата надпис: "Борисов - продажен турчин. Цветанов - циганин. Дянков - еврейин". Очевидно този надпис също е отдавна, от времето на първото управление на ГЕРБ и авторът му изразява ненавистта си към управляващите, идентифицирайки ги етнически с три общности, свързането с които изглежда изразява възмущение на ненавистни хора, негодници и мръсници, т.е. демонстрация на типично расово-фашистка идентификация на тези, които мразиш. Не мисля, че клозетните надписи са представителни. Но написани от студенти, родени и пораснали във времето на реставрирания капитализъм, и то на такова място, те имат символни и психоаналитични значения. Нещо скрито зад вратата на тоалетната тлее в главите на някои млади хора. Сега само там смеят да го споделят. Засега. Но де да беше само там! В Банско продават като туристически атракции чаши с лика на Хитлер, за да може всеки да си купи и да му се радва, докато си пие сутрешното кафе. В Бургас, протестиращи срещу безобразията на страната, на 16 януари 2015 г. развяха свастики на железния орел на Хитлер и други нацистки символи, като едновременно с това крещяха: "Българи юнаци!"

Наскоро бях поканен на представянето на една книга в музея "Димитър Благоев", ул. Бузлуджа, в София. След това се разходих наоколо. В един район от около 200 квадратни метра имаше десетина огромни надписа по стените на къщите и оградите на улиците "Шандор Петьофи", "Доспат", "Люлин": "Хитлер ни върна Южна Добруджа 07.09.1940 - 07.09.2010 - 70 години". Очевидно този надпис е от пет години там. Наоколо пишеше "Чичо Ади, обичаме те", "Българи, кръвта е привилегия, не даденост!" "Чичу беше прав" и след текстовете пречупен кръст. Заговорих един гражданин от квартала разхождащ кучето си за тези надписи. Той махна с ръка и каза: "А и нататък има много! Да, нужен ни е някой такъв с твърда ръка, за да ни оправи!" Не се възмущаваше. Възприемаше надписите като желание някой такъв да ни "оправи", което той споделяше! Помислих си, че ако в рамките на двеста квадратни метра има десетина надписа и пречупени кръстове, то в цяла София те вероятно са хиляди. А в цялата страна колко са? Колко са тези, които очакват някой да дойде и да ни "оправи"?

Наскоро вървах пеша по трамвайната линия на ул. "Граф Игнатиев" от Паметника на патриарх Евтимий към "Витошка". Видях сергия с книги. На челно място е сложена "Моята борба" на Хитлер в компания с книги на Платон, Цицерон, Аристотел, Кант.

Попитах: "Имате ли нещо от Маркс". Отговарят: "Не се търси, но ето Ви "Моята борба". Много се купува. Струва 35 лева". Продължих по трамвайната линия и малко след "Витошка" по "Алабин" видях отдясно, на цялата стена на една сграда огромен надпис: "Заедно срещу фашизма". В единия край на улицата продават фашистка книга (цената ѝ е по пазарному височка), а на другия край се обявява борба срещу фашизма. В същото време по телевизиите съобщават, че е паднала забраната за издаването на "Моята борба" на Хитлер в Германия и се канят да я изучават в училищата. Който ще я издава открива, че към нея има голям интерес не само в Германия, но и в много други страни. В същата Германия от три десетилетия насам Хитлер се превърна в част от рекламната субкултура, чрез която се продават различни продукти. Наблюдавам това и си мисля дали живеея в 2015, 1942 или 1943 година. Сещам се за "Обикновен фашизъм" - знаменитият филм на режисьора Михаил Ром.

Прибрах се в къщи, пуснах компютъра и влязох във виртуалното пространство на социалните мрежи, където се оказах в дискусия с "Моята борба" от края на 20-те и началото на 30-те години в Германия. Там открих, че се увеличават материалите и сайтовете, които виждат вината за всички проблеми в нашето общество в юдомасони, евреи, ротшилдовци, илюминати, глобални еврейски заговори. Оказва се, че не сме били под Османско, а "турско-еврейско робство". Оказва се също, че Маркс бил евреин, финансиран от Ротшилдовци, прокарващ техни идеи. И "комунизмът" е еврейски заговор. Така озверелите български вече представители на десницата обясняват, че за всичко преди 1989 г., времето, наричано от тях "комунизъм", когато имаме колективна собственост, са виновни "комунистите", но са виновни и за капитализма, и за частната собственост. Това шизофренично мислене пронизва най-различни пластове на нашето общество. Разпространяват се списъци на видни политици, които в една или друга степен имат еврейски корени и които са виновни за бедствената реставрация на капитализма. Виновни са за "комунизма" като "еврейски заговор". Но са виновни и за капитализма след това, защото същите тези "комунисти - евреи" са станали капиталисти. Така и зад "комунизма", и зад олигархичния капитализъм стои един и същи "юдеомасонски заговор". И си мисля дали се намирам в 2015 г. в България или в 1933 г. в Германия. Сега този нацистки дискурс е във виртуалното пространство във формата на различни версии на микрофашизъм. Пронизва като символика все повече градското подземие с надписи по тоалетни и графити по стените. Кога ли ще придобие макроизмерения и ще нахлуе в непосредствения живот, и ще започне да стреля, убива, мачка, ограничава? Възможно ли е това?

Живеем 25 години в телевизионна реалност на възторжено славословещите евроатлантическите и европейски либерални ценности и мултикултурализъм нашенски политици и идеолози от неправителствените организации. Но това е едната реалност - тази

на идеологическите апарати, която трябва да легитимира днешния канибалски неолиберален капитализъм. В тази реалност се представителите на около 50 партии, участващи в парламента. На които хората обаче все по-малко вярват и все повече смятат, че не изразяват техните интереси. Ако следваме психоанализата, можем да кажем, че това е неолибералното "Суперего", което ни програмира езика и правилните обяснения на света, в който живеем.

Наред с него е реалността на нашето "Его", на всекидневното, на сринатото битие, на маргинализацията, декласацията, обедняването, неравенството, в което живеят милионите граждани, които все повече не вярват на клишетата на "Суперегото", не вярват в светлото неолиберално бъдеще, за което крещяха от 1989 г. насам първоначално така наречените "демократи", после десни, седесари, реформатори, а накрая просто компрадорски елити, обслужващи външни сили или олигархични структури.

Противоречията на глобализирания неолиберален капитализъм все по-силно се чувстват в разминаването между тази пропагандно-идеологическа реалност и реалното материално битие на хората, извежда на преден план едно полуосъзнавано, но страшно "То".

"То" е третата реалност, която буботи в едно страшно подземие. По медиите хората едно говорят, но в клозетите и по стените се пишат съвсем различни неща. Нещо се напъва да се роди и не зная в кой месец - пети, шести, седми или вече девети? Какви чудовища ще се родят от тези подземия? Кого ще мачкат и унищожават те? И стои въпросът дали въображаемата щастлива неолиберална евроатлантическа и европейска медийна реалност, изпълнена с либерално-капиталистически клишетата на политики, журналисти и НПО-активисти, има нещо общо с другата реалност, в която се раждат чудовища. Дали това са различни светове или единият ражда другият, колкото и външно да изглежда като че ли не си приличат? Дали неолибералният капитализъм, прегърнат ентусиазирано от българската политическа върхушка и прославян от неолибералните пропагандни гишета на добре платени НПО-та, не ражда чудовища? Противоречията на глобализирания неолиберален капитализъм го правят все по-бременен с най-различни нови версии на някогашните фашизъм, нацизъм, франкизъм.

Историята като че ли се повтаря. Засега може би като фарс. Но може да стане и трагедия. На проявленията и вероятностите за такова повторение бе посветена Националната научна конференция "Неофашизмът: същност и съвременни прояви", проведена на 18 декември 2016 г., чиито доклади са събрани в този труд. Именно защото ставаше дума за научна дискусия на нея бяха представени различни гледни точки по изключително сложните процеси, които характеризират и раждат както класическия фашизъм преди Втората световна война, така и съвременните му проявления днес, в едно време, когато според папа Франциск I вече върви Третата световна война. И сигурно е прав като

се има предвид, че ежегодно, според Международния институт за стратегически изследвания, броят на убитите във военни конфликти нараства - през 2014 г. те са били 180 000, докато четири години преди това, през 2010 г., са само 49 000¹!

Именно затова и анализът и дискусията на тези проблеми става все по-важни и започва да се водят в международен план. В дискусията на конференцията, на която се обсъждаха тези проблеми намериха проявления алтернативни тези:

- Тезата, че не е възможна обща дефиниция на фашизма срещу тезата, че такава е възможна и то в различни версии при различните идеологии и теории.

- Тезата, че той е явление на XX век срещу тезата, че негови проявления можем да открием и в предходни исторически периоди - чак до епохата на Александър Македонски.

- Тезата за микро и протофашизмите срещу тезата за развитите форми на фашизъм.

- Тезата, че неофашизмът в развити версии, както преди Втората световна война няма бъдеще в Европа срещу тезата, че такава бъдеще е възможно.

- Тезата, че политически сили като Националния фронт във Франция или поведението и програмата на Доналд Тръмп в САЩ, имат неофашистки характеристики срещу тезата, че те не са такива.

- Тезата, че днес наблюдаваме нов тип неолиберален фашизъм, който унищожават държавите срещу тезата, че неофашизмът се опира на национализма и стремежът за завръщане на силната държава.

- Тезата, че неофашизмът възпроизвежда основни характеристики на фашизма, срещу тезата, че той е нещо качествено различно.

- Тезата, че фашизмът е резултат на финансовия капитализъм срещу тезата, че той е проявление на индустриалния капитализъм.

- Тезата, че фашизмът и неофашизмът са резултат на обективните противоречия на капитализма срещу тезата за целенасоченото му създаване от определени групи от хора (представители на Рокфелеровата или Ротшилдовата династии, илюминатите, САЩ и пр.).

- Тезата, че съвременният глобализиран неолиберален капитализъм е днешното проявление на фашизма срещу тезата, че неговите противоречия водят до фашизъм.

- Тезата за противопоставянето на пропагандно срещу строго научна употреба на понятието за фашизъм.

- Тезата за възможността за позитивистко-неутрално дефиниране на фашизма, с което да са съгласни всички срещу тезата за различни ценностно-идеологически модели на фашизма, които се противопоставят едни на други.

¹ Вж. **Norton-Taylor, Richard**. Global armed conflicts becoming more deadly, major study finds, In: *The Guardian*, 20 May 2015

● Тезата, че съществува такава форма на неофашизма като ислямофашизма срещу тезата, че не съществува и това е само инструмент на пропагандата.

● Тезата за мултикултурализма като проявление на неолибералния фашизъм срещу тезата, че той е ляво творение.

● Тезата за водещата роля на социално-икономическите и класови противоречия при възникването на фашизма срещу тезата за ролята на културни, религиозни, идеологически фактори и механизми.

● Тезата за това, че категорията "терористичен" е ключова при описание на фашизма и неофашизма срещу тезата за трудното дефиниране на тази категория.

● Тезата, че на 9 юни 1923 г. у нас е извършен фашистки преврат срещу тезата, че това не е бил фашистки преврат.

● Тезата, че в Българи е имало фашизъм или прояви на фашизъм срещу тезата, че е имало монархофашизъм.

Резултат на тази дискусия е настоящият сборник от конференцията, която научно бе подготвена от секция "Социални теории, стратегии и прогнози" от Института за изследване на общества и знанието към БАН, а организационно и финансово от Българския антифашистки съюз, подпомогнат от Фондация "Устойчиво развитие за България", Международна фондация "Георги Димитров" и представителството на Росотрудничество в България.

ЧАСТ ПЪРВА

**ФАШИЗМЪТ
ПРЕЗ XX ВЕК
И НЕОФАШИЗЪМ
ПРЕЗ XXI ВЕК**

Що е фашизъм и неофашизъм, и кои са причините, които ги пораждат?

Проф. д.ф.н. Васил Проданов, УНСС, БАН

1. Що е фашизъм?

Няколко причини затрудняват точното дефиниране на понятието за фашизъм:

Първо. Дискурсът за фашизма е силно стигматизиращ и се употребява непрекъснато срещу политически и идейни противници. Всяка от идеологиите се опитва да идентифицира фашизма с някой от своите конкуренти. Пропагандно могат да се вземат отделни признаци на една система и да се стигматизира някой като фашист или нещо като фашизъм, макар че фашизмът предполага система от характеристики. В момента част от новата студена война са взаимните обвинения във фашизъм.

Второ. Множеството му проявления също затрудняват дефинирането му и в дискусиите на тази тема различни режими и периоди са характеризирани чрез понятието фашизъм. В широкия смисъл то включва в себе си политически режими през 30-те и началото на 40-те години на XX век в множество европейски страни с различия в проявлението - на Хитлер в Германия, Мусолини в Италия, Франко в Испания, Салазар в Португалия, Хорти в Унгария и т. н. В тесния смисъл на думата фашизмът характеризира само политическия режим на Мусолини в Италия и това поражда различните дискурси, обяснения и алтернативни дефиниции. При всички тях имаме капитализъм, авторитарни и вождистки управления, на-

ционализъм и шовинизъм, масово общество, втора индустриална революция, милитаризация на икономиките. Именно многообразието на събитията и феномените в социалната сфера кара дори неокантианците от Баденската школа да говорят за обществените науки като идеографически, насочени към описание на индивидуалните особености на отделните факти. А Макс Вебер от своя страна ще въведе идеята за идеалните типове като инструмент за познание в обществените науки. Една или друга закономерност не може да се открие в чист вид, а се описва като идеален тип, от който реалните явления може да се различават в една или друга степен. По същия начин можем да предложим идеален модел на фашизма, при който отделните му версии са в различна степен реализация на този идеален модел - като се почне от криптофашизъм, микрофашизъм и протофашизъм и се стигне до типичен фашизъм.

Трето. Дефинирането на фашизма има ценностен и идеологически характер, което означава, че съществуват леви и десни, либерални, консервативни и марксистки дефиниции. В социалните науки всички факти са теоретически натоварени. Могат да бъдат видяни и интерпретирани по различен начин в различни теоретически контексти, зад които стоят съответни светогледи, идеологии, ценности. Най-значимо е разграничението между либерална и марксистка дефиниция на капитализма.

Между известните опити за либерална дефиниция на фашизма са 14-те негови признака според Умберто Еко, в които той е сведен до определени характеристики на неговата идеология: култ към традицията; отхвърлянето на модернизма; ирационализъм и култ към действията заради самите действия; възприемането на всяко несъгласие като предателство; противопоставяне на всяко различие и расизъм; опиране на фрустрираната, пострадала от кризата средна класа; национализъм и обесията за наличие на външен заговор; противникът се рисува едновременно и като много силен, и като много слаб; отхвърляне на пацифизма и разглеждане на живота като вечна борба; елитаризъм и презрение към по-слабите; култ към героя и смъртта; култ към мъжествеността; популизъм, според който народът е единно цяло със съвкупна воля и вождът изразява тази воля; създаване на специфичен език - нов език¹. Проблемът при тази дефиниция на фашизма е, че тя го свежда до характеристики само на определена идеология, но се пренебрегва въпросът какво поражда тази идеология и каква обществено-икономическа система характеризира тя.

Типичен пример за либерално дефиниране на фашизма имаме в работата на Жельо Желев в книгата му "Фашизмът", в която той се ограничава до характеристики на политическата надстройка и търсене на формални общи характеристики на различни надстройки чрез понятието тоталитаризъм. Една от най-добрите критики на това либерално дефиниране на фашизма можем да открием в световно известната "Блекуел енциклопедия на политическата мисъл", където се отбелязва, че "това понятие ни дава повече за

¹ Вж. **Eco, Umberto**. Ur-fascism, In: *The New York Review of Books*, June 22, 1995

историята на следвоенните идеологии, отколкото за сравнителното изследване на политическите режими... Конфузната история на идеята за тоталитаризма, както се вижда, показва, че това не е просто спорно понятие като "свобода" или "демокрация", нито ценностно натоварена нормативна идея като всички значими политически идеи, а е термин, чиито първични значения и употреба са изключително идеологически... Този термин както изглежда не притежава някакво социално научно значение. Той остава обаче ключ за характера на идеологията на студената война и така за социологията на следвоенната епоха.² Типично по либералному в тази дефиниция фашизмът се анализира чрез противопоставяне на либералната демокрация, аналогии с източноевропейския социализъм и пренебрегване на характеристиките на социалноикономическата сфера³. Особеност на неолибералния дискурс е, че всичко, което е различно от него, може да бъде характеризирано като фашизъм. Взема се една характеристика, например защитата на националната държава или националните интереси и се обявява за фашизъм, тъй като това е препятствие на глобализирания капитал.

В марксистките дефиниции за фашизма винаги присъстват и отношенията на частна собственост и капитализма, както и ролята на фашизма за спасението на намиращия се в криза капитализъм, за разлика от либералните дефиниции, които оставят настрана собствеността и се опират на позитивистките претенции за създаване на някаква либерална неутрална политология, чиито скрити и открити предпоставки са свързани с либералната многопартийна демокрация като висш нормативен модел, като висше състояние на човечеството, като "краят на историята". Либералните дефиниции пренебрегват социално-икономическата сфера, докато при марксистките тя има важно значение. Родова характеристика и на фашизма и на либералната демокрация е капитализмът. Чрез либералната демокрация в безкризисни времена господството на капитала е прикрито, незабележимо, представено чрез формално свободно избирани от гражданите парламенти и правителства. При фашизма става дума за открита диктатура на капитала, докато при либералната демокрация тя е прикрита зад формални политически права и свободи. Капитализмът при определени условия ражда либерална демокрация, а при други условия, когато изпада в системна криза и либералната демокрация, и нейните институции все по-малко работят, с нейна помощ води до фашизма. Класически пример за марксистка дефиниция на фашизма е тази на Георги Димитров като "открита терористична диктатура на най-реакционните, най-шовинистичните и най-империалистически елементи на финансовия капитал".⁴ В тази дефиниция водеща е идеята, че става

² Вж. Totalitarianism, In: *The Blackwell Encyclopedia of Political Thought*, Ed. By D. Miller, Oxford-Cambridge, 1991, pp. 524-526.

³ Вж. за по-подробна критика на това либерално разбиране за фашизма: **Проданов, В.** Десет тезиса срещу концепциите за тоталитаризма, В: *Политическата мисъл на XX век – поуки за България*, С., Авангард Прима, 2006, с. 33-55

⁴ VII Конгрес на Коммунистическия интернационал и борба против фашизма и войны (Сборник документов), М., Изд. политической литературы, 1975, с. 120.

дума за определена разновидност на диктатурите, тъй като диктатури имаме от античността до наши дни - такава, при която водеща роля играе финансовият капитал.

Кои са водещите системни характеристики в една дефиниция на фашизма?

1. Олигархизация и финансилизация на капитализма, каквато е ситуацията около Първата световна война и след това - между двете световни войни. Процесът на производство е подчинен на акумулирането на печалба във финансовата сфера, където и степента на интернационализация е най-голяма. Идеята за водещата роля на финансовия капитал е формулирана за първи път от Рудолф Хилфердинг през 1910 г. В периода след Първата световна война имаме разпадане на предходния златен стандарт и в най-висока степен криза на банковия капитал, който се нуждае от засилване и стабилизиране на държавата, за да оцелее. Това става паралелно с възхода на мощни монополи, свързани с индустриалния капитал, който започва да търси реализация също чрез държавата, подкрепяйки ускорена милитаризация с цел външна агресия.

2. Открито терористична форма на капитализма, свързана с войни и преразпределение на сфери на влияние, крайни форми на репресивност, за разлика от периоди, през които капиталът властва, но скрит зад либералната демокрация. Самото понятие за тероризъм няма международно дефиниране, но в случая се има предвид не просто смачкване на всяка вътрешна опозиция, а на първо място милитаризация и външна агресия за овладяване и подчиняване на страни и територии, за разширяване на "жизненото пространство". Факт е, че капитализмът чак до XIX век господства чрез различни форми на нелибералнодемократични режими - от абсолютни монархии до различни видове авторитаризми, в които може да има парламент, но право да гласуват имат няколко процента от населението. Открито терористичната форма на капитализма е нещо различно от тях. Тя се ражда в резултат на кризата на либералната демокрация, която не може да поддържа повече господството на капитала чрез външно изглеждащи нерепресивни форми, поради което прави това чрез открито налагана репресия - като се използват рязко увеличените възможности на държавата да централизира властта благодарение на технологиите на Втората индустриална революция.

3. Човекът се разбира като част от някаква расова, национална и пр. цялост, от тук расизъм, шовинизъм, национализъм, антисемитизъм, образ на врага, който по природа има негативни характеристики, но е именно онзи обект, спрямо който директно се налага в най-висока степен откритата терористична диктатура и милитаризъм..

4. Възход на вождистко-популистки авторитарни партии и сили в цяла Европа - от Мусолини и Хитлер през, Франко и Салазар, до Антонеску и Хорти.

5. Представлява крайно дясна версия на идеология на капитализма. Враждебен е към марксизма, либерализма и умерения консерватизъм, макар че може да заема елементи от всеки от тях.

6. Антикомунизмът е важна характеристика на фашизма. Робърт Пакстън от Колумбийския университет, един от най-известните изследователи на фашизма, специално отбелязва, че фашистите са "единствената ефективна бариера на другото политическо движение, което е във възход в резултат от Първата световна война: комунизмът."⁵ Фашизмът вижда като главен свой враг комунистите и затова веднага след идването на власт на Хитлер на 27 февруари 1933 г. се извършва провокацията с подпалването на Райхстага. Арестувани са и вкарани в лагери единадесет хиляди комунисти и социалисти. През април 1933 г. е забранена Германската комунистическа партия.

7. Израз е на криза на Просвещението, за което говорят теоретиците на Франкфуртската школа и обръщане за легитимация към миналото, за разлика от марксизма и социализма, които се легитимират чрез модернисткото бъдеще.

8. Социалната база на немския нацизъм са дребните собственици, дребната буржоазия, включително и големите маси от работническата класа, намиращата се в условия на криза средна класа, а при италианския фашизъм от значение са и селските маси.

Тези характеристики могат да се разглеждат като свързани с идеалния модел на фашизма, проявяващ се в обществото и реализиращ се като държавна политика. От него можем да разграничим най-различни версии на криптофашизъм, протофашизъм и микрофашизъм. Понятието криптофашизъм е въведено от Теодоро Адорно и означава негласна подкрепа или възхищение от фашизма от отделни индивиди или социални групи. Понятието микрофашизъм е въведено от Жил Делъоз. При микрофашизма характеристиките на фашизма се проявяват не в обществото като цяло, не и чрез държавните структури, а чрез поведението на отделни индивиди, групи, обществени сили, партии, движения. Факт е например, че проявления на микрофашизъм преди Втората световна война имаме в почти цяла Европа. При протофашизма може да имаме относително слабо проявление на споменатите характеристики. Той може да характеризира различни радикални десни партии, движения, режими, които имат предпоставки при определени условия да прераснат във фашизъм, но в дадения момент са неразвит, начален негов стадий. Типичен пример в това отношение са голяма част от появяващите се дяснорадикални партии и движения през последните години в света.

2. Кои са факторите, които родиха фашизма?

Защо и как негови проявления можем да открием във всички западни страни преди Втората световна война, като се почне от много по-големия антисемитизъм във Франция, отколкото в Германия, мине се през политиките на подобряване на населението

⁵ Вж. **Paxton, Robert O.** Is Fascism Back?, In: *Project Syndicate*, <https://www.project-syndicate.org/commentary/is-fascism-back-by-robert-o-paxton-2016-01#flvcWHV75UhqRRDq.99>, January 7, 2016

чрез евгениката в редица американски щати между 20-те и 30-те години на XX век, затварянето на японците в трудови лагери в САЩ през Втората световна война и се стигне до възхищението и подкрепата за фашизма от широки кръгове в британското общество, включително и английското кралско семейство? Защо версии на криптофашизъм, протофашизъм, микрофашизъм пронизват всички западни страни в различна степен и това е един от факторите, правещи възможен Мюнхенския сговор през 1938 г. между Великобритания, Франция, Италия на Мусолини и Германия на Хитлер? В нацистка Германия принудително се стерилизират всички "непълноценни лица" (евреи, цигани, душевно болни, комунисти), а на определен етап по време на войната започват и да ги унищожават. Но известно е, че в американския щат Северна Каролина са стерилизирани всички, чието IQ е по-ниско от 70. Подобни закони действат в Дания, Швеция, Норвегия, Финландия, Естония, Швейцария.

Кои са основните групи причини, водещи до появата на фашизма както във версиите му на протофашизъм, криптофашизъм и политическа идеология, така и като държавна политика?

Първо. Загубата на доминиращи позиции на съществуващия световен хегемон Великобритания и икономическия възход на все по-конкуриращите го Германия и САЩ в началото на XX век. Начало на мултиполярен свят, в който няколко големи капиталистически страни ще започнат да водят битка да наложат своята хегемония и да изграждат военни блокове. Това предизвиква милитаризация, нарастваща външна агресивност, създаване на военни блокове, геополитически противопоставяния, войни в един или друг регион за завоюване на съответни ресурси. Войните стават изход от кризата на капитализма. Разпадните процеси, които заплашват самото му съществуване, се проявяват при рухването на Руската империя. В останалата част на Европа той се мобилизира чрез рязко засилване на държавата и нейната агресивна битка за външни ресурси и защита на своя капитал. В условия на мултиполярна битка и войни държавите рязко засилват своята роля в различни авторитарни или фашистки версии, както става в цяла Европа. Такива процеси имаме и в Америка, където милитаризацията всъщност играе основна роля за излизането от голямата икономическа криза през 1929-1933 г. Всъщност немалко автори говорят, че програмата на Рузвелт успява само благодарение на Втората световна война, на така нареченото военно кейнсианство.

Второ. Дългият период на капиталистическо натрупване в условията на доминиращ световен хегемон довежда през последните десетилетия на XIX век до господството на финансовия капитал, отслабващ и дестабилизиращ държавите, до появата на империализма, при който капитализмът се опитва в нарастваща степен да печели извън националните държави чрез колониални или неоколониални методи на подчинение на определени страни и региони, от които да извлеча капитал. В последната четвърт на XIX век

чуждите капиталовложения нарастват 2.3 пъти, а за периода между 1900 и 1913 г. те се удвояват. Главни износители са Великобритания, Франция и Германия⁶. Ускорено се увеличава дългът на много държави. Господството на финансовия капитал по принцип рязко увеличава неравенството, защото засилва възможностите за извличане на рента и експлоатация. Това е най-експанзионистичната форма на капитал. Когато тя господства имаме ускорено нарастващо неравенство и дългове в различните държави. Това рязко увеличава възможностите за кризисни процеси и разпад, поради което финансовият капитал ще потърси възможности за спасение в рамките на нови парични политики в рамките на националните държави. Така ще се случи след "Черният четвъртък" през 1929 г. на борсата в Уолстрийт, когато започва рухването на цената на ценните книжа и криза на първо място във финансовата сфера. Когато пазарът достига дъното си през 1932 - от предходната стойност на акциите са останали 10%. Широко разпръснатата собственост на акциите означава, че загубите са понесени от средната класа. Същевременно американските банки си искат връщане на заемите от Германия, което повлиява и нейната икономика. В Германия най-тежко и масово проявление на кризата става девалвацията на марката още през октомври 1923 г., когато месечната инфлация стига 29,500 % и 4.2 трлн. марки се равняват на един щатски долар⁷. Започналата през 1929 г. криза се стоварва лавинообразно върху германската икономика. През 1931 г. затварят петте основни банки. През 1932 г. броят на безработните стига 6 млн. човека⁸. Вярно е, че нацистите говорят много срещу финансовия капитал, но самият нацизъм се появява като резултат на криза, породена от доминирането на финансовия капитал, който търпи огромни загуби и подчинението на силната държава предполага неговото стабилизиране и оцеляване. Известията от страна на държавата във военната сфера, политиките на засилване на агрегатното потребление и рязкото увеличаване на потребителския кредит ще стабилизират този капитал в рамките на силните авторитарни държави.

Трето. Реакция на кризата става засилването на националните държави и регионални блокове, които мобилизират милионите хора под флага на национализма и расизма, изваждат държавите от кризата, ангажират милионите безработни в ускорено увеличаващото се производство на оръжие и инфраструктура.

Четвърто. В условия на мултиполярна конкуренция типични стават геополитическия реализъм и политиката на големите държави от типа "разделяй и владей". Големите американски корпорации подпомагат идването на Хитлер, опитвайки се да го насочат към СССР. Между 1923 и 1933 г. финансова подкрепа за идването на власт на нацистите в Германия оказват англо-

⁶ Вж. **Пузакова, Е.П.** Мировая экономика, Ростов-на-Дону: Феникс, 2001, с. 13.

⁷ Вж. **Димитров, А.** Най-ужасните случаи на хиперинфлация през XX век, В: Econ.bg, 15.02.2012.

⁸ Вж. **Sheehy, Hannah.** The Weimar Republic and the Economic Slump 1929-1933, In: <https://prezi.com/vr6b5uiymld7/the-weimar-republic-and-the-economic-slump-1929-1933/>, 3 December 2012

холандският нефтен концерн Роял-Дач-Шел, автомобилният крал на САЩ Хенри Форд, американския banker Уорбург, британският вестникарски магнат Харолд Ротемир, виждащ в идването на власт на нацистите в Германия възможност да се организира противопоставяне срещу Съветска Русия⁹. В своя документален филм "Неразказаната история на САЩ" знаменитият американски режисьор Оливър Стоун отбелязва, че президентът Труман одобрява през 1941 г. формирането на партизанска армия срещу съветската власт, закодирана под името "Славей", инфилтрирана в създаденото от нацистите през същата година движение на ултранационалисти, виновно за смъртта на хиляди евреи, поляци и съветски граждани, противопоставящи се на отделянето на Украйна в отделна държава.

Пето. Капитализмът се намира в тежка криза, проявяваща се в безработица, недоверие към институции и съществуващи партии, възход на антисистемни сили, декласация и маргинализация на големи групи от хора. От ляво започват да говорят, че това е "последен стадий на капитализма", водещ до революции. Капитализмът обаче успява да се съхрани, заменяйки либералната демокрация с крайни версии на контрол и принуда над обществото. Разрушителните следствия на Първата световна война водят до криза и разпад на социалните системи, при което, както става в историята от времето на Платон, обществата оцеляват засилвайки рязко централизацията и контрола, създавайки йерархични системи и популистки лидери. Световната криза през 1929-1933 г. изостря тази тенденция. Фашизмът е плод на либералната демокрация, която в условията на криза не може да запази капитализма и той се нуждае от алтернативен стабилизатор, поради което рязко се засилват авторитарните тенденции, сигурността става по-важна от свободата - търси се спасител. Значителното нарастване на безработицата, декласацията, бедността, социалното неравенство водят до масово кризисно съзнание и поведение - търсене на силен човек и силна държава, противопоставящи се на опасностите, на врага, за да се излезе от това състояние. Това прави социално необходима появата на авторитарно-популистки лидери и партии, предизвиква провал на доверените версии на либерална демокрация, води до авторитарни режими в цяла Европа, различаващи се (а) по отношението към други раси и идентичности, например антисемитизма в Германия; (б) по милитаризма и готовността да се търси военно решаване на проблемите чрез война.

Шесто. Кризата на капитализма не води до революционна ситуация и възход на левите партии, а до появата на мощни сили, които им се противопоставят. Размишлявайки защо западни марксистки като Антонио Грамши ще въведат понятията за "идеологически апарати" и "идеологическа хегемония", обяснявайки чрез тях защо независимо от острата криза милионите работници не правят антикапиталистическа революция, а тръг-

⁹ Вж. Черкасов Н. С. О германском фашизме и антифашистском сопротивлении. Томск: Изд-во ИОА СО РАН, 2006, с. 133-135, 78.

ват след фашистките лидери. И вместо да следват призива "Пролетарии от всички страни, обединявайте се!", правят точно обратното. Затова Адорно и Хоркхаймер ще говорят за криза на Просвещението, което умира в пещите на Аушвиц, а Ерих Фром и Вилхелм Райх ще намесят дори психоанализата, за да намерят интимните механизми, при които кризата на капитализма ражда фашизъм.

В тези условия в цяла Европа и в САЩ се появяват множество версии на микрофашизъм и протофашизъм, като най-развитата негова форма, свързана с идеалния модел на фашизма, имаме в Германия.

3. Какво представлява неофашизмът?

2015 стана годината, в която в световен план прилагателното "фашистки" започна да се употребява и прикачва към всякакви политически явления с честота невиждана през изминатите преди това седем десетилетия от края на Втората световна война. Макар, че много от тези употреби имат пропаганден характер, не можем да не забележим, че съществуват реалности, които отново създават предпоставки за това явление.

Първо. Отново имаме господство на финансовия капитал, премахване на разделението на инвестиционни и търговски банки, скок на експлоатацията на целия свят не чрез традиционното разделение на необходима и принадлежна стойност на индустриалния труд, а чрез спекулациите с финансовия капитал и създаване на капитализъм, водещ до рязко задлъжняване на страни, региони и отделни индивиди. От 1990 до 2015 г. публичният дълг на САЩ и ЕС е нарастнал с 40 %, а в Япония още повече. Днес степента на финансилизация на капитализма е по-голяма от времето преди Първата световна война, когато се появяват теориите за империализма и финансовият капитал е излязъл повече от всякога от контрола на държавата, имаме масово задлъжняване и на развити и развиващи се страни, битка за доминираща валута. Едва 2-3 % от съществуващите в света пари са свързани с материалното производство, а останалите обслужват виртуалния финансов капитал, които извлича рента от реалното производство чрез системата на различните видове кредити. Водещият механизъм на експлоатация е чрез финансовия, а не чрез другите форми на капитал. Проучвания на периода на възхода на фашизма през 20-те-30-те години на XX век показват как Голямата депресия става пусков механизъм за екстремистко гласуване, как финансовите кризи водят до фрагментизация и поляризацията на парламентите. Това се наблюдава и у нас в навечерието на 19-майския преврат през 1934 г., и още повече днес - никога в българската история в парламента не е имало толкова партии колкото днес - около 50. Гласовете за радикалната десница в ЕС са се увеличили за пет години след банковата криза и по време на възхода на фашизма преди Втората световна война, и сега с около една трета. И тогава, и сега от кризата се възползва не радикалната левица, а ради-

калната десница. Проучванията показват, че финансовите кризи и при възхода на фашизма след Първата световна война и сега рязко увеличават стачките, бунтовете, антиправителствените демонстрации, уличните протести. Като цяло техният брой се утвърдява в сравнение с предишни периоди¹⁰.

Второ. Тероризъм и нарастваща вълна от държавно и недържавно насилие, войни за преразпределение на сфери на влияние. Американският президент Джордж Буш каза, че основен враг днес е тероризмът. Наскоро Обама каза същото. Но заедно с това имаме действията на САЩ, в резултат на които през последните години милиони хора са невинно убити, обявявани като колатерални загуби. А броят на бежанците през 2015 г. стига близо 60 млн. човека. Върват войни за преразпределение на сфери на влияние, които водят до масови убийства и геноцид. Съществува наличието на голямо количество хора с опит от Първата световна война и наличието на оръжие в ръцете на населението подпомагат възхода на фашистки структури и агресия. Сега имаме възход на приватизираното насилие чрез милиони хора, работещи в частни структури за сигурност, частни армии, разузнавателни и контраразузнавателни агенции към фирми и корпорации. Нарастващата несигурност в България засилва призивите за създаване на доброволни отряди за самоотбрана и опълчения по селата, а и срещу опасностите от нахлуване на имигранти и терористи. В различните европейски страни се издигат призови и започна създаване на доброволни отряди за самоотбрана от имигранти и други опасности, за които все повече се правят аналогии, че приличат на някогашните шпицкоманди в Германия, създавани при подобни условия.

Трето. Бързо нараства броят на евроскептиците и националистите. В исляма, в християнството, в една или друга култура, етнос, нация, и пр. се откриват първопричините на един или друг проблем и призова за действия по тяхното ликвидиране или ограничаване. Нарастващото неравенство и социално-икономически противоречия се осъзнават не непосредствено в политическа и икономическа форма, а чрез религиозни, етнически, расови противопоставяния. В САЩ расовите дистанции през последните години нарастват. Във Франция има 475 000 евреи, което е 1 % от населението на страната, но 51 % от всички расистки атаки са насочени към евреи. Проучване в Гърция показва, че 67 % от възрастното население има антисемитски нагласи¹¹. 88 % от френските евреи казват, че през последните пет години антисемитизмът във Франция е станал много по силен, а 39 % от унгарските евреи са били жертви на антисемитски нападки през последните 12 месеца¹². Страхове от антисемитизъм рязко

¹⁰ Вж. **Manuel Funke, Moritz Schularick, Christoph Trebesch.** The political aftermath of financial crises: Going to extremes, In: <http://www.voxeu.org/article/political-aftermath-financial-crises-going-extremes>, 21.11.2015

¹¹ Вж. **Goldberg, Jeffrey.** Is it Time for the Jews to Live Europe?, In: *The Atlantic*, April 2015

¹² Вж. **Gay, John Allen.** Is Antisemitism Back in Europe?, In: *The National Interest*, 18.10.2013

увеличават емигрантската вълна на евреи от Европа към Израел, независимо от опасността от военни действия и терористични актове там. Количеството на завръщащите се евреи от Франция в Израел през последните години се е увеличило със 73 %, от Белгия - с 46 %, от Холандия - с 57 %¹³. "Антисемитизмът е във възход, подхранван от тенденции, които заплашват основната тъкан на европейското съзнание и ценности", написа в "Гардиън"¹⁴. Това го имаме и във времената на класическия фашизъм, но тогава нямаме ислямофобия и християнофобия. Сега имаме рязко засилване и на едното, и на другото, т.е. отхвърлянето и убийството на другия не е само на расов, но и на религиозен принцип. При това антисемитизмът и ислямофобията характеризират много силно отношенията между Израел, където живеят наследниците на най-големите жертви на фашизма, и арабския свят. При което се стигна дори до ситуация, че израелският премиер Бенямин Натаняху обяви, че главният мюфтия на Йерусалим Амин Ал-Хусейни е отишъл по време на войната при Хитлер, който нямал намерение да унищожава евреите и поискал той да направи това¹⁵. Така мюсюлманите са представени като виновни в крайна сметка за Холокоста и се превръщат във въплъщението на крайните версии и на нацизма, и на днешните действия на фундаменталисти и представители на Ислямска държава.

Четвърто. Отново имаме криза на либералната демокрация, олигархизация и преход към нелиберални демокрации. Вестник "Гардиън" излезе с тревожна статия, че дори в британските университети, където би трябвало да има академична свобода, съществуват страхи и ограничения да изразиш мнението си¹⁶. Недоверието към тази демокрация води до това, че в САЩ по малко от 20 % от младите хора до 29 години не виждат смисъл да гласуват на избори и същото е характерно за много други страни¹⁷. В ситуация, при която мрежа от няколко десетки глобални корпоративни медии, зад която стоят много милиарди, играят ролята на водещи идеологически апарати, налагащи едноизмерно мислене, либералната свобода на словото все повече изглежда илюзорна. Екип от учени от Принстънския университет вече направиха изследване, след което заявиха, че САЩ са олигархия¹⁸. Нараства поляризацията на партийните системи и обществата. Недоверието във водещата институция на либералната демокрация, каквато е парламентът, от САЩ до България е между 8 и 10 %. В България средствата, които се дават

¹³ Вж. **Magni, Stefano.** L'eterno spettro dell'antisemitismo, In: *L'Opinione*, 27.05.2014

¹⁴ **Nougayrede, Natalie at al.** A New Exodus? The reality of being Jewish in Europe today?, In: *The Guardian*, 5 April 2015.

¹⁵ Вж. PM Netanyahu's Speech at the 37th Zionist Congress, In: *Prime Minister's Office*, <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speechcongress201015.aspx>, 20.10.2015

¹⁶ Вж. **Anthony, Andrew.** Is free speech in Britis universities under threat?, In: *The Guardian*, 24 January 2016.

¹⁷ Вж. **Pisani-Ferry, Jean.** The Politics of Young and Old, In: *Project Syndicate*, <http://www.project-syndicate.org/print/young-people-today-worse-off-than-previous-generation-by-jean-pisani-ferry-2016-02>, February 2, 2016

¹⁸ Вж. **Gilens, Martin and Benjamin I. Page.** Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens, In: *Perspectives of Politics*, September 2014 , Vol. 12, No. 3

на Националната служба за охрана, която пази политиците са няколко пъти повече отколкото на разузнаването и контраразузнаването, т.е. очевидно политиците се разглеждат като мразени, ненавиждани и изложени на много по-голяма опасност отколкото всички останали 7 милиона българи, които би трябвало да бъдат пазени от външни опасности чрез разузнаване и контраразузнаване. Нарастващото недоверие към държавата и нейните институции, от което се възползват десните за прехвърляне на власт към пазара, се проявява във фрагментизация и разпад на предходни партийни системи, криза на политическите партии, намаляване на тяхната членска маса и твърдите ядра, гласуващи за тях. Предходното ляво-дясно политическо пространство започна да се деформира при намаляващия суверенитет, традиционните политически идентичности да се размиват, а обвиненията, че левите не са истински леви, а и десните не са предходните десни, да стават все по-чести. Социалдемократическа и либерална Европа е в криза и се придвижва наляво в политическо отношение. Навсякъде в различни версии с успех се ползват авторитарно-популистки вождове и партии като се от партията на Ердоган в Турция, тази на Бойко Борисов в България, на Виктор Орбан в Унгария, на Качински в Полша, на серия от възходящи дяснорадикални лидери в Западна Европа - от Найджъл Фараж във Великобритания през Марин Льо Пен във Франция до Доналд Тръмп в САЩ. В най-мощната страна в ЕС във възход са ПЕГИДА ("Патриоти-европейци против ислямизацията на Стария свят"), организираща акции в 14 държави в Европа и Алтернатива за Германия. Тя в началото на 2016 г. се превърна третата по подкрепа партия във ФРГ. Кризата и на класическата пряка демокрация по времето на Платон и на Ваймарската представителна демокрация е раждала стремеж към силна централизация и авторитарен лидер начело. Точно това наблюдаваме в момента. Разпадът на либералната демокрация намира израз в рязко понижаване на доверието към съществуващите партии, политици, политически системи и възход на популистки лидери, обединяващи масите чрез засилване на структурите на сигурност и образ на враг - в различни версии. Те засилват ролята на държавата и сигурността - физическа и социална, претендират да връщат суверенитет и отслабват чужда зависимост, увеличават контрола върху идеологическите апарати, реализират успешен пиар.

Пето. Имаме ускорено движение на обществени настроения в радикално дясна идеологическа посока. Дяснорадикалните и неофашистки сили са враждебни към марксизма, либерализма и умерения консерватизъм, макар че вземат елементи от всеки от тях. Можем да видим социални елементи и антиимпериалистическо говорене, с което изглеждат като че ли са леви. Призовават към превъзходството на едни и недостатъците на други минали религиозни, етнически, национални идентичности като консерваторите. Държат на частната собственост като либералите и всичко това може да прикрива тяхната същност, да обърква масите и да им осигурява нарастващо количество последователи.

Шесто. Отново имаме яростен антикомунизъм, който виждаме

особено силно в разрушаването на паметници и приемане на закони за "декомунизацията" в Украйна. Там на 16 декември 2015 г. бе забранена Украинската комунистическа партия и започна преименуване на 164 населени пункта. Наскоро американското списание "Каунтърпънч" отбеляза, че "носталгията към антикомунизма добавя сюрреалистичен елемент към примирението с възраждането на фашизма. Така човек просто не може да се вълнува за нацисти, когато въображаемата съветска заплаха се задава отново на границите на НАТО... Отново във въздуха на Европа имаме концентрация на хипнотизиращо, съблазняващо, перверно "зло". То се носи от реакционния западен вятър, който духа от центровете на двете страни на Атлантика."¹⁹ Подобна тенденция има и в България, където прото и криптофашизоидните антикомунисти внесоха в Народното събрание закон за забрана на всички "комунистически" символи и паметници и за тежки наказания на тези, които ги разпространяват - действия, подобни на тези, които въвежда Хитлер. Същата тенденция вече се проявява в Балтийските държави и Украйна, където антикомунистическите забрани, разрушаване на паметници, символи и преследвания на хора приемат патологични крайности.

Седмо. Както през 30-те години на ХХ век, отново имаме криза на Просвещението и на универсалистките ценности и идеологии. Изчезна вярата в бъдещето и легитимацията на едно общество чрез бъдещето. Доминиращата част от населението в държавите от капиталистическия център, както и в целия ЕС смята, че следващите поколения ще живеят по-зле от родителите си. Заговори се за "ново средновековие", свързано с връщане към религията и суеверията, с нарастваща легитимация на властта и на властовите амбиции чрез съответни интерпретации на миналото. В Украйна разделението в много отношения е между западна католическа и източна православна част. В Близкия Изток върви ислямска версия на някогашната Тридесет годишна религиозна война в Европа между 1618 и 1648 г. Ако във времето, което роди фашизма след Първата световна война, Освалд Шпенглер написа своята знаменита книга "Залезът на Европа", то днес е знаменателно, че се появи подобно популярно съчинение - "Смъртта на Запада" на Патрик Бюкенън. И при раждането на класическия фашизъм, и при днешните проявления на неофашизма имаме съпътстващата нагласа за края на доминацията на държавите, които съставляват капиталистическия център в продължение на няколко века.

Осмо. Отново кризата ражда радикално дясно-популистки, вождистки партии и движения, обединявани на националистическа или религиозна основа, както е с ислямска държава. А и съществуването на редица партии и движения в Европа - от Пегида, през Националния фронт във Франция до "Право и справедливост" на Качински в Полша, "Справедливост и развитие" на Ердоган в Турция, "Златна зора" в Гърция, "Партията на свободата" в Австрия. В цяла Европа и в САЩ имаме различни форми на микрофашизъм и протофашизъм, проявяващи се в тип

¹⁹ Bohne, Luciana. Barbarism Advances, In: *Counterpunch*, <http://www.counterpunch.org/2015/12/16/barbarism-advances/>, December 16, 2015

политика чрез едно или друго движение, партия, политическа група. През ноември 2015 г. по предложение на Русия в ООН бе гласувана резолюция за борба с героизацията на нацизма, неонацизма и други видове практики, благоприятстващи ескалацията на съвременни форми на расизъм, расова дискриминация, ксенофобия. За резолюцията гласуваха 126 държави-членки на ООН. Против нея се обявиха САЩ, Украйна, Канада, Палау. Още 53 държави, включително и държавите членки на ЕС се въздържаха. Борбата срещу нацизма отново разделя света.

4. Кои са основните противоречия на сегашният глобализиран неолиберален капитализъм, които раждат неофашизма?

Процесите, които раждат неофашизъм са резултат на обективната логика на развитие и на противоречията, породени от глобализирания и американизиран неолиберален капитализъм, който през 90-те години с претенциите си, че въплъщава най-висшите, универсални ценности и на него трябва да се подчиняват всички останали, включително и чрез бомбардировки, нападения, унищожаване, по същество диалектически носеше в себе си характеристиките на неолиберален фашизъм, смятащ всички останали, различни от него, за по-нисшестоящи, които задължително трябва да му се подчинят или да бъдат унищожени. Така с претенциите за неолиберално превъзходство той обаче роди в Близкия Изток своя архаичен брат-близък на ислямизирания тип претенции за глобално господство под флага също на претенции за уникалност и превъзходство. По същество започна сблъсък на неолиберален фашизъм с ислямофашизъм.

Монополярния американизиран неолиберален глобализиран капитализъм от началото на 80-те години на XX век до края на първото десетилетие на XXI век по същество демонстрира или ерозира в различна степен в различните страни основните институции за успешно функциониране и стабилизиране на този капитализъм, създадени в различни периоди преди това: (а) националната държава, чиито правни основи са заложили през 1648 г.; (б) либералната демокрация, която придобива нарастваща значимост от XIX век насам; (в) социалната държава, каквато се оформя през XX век до 70-те години. Това обаче засили хаоса и разпадните процеси и нарастващите страхове на голямо количество хора - страх, че ще останеш без работа, ще загубиш статуса си, ще бъдеш нападнат и ограбен, ще бъдеш подслушван, ще бъдеш заклеймен и стигматизиран под някаква форма, че не се вписваш в доминиращата идеологическа среда. А страхът много лесно поражда и се самоподдържа чрез образи на врагове. Той може да бъде много удобен инструмент за манипулация и обработка на масовото съзнание. Уплашеният човек очаква силен лидер, който да го спаси.

Първо. Отново започна криза на глобалната хегемония, този път на САЩ. САЩ бяха надминати по БВП по паритет на покупателната способност от Китай и започна битка, от една страна, на САЩ за запазване на световната си хегемония, и от

друга страна, от страните, които започват да я оспорват. Завръща се геополитиката и политиките "разделяй и владей" - сблъскай противниците си. Върви преразпределение на сферите на влияние и възможностите за извличане на ресурси. Както преди Втората световна война имаме конкуриращи се сили и блокове с променяща се геометрия и както през 30-те години на XX век САЩ и Западна Европа се опитваха да насочат Хитлер срещу СССР и подпомагаха и подтикваха неговата поява, сега имаме такава тенденция на въвличане на Русия във война с Ислямска държава с надежда тази война да с пренесе на нейна територия.

Папата вече говори за Трета световна война. Тя присъства в стотици хиляди сайтове в интернет пространството. Според други в момента сме в "нова студена война" на САЩ с Русия и Китай, постепенно прерастваща в световна война, която се води на два фронта - в Украйна и Сирия, но тече и навсякъде другаде чрез действията на хиляди джихадисти от Париж и Брюксел до Калифорния и Турция. Ускорено върви въоръжаване на армиите с най-модерни оръжия, води се мощна пропагандна битка, върви нова студена война, съществуват различни форми на хибридни войни и горещи войни, този път в Близкия Изток, където под различни форми са замесени над 80 държави, а последствията от това в различна степен се отразяват в една или друга степен върху целия свят. САЩ по същество излизат от голямата икономическа криза, благодарение на така нар. "военно кейнсианство", свързано с Втората световна война. Сега също имаме милитаризация на формите на акумулиране на капитал. Воденето на войни води до цикли на разрушаване и възстановяване, носещи огромни печалби на разрастващия се на първо място в САЩ, но и в глобален план военно-затворнически, свързан със сигурността финансов комплекс. Например борбата с имигрантите води до бум в САЩ на частни затворническо-индустриални комплекси, използвани от компаниите за безплатен труд.

Ако войните, до които води фашизмът са свързани с масови армии, то неофашизмът в нарастваща степен се възползва от автономни въоръжени системи, роботи, аватари, частни армии, масови подслушвания и контрол на населението. Въоръжените конфликти на Земята през 2014 година са стрували около 14 трилиона долара, което е 13,4% от световния брутен вътрешен продукт. В сравнение с 2008 година, разходите за война са се увеличили с 15,3%.²⁰ В началото на 2016 г. се появиха съобщения, че САЩ планират да учестват разходите си (от 789 млн. на 3.4 млрд. дол.) за военно присъствие в Европа, а да се противопоставят на Русия. САЩ и в момента имат 65 000 армия в Европа, военният им бюджет за 2015 г. бе 598.5 млрд. дол. - повече отколкото всичките 15 държави след тях с най-големи военни разходи. В сравнение с Русия разходите им са около 7 пъти по-големи. Командващият американските сили в Европа обяви Русия за по-голяма заплаха за САЩ и ЕС от Ислямска държава²¹. Това

²⁰ **Копатко, Евгени.** Миграцията: тайните лостове и цели, В: <http://www.memoriabg.com/2015/12/07/migraciata-tainite-lostove-i-celi/>, 07.12.2015

²¹ Вж. **Rettmann, Andrew.** US to quadruple military spending in Europe, In: *EUobserver*, <https://euobserver.com/foreign/132101>, 02 February 2016

означава, че и България и Балканите все повече ще се превръщат във "фронтова линия".

Второ. Имаме тенденция на засилваща се глобална икономическа криза. Смята се, че бъдещите икономисти ще нарекат нашето десетилетие "Дългата депресия"²², а да си спомним, че "Голямата депресия" през 1929-1933 г. беше акушерка на фашизма. Външно причините на кризата сега не са по-различни - ограниченост на агрегатното търсене, резултат на съчетаването на нарастващо неравенство, ограничаващо потребителските възможности на голямо количество хора, и политиката на фискални ограничения от правителствата, страхуващи се, че увеличаването на бюджета ще доведе до задлъжняване и фалит държавите. Капитализмът през 30-те години на ХХ век се спаси, затваряйки се в границите на националните държави. Днес дестабилизацията отново води към стремеж за укрепване на националната държава като ключова институция, която стабилизира капитализма, създава възможност за дългосрочни стратегии, което капиталът сам не може да осъществи, води до сигурност на определени територии, което гарантира неговите печалби.

Трето. Рязко нараства неравенството, добиващо невиджани досега размери. Паралелно с това ускорено расте експлоатацията на труда от капитала, намаляването на необходимия за сметка на принадлежния труд, появата на глобална олигархия в мащаби, каквито не познава историята. През 2015 г. 62 човека са имали толкова богатство колкото 3.6 млрд. - половината от по-бедната част на човечеството. През 2010 г. 388 човека са имали такова богатство. Богатството на най-богатите 62 човека е нараснало с 44 % за петте години от 2010 г. и размерите на това нарастване е с над половин трилион долара (542 млрд.) до 1.76 трлн. Междувременно богатството на долната половина на човечеството е намаляло с над един трилион долара за същия период - намаление с 41 %. От началото на ХХI век по-бедната половина от световното население е получила едва 1 % от цялото увеличаване на глобалното богатство, докато половината от това увеличаване е отишло у най-богатия - 1 % от човечеството.²³ Голяма част от световния капитал е в ръцете на от 1347 компании или едри притежатели на акции, регистрирани в 26 държави. 4.35% от всички икономически играчи прибират 80% от планетарната печалба. Само 0.61%, или като брой 737 от най-едрите акционери контролират 80% от производството и услугите в света. Нещо повече, едва 147 топ транснационални компании (ТНК) притежават 40% от контрола върху всички други ТНК в света чрез сложно преплетени взаимни притежания.²⁴ Изследване

²² Вж. **DeLong, Brad.** Future Economists Will Probably Call This Decade the 'Longest Depression', In: Huffington Post, http://www.huffingtonpost.com/brad-delong/global-economicdepression_b_8924596.html?1452263364_o8.01/2016

²³ Вж. **An Economy for the 1 %**, In: **210 Oxfam Briefing Paper**, 18 January 2016, https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf?awc=5991_1453579213_c8778b28610e690af8fee164070ca6d3&cid=aff_affwd_donate

²⁴ **Vitali, Stefania and James B. Glattfelder, Stefano Battiston.** The Network of Global Corporate Control, In: PLoS ONE, October 2011, Vol. 6, N 10

на Елке Хемскерк от Амстердамския университет установява, че само 16 човека са хората в Европа, образуват мрежата на финансови и промишлени зависимости в европейския бизнес. Те присъстват в упавляващите органи и съвета на директорите на 67 фирми, които от своя страна влизат в структура с 216 взаимовръзки между органите на управление на различни компании. Тяхната дума по принцип има по-голяма тежест от избраните от хората политици, които имат ограничени възможности за действия в сферата на икономиката.²⁵ Това води до трансформация на либералната демокрация в олигархична маска на господството на най-богатата транснационална буржоазия и предизвиква взрив от недоверие към съществуващите партии и институции. Добре характеризира този процес Славой Жижек дори със заглавието на една своя статия във "Файнаншъл таймс" - "Капитализмът се освободи от оковите на демокрацията".²⁶

Четвърто. Тази глобална олигархична система е в нарастваща степен несигурна и води до недоверие в съществуващите институции и обръщане към предходното спасение от несигурността, каквото от времето след Тридесетгодишната война в Европа между 1618 и 1648 г. е националната държава. Затова в ЕС имаме евроскептицизъм, възход на национализмите, призови за завръщане към силните национални държави и регионални блокове, наред с появата на симптоми, които постепенно водят до деглобализация и постглобализация, свързана с разделянето на света на блокове на влияние.

Пето. Паралелно с неравенството отново във възход е безработицата. Общият брой на безработните в света е около 200 милиона и е по-голям с 27 млн. в сравнение с времето преди финансовата криза през 2008 г. А към 2017 г. се очаква броят на безработните в света да стигне 300 млн.²⁷ През 2015 г. в САЩ има 10.2 млн. млади хора между 16 и 29 години, които нито учат, нито работят. В ЕС през 2014 г. този брой е 13.4 млн., което обхваща 15.4 % от младежите на тази възраст.²⁸ Броят на закриваните работни места е по-голям от новооткритите, като основната част от последните са свързани с временна трудова заетост. Фашизмът и нацизмът в Европа трансформираха тежките противоречия през 20-те и началото на 30-те години на XX век в расови и националистически конфликти. Днес наблюдаваме подобна тенденция на трансформация на изострящите се социално-икономически неравенства и противопоставяния в религиозни,

²⁵ Вж. **Koziel, Hubert.** Kapitalizm pozera własny ogon, *Rzeczpospolita*, 20 września, 2015

²⁶ **Zizek, Slavoj.** Capitalism has broken free of the shackles of democracy, In: *Financial Times*, February 4, 2015

²⁷ Вж. **Koenig, Peter.** Global Unemployment and the World Economic Crisis: A Bleak ILO Unemployment Report and even Bleaker Projections, In: *Global Research*, <http://www.globalresearch.ca/global-unemployment-a-bleak-ilo-unemployment-report-and-even-bleaker-projections/5502532>, 20 January 2016

²⁸ Вж. **Desiver, Drew.** Millions of young people in U.S. and EU are neither working nor learning, In: *Pew Research Center*, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/01/28/us-eu-neet-population/>, 28 January 2016

етнически, националистически, цивилизационни конфликти. Бунтовете във Фергюсън в САЩ показаха завръщане на расовите противопоставяния и дистанции, които днес са подобни на тези през 50-те години на ХХ век, но зад тях стоят социално-икономически неравенства - в САЩ доходите на едно черно семейство са средно около 60 % от доходите на едно бяло семейство, а притежаваната средно от едно черно домакинство лична собственост се равнява едва на 5 % от това, което притежава едно бяло семейство.²⁹ Ставащото в Близкия изток демонстрира трансформация на социално-икономическите конфликти в конфликти с религиозни каузи, в ислямфобия и християнофобия. Класовият враг е възприет чрез възприятията на религиозен враг. Там взаимно се убиват хиляди мюсюлмани, но и мюсюлмани изстребват християни и разрушават християнски паметници. В Западна Европа расте ислямфобията. Западът унищожи или стана предпоставка за смъртта на стотици хиляди мюсюлмани в Близкия Изток, което не можеше да не роди негативна вълна. Във всеки случай в едно общество на всеобщ релативизъм и рухване на всички ценности, ислямът и цивилизационните идентичности се превръщат в каузи, чрез които да се мобилизира голямо количество хора в името на нещо, за което можеш да дадеш и живота си.

Шесто. Социалната база на новопоявяващите се популистки, авторитарни, националистически, фашизоидни сили са губещите в условията на глобализация социални групи в различните общества - работническата класа, превръщаща се в прекариат и конкурирана от имигрантите; декласирани слоеве; големи части от средната класа, чиито доходи падат и се чувстват заплашени и в нарастваща степен маргинализирани. Колкото по-несигурна, стресирана и страхуваша се за бъдещето си е голямата част от обществото, толкова по-благоприятна е социалнопсихологическата среда за появата на вожд с претенции за спасител, който популистки да овладее властта.

Седмо. Ако важен комуникационен инструмент за възхода на фашизма през 20-те и 30-те години на ХХ век е радиото, то днес това са дигиталните мрежи, независимо, както при ислямфашизма и неговото привличане на хора от десетки държави, така и за Андреш Брайвик в Норвегия, извършил масово убийство на 22 юли 2011 г. На мястото на някогашния фашизъм в масовото индустриално общество идва дигиталният фашизъм на Биг Брадър, при който всеки и всичко може да бъде контролирано, записвано, подслушвано, санкционирано. Различни американски агенции вече контролират всекидневно на стотици милиони хора в различни страни и то в мащаби, които са били технически недостижими за хитлерова Германия.

²⁹ Вж. **Rothstein, Richard**. Why Did Ferguson and Baltimore Erupt? Look to the Government-Backed History of Housing Segregation, In: <http://inthesetimes.com/article/17897/why-did-ferguson-and-baltimore-erupt-look-to-the-government-backed-history>, Dpril 30. 2015

5. Сценарии за бъдещето на неофашизма

Според американското списание "Нешънъл интрист" възможни са два сценария, при които неофашистки сили да заемат водещо място в различни европейски страни.³⁰

Първият сценарий би могъл да се реализира при нова (по-силна финансова криза), водеща към колапс глобалната капиталистическа икономика. Ако не се увеличат рязко регулациите върху финансовия сектор, това се превръща в открита възможност. В момента се засилват апокалиптичните прогнози за финансовите пазари. Най-вероятно кризата ще доведе до рязко увеличаване на центробежните процеси в ЕС - засилващ се национализъм, особено ако с крушение на банките и икономически колапс рязко скочи безработицата, водеща до масово недоволство и безпорядъци, при които сега системни партийни обединения от дясно като Европейската народна партия и от ляво Партията на европейските социалисти не могат да създадат жизнеспособна противоедействаща коалиция. Това може да доведе до тотално разочарование от "старите партии" и "старите политики" и търсене на изкупителни жертви. Такива коалиции вече съществуват както на равнище Европарламент, така и в най-голямата и силна държава в ЕС Германия. Проблемът е няма ли в крайна сметка това да доведе до тотално изчерпване доверието към участниците в тези коалиции.

Втори възможен сценарий е серия от големи терористични атаки от ислямски терористи, евентуално с "мръсни" ядрени бомби в европейски градове, в контекста на нарастващите страхове и истерия от вълната от имигранти, което може да създаде тежка политическа криза и вълна на враждебност срещу всички мюсюлмани, живеещи в Европа и вслушване в гласа на радикално десни популистки партии. Събитията в Кьолн и редица други европейски градове в началото на 2016 г. скокообразно започнаха да променят общественото мнение в развитите западни страни и да увеличават скоростта на придвижване на масовата психика надясно.

В своята геополитическа прогноза за периода 2015-2025 г. агенция "Стратфор" изтъква, че много голямата фрагментация на Европа в над 50 държави и особеностите на демографията създават съмнения, че нейните институции ще оцелеят. А главната тенденция ще бъде към нарастващ национализъм, подкрепян от разнородни икономически, социални и културни сили. Ще продължи възходът на евроскептични партии и делегитимацията на досегашните партии. Ще се увеличава популярността на сепаратистки партии и национализма. Ще се завърне националната държава като основен фактор на континента, ще се появят различни протекционистки режими, свързани с капиталовите и трудови пазари. Ще се засили контролът върху движение на чужденци през границите. Ще започне да упадък в Германия. Това ще породви нарастваща социална и политическа криза в нея и през следващите десет години нейното влияние в Европа ще отслабне. Вътрешно европейските отношения

³⁰ Вж. **Kershaw, Ian**. Ghosts of Fascist Past, In: *The National Interest*, March/April 2011

ще бъдат в нарастваща степен нестабилни и непредсказуеми. Все повече ЕС ще се разделя на печеливши и губещи държави от европейската интеграция, което ще се проявява в допълнителна периферизация на Южна Европа и на Балканските държави. Най-засегнати ще бъдат бившите социалистически държави от Централна и Източна Европа. Там страховете ще избутват на преден план радикални сили. Централизацията, авторитарността и национализмът в Китай също ще търпят възход.³¹

В България и на Балканите предпоставките за това са големи, в резултат на по няколко групи причини:

- Наличието на голяма маса маргинални, декласирани, лумпенизирани хора, (както в Германия през 30-те години), изпитващи недоверие към институциите и управляващите ги - неслучайно броят на икономическите имигранти и бежанци от Балканите към Западна Европа са относително по-големи отколкото от всяка друга част на континента;

- Последниците и травмите от кървавата война през 90-те години на XX век, в която загинаха около половин милион души и броят на новите държави на полуострова се удвои. Като всяка от тях се опитва агресивно да пренаписва историята си и да изгражда идентичност, противопоставяйки се на останалите. Това е свързано с неефективни институции, с висока степен на недоверие от страна на масите и навсякъде формалната либерална демокрация е изтикала напред популистки партии и лидери. Традиционната левица е в криза, губеща влияние;

- По данни на Европол и други аналитични центрове най-много чуждестранни бойци на човек от населението, сражаващи се за Ислямска държава, са от Балканите. Тяхното завръщане в родните места рязко увеличава опасността от терористични актове и изисква увеличаване на силата на структурите за сигурност;

- През Балканите минава бежанската вълна от милиони хора и това естествено създава стремежът на държавите да се затворят да капсулират;

- Според прогнозата на Стратфор до края на 2025 г. Турция ще се оформи окончателно като водеща регионална сила, влияеща върху процесите в околните страни. С фрагментирането на ЕС и отслабване на отделните икономики в него тя ще увеличи своето присъствие на Балканите. Това вече се вижда в контекста на изхвърлянето от ДПС на Лютви Местан и мощната подкрепа, която имаше той от турския посланик, консули, премиер, опитващи се да чрез него да въздействат върху българската политика. Вижда се и от поставянето под финансов и политически контрол от страна на турския дианет на българското мюфтийство, от политиките на реислямизация на преди това секуларизираните български турци. Всички тези процеси ще изострят страховете и конфликтите на Балканите като цяло, ще засилват недоверието между етноси и религиозни групи, ще поляризират политическите пространства, ще създава националистически реакции и вероятно нови конфликти.

³¹ Decade Forecast: 2015-2025, In: Stratfor - Forecast, <https://www.stratfor.com/forecast/decade-forecast-2015-2025>, February 23, 2015

Фашизмът - вчера, днес, утре - същност и цели

*Проф., д-р ист. Нако Стефанов,
СУ "Климент Охридски "*

Днес проблемът за фашизма вече не е въпрос на история. От ден на ден той става все по-важен и животрептущ предвид имащите място сега политически и икономически, геополитически и геоикономически процеси в глобален план, в които все по-ясно започват да се проявяват "кафяви тенденции". Ето защо, макар и в един кратък материал ще се опитаме да разгледаме основните моменти, характеризиращи фашизма като същност и цели - вчера, днес и утре, както като световно явление, но също така и в неговите вчерашни и днешни прояви у нас, в България. Несъмнено да се пише за фашизъм в съвременни условия не е лесно. Самото понятие "фашизъм" стана характеристика, лепваща се, например, от неолибералните средства за масова осведомяване на всеки политически противник, който не им се харесва. Затова ще чуем, че Путин е "руски фашист", както и може да се сблъскаме с термина "ислямски фашизъм". Да не говорим за това, че всяка проява на национализъм с "лека ръка" е обявявана за фашистка, особено ако тя е насочена срещу "правилните" политики, осъществявани от Брюксел и Вашингтон.

Що се отнася до сегашната обстановка в нашата страна, нещата, като че ли са още "по-объркани". Даже мастити "леви" изследователи с "апломб" утвърждават, че в България никога не е имало фашизъм. А някакво си "Септемврийско антифашистко въстание", да не говорим за "Антифашистка борба в периода 1941-1944 г.", са просто инсинуации на "комунистически догматици". А "дружбата" на управляващия режим в същото това време с "приятеля Хитлер" е просто една "купонна забава". Няма да коментирам

възгледите и позициите на тези, които стоят "вдясно", за които същия този режим е невинен като моминска сълза. Някои на Запад и други в бившия Съветски съюз, обявиха че Сталин и Червената армия са "истинските агресори", а не хитлеристка Германия. Май скоро у нас също официално ще се утвърждава, че именно комунистите са упражнявали терор, а не властта. Тези властници, които по думите на писателя Антон Страшимиров през септември 1923 година "Клаха народа така, както и турци не са го клали!" Тези властници, които през периода 1941-44 г. даваха по 50 000 лева за отрязана партизанска глава и които избиваха невинни деца!

Ето защо за фашизма вчера трябва да се говори и спори, за да се показва и преоткрива истината. За фашизма днес е нужно да се предупреждава! С фашизма днес трябва да се борим. За да не се допусне фашизмът утре да унищожи човечеството!

Фашизмът вчера

"Фашизмът вчера" несъмнено е комплексно явление, което в различните етапи на своето развитие във времето демонстрира понякога противоречиви прояви. Това е една от причините, които позволяват отново да се повтарят редица заблуди. Ето защо ще се опитаме да проникнем през тези митове и заблуди, за да се разбере каква е същността на този трагичен за човечеството феномен.

Първата важна особеност на фашизма вчера, с което той се отличава от т.нар. "класически десноконсервативни партии и режими", господствали във времето на неговото възникване през 20-те и 30-те години на ХХ век в Европа, е, че той е срещу статуквото. Т. е. той е в известен смисъл противник на същите тези режими. Той е "революция отдясно". Неговата т.нар. "революционност", а по-точно борба срещу статуквото, произтича от факта, че фашизмът е "превантивна контрареволуция". В смисъл на това, че е създаден да се справи предварително с евентуално революционно антикапиталистическо усилие, още преди последното да се формира и да се прояви. Не бива да се забравя времето на възникване на световния фашизъм - "Великата депресия" от 1929-1932 г. Световният капитализъм вече има "опита" на такова усилие, проявено от руските болшевики и най-вече резултатът от това усилие - СССР. Затова създава инструментите за "убийство в зародиш" на заплахата за своето господство.

Второто, което трябва да имаме предвид, е различието между "фашизма-движение", т. е. фашизмът на етапа на неговото възникване и борба за власт, и "фашизма на власт", т. е. "фашизмът-държава". Фашизмът-движение като борба срещу статуквото в условията на политическия процес излиза извън рамките на буржоазния парламентаризъм. Той се старее да използва инструментите, които класическите десноконсервативни партии по онова време избягват. Стреми се да придобие масов характер, за което се старее да имитира действията на левите партии. Но подобна имитация изисква значително по-висока степен на манипулация. Последната може да се открие в много различни прояви. Например, офици-

алното наименование на хитлеристката партия е Национал-социалистическа немска работническа партия (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei - NSDAP). Нацистите се обявяват срещу "плутокрацията", макар че под плутокрация те разбират преди всичко свръхбогатите еврейски кръгове..., и т.н., и т.н.

Това измамно "левичарство" на фашизма му позволява част от работническата класа на Германия да се превърне в компонент на неговата масова база. Но веднъж фашизмът дошъл на власт, маската се сваля. В деня на провокацията, извършена от нацистите - подпалването на Райхстага, Хитлер изрича: "Това е божият пръст. Сега нищо не ни възпрепятства да смажем комунистите с железен юмрук". А Херман Гьоринг през 1934 г. заявява: "Ние бяхме принудени да се отнасяме безпоощадно с враговете на държавата. Не трябва да се забравя, че във времето, когато взехме властта, повече от 6 милиона души гласуваха за комунизма на изборите за райхстага през март и 8 милиона - за марксизма. В резултат на това бяха създадени концентрационни лагери, в които най-напред ние изпратихме хиляди функционери на комунистическата и на социал-демократическата партии"¹.

Фашизмът става това, чиято същност най-вярно е описана от Георги Димитров в резолюцията на XIII пленум на ИККИ (Изпълнителния комитет на Комунистическия Интернационал) и повторена в известния му доклад на VII конгрес на Коминтерна, а именно: "Фашизмът на власт е открита терористична диктатура на най-реакционните, най-шовинистичните и най-империалистически елементи на финансовия капитал"².

Имало ли е фашизъм в България?

Предвид коментираното дотук нека да се запитаме дали е имало фашизъм в България? Българският капитализъм от появата на първите негови форми още в периода на Османската империя, минавайки през Руско-турската освободителна война през 1876-1878 г., изиграла ролята на буржоазна революция, снела редица от османските феодални и полуфеодални ограничения, пречещи на развитието му, до 9.09.1944 г., се проявява като закъснял, недоразвит, доиндустриален тип общество. Съответно това се изразява и в неразвитостта на социално-икономическите и съответно класовите процеси. Но дали тази недоразвитост влияе в такава степен, че да се говори за невъзможност на процеса на фашизация. Ще подчертаем, че за да има фашизъм са нужни две важни условия:

- Първото условие е наличието на едра, олигархичен тип буржоазия. Такава, която е готова в името на защита на интересите си да пристъпи към упражняването на терористическа диктатура. И тук е нужно да признаем, че едра буржоазия в

¹ Цит. по **Шапинов, Виктор**. Что такое фашизм? Или как заставить кошку есть горчицу, а людей вкалывать и не задавать вопросов, В: <http://shapinbaum.livejournal.com/36789.html>, 18 февря 2008

² **Димитров, Г.** В борьбе за единый фронт против фашизма и войны. Статьи и речи 1935-1937, *Партизгат*, ЦК ВКП(б), 1937

нашата страна вече е изградена. Именно по време на Първата световна война, на основата на спекулацията с военните доставки и недоимъка, причинен от военната обстановка, докато българските войници мрат по фронтовете, в тила се ражда крадливият и спекулативен български "едър капитал". Формиран не чрез производство, той е ориентиран не към създаване на богатство чрез съзидание, а обратното - чрез кражба и "далавера". Защото той никога не е знаел, не е могъл и най-вече не е искал да се научи да печели чрез производство и съзидание. Кое го прави изключително опасен, тъй като всички са знаели и са осъзнавали, дори той самият, че неговото "благоденствие" е построено чрез престъпления или действия близки до ръба на престъплението. Ето защо - много скоро може да дойде възмездието. И този "едър капитал" постоянно живее с този страх. Затова морално и физически е готов към осъществяването на терор спрямо собствения си народ, пренебрегвайки и разбивайки духа на национална солидарност създадена в предходните времена на национално-освободителна борба срещу османския поробител и за национално обединение, изразени в Съединението и Балканската война.

- Второто условие е наличието на реална заплаха, насочена срещу българския "едър капитал". Да, такава заплаха е имало в лицето на значими маси от мъже-камък, минали през огън и вода в три войни - Балканска, Междусъюзническа и Първа световна. Гневни мъже! Защото техните най-искрени патриотични чувства са предадени и омърсени от "мръсната пяна" - тогавашният "едър капитал". И когато дошлото чрез избори на власт правителство на Александър Стамболийски тръгва (къде колебливо, а къде - не), да "търси сметка", тогава е нанесен превантивният фашистки удар.

Да, фашизацията в България, поради особеностите на българският капитализъм, не може да не протече в различни от "класическия фашизъм и нацизъм" политически форми. Така например у нас никога не се създава масово фашистко движение, както това става в Италия и Германия. Българското общество, което през 20-те до началото на 40-те години, пък и по-късно, е основно селско. То със своето патриархално съзнание трудно се подава на въздействието на фашистките идеи, лесно проникващи сред лумпенизираните градски маси. Да, такива има и в нашата страна, но те са малко по брой. Те са достатъчни за отрядите на "шпицкомандите" през 1923-та година и за жандармерията през първата половина на 40-те години. Но абсолютно не стигат за дълги колони с факли и фанатизиран блясък в очите. Съответно в такава обстановка трудно е да се излъчи "национален водач" - личност стояща над Бога и морала. Цар Борис е просто "хитра лисица", стараеща се да запази короната и монархическата институция за наследниците си.

И така, на въпроса имало ли е фашизъм в България и откога започва той, мисля, че може да се отговори утвърдително. Да, имало е! Още на 9 юни 1923 година започва първата вълна на фашизация, която по-нататък се развива по една "колебателна

крива". Докато се стигне до зрялата, пиковата фаза в историята на българския фашизъм в първата половина на 40-те години на XX век. Макар че даже и тогава при него липсват някои от ключовите черти на класическите примери в лицето на италианския фашизъм и германския национал-социализъм. Но въпреки тази си "непълнота" даже в пиковата си фаза режимът на монархо-фашистката власт напълно се вписва като един от отрядите на световния фашизъм в най-важни свои черти.

Той определено е терористическа диктатура. Ярък пример на държавен тероризъм спрямо своя народ и съседни народи, когато в подрепа на "приятеля Хитлер" действа като окупационна сила в територии, за които България има моралното и национално право да претендира. Но когато това "национално обединение" е извършено с помощта на хитлеристка Германия и в нейна поддръжка, страната ни загубва това си морално право. Получава се точно обратното. Срамният съюз с Хитлер довежда България до ръба на поредната национална катастрофа, изразена в откъсване не само на "новите земи", но и в опасността от отнемане на територии от "Стара България". От която опасност Родината ни е спасена от "проклетия Сталин и Съветския съюз".

Фашизмът днес

Когато говорим за "фашизма днес" трябва да имаме предвид, че става дума за една нова обстановка на т.нар. "глобализация". Несъмнено глобализацията е процес древен, колкото човечеството. В случая става дума за един нов етап на глобализация, който следва да наречем "етап на глобализма по американски". По своята същност представлява опит от страна на най-едрия глобален американски капитал за създаване на моноформатен, т.е. монополизиран свят - ключови измерения на международното развитие, а именно:

- В геополитически план - еднополярен свят, ръководен от единствената останала свръхсила - САЩ, при което само последната има правото и "задължението" на използване на военна мощ, както и други форми на натиск и намеса - дипломатически, информационни и т.н. Безспорно САЩ се опират и на определени многонационални механизми като блока НАТО в зоната на Атлантическия океан или Договорът за сигурност с Япония - в зоната на Тихия океан, чрез които да диверсифицират тежестта на носените финансови, човешки и прочее разходи за поддръжката на еднополярния свят;

- В геоикономически план - като специфична структура, на върха на която са глобалните финансови институции - най-вече със североамерикански, но отчасти и със западноевропейски, и японски произход, доминиращи производствените мощности, разположени по целия свят, а най-вече в страни с благоприятен климат и ниска цена на работната ръка, каквито несъмнено са страните от Източна и Югоизточна Азия. Като ключов оператор на финансови потоци се разглеждат глобалистичните структури като МВФ и Световната банка, контролирани от САЩ - по-точно

от глобализирания американски финансов капитал, а основна световна резервна валута - доларът на САЩ. Значим елемент в този геоикономически план е създаването на ЕС (Европейския съюз) като съюзна и доминирана от САЩ структура, която, обаче, в никакъв случай не следва да се допуска да придобива позицията на самостоятелен фактор;

- В общополитически план - тенденция на "размиване на националната държава" и на създаване на глобална система на т.нар. "демократия без граници", при която всяка страна в света дръзнала по един или друг начин да се противопостави на САЩ, може да бъде обвинена в нарушаване на "демократията" и "човешките права" и съответно да бъде "наказана" за това;

- В икономически план - въздействие върху страните в света в посока на формиране на т.нар. "неолиберални модели на стопанска динамика". Те се опират на "три слона" - пълна или почти пълна приватизация на цялото стопанско пространство и даже социалната сфера, квазипазарна конкуренция (тъй като е трудно да се говори за "честна пазарна игра" в условията на свръхмонополизираното световно стопанство, като се изключат ниските етажи на същото) и чуждите инвестиции като базов източник на развитие;

- В общокултурен план - разработката, разпространението и пропагандирането на ценностите на пазарното общество - развитие на мултикултурализма, свръхпотребителството и свръхиндивидуализма, както и на крайните форми на хедонизма в лицето на т.нар. "джендърна или гендерна теория", и други.

Предвид гореуказания глобализъм геополитическите и геоикономическите процеси на световно равнище е невъзможно да се разглеждат без да се има предвид ключовата роля на САЩ и по-точно на глобалния американски капитал. Проблемът, обаче, е в това, че, особено от времето на т.нар. "Глобална криза", започнала през 2008 година, ставаме свидетели на пропукването на изгражданата система на "американски глобализъм".

В геоикономически план от ноември 2014 година КНР стана по размер на БВП изчислен по паритет на покупателната способност първа икономическа сила в света. В геополитически план междуременно Руската федерация успя почти незабелязано да осъществи изпреварващо превъоръжаване в рамките на днешната спирала на военна надпревара. Като с изстрелването на крилатите ракети "Калибър-НК" на 7 октомври 2015 година от Каспийско море по цели на ИДИЛ в Сирия Русия заяви за своето завръщане като ключов военно-политически и заедно с това геополитически фактор в международната политика.

На практика от 2008 година насам може да се говори, че глобалният капитализъм навлезе в състояние на системна криза. В отговор на същата се наблюдават превантивните действия, започнати от американският глобален капитал чрез т.нар. "стратегия на хаоса". Последната включи поредица от разрушителни събития - "Арабска пролет", Майдана в Украйна, войните в Сирия и Източна Украйна и т.н.

Може да се предполага, че целта е същата като преди Втората

световна война, когато "Великата депресия от 1929-1933 г.", възникнала в САЩ е преодоляна чрез този най-страшен в историята на човечеството военен конфликт, основно разrazil се на просторите на Европа и най-вече на Източна Европа след нападението на хитлеристка Германия над СССР. Именно в резултат на тази война Щатите, запазвайки се невредими от бурите на военните действия, успяват да се превърнат в глобална сила от първа величина.

Като звено от "стратегията на хаоса" е и иницирането на вълната на т.нар. "бежанци" от Близкия изток и Северна Африка в ЕС. При което съзнателно се цели предизвикването на сблъсък с местното население, прекрасен пример за което е случаят в Кьолн. Подобни сблъсъци не могат да не родят защитни рефлексии, но наред с това и ксенофобия.

На фона на глобалистката позиция на Брюксел и на редица европейски правителства и лидери - както такива от либерално-консервативния лагер, но също и тези от ПЕС, вярно слугувачи на интересите на глобализиращия се европейски едър капитал, и на курса на "размиване на националната държава", осъществяван от Вашингтон, ставаме свидетели на формирането на нов конфликт с разширяващи се размери. Последният формира питателна среда за онези кълнове на неофашизъм, които и без това присъстват в западното общество. Но при такава благоприятна среда тези кълнове бързо могат да се разрастнат, като при това ксенофобските фашизоидни движения да се превърнат в една или друга превърната форма на "посткласически фашизъм".

Относно глобалния фашизъм на бъдещето

В днешният глобализиран свят следва да се признае, че човечеството е доминирано от глобалния капитал. Следователно каквито и фашистки формати да се появят, то доминиращ ще бъде този на глобалния фашизъм. Казано по друг начин либералната система на капитализма в нейните национални форми роди нацизмът и други видове фашизъм на националните държави. Съответно може да се прогнозира, че неолибералната система на капитализма, доколкото тя съществува в глобален формат с най-висока вероятност ще роди именно глобален фашизъм.

Но доколко може да се говори, че съществуват факти потвърждаващи хипотезата за глобална фашизация. За съжаление трябва да признаем, че в сегашната обстановка на системна криза на неолибералния капитализъм корпусът от такива факти за начеваща фашизация на глобално равнище става повече от показателен. Както и при класическия фашизъм целта на тази фашизация е превантивна контрареволуция, т.е. да не се позволи смяна на системата чрез нанасяне на изпреварващи удари от различно естество.

При наличието на ядрено и термоядрено оръжие, което може да гарантира небитие на цялото човечество в случай, че се тръгне към неговото използване, ставаме свидетели на нови форми на управление на осъществяването и решаването на конфликти като т.нар. "хибридна война". Последната включва разно-

образен арсенал от средства за налагане на своята воля над противника - като се започне от организационно-психологически, информационни, кибервойни, икономически санкции, дипломатически инструменти и се стигне до създаване на всякакъв род и вид саботажни и военни действия с ниска интензивност. При което, обаче, не се прекрачва червената линия на влизане във взаимноунищожителен термоядрен конфликт. Например, базови оръдия на хибридната война стават такива споразумения, налагани от глобалния капитал като Транс-Тихоокеанското партньорство - ТТП (Trans-Pacific Partnership - TPP), Трансатлантическото търговско и инвестиционно партньорство - ТТИП (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP), които ще налагат волята на глобалния капитал над националната държава, а също така и Споразумение за търговия с услуги - СТУ (Trade in Services Agreement - TiSA). Въвеждането, например, на последното означава прекратяване на социалните функции на държавата и приватизация от глобалния капитал на такива "държавни услуги" като здравеопазване, транспорт, финанси и т.н.

Фактически реализацията на тези споразумения означават начало на създаване на Оруеловски свят ръководен от глобална върховна власт на най-едрия капитал. Редовият трудов човек ще бъде лишен от всякакви права. За народовластие просто трябва да се забрави. Народите ще бъдат подложени на въздействието на най-съвременни средства за манипулация на индивидуалното и масовото съзнание, които ще позволяват осъществяването на ефективен контрол върху индивидите и обществото. Това на практика означава изграждане на системата на глобален фашизъм.

Вместо заключение

Вместо заключение ще повторим това, с което започнахме, а именно, че с фашизма днес трябва да се борим. За да не се допусне фашизмът утре да унищожи човечеството. Но как да се борим, на какви каузи трябва да се основе антифашистката позиция днес. И трябва ясно и открито да се каже, че днес антифашистката кауза освен хуманистичния си заряд, който несъмнено е интернационален, трябва да бъде проникната от ценостите на социална справедливост и социална солидарност, наред със силното чувство на патриотизъм. Само такова обединение ще даде на антифашизма силата, която ще му позволи да вземе връх над антихуманизма на глобалния фашизъм.

Неофашизмите, пределите на капитализма и хелиотропичният ефект на историята

Доц., д-р по социология Андрей Бунджулов, УНСС

Наскоро в интернет тръгна една "Петиция за изучаването на тоталитарния режим през XX век в учебниците по история". В нея се призовава в учебните програми на българските училища да бъде включено изучаването на тоталитарните режими през XX век. Но въпросът според мен не е в това, че те отсъстват от учебниците по история, а че са представени фрагментарно и повърхностно. Целта на подобни петиции е извличането на политически дивиденти. Аргументите, както неведнъж досега, се търсят в приравняването на комунизма и фашизма, на сталинския и хитлеристкия модел на власт. Но Сталин и Хитлер, въпреки честото им представяне като огледални образи, още повече фашизмът и комунизмът, са качествено различни феномени. Защо обаче подобно отъждествяване се възприема безкритично, дори и в някои среди на левицата? Не попадаме ли така в капана на изкушението на лесните отговори и клишетата? Фашизмът или по-точно фашизмите, както ще видим, са многопластови, парадоксални феномени.

Неслучайно използвам понятията "фашизъм" и "неофашизъм" в множество число. Не става дума само за национални разлики в идеологическо и политическо отношение - например италианският фашизъм, франкизмът в Испания, националсоциализмът в Германия, японският фашизъм. Симптоматиката на ситуацията, в която все повече навлизаме - не от днес! - е симптоматика на

напредващо, необратимо преминаване на различни типове граници, превръщащи се в пределни на капиталистическата система.

Симптоматика на криза на капиталистическата система-свят и на големите разкази, в които тя бива описвана или се самоописва (на либерализма и социализма) и на дисциплинарните форми на власт - всички те феномени на прехода от либерален през късно-модерен към свръхмодерен хиперкапитализъм; на неимоверното нарастване на капиталовите мотивации, проникването им във всички дейности и полета, абсорбиращо собствената им рационалност, престъпването на специфичната им мяра. Пропадане в "безмерното"! Тези обсебващи, ирационални мотивации, намиращи най-ярък израз в банковия (финансовия) капитал, са заложени поначало в самия характер на капиталовата мотивация като "безгранично самонарастваща стойност" (по известното определение на Карл Маркс в *Капиталът*¹).

Основната таза, която ще се опитам да обоснова в следващите страници, е, че фашизмите, както и неофашизмите са присъща проява на процесите на разрастване и експанзия на капиталовите мотивации във всички сфери на съвременното общество и в света в глобален мащаб; на неимоверното усиление на вътрешните противоречия и напрежения на капиталистическата система, разкриващи симптомите на дълбоката криза, в която тя навлиза още от началото ХХ век и която продължава до днес, преминавайки през различни етапи и цикли.

Хелиотропичният ефект на историята

Някъде през 1940 година, може би няколко месеца преди да се самоубие на френско-испанската граници пред ужаса да бъде депортиран в лагерите на смъртта, известният немски философ от еврейски произход Валтер Бенямин пише един кратък, енигматичен текст - "Тези върху понятието за историята". В него той развива идеята си за хелиотропичния ефект на историята. "Както цветята се обръщат към слънцето, пише Бенямин, миналото се стреми да се насочи по силата на някакъв тайнствен хелиотропизъм към онова слънце, което изгрява на небето на историята".² За Бенямин миналото не е някакъв необратим, завършен свят - то влиза в напрегнати отношения с настоящето. Пренаписването на историята от победителите, властниците е "пирова победа", доколкото "съществува една тайна уговорка" между победените и техните следовници - възстановяването на историческата справедливост. Победените имат своя шанс за реабилитация, за завръщане на историческата сцена чрез своите наследници. Но това е шанс, а не "историческа необходимост". Този шанс, ще добавим днес, освен другото е свързан с разконспирирането на пренаписванията на историята и възстановяването на историческата истина.

Самото понятие "хелиотропичен ефект" се нуждае от пояснение. Тук ще отбележа само два аспекта, свързани с често подчертаваната двойственост, както отбелязва френският историк Жак Льо

¹ **Маркс, К.** *Капиталът*, Т. 1, София: Издателство на БКП, 1968, с. 163-166.

² **Бенямин, В.** *Върху понятието за историята*, Художествена мисъл и културно самосъзнание, прев. М. Тодорова, София: Наука и изкуство, 1989, с. 524.

Гоф, на самата история като нещо случило се и разказа за него.³ Нужно е да разграничим хелиотропичните ефекти на историята, като преплитане на телеологията, внесена в историческите процеси ("историческата необходимост") от разказите за тях, биографичната и историческата машини, изградени върху принципа на съответствие на биографичния и историческия разказ в публичното пространство на историята. Това не са ефекти от типа "причина - следствие", израз на някаква историческа предопределеност, нито пък ефекти на случайността, а по-скоро "необходима случайност". Не са повторения ("исторически аналогии"): "днес нещата напомнят на 30-те години от миналия век" или "настъпва новото средновековие", "върщаме се към XIX век" и пр. Хелиотропичните ефекти са символни ефекти или по-добре ефекти на символна власт, свързани с погледа към миналото през бъдещето ("онова слънце, което изгрява на небето на историята"). Те се проявяват в различните форми на бумерангови ефекти - връхлитането на следствията (последните от действията) върху инициаторите им, на ефекта "Франкенщайн" - обръщането на творенията срещу техните създатели, на ефектите "Пигмалион" - обсебването на твореца от неговото творение. Едно заемане на позиция от бъдещето! Историческите субекти постъпват, действат на историческата сцена така сякаш пишат своята история и биография. Постъпвайки така, те се вписват в "ние" на една общност от предшественици и наследници, утвърждавана чрез историческия разказ.⁴ Разглеждайки съвременните неофашизми като хелиотропичен ефект на историята, имам предвид не просто завръщане, не повторение, не възпоменание, носталгия по минали времена, а качествено нови феномени, събудени привидно отминалото, но всъщност ефект на кризата и мутациите на културно-икономическия код на свръхмодерния капитализъм и власт.

Трансформацията на модерната власт и залезът на големите разкази

За да разберем тези прераждания и превъплъщения на фашизмите в неофашизми, би трябвало да вникнем в логиката на поредицата трансформации на капиталистическата система при прехода от класически либерален капитализъм, през късномодерен, към постмодерен (или свръхмодерен) капитализъм - като започнем от периода от началото на миналия век до Първата световна война и продължим с периода между Първата и Втората световна война - "Голямата депресия", преминем през следвоенния период на "студената война" и кризата на обществото на масовото потребление и социалната държава през 60-те и 70-те години, за да стигнем най-сетне до падането на Берлинската стена и привидната победа на неолибералния капитализъм - онзи ретро-завой на историята, който нашумелият в началото на 90-те години на миналия век американски политолог Франсис Фукуяма обърка, по хегелиански,

³ Гоф, Ж. Льо. История, Духът на „АНАЛИ“, съставителство и предговор Л. Деянова, прев. О. Николчева, София: ИК „Критика и хуманизъм“, 1997, с. 101

⁴ По тези въпроси виж по-подробно Бунджулов, А. Хетеротопии, София: ИК „Критика и хуманизъм“, 1995.

с нейния "край"⁵. Моето виждане обаче е, че тук става дума не за поредица кризи, а за етапи (цикли) на разгръщане на фундаменталните проблеми и противоречия на капиталистическата система. Етапи (цикли) в процеса на разгръщане на кризата на модерния западноевропейски капитализъм, отварящи кутията на Пандора.

Това е многоаспектен проблем. Бих отбелязал само два момента: **Първо**, залезът (или разказът за залеза) на големите разкази, проявил се по различен начин във всеки един от посочените етапи (цикли) на кризата - след Първата и след Втората световна война, както и *post scriptum*, след падането на Берлинската стена. Както знаем от Жан-Франсоа Лиотар, те са свързани с отслабването на легитимиращата сила на идеята за историята - "можем ли ние днес да продължим да организираме масата от събития, идващи както от човешкия свят, така и вън от него, като ги поставим под Идеята за една всеобща история на човечеството?"⁶ Възможно ли е и как е възможно да мислим за смисъла на историята и на човешкия живот след Аушвиц и Холокоста?⁷ Въпрос, който поставя също и Хана Арендт, разглеждайки го в плоскостта на "баналността на злото".

Второ, приравняването на фашизма и сталинизма, и оттук - на фашизма и комунизма. Налагането на разбирането, че различните форми на тоталитарни движения и системи от 20-те и 30-те - фашизмът, националсоциализмът, сталинизмът - "въпреки присъщото им безумие, както пише Мишел Фуко, в най-широка степен се възползваха от идеите и процедурите на западната политическа рационалност"⁸. Лесната, но подвеждаща аналогия между Хитлеровия и Сталиновия модел на власт (властта на вожд, срастването на партия и държава, ролята на пропагандните и репресивните апарати и пр.). Подобна аналогия обаче съдържа момента на пренаписване на историята, тоест на подмяната на анализа на реалните феномени от техните идеологически интерпретации, превърнали се в залог на символна битка за миналото.

Но въпросът, формулиран от Фуко, остава открит именно в плоскостта на анализа на социогенезите на тоталитаризмите в модерната епоха и легитимността на тяхното типологизиране като "леви" и "десни" тоталитаризми. Според Фуко съществува нещо като "трансфер" на принципи, механизми, техники, родени на Запад, в лоното на западната рационалност към фашизма и сталинизма, които по този начин се явяват всъщност две страни, две лица на една и съща монета. Следвайки обаче Джорджо Агамбен, бих казал, че имаме работа не с трансфер, дори не просто с отклонение от

⁵ Вж: **Фукуяма, Ф.** Краят на историята и последният човек, прев. Е. Георгиев, К. Коев, София: *Обсидиан*, 1993.

⁶ **Лиотар, Ж.-Ф.** Постмодерното, обяснено за деца, прев. Т. Николов, София: *ИК "Критика и хуманизъм"*, 1993, с. 31

⁷ "Всичко действително е разумно, всичко разумно е действително: "Аушвиц" обаче опроверга спекулативната доктрина" (**Лиотар, Ж.-Ф.** Постмодерното, обяснено за деца, 1993, с. 36).

⁸ **Фуко, М.** Защо да изучаваме властта: въпросът за субекта, Генеалогия на модерността, съставителство и прев. В. Градев, *УИ "Св. Климент Охридски"*, 1992, с. 65.

"нормалността" на западна култура, а със специфична мутация на западния модел на дисциплинарна и биополитическа власт. Откъде произтича обаче тази мутация? Дали не от съчетаването на фините техники на манипулация на тялото и душата на модерните индивиди, превръщащи ги едновременно в "полезни" и "покорни", с третирането им като "маса", "население" от една могъща власт-държава?⁹ Тази мутация по-късно ще бъде усилена и на свой ред ще задвижи фундаменталните противоречия и напрежения на западноевропейския капитализъм.

Ако продължим в същата посока, няма как да не забележим, че тази мутация е свързана със "специфичната апория, по изрече на Агамбен, на модерната демокрация: да бъде постигнато човешкото щастие и свобода именно в границите на оголения живот, т.е. именно там, където става тяхното подчинение". "Западането на модерните демокрации и постепенното им заприличване на тоталитарните държави в постдемократичните медийни общества... е основано на тази апория, което бележи зараждането на демократичната система и я довежда до тясно съучастие с нейната противоположност - тоталитаризма".¹⁰ А може би тази мутация е заложена още от времената на Френската революция, изобретила, както отбелязва Франсоа Фюре, позовавайки се на един свой предшественик - Огюстен Кошен - "единодушното мнение", произведено в "мисловните общества" (литературните и философските клубове, масонските ложи), в които Кошен вижда нещо като "матрица на тоталитаризма" - един вид "социализирана истина", която по-късно ще бъде наложена чрез терор и насилие върху цялото общество?¹¹ Така или иначе, в самото раждане на модерния капитализъм е заложен дуализмът на либерално-демократичното и тоталитарното начало.

(И)рационалният дух на капитализма. Микрофашизми и неофашизми

Но в какво се състои идеологическата манипулация при поставянето на знак на равенство между комунизма и фашизма чрез етикетите "ляв" и "десен" тоталитаризъм? Проблемът не е в сравнението. Проблемът е, че се загърбват социалните условия на възникването и развитието, както и спецификата на тези два феномена. Което се дължи на разглеждането им през призмата

⁹ "Енигмите, поставени пред историческия разум продължават да бъдат актуални - нацизмът е само една от най-страшните от тях - и биха могли да бъдат разплетени единствено на фона на биополитиката, в контекста на която са били формулирани" (Агамбен, Д. HomoSacer. Суверенната власт и оголеният живот. София: ИК "Критика и хуманизъм", 2004, с. 13).

¹⁰ Агамбен, Д. HomoSacer, с. 19

¹¹ Въсъщност Кошен предсеща нещо, което ще се случи около две десетилетия по-късно. В последната глава на своята книга Да мислим френската революция, отбелязвайки, че "Кошен се е добрал до нещо централно не само във Френската революция", Фюре еднозначно свързва якобинството, болшевиизма с тоталитарния феномен. "Неговият (на Кошен - А.Б.) Робеспьер е не толкова наследник на Просвещението, колкото продукт на една система: якобинството, където започва модерната политика. По този начин Кошен осмисля централната загадка на Френската революция, която е първоначалото на демокрацията" (Фюре, Ф. Да мислим френската революция, прев. Г. Жечев, София: ИК "Критика и хуманизъм", 1994, с. 229). Но тази картина е непълна, ако към този стратегически прокаран сюжет не добавим фашизма и нацизма.

на огледалните структури. Огледалност има, но тя е в съвършено друго измерение. Макар в една или друга форма и степен да допускат частна собственост, частна инициатива и стоково-парични отношения "като временен компромис", различните опити за практическа реализация на комунистическия проект отхвърлят самата капиталистическа система. Докато фашизмът и нацизмът са продукт на ирационалния характер на същата тази система - на капитала, капиталовите мотивации, които макар и в началото прикрити от формите и механизмите на либералната демокрация всъщност я подкопават. Това са контрамодерни ефекти, оспорващи самото ядро от идеи и ценности на западното Просвещение.

Тук следва да разграничим и още един аспект: насилието, като неизбежен момент в разгръщането на революционния процес, от самоцелното насилие на една власт, на един апарат с цел удържането на всяка цена на тази власт. Тогава, ако капиталовата мотивация в своята експанзия изявява симптоматиката на фашизмите, то до какво довежда нейната експроприация? Неизбежни ли са тук ефектите на изсмукване на властта от модерните посреднически структури на либералната демокрация, нейното експроприране от привидно всемогъщи апарати? Има ли решение тази съдбоносна дилема? Не бива да забравяме, че Хитлер взема властта по парламентарен път, за да унищожи по-късно самата структурите на либералната представителна демокрация. За разлика от Хитлеровата, Сталиновата държава обаче възниква в хода на опита за практическо осъществяване на един радикален проект, изграден в противоположност на класическия либерален капитализъм. При това тоталитарните идеологически и политически апарати не са неизбежен, естествен завършек на "мисловните общества", якобинството, терора, диктатурата на пролетариата и пр. Парадоксалната фигура на "отмирането на държавата" тук трябва да се приеме буквално, като отваряща исторически прозорец, през който могат да нахлуят както насилието, терорът, както става по-късно, така и народното самоуправление, за което говори Ленин в "Държавата и революцията" и което остава една от нереализираните възможности на Руската революция от 1917 г.

Както отбелязах в началото, от Марксова гледна точка "границите на капитализма" (той използва израза "пределът на капиталистическия начин на производство") се мислят като неразрешими противоречия, произтичащи от самия характер на самата капиталова мотивация, от нейната абстрактна, количествена "самоцелност", едновременно подчиняваща и довеждаща до критичен предел собствените си основания, условията, които я пораждат и възпроизвеждат. Според Маркс капиталът (капиталовата мотивация или на Веберов език - "формално рационалният" ѝ характер) всъщност ограничава развитието на производството, но и по такъв начин живота в неговите конкретни биосоциални форми, ("материалната рационалност"), подчинявайки ги на своите ограничени, абстрактни цели - "ограничаването" е ефект от самоцелния стремеж към печалба - което иначе "при други предпоставки би се оказало във висша степен недостатъчно" от гледна точка на обществените потребности.¹² И именно в своята "формална ирационалност", об-

¹² Виж по този въпрос **Harvey, David**. *The Limits to Capital*, L.-N.Y.: Verso, 2006

себваща, поглъщаща всяка "материя", капиталовата мотивация се откъсва от живото съдържание на природните, биологичните и социалните процеси, абсорбира ги, замества ги, вместо тях появява се, като тяхна абстрактна сянка, "безсъдържателна форма", "йероглиф". В първия том на *Капиталът* (параграф 4 на първа глава) Маркс обозначава тези ефекти с понятието "стоков фетишизъм"¹³. С напредването на модерния капитализъм и прерастването му в свръхмодерен те не само обхващат всички социални полета, но и коренно променят техния характер, лишавайки ги все повече от специфична мяра, довеждайки до злокачествени мутации в техните собствени, специфични структури и нормативност. Тези мутации са свързани с историческите трансформации на тази система и на съответстващите ѝ типове всекидневие при прехода от класически либерален капитализъм - през късномодерен към свръхмодерен капитализъм.

Откъде обаче идва тази двойна мутация - веднъж в рамките на самия европейски капитализъм под формата на фашизма и националсоциализма и втори път на Изток - под формата на сталинизма? В самото раждане на модерния капитализъм е заложен дуализмът на либерално-демократичното и тоталитарното начало. "Микрофашизмите", по определението на Жил Делюз и Феликс Гатари,¹⁴ продуцирани от разгръщането на кризата на западноевропейския капитализъм, изявяват неговите граници, предели. Казано на езика на Маркс, те избухват върху неговите неразрешими противоречия. Преходът към хиперкапитализъм разкрива симптомите на прехода към микрофашизмите, откъсването на престъпените "безкрайно" еластични граници на капитализма. Граници - икономически (на икономическия растеж), социални и юридически (на неравенствата), културни и морални (на идеологическите и религиозните етоси), демографски (на населението), екологични (на природата), психически и биологични (на човешката психика и тяло).

Повече от четвърт век след падането на Берлинската стена отново сме свидетели на разрастването и усиляването на неофашизмите под нови форми, напомнящи и същевременно коренно различни от тези на следвоенния период ("студената война"). Как да

¹³ **Маркс, К.** *Капиталът*, Т. 1, София: Издателство на БКП, 1968

¹⁴ Микрофашизмите Делюз и Гатари свързват с ризомата: "Всяка ризома включва линии на сегментарност, по които тя бива стратифицирана, териториализирана, организирана, означена, приписана и т.н.; но и линии на детериториализиране, по които непрестанно убягва. Всеки път, когато някакви сегментарни линии избухват в линия на бягство, в ризомата става разрив, но пък линията на бягство е част от ризомата. Тези линии несекващо препращат едни към други. Ето защо тук никога не можем да създадем дуализъм или дихотомия, дори в рудиментарната форма на добро и зло. Скъсваме, очертаваме линии на бягство, но винаги с риск да преоткрием по тази линия организации, които рестратифицират съвкупността, формации, които отново предават властта на едно означавашо, приписвания, които реконституират един субект - каквото искате, като се почне от едиповите новопояви и се стигне до фашистките втвърдявания. Групите и индивидите съдържат микрофашизми, чието желание е единствено да кристализират. Да, троскотът също е ризома. Доброто и злото могат да бъдат само продукт на активен и временен подбор, който винаги трябва да се подновява (Делюз, Ж. и Ф. Гатари. Хиляда плоскости. Капитализъм и шизофрения 2, прев. А. Колева. София: ИК "Критика и хуманизъм", 2009, с. 16). Вж. приложената графика в края на текста.

си обясним това - като някакво повторение на ситуацията от 20-те и 30-те години на миналия век, изразяващо се в кризата на късномодерния капитализъм и либералната демокрация в Западна Европа или като нов феномен, свързан с кризата на ЕС под натиска на миграционните потоци, бежанските вълни и тероризма? Струва ми се, че верният отговор трябва да се търси в плоскостта на наслагването на глобалната криза на капитализма с усилващите се ефекти на тази криза. "Капитализмът, пише Бенямин още през 20-те години на миналия век, е чиста култова религия, може би най-крайната, която е съществувала някога... Той няма специална догматика, нито теология... Той е несекващ траен култ..., вменияващ вина."¹⁵ Съвременният етап на глобализация ни изправя пред предупреждението на Карл Шмит, отправено в началото на 30-те: "при какви хора ще попадне чудовищната власт, свързана с една обземаща цялата земя стопанска и техническа централизация? Този въпрос по никой начин не може да бъде отклоняван с надеждата, че тъкмо след това всичко щяло "да тръгне от само себе си", нещата щели да се "самоуправляват", а управлението на хора от хора щяло да стане излишно, защото тогава хората ще бъдат абсолютно "свободни"... Свободни от какво биха станали те тогава?"¹⁶ Нещата не опират обаче, както смята Шмит, в крайна сметка до някакво "антропологическо вероизповедание", представите за "човешката природа" като антропологически инвариант. Опасността от възраждането не само на национално, но и на регионално или глобално равнище на диктаторска власт не е свързано с "песимистичните догадки" за човешката природа, а със самата криза на политическите и икономическите структури на капитализма под напора на експанзията на капиталовите мотивации и пазара в глобален аспект и невъзможността те да бъдат "усмирени", което довежда от своя страна до хаос и безвластие. Неофашизмите, свързани с микрофашизмите, са породени от поредицата мутации в генетичния код на модерната, прерастваща в свръхмодерна власт, неимоверно усилваща, чрез новите технологии, възможностите за контрол и господство в глобален мащаб, което обаче е подчинено не на един, а на множество непрозрачни центрове. Т.нар. радикален ислям, тероризмът, бежанските вълни не са отключващ фактор, а последица, допълнително усилваща и легитимираща тази трансформация. Те от своя страна усилват средата, условията за развитие и възраждане на фашизмите, като ирационална, девиантна политическа форма, заложена в самия модерен капитализъм.

"Едва ли има нещо по-тъжно от разказа за края на големите разкази", написа Лиотар в началото на 90-те в една своя меланхолична книга.¹⁷ От опитомяването и обезсилването на всяка

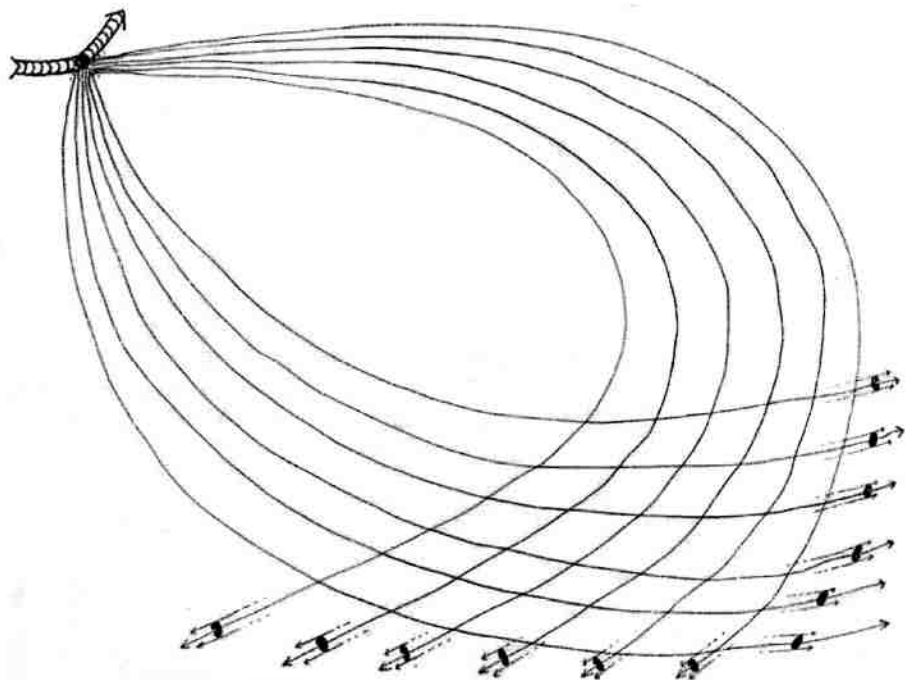
¹⁵ В. Бенямин, В. Капитализмът като религия. *Кайрос*, прев. С. Маринова, София: ИК „Критика и хуманизъм“, 2014, с. 145, 146

¹⁶ Шмит, К. Понятието за политическото, прев. А. Лешков, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008, с. 55.

¹⁷ Лиотар, Ж.-Ф. Постмодерни поуки, прев. Л. Каравелов, София: ИК „Критика и хуманизъм“, 2002.

възможна съпротива, на всяка възможна алтернатива. Разделяйки се с тази поредна илюзия, не бива да забравяме уроците на миналото. Някъде пак там - в началото на 90-те - от абривиатурата АБПФК у нас многозначително отпадна последната буква - "К-то", капитализмът. Това бе, както много други решения от онова време, прибързано, конюнктурно решение. Сега виждаме, че тази абривиатура възвръща пълнотата на своето първоначално значение и символна сила, защото борбата срещу фашизма е в крайна сметка съдбоносно свързана с борбата срещу капитализма. Следователно трябва да се разделим с илюзията, че капиталистическата система може да бъде "усмирена", "омекотена" в рамките на едно безкрайно адаптиране и самоусъвършенстване. Но ако погледнем на капитализма през неговите исторически граници, отвъд неговите предели, какво бихме могли да видим там, век след Октомврийската революция (1917)? Това е тема за друга дискусия.

Микрофашизми: графика на художника Марк Нги, публикувана на страницата на КХ - Критика и хуманизъм, изобразяваща цитирания в бележка 14 абзац от книгата на Делюз и Гатари Хиляди плоскости. Капитализъм и шизофрения 2.

Симптоми за възхода на неофашизма

Проф., доктор на социологическите науки Максим Мизов

Вече четвърт век слухът на българската общественост е постоянно малтретиран от рефрени от нашумелия роман на Дж. Оруел "1984". Същевременно днешните адепти на този бивш марксист и социалдемократ забравят други негови мисли, водещи до пророческия му извод, че "в крайна сметка, всяка демокрация свършва с телените мрежи".

Телените мрежи са зловещ символ, възплъщение от годините на Първата световна война, но и символ на концентрационните лагери, създадени от фашистките режими.

А самият фашизъм се появява като следвоенен феномен, т.е. в 20-30-те години на ХХ в.

Днес - в контекста на проблема с бежанските вълни към Западна Европа, - сме свидетели на небивало историческо възкресение на телените мрежи, заграждения. Не се ли връщаме към времето, реалностите или нравите, типични за преди цял един век?! Не сме ли очевидци на едно странно пренасяне на миналото в настоящето и бъдещето, или пък на едно конструиране на бъдеще, което е вече до болка, дори до ужас познато?!

Ще се спра само на някои симптоми за възхода на неофашизма, без претенция за изчерпателност на цялостната им типология. Но дори и те могат да ни провокират към определени размисления или преценки, които са крайно наложителни за нашето време.

Лансираните от мен симптоми не хвърлят мостове към безусловна вяра в и задължително възприемане на безспорната правота и истина на историческите аналогии. Още Хегел бе казал/писал, че в сферата на естествените науки аналогиите са изключително плодотворни, но в полето на обществознанието пораждат

доста много опасности. Но когато на конвейерните ленти на историческата събитийност прекалено зачестяват казуси и пейзажи, които много напомнят за времена, реалности и нрави от преди век, трябва сериозно да се замислим, дали иронията на Историята не ни предлага страници, а и извратени изкушения; не ни въвлича в премеждия, в които Човечността губи себе си.

Затова ще говоря за неща, за които изказалите се преди мен колеги не споменаха нищо, но които са колкото очевадни, толкова и предизвикателни, а и потресаващи. Затова ще формулирам една поредица от симптоми, върху които трябва да се замислим, защото тяхната повтаряемост трябва да събуди нашето внимание и предпазливостта ни.

Фашизмът се ражда в смутни исторически времена и кошмарни реалности, в които истински демократичният човешки дух се чувства силно ограничен, но и потиснат. Това са времена на ценностно-нормативен вакуум, тотална - обществено-политическа и социално-икономическа - криза, тежка морална поквара, скоротечно разпокъсване и потресаващ разпад на социалните тъкани, преднамерено и систематично "убийство" на истинското призвание и свободния дух на политиката, която трябва да следва либерално-демократични и хуманистични принципи и процедури, а, вместо това, е заменена от спекулативни, манипулативни, безчовечни властови игри и пагубни властови режими.

Фашизмът се ражда и развива в условия, в които левите сили се оказват разпокъсани, отслабени, неспособни да намерят единни решения за противопоставящи му се действия. Нима днес световната, европейската и нашенската левица не се намират в такъв статус в условията на исторически предизвикателства на неолибералната хегемония?! Както френският, италианският фашизъм, немският нацизъм, така и техните наследници в другите страни в Европа и по света, не са чисто национални творения. За тяхната поява и историческа еволюция огромна роля имат редица външни фактори.¹ Но нима днешните силуети на надигания се неофашизъм са чисто доморасли творения?!

Десетилетия наред комунистическата идеология и практика са критикувани като олицетворение на колосално историческо инженерство, съпоставяно и сравнявано с това на фашизма/нацизма. То цели не само радикално да измени обществото, а и евгенически да създаде нов тип човек, да възкреси една раса като прототип/еталон за бъдещата еволюция на човечеството, което следва да е силно редуцирано и расово преформатирано. Ако тогава тези цели не се крият, днес се прикриват фактите, че Новият

¹ Днес се публикуват солидни изследвания, разкриващи престъпления не само от тайните сговори между индустриалния и финансовия германски капитал с нацистите, а също такива, показващи огромните валутни трансше, дискретно изтичащи от САЩ в подкрепа на нацизма, или на тогавашни, или на по-късни в историческото време профашистки диктатури и авторитарни режими в Европа и по света. Заедно с това се публикуват нови научни проучвания, които доказват, че Чърчил и англосаксонски олигарси стоят в сянката на произхода и галванизацията на нацизма и фашизма в редица други европейски страни, с единствената тайна цел да ги ориентират (постепенно или незабавно) към гибелна война против СССР.

световен ред, стремежите и опитите на Запада за тотално дирижиране на историческите процеси, за износ на демокрация в света е също такава зловещо социално инженерство.

Фундаментална характеристика на всеки фашизъм е неговият неистов стремеж и опит експанзионистично и агресивно да приватизира времето и пространството. При това иде реч както за реално завземане на жизнено пространство, така и за похищение на символично такова. Тогава има битка за господството на фашистката и нацистката митология, така както днес глобализацията и американизацията водят до подмяна, унищожение на митологията и културата на заплашени, окупирани от тях страни и народи. Историческият блян на кафявата/черната чума е да се установи "вечният режим", за който времето и пространствените граници нямат значение. Хилядолетният райх е символ, олицетворение и практическото въплъщение и на фикциите за края на историята. Така митът се превръща във всевластна реалност, а реалностите в кухи митологеми! Но нима Фр. Фукуяма в едни други обществено-исторически времена и реалности също не оповести край на историята и безалтернативен, вековечен триумф на неолиберализма?! Нима неолибералният глобализъм не желае един нов вековечен райх в света, на земята? Нима иронията на Историята не се подигра с човечеството (за кой ли пореден път) като подмени изписания на историческия небосвод от преди 70 години девиз "Никога повече фашизъм" с френетично аплодирания днешен девиз "Никога повече комунизъм"?! Онзи комунизъм, който даде най-тежки жертви и най-величав героичен пример за освобождението и за разгрома на "кафявата чума" в средата на ХХ в.; който днешни идеологически мандарини, налагащи нови граматика и стилистики за "нови прочети на миналото", се опитват да изкарат единствен виновник за трагедиите на две световни войни.

Времето и пространството са съдбовни маркери на всяка национална и социална държава, а възходът на фашизма/неофашизма се сплита с провокации към, унищожение на националните и социалните държави на страните, обект на фашистки интервенции. Лишаването на някоя страна от териториален, държавен и национален суверенитет вследствие на фашистки или неофашистки покушения и господства е плътно свързано с отнемането не само на нейната историческа автономност, а и на нейната автентичност.²

В условията на Новия световен ред и одиозните му проекции в евроинтеграцията отново виждаме, че националните граници и държавните закони нямат значение: брюкселската и прикритата световна бюрокрация решават къде, кога, защо, как да преминават потоците от човешки маси, от потайно конструирани, регулирани исторически събития.

² Днес отново трябва да препрочетем не толкова „Залезът на Европа“ на Освалд Шпенглер, колкото друга негова, т.е. последната му книга, в която той нескрито и от нескрити консервативни и антилиберални, а и антикомунистически позиции откровено се гневи срещу постиженията на социалната държава и нейните адепти, като препоръчва нейното тотално дискредитиране и разрушение (виж: Годы решения. М., 2007).

Различните "нежни" и "цветни" революции в края на ХХ и началото на ХХІ век не спомагат за създаване на истински демократични държави и общества. Обратно, те реално практически и символично дискредитират Демокрацията. Несигурността в света, дирижираният хаос, изкуствено и шоково предизвиканите кризи днес са несъизмеримо повече от времената на противопоставяне на двете обществено-икономически и политически системи в ХХ в. А това облагодетелства (в изключителна степен и форма) процесите на мощни появи или на катализации на всевъзможни форми на неофашизъм, както в световен, така в европейски или в национален план, защото и светът е глобален. И днес заплахите пред Демокрацията са не по-малки от тези отпреди един век, така както ваймарските времена и нрави сякаш се възкресяват и обитават реалиите на ХХІ в. Както тогава, така и днес несигурността, рисковете, а и страхът доминират сред хората.

Ернст Нолте - един от най-тънките познавачи на фашизма и нацизма - посочва, че най-важната характеристика на тези идеологии и безчовечни практики е, че са антимарксистки, антикомунистически насочени.³ Той пише, че терминът "тоталитаризъм" е пропагандна идеологема и митологема, нямаща никакъв научен смисъл, пък и ценност. Въпреки това днешните политически речници на десни центристи и леви идеолози, а и управници избилстват със злоупотреби с този термин. Днес виждаме наличието и ефектите от "кръстоносни походи" срещу комунизма/социализма, левите идеи, партии. Затова битката между идеите/идеологиите се разраства и усилва в огромни мащаби. Против "Черната книга за престъпленията на комунизма" на Ст. Куртоа и сие⁴ и срещу отъждествяването на комунизма с фашизма/нацизма на А. Безансон⁵ се появиха редица други творби, разкриващи престъпленията на капитализма от ХХ и ХХІ в., които се оказват далеч повече, по-тежки, много по-безчовечни, а и по-пагубни за човечеството.⁶

В зората на демокрацията се раждат политически графити и лозунги "Маркс на Марс" и "За да има мир, БКП в Сибир". Те олицетворяват неистовите щения на новите демократи да пратят в глухите провинции на забравата комунизма, да го изтръгнат завинаги от пространството на човешкото ежедневие. В талвега на неолибералната и глобалистична хегемония светът трябваше да е окончателно "спасен" от заразите - паметта за комунизма. Това налива вода в мелниците на възкресението на неофашизмите, ведно с всевъзможни старите оневинявания или съвършено новите оправдавания на нацизма.

Друга референция на фашистката идеология/практика е то-

³ Виж подр.: **Нолте, Э.** Фашизм в его епохе. Новосибирск, 2001, а така също пак от него и: Европейская гражданская война 1917-1945 гг. Национал-социализм и большевизм. М., 2003.

⁴ Виж: **Куртоа, С** и кол. Черная книга коммунизма. Преступления, террор, репрессии. М., 2001.

⁵ Срав.: **Безансон, А.** Бедствие века. Коммунизм, нацизм и уникальность Катастрофы. М., - Париж, 2000.

⁶ Виж подр.: **Проданов, В.** Насилието в модерната епоха. С., 2005, 2-о прераб. и доп. изд.

талното обезличаване на човешката личност, потресавашото ѝ лишаване от конституционно декретираните ѝ свободи. Германският фашизъм суспендира Ваймарската конституция, а българският монархо-фашизъм - Търновската. Зловещите и поучителните ефекти от това обработване, обезправяване и унищожение на "човешкия материал" не остават само като знаменателни колекции в Музея на историята. Днес те отново са сред нас в масов и динамичен оборот. Ако някога фашизмът демонстрира своите шикозни стоки - облекла, абажури и пр. - от човешка кожа, нима преди години у нас не дефилира постмодерна изложба, в която експонати бяха препарирани човешки тела, и която преди това глобално се беше поразходила и културно превзела света, Европа и други континенти, и бе предизвикала бурни дискусии, нелицеприятни критики към нейните създатели?

Фашизмът копнее и прави всичко необходимо за потресаваша, тотална селекция, радикално прочистване на човешкия материал в Европа и света. Той искаше да превърне всички неарийци в "тор" за историческата си епопея или слава. А днес неолиберализмът и неофашизмът се опитват да превърнат отделни народи и човечеството в огромна, послушна биомаса - безропотно, безпрекословно изпълняваща техните заповеди. Днес също избухват и се толерират псевдонаучни, човеконенавистнически теории, доктрини и концепции, според които населението на Земята е вече непоносимо голямо! Затова трябвало да се съкрати в кратки срокове до 2 млрд., от които един да е съставен от т.нар. златен милиард. Това се постига с ескалация на кризи, конфликти или с войни.

Ако някога фашизмът копнее да прочисти, смали "до нужното" човечеството, нима днес нови неолиберални идеолози и постмодерни демагози не препоръчват най-ефикасните "диети за спасение" на света - прокламация и фаворизация на законите на джунглата, социалдарвинизъм, егоизъм, индивидуализъм и атомизация на човешката личности/екзистенция, малтусиански кланици за триумф на най-приспособените твари?

Някога фашистите имат "сентиментална" нагласа към славяните и православните. Днешните мандарини на Новия световен ред също не крият своите проекти и сценарии за прочистване на земното пространство от тези общности. З. Бжежински обяви, че след гибелта на комунизма на дневен ред се задава дългът за саморазправа и убийство на православието; дългът към редукия на човешкия потенциал на славянството?! Нима източването на емигрантски кохорти, вълни от източно- или централно-европейските страни и тяхното приютяване, и еничарско превъплъщение не са днешни факти?! Нима рязкото снижаване на раждаемостта и ескалиращата смъртност в славянските народи не са реалност, не са част от нечии коварни проекти и пагубни за тях сценарии?!

Кой може да забрави за огромната символична мощ и трафаретност на луминарността в политическите мероприятия и публичните събития от времето на фашизма? Нима има някой, който да не знае за факелните шествия и заслепяващите светлини на

парадите на фашистите? Нали за нацистите и фашистите огънят имаше много сакрален смисъл, бе съдбовен символ, но и инструмент за "пречистване" на живота и историята! А нямаме ли днес възраждане и експлоатация на подобни сценографии и репертоари? И кой стολичник не знае за вечерните факелни или среднощни шествия на привърженици на фашистки идеи и последователи на нацистки организации или движения у нас?! Не са ли някогашните палежи от страна на фашистите възкръснали в наше време, когато партийни клубове на идейните врагове биват атакувани и напълно опожарявани? Ако някога нацистите се опитаха да инспирират грандиозен съдебен процес във връзка с подпалването на Райхстага, на който бяха разобличени от Г. Димитров, не сме ли свидетели как половин век по-късно техни наследници и спонсорирани от Запада антикомунисти подпалиха Партийния дом, за да нанесат възмездие си по огледален начин!

Ако фашистите и нацистите с отворени обятия прегърнаха средновековните инквизиторски оръдия⁷ (кладите и аутодафетата), дали днес те са навеки забравени? Защото от самото начало на злополучния за многострадалния български народ псевдодемократичен преход, та чак до наши дни не секват публичните хепънинги и процесии с аутодафета не само на комунистическа литература, ала и на книги, и портрети на най-видни дейци на новите демократи! Нали не марксисти и комунисти изгаряха книгите на Ж. Желев и портретите на българския патриарх, а ордите на Едвин Сугарев и сие! Нали юнските граждански протести, медийно представяни като "новата морална революция", също не се отказаха от екстрите или от услугите на пречистващите кладни, или огънове! Там също публично се горяха портрети на "заслужаващи възмездие" одиозни политици.

Съществен портретен шрих на фашизма е и истеричната му виктимология. По негово време виновниците за всичко бяха или евреите, или комунистите. Изповядващите фашистката идеология или съучастващите в нейните практики индивиди се чувстваха безпомощни и несправедливо ощетени, или поне заплашени жертви на другостта. Нима постмодерността не подменя фундаменталния патос и етос на героизацията, така органично присъщ на и фаворизиран в епохата на модерността, с всеобщото усещане за ужасна виктимност? Нима днес почти всички не се чувстват жертви на нещо, което е било някога? Чудно ли е, че героите от историческото минало нямат вече място в нашето съвремие; че подвизите им не са достойни за уважението, признанието и почитта на новите хора, нито че и паметниците им вече са обект не толкова на поклон, колкото на отмъщение?! Нима сега не съзираме, или пък не подозираме враг, палач или нещо подобно във всеки друг, който ни обещава да ни

⁷ Потресаващо е, че един от най-реномираните американски университети отделя многомиллионни суми, за да закупи архивите на Светата инквизиция, а и сформира екип от учени, които изследват ефективността на инквизиторските техники и гарантираната продуктивност на „изтръгването на признания“. Разразилите се големи скандали (по повод мъченията в Гуантанамо и други затвори/лагери) илюстрираха невероятни сходства на технологиите на мъчения от времето на Средновековието с тази от постмодерността .

превърне, реално ни прави невинни жертви на своя "бяс"? И ако екзистенциализмът сервира идеята, че "другият е моя ад", днес неофашизмът преоткрива ада, пъклените товари (заслужаващи и сурова разплата) в "чуждата другост", при това без всякакви сантиментални уговорки или предварителни конвенционалности.

Както някога, така днес държавата е превърната в зловец Левиатан, който не се спира пред нищо и никого, за да защити своите явни или прикрити интереси и фикции.

Днес вече всеки протест на представители на белия, черния, сивия и пр. сектор в икономиката, търговията и услугите се свързва с публични излияния и оплаквания, че неговите представители са жертви на геноцид, че държавните или местните власти са кръвопийци, които канибалски ръфат живото месо на почтеното невинно гражданство. Сега всеки се оплаква, публично ридае или гневно протестира, че е жертва някому, и че му се полага и някакво - преди всичко материално, а по-малко духовно - възмездяване!

С непознатия за няколко минали десетилетия бум на расизъм, ксенофобия и сегрегация, с одиозния "ренесанс" на антисемитизма днес всеки "нов демократ" се чувства заплашен или дори вече е "реална жертва" на комунисти, евреи, цигани, руснаци и т.н. А подалите се на постмодерните съблазни и неолибералните изкушения политици отново виждат опасности, рискове, заплахи или смъртни врагове в довчерашните "братя" по произход, култура, дух и православни традиции - в руснаците. А и за пореден път онези, които ни вкараха в трагедии или бомбардираха - германците и американците, се оказват най-близките ни братя, с които трябва безропотно да вървим - където те кажат. Затова баталиите в политическата сфера между русофили и русофоби стигат до невероятни крайности, но тези съперничества и войни са ни познати от историята на фашизма.

Можем ли да не помним огромната роля на повсеместната цензура и политическия остракизъм в битността им на фундаментални атрибути на фашисткия етос?! Би ли следвало да забравим паническият страх и смразяващия ужас на всеки, който знае или поне предполага, че е обект на преследване и подслушване, на проникване във всичките му човешки, дори в най-интимните му тайни, на постоянно, паноптическо разглеждане на всичко от неговата менталност и маниерност, на всяка fibra от неговото тяло и дух. Тогава доносници има навсякъде. Нали сам Хитлер беше щатен полицейски доносник!

Днес не живеем ли във времена, реалности и нрави, които са постоянно торпилирани от съобщения, заплахи за цензура, за ограничения и отнемане на личната неприкосновеност, за тотален шпионаж и несекваща репресия над човешките права и свободи! Не сме ли днес свидетели на поредни исторически и обществено-политически афиширани, а по-често завоалирани концентрации и монополи в сферата на медиите, на олигархични монополи на електронните или другите средства за информация - така, както беше и по времето на национал-социализма, или на всеки друг фашизъм?! Не са ли скандалните разкрития или колосалните

световни гейтове, предизвикани от Асанж и Сноудън, показателни за постмодерния фашизоиден терор над умовете и душите на хората, при това не само на простосмъртните, а и на онези "полубожествени" особи, обитавщи олимпийските върхове на всемогъщата и безграничната власт в държавите и света?! Не четем и не говорим ли все по-често за видимия или незабележимия виртуален инфо-фашизъм, дигиталната цензура, виртуалния остракизъм или мрежовия екстремизъм срещу всяка различна другост, а особено и срещу всяка една "чуждост"?! Не е ли нашето всекидневие постоянно разтърсвано от политически скандали, свързани с изваждането най-вече (т.е. пред обществеността) на потайни разговори или на завери на овластени персони; на разкрития за всевъзможни флашки или информации за заговори? Не ни ли натрапват политиците и управниците притеснителните усещания, че навред и във всеки момент покрай нас се разгръщат или скриват конспиративни истории, и т.н.?! Ако днес мощно се бълват книги за конспиративните логики, техники в комунистическите държави, защо се скриват фактите за конспирологичните ресурси на капитализма.⁸ Нали зад привидната прозрачност на постмодерния, неолиберално стъкмен и глобален свят всеки нормален, разумен човек подозира нещо друго, тайно, опасно или гибелно?!

Ако някога Ролан Барт - тази икона на постструктурализма, пишеше, че всеки език е фашизоиден по своя нрав, но най-вече такъв е политическият, не сме ли днес не само очевидци, а и жертви на фашизоидността на политическите дискурси и наративи?! Не ни ли вливат нетърпими дози и не ни ли инжектират с непоносими консистенции от политико-езиков характер, които ни правят готови или способни лесно, а и бързо да се пристрастим към езиците на омразата и ненавистта, към отрицанието и символното убийство на всяка различна другост, на всяко чуждо, или противоречащо ни послание?! А не беше ли това един от "великите шедеври" на нацистката и фашистката пропаганда?

Трябва ли да забравим и за безумния закон на Г. Панев за лустрацията по чисто идеологически причини и партийно-политически съображения. Закон, чиито последици буквално вцепениха от страх академичната и университетската научна общност, която преди 10.XI.1989 г. се депозираше почти 100-процентово като промарксистки ориентирана и ангажирана, а сред която след тази дата, т.е. след привеждане на лустрационните разпоредби в действие марксистите днес вече се броят едва ли не на пръсти в тези среди. Къде отиде идейният и партийно-политическият плурализъм? Къде изчезнаха човешките права и свободи за изказване и споделяне на различни идеи, изповедания и пр.?! Къде отидоха правата за свободно сдружаване и законно изразяване на друго мнение? Не бяха ли такива реалностите, нравите, социалната атмосфера и при фашисткия гнет?!

Всеизвестен факт е, че времето на фашизма е своеобразен апогей на ирационализма и мистицизма, на разгула на езотерични

⁸ Виж подр.: **Фурсов**, А. De conspiratione. Капитализм как заговор. 1520-1870-ые годы, М., 2015. Т. I.

учения, на властта на тайни общества. Не сме ли днес свидетели на възход на повсеместна еуфория по мистични логики, техники и практики? Не е ли постмодерната рационалност (иррационалност) апотеоз на алогизъм, парадоксалност и абсурдност?! Не се ли ирационализира всяка чужда рационалност? Но и не се ли рационализира всяка собствена ирационалност, която ни е полезна?

Не е ли тя света обител на индетерминизма, или публичен ешафод за истинския разум? Не се ли пробутват в политиката, културата, изкуството, науката и просветата (буквално в конвейерни количества) всевъзможни ирационални теории, абсурдни доктрини и концепции, парадоксални аргументариуми?! Не сме ли ежедневно репресирани от медиуми и хороскопи, плъзнали в огромни площи, количества в различни вестници, списания; от гадателски, прорицателски инструментариуми, закодирани знамения и успешни технологии за съвършено разкриване, дори за спасение от различни черни и бели магии? Не остана ли гражданското ни общество в изумление, или в небивал потрес при сюрприза, който ненадейно поднесе президентът, като с публични откровения разкри историческия си генезис, странните превъплъщения на неговата душа в потока на времето?!

Днес е известно, че възходът и еволюцията на фашизма и нацизма се подпомагат и от различни пророци, оракули, тайнствени ясновидци, могъщи повелители на Съдбата? Не възникна ли с помощта на тайното общество Туле дори и самата нацистка партия? Нямаше ли Хитлер край себе си, за събеседник и помощник мистична, оракулска фигура?! Липсваше ли такава и в тясното обкръжение на Сталин?! Не се ли публикуваха много работи за зависимостите на видни държавни фигури от тайни общества? Не се ли доказаха илюминатско-масонските обвързаности на М. Горбачов, или посвещаването във висш рицарски сан на Б. Елцин от върховната глава на Малтийския орден? Защо се крият подобни тъмни обвързаности на днешни наши и на авторитетни чужди лидери?

Не се ли повдигна неведнъж и в нашия парламент злободневният и прикриван от властниците проблем кои, но и колко тайни общества имат свои представители във властта? И въпреки това досега няма публично удовлетворителни отговори на подобни въпроси.

Публична тайна е, че във високите етажи на световната, европейската и национално-държавната власт открай време много активно участват представители на различни тайни общества - масони, илюминати, розенкройцери, тамплиери, билдерберги и т.н.⁹

⁹ Хитлер бе изпратил специална военна част, която да из земе многовековните архиви на различни тайни общества от два манастира - в Белгия и Франция, за да може да разбере тайните мрежи и протяжните във времето и пространството афери на тези дискретни структури. Сталин уся (през пролетта на 1945 г.) да отнеме тези архиви - при това с количества, достатъчни да изпълнят няколко вагона, а и да ги пренесе в СССР, където да ги постави под абсолютно строг контрол, и за употреба от няколко персони. През пролетта на 1991 г. Елцин самоволно и без решение на Думата, при това съвършено секретно отговори положително на настойчивите искания на висши фигури на тайни общества като призова в Москва един от наследниците и родствениците на Ротшилд, за да му върне скришом, противозаконно цели два самолета, натоварени с тази огромна, заедно с това и съвършено безценна архивна документация за тези общества. И днес вече никой не знае къде се съхраняват, а и от кого се използват тази драгоценни архивни фондове.

Една от най-ярките и неоспоримите характеристики на фашизма е повсеместната униформизация на менталността, поведението, дори на афективните реакции на хората. Тази униформизация на мисленето и поведението не отсъства и от нашето преломно съвремие, когато масовата култура и манипулативните промишления на мозъците на хората се съпровождат и от небивала гламуризация на фашизма и неговите герои¹⁰. Днес неофашизмът рисува отрицателните кошмарни времена и събития от времето на "кафявата чума" като възможно най-прекрасни, атрактивни и поучителни за съвременниците. Не ни ли предлагат днес лъскави списания, спарени от вонята на миналото текстове и послания изображения, а и тълкувания за Хитлер като безсмъртен и недостижим еталон на гениална менталност и прозорливост, на свръхчовешка воля и безукорна дисциплина, на трогателна хигиеничност и вдъхновяваща последователност в своите действия?! Не изплуват ли по книжни борси и пазари, по рафтове и сергии привлекателни обложки и атрактивни заглавия, свързани с нескрита фаворизация на великото време на национал-социализма, а и на прослава на синеоките арийци, превзели с примера си и вечността?¹¹

Това не е само някаква интелектуално перверзна или творчески цинична книжна продукция, която публично лансира и натрапва една съвременна романтизация на фашизма, и която не само прикрива ужасните истини за неговите престъпления, но и оправдава неговите герои в качеството им на символи, възплъщения и на всичко най-добро, което може и трябва да се превърне в образец за подражание и пример за подрастващите.

Когато говорим и спорим за битността и битийността на фашизмите, не бива ли да обърнем внимание и на подозрителния възход, или на тоталното възшествие, пък и царстване на имената на творци и теории, които имат и своите "тъмни" страни, свързани по някакъв начин с историята и идеологията на фашизма! Не е ли странно, че днес на мода са идеите на Ф. Ницше, М. Вебер, М. Хайдегер, К. Ясперс, Ю. Евола, К. Шмит и сие, които са имали свои приноси за генеалогията и възхода на кафявата чума?!

Не е ли и впечатляващ фактът, че симпатиите на фашистите към митичните варвари се оказват също така високо котирани и в наше време - достатъчно е да обърнем взор към редица нашумели творби, пледиращи за постмодерния варваризъм или за съвременното езичество, независимо дали е в неолибералните или в неоконсервативните му ипостаси. Не се ли пръкна една впечатляваща поредица от научни творби, чиито популярни на Запад автори лансираха упования и надежди, че крахът на комунизма в Източна и Централна Европа ще спомогне варварския патос и етос от поробените от него страни да се пренесе, за да преустанови импотентността, агонията на западните духове и тела? Нима и Ален де Бенуа не привлече вниманието на широката читателската пуб-

¹⁰ **Гламурный фашизм.** М., 2006; **Шаумбург-Липпе**, принц Ф.К. Был ли Гитлер диктатором. М., 1994.

¹¹ Виж подр.: **Клинге, А.** Запрещенный Гитлер. Врага надо знать. М., 2011; **Лимонов, Э.** Анатомия героя. Смоленск, 1998, или пак от него: **Свещенные монстри.** М., 2003.

лика със своя бестселър "Как можеш да бъдеш езичник", прославящ неоконсервативния етос.¹² И нима Александър Дугин - гурото на неоконсерватизма в днешна Русия, също не лансира визия за неоварваризма в XX-XXI в., само че преоблечен в оксидентални одежди?! Не беше ли трогателният Паскал Брюкнер този, който щедро ни дари с богати размисли в писанията си за тиранията на покаянието и с есето си за западния мазохизъм.¹³ Нали садизмът и мазохизмът също бяха части от задължителния церемониал, от арсеналите и репертоарите и на фашистката менталност, а пък и емоционалност от преди почти век?! Не ни ли зашемети, обсеби и Ж. Бодрийяр със своите изумителни проникновения и откровения за гибелта на социалното, или Андре Глюскман със своята философия на ненавистта, която сякаш се превръща в общодостъпна смислова и общовалидна ценностна "валута" в едни смутни и антихуманни, недемократични времена, реалности и нрави, в които човешкото разбирателство и доброта са сякаш митове от далечни стари времена; митове, които са свършено непонятни, ненужни или вредни в нашата съвременност?! А нали Смъртта и Омразата бяха величествени символи, могъщи оръжия и на фашизма! Нали при него и ненавистта, и унищожението се превърнаха във висш или свещен дълг!

Впрочем, нима постмодернистският захлас по естетизацията, за сметка и в ущърб на морализацията, също не трябва да привлича нашето изострено и тревожно внимание?

А нима днес в България липсват стремежи и опити на разноцветни идеолози, демагози, популисти и управници, които искат да накарат всички да мислят и чувстват по еднакъв начин, прекалено удобен за тях, за техните интереси и проекти и сценарии?!

Историческата памет и спомените на преживелите времена на фашизма недвусмислено фокусират вниманието на съвременниците ни към още нещо - към тоталната филтрация на паметта, пречистването на историческата и социокултурната мнемоника на огромни човешки маси, към възходите и легитимациите на исторически репресивно налагани забрави за велики човешки добродетели, ценности и постижения. Нали именно фашизмът, независимо от неговите колоритни разновидности, имаше една всеобща характеристика - да заличи паметта, която историята е завещала на хората; и, вместо нея, да натрапи една селективна, инструментално конструирана, а и контролирана памет, която да възпроизвежда и пагубните фикции на онези тоталитарни режими!¹⁴

В съвременна Русия, която даде най-тежките жертви в битката с кафявата чума, от години се води научна дискусия за същността и последиците от манкуртизма - един феномен на обезпаметяване

¹² Срав.: **де Бенуа**, А. Как можно быть язычником. М., 2004.

¹³ Виж подр.: **Брюкнер**, П. Тирания покаяния. Ессе о западном мазохизме. СПб., 2009.

¹⁴ **Опарин**, Н. Манкурты XXI века. Археологическое исследование второй книги царств. Харьков, 2004.

на човешките същества и превръщането им в безропотни марионетки, дирижирани от волунтаризмите на авторитарни и безчовечни режими.

Нима днес и ние, в България, можем да твърдим, че всичко с историческата, със социокултурната ни памет е наред?! Че липсват покушения, кощунствени поругания и невъобразими осквернявания на нейни сакрални символи, в т.ч. на местата на паметта?! Нима регулярните издевателства над знакови паметници - символи на предишни епохи, намират своевременен отпор от страна на управниците и гражданството? Да припомним ли нееднократните нощни префасонирания и боядисвания на Паметника на Съветската армия, ала и на други монументи, които политиците и управниците пренебрежително или омаловажително подминават и перфидно обявяват за неимоверно оригинален, креативен маниер на един нов прочит на историята от младите поколения. Не сме ли очевидци как систематично и безнаказано се поругават или униожават паметниците на антифашизма; как с протекциите или пасивността на политици се градят и увенчават с измислена слава и паметници, възвеличаващи зловещи фашистки фигури!

Не сме ли свидетели на факти, при които българските граждани забравят не само това какво се е случило през последния четвърт век, а и че гравитацията на историческата памет като че ли напълно се е обезсмислила и изчезнала от тяхното всекидневие?

Споменатите тук симптоми за възхода на неофашизма не са всички, които трябва да ни тревожат и карат внимателно, задълбочено да преосмисляме случващото се в метежната ни съвременност. Но дори само те, пак са достатъчни, за да считаме, че може би живеем в много сложни, а и тъмни обществено-исторически времена, които Хана Аренд бе описала и анализираща в една от последните си творби¹⁵. Времена, в които човечеството и човешката са поставени на ръба на историческа гибелна пропаст. Времена, които изискват огромно историческо, политическо и морално мъжество, за да се опазят пътеводните ценности и истинските смисли за човешкия живот. Все още нямаме право да твърдим, че неофашизмът е дошъл на власт, обаче можем да смятаме, че има доста много предпоставки и благоприятни условия това да се случи. И, за да не настане отново този кошмар, трябва да се борим решително и непреклонно!

¹⁵ Виж подр.: **Арендт, Х.** Люди в темные времена. М., 2003.

Фашизмът от XX век и новият световен ред като опит за глобален диктат в началото на XXI век

Доц. д-р Мария Пиргова, СУ "Климент Охридски"

Фашизмът и нацизмът, заедно с близките до тях франкизъм и някои военни режими, през втората половина на XX век в Латинска Америка са политически режими от XX век, които имат добре изведени общи характеристики. Въпреки дискуссионния характер на определенията на явлениято на XX век, наречено фашизъм, почти всички понятия за фашизъм съдържат обща неизменна част, взаймствана от определението на Хана Аренд за тоталитарни режими, Ернст Нолте - от дясно и от ляво А. Грамши, П. Толиати, Г. Димитров и др. Тези определения съдържат общите черти на явлениято - предпоставки за масово движение и тоталитарна власт, която означава сливане на партия с държавата - налагане на една идеология, политически репресии и тотално подчинение на личността на целите на държавата. Едно от най-широко разпространените класови определения за фашизма е това на Г. Димитров. Той го определя като "открита терористична диктатура на най-реакционните, най-шовинистичните и най-империалистически елементи на финансовия капитал".¹ Макар и само по-отношение на собствеността, това определение е най-близко до същността на десния тоталитаризъм, към който принадлежат националсоциализмът в Германия и фашизмът в Италия.

¹ VII Конгрес на Коммунистическия интернационал и борба против фашизма и войни (Сборник документи), М., Изд. политической литературы, 1975, с. 120.

Фашизмът от XX век е дясна проява на модерния тоталитаризъм, който принципно по политически интереси се различава от социализма до средата на 60-те години XX век, наречен ляв тоталитаризъм. Различна е преди всичко структурата на собствеността и произтичащите от нея удовлетворяване на едни или други интереси. Частната собственост в служба на свръхагресивен режим с цел придобиване на нови територии и чужда собственост, идеологията за свръчовека и свръхрасата, претенцията за световно господство на една свърхличност - фюрерът и др. са черти на десния тоталитаризъм.

Левият тоталитаризъм подчинява личността със задачи за модернизация, национализъм и свръхдържава, която има технологично догонващо развитие. Тя се стреми към самоотбрана на една нация и държава в условията на борбата за ресурси през XX век. Дележът на територии с други държави е част от политиката, но не е нито свръх цел, нито успява да отдалечи историческите си врагове от собствената си територия. Левият тоталитаризъм не е елитарна политическа власт, той представлява мобилизационен модел с идеология за равенство на всички хора - без разлика на пол, възраст, раса, етнос - за справедливо разпределение и развитие на материалните и духовните възможности на човека в бъдеще. Необходимостта от мобилизация на един политически модел срещу друг изправя и двете страни пред използването на тоталитарни методи в хода на подготовка за война. Социалистическият модел се опира на държавната собственост и функционира дотолкова, доколкото изпълнява уравниловъчни функции. В момента, в който моделът се отказва от тях, той се разпада. Политическата репресия там обслужва военно-временни държавни интереси. В репресията се включва и идеологическата борба, която се използва с наказателни цели. Може да се докаже, че тоталитарната (т.е. всеобхватна) лява власт при социализмите в Източна Европа и СССР започва да се либерализира в края на 60-те години на XX век по вътрешни и външни причини.

Левият тоталитаризъм по време на сталинските времена в СССР има само остатъчни проявления, свързани с проявите на тоталитаризъм в Източно-европейските социалистически страни, заедно с потушените бунтове срещу режимите в някои от тях.

Поставянето на знак за равенство между десния и левия тоталитаризъм, както и между държавите, които са засегнати от тях, се прави преди всичко чрез антиисторическо мислене или извън контекста на историческите условия. Идеологически се търси повод за поставянето на знак за равенство между хитлеризъм и сталинизъм. Но те не могат да се обобщят като общо понятие за фашизъм, поради различното съдържание и цели на левия и десния тоталитаризъм. Спорно е обобщението им под понятието тоталитаризъм, но за сега то остава прието в науката и аз го приемам.

Поставянето на фашизма и съветската система под един знаменател, сравняването на демократичните възможности на двете системи - едната с политическа относителна демокрация, другата с липса на политическа за сметка на наличието на повече социална

демокрация, е поредната много силна идеологема в борбата на елитите отново за ресурсите на определени географски региони в света, които случайно са на територията на Русия. От разстоянието на времето вече става ясно, че битката за ресурсите на Русия предизвикват за два века няколко войни от европейски и световен мащаб и са на път да предизвикат още една по силата на логиката на капиталистическата икономика. Част от тези войни са и приравняването на фашизма и сталинизма, различните явления на тоталитаризма, който трябва винаги да се дели на ляв и десен и да се изследва влиянието и проявленията им във всяка страна поотделно. Тази тема е голяма. Аз само странично я засягам, за да разгранича фашизма, десния и левия тоталитаризъм на ХХ век от новия световен ред и диктата на неолибералния модел при глобализацията.

Изследванията на глобалните процеси след 1989 г. и в началото на ХХІ век са свързани с проявите на т.н. Нов световен ред, установен от САЩ след Студената война. Лидерството на САЩ с претенциите за най-успешния си либерален модел обосновават тезата на доктрината на САЩ, че този тип демокрация ще победи, т.е. и политически, и със сила да се налага в целия свят. Основен метод в налагането на новия световен ред е разгарянето на противоречия от социален, религиозен, етнически и друг характер в същото време опити за контролиране на регионалните конфликти с идеологическа, но не и политическа цел - насърчаване на демокрацията и ликвидиране на диктаторски режими. Тези цели и методи, които съдържат идеологически манипулации, скрити политически цели и глобален мащаб, говорят за необходимостта да се постави сериозна граница между двете епохи - тази на модерността от ХV-ХХ век и последващата я глобалност, която се проявява днес. Едно от последствията от глобализацията на финансовия ред и наличието на небалансирана военна сила е налагането на глобалния диктат в началото на ХХІ век като наследник на амбициите за такъв на фашистките режими от ХХ век.

Различия между двете епохи се проявяват преди всичко в промяната на ролята на националната държава, сливането на икономически и политически интереси с превес на икономическите, информационните процеси, породили глобалното село, опитите да се формира глобална политическа власт с един глобален лидер, промените в характера на труда след индустриалната епоха и зараждането на прекариата като експлоатираната класа в глобалната епоха, космическите измерения на политиката, каквото и да означава това и други културни аспекти на новата епоха.

От различията между епохата на модерността и глобалността произтичат и възгледите ми за различията между фашизма и последвалите го явления в края на ХХ и началото на ХХІ век като неофашизъм, расизъм, ксенофобия, национализъм, близки до фашизма явления от една страна и характерните за глобалната епоха свърхнесвобода и тероризъм. Историята на човечеството ескалира технологичните и властови зависимости като разширява непрекъснатото число на подчинените от една централизирана система. В

наши дни, въпреки, че глобализацията едва сега набира скорост, властта се опитва да се централизира на световно равнище. Разбира се, това е въпрос на бъдеще и все още е въпрос дали човечеството ще позволи да го подчинят на световна централизирана система. Но от сега прозират опитите на определени сили това да се случи.

Светът е динамичен. Впечатлението е, че е във вечен преход от едни форми на господство и власт към други. Естествено е тези форми да не са чисти и между тях да има приемственост. Днес фашизмът и неофашизмите под различна форма на национализъм, ксенофобия и пр. имат място в много национални държави. Те се ограничават до сега до вътрешна политическа консумация и започват да се проявяват външно най-вече като антиглобалисти и евроскептици. Развиващите се наднационални форми на глобален диктат взаимодействат със старите превъплъщения на фашизма и заедно с това разширяват сферите си на въздействие. Затова за нас е важно да отчитаме както инзитета на възраждащи се стереотипи от XX век, така и тяхната модификация в наднационални мащаби. Нищо не се губи. То се приспособява и надгражда. За съжаление това става както с положителния, така и с отрицателния опит на човечеството.

Фашизмът и новият световен ред като опит за глобален диктат - различия и приемственост в началото на XXI век

На първо място, фашизмът от XX век се развива на почвата на националната държава. Той е ограничена система в държавни граници, който експанзира или не навън. Догонващият немски национализъм и ранената от Първата световна война Италия произвеждат масови движения на несъгласие с другите нации, на идеологии с расова ненавист и митология за фюрера като свръчовек.

Второ. Фашистките режими и в Италия, и в Германия идват на власт в резултат на пробойни в демократичните и многопартийните системи на тези държави. Десните партии след ПСВ не се справят с конфликтите на класова основа и в двете държави. Конфликтът в Испания, допълнен от антимоноархически и антиклерикални чувства, се превръща в гражданска война, от която нацията излиза с фашисткия франкистки режим. Тези държави с фашистките си диктатури опровергават както силата на модерната демокрация и свързаната с нея буржоазна собственост, така и силата на международните регулации в лицето на създаденото по идея на Уидроу Уилсън Общество на народите.

Трето. В глобални условия действат не националните идеологии и техните партийни машини, а съвсем друг тип идеологически въздействия върху населението не просто на една държава, а на цели региони или дори в световен мащаб. Глобализацията има своя идеология, която вижда като свой враг националната държава и национализма от XX век.

Четвърто. Това е технологичното развитие на света, икономическите структури, информационното общество и промяната на

характера на труда в глобални условия. Индустриалното производство се е изместило в Азия за сметка на евтиния труд, за т.н. развити държави е останала финансовата сфера и услугите на хората, които я упражняват. Военната сила на САЩ е осигурила мощна финансова система и господство на долара като световна валута, с която трансакциите след началото на 70-те години не са покрити нито със стоки, нито със злато. Реално финансовата върхушка на САЩ възприема както собствената си политическа класа, така и останалия свят като обслужващ ресурс. Кризата през 2007-8 година на финансовата система на САЩ и свързаните с нея европейски и други пазари показва, че финансовият капитал не притежава автоматична и авторитарна власт над цялото човечество. Финансовият капитал на САЩ продължи да управлява света, но след кризата направи необмислени и панически ходове, с които постави началото на края на "новия световен ред".

Пето. Психологическите и контролиращи технологии на глобалната диктатура далеч надхвърлят тоталитарните вътрешнодържавни и военни възможности на фашизма, който организира и контролира обществото с детски, профсъюзни, младежки и други организации, в които хората все пак не са толкова беззащитни, както в информационното глобално следене и контрол.

Защо може да се говори за новия световен ред като за глобален диктат и кои са условията, които могат да го създадат?

Преди всичко трябва да определим своя възглед за процеса на самата глобализация или поне да дадем работно определение на това, което наблюдаваме до сега като началото на глобалната епоха.

Глобалните възжелания за господство са характерни за всички големи властимащи в историята. Много автори говорят например за глобалните завоевания на Ал. Македонски и за Римската империя като за глобален свят. През 1913 г. Фредерик Гейтс, директор на отдела за благотворителност към Фондацията на Рокфелер, заявява: "Ние мечтаем да разполагаме с неограничени ресурси и хората да се подчиняват със съвършено покорство на моделиращата ни ръка"². Няма нужда от продължаване на цитата, който завършва с това, че няма нужда да превръщаме благодарното население във философи, адвокати, писатели, поети, оратори... Ние си имаме достатъчно свои. Това са мечтите на рокфелеровци, далеч преди САЩ да стигнат до налагането на глобалния ред.

Неолиберализмът като икономическа доктрина и глобална политика на глобалния диктат

Днес глобализацията започва от една цивилизация - евроатлантическата и се стреми да завладее всички останали. До сега тя се проявява преди всичко като политически процес на разпространение на съвременни технологии, икономически и финансови модели и налагане на политическото господство на една военна

² Капитализмът днес, сб. Ред. Бл. Дончева, С., Изд. Жарава, 2009, с. 236

свръх сила над останалия свят. Вярно е, че в основата на този процес стоят новите военни и информационни технологии. Но тяхното господство има политически характер. Защото без политическата доминация на САЩ, то не би било възможно.

След студената война САЩ провъзгласиха т.н. нов световен ред, чийто лидер е държавата САЩ. Новият световен ред започна да се налага с военно-политическата сила на САЩ в много региони на света и за всички останали държави той трябваше да означава приемане на американския демократичен модел. Когато говорим за успехите на либералната икономика на САЩ, не трябва да забравяме комфорта, който дава неконтролируемия външен дълг, доларът като резервна валута, международните институции, базирани и управлявани от САЩ - МВФ, Световна банка, Световната търговска организация, ООН и др. Проблем на отделна разработка представляват методите за налагане на икономически модели, задлъжняване и отнемане на собственост с методите на МВФ и Световната банка. Една от най-слабите държави, макар и все още богата, е Саудитска Арабия, станала емблематична жертва на източването и задлъжняването на нейната петролна икономика чрез безумни проекти от американски фирми за строеж на градове и небостъргачи в пустинята. Жертва на професията "икономически убиец" - този, който рекетира едно правителство да приеме скъп проект или да бъде свалено - станаха през 90-те години държави като Еквадор. На път бяха Венецуела и Боливия³. Авторът на разкритията на действията на МВФ и Световната банка, чийто служител е бил той, сега е в нелегалност.

Заедно с лозунгите за демокрация и против националните диктатори в арабския свят, в Северна Африка, преди това в Ирак и Югославия, още през 1992 г. в книгата си "Голямата шахматна дъска", един от най-ярките идеолози на новия световен ред не се безпокоеше открито да заявява: "Ако Америка желае да контролира Евразия и да доминира над света, тя не може да поддържа популистка демокрация, защото преследването на власт не е цел, която събужда страстите на народа... Демокрацията не търпи имперската мобилизация."

Както знаем, Бжежински беше идеологът на унищожаването на първата и единствена демокрация в Афганистан след 1978 г. Тогавашният държавен секретар на САЩ Сайрас Ванс казва, че няма доказателства за намеса на СССР в революцията в Афганистан, но Бжежински като съветник на президента Картър отговаря - "независимостта и прогресът в Афганистан могат да се превърнат в заразителен пример за други страни и следователно са заплаха."⁴

Случаите с "Уйкилийкс" и Джулиан Асандж, с авторите на ню-йоркския "Гардиан" и Едуард Сноудън са известни. Те са само малка част от разкритите опити за тотална липса на свобода, липса на всякаква публичност, обвързаност на медии, концерни и политика. Тази концентрация на власт на финансов капитал, медии и

³ Вж. Пъркинс, Джон. Изповедта на един икономически килър, С., Хеликон, 2012

⁴ Пилджър, Джон. Съвременният американски фашизъм, В: Pogled.info, 08.03.2015

политическа власт в САЩ, получила се поради исторически благоприятното географско място на САЩ - голяма територия, липсата на аристокрация, недосегаемост по конвенционален път и др. позволиха на САЩ да станат световен лидер на износ на евроатлантически ценности, които постепенно се превърнаха само в атлантически и подчиниха Европа.

Тук не искам да говоря за геополитика. Говоря за методите на налагане на господство и стремежът към световно господство, които са нова проява в нов мащаб на фашистките явления от 20 век. Динамиката на събитията ни тласка в консперативни посоки. Опитите за научно мислене нямат време за нови обобщения и често се обръщат към старата лексика. Старите понятия са тесни за новите явления. Те дават само отправна точка. Която обаче е изключително ценна, защото съдържа човешкия опит за справяне с антихуманитарни световни заплахи, каквито са фашизмите и глобалният диктат.

През февруари 2015 г. САЩ огласяват новата си стратегия за сигурност, която конкретизира стратегията от 2010 г. В документа се казва: "Американското лидерство - това е глобалната сила на доброто, но то се гради на нашите национални интереси, както указва и нашата стратегия от 2010 г." По-нататък се утвърждава, че САЩ са най-добри и най-преуспяващи в икономиката, борбата с климатичните изменения, борбата с тероризма и болестите в цял свят. Тази констатация е основание САЩ са убедени, че за света е необходимо те да останат световен лидер и през XXI век. Въпросът е как ще продължат да са лидер в света? Отговорът е - чрез нов икономически ред, чиито контури се очертават, търговско-инвестиционни програми, които съответстват на нашите ценности и интереси, а от там на интересите на целия свят и т.н.⁵ Няма нужда от повече цитати. Това е документ, приен от Конгреса на САЩ. В него като врагове на САЩ са описани Русия и Северна Корея, а като все още непредвидим играч - Китай. САЩ, разбира се, ще разчитат на коалиции с държавите, които споделят техните ценности, "защото малко са проблемите, които ние можем да решим сами". Предвижда се преформатиране и укрепване преди всичко на НАТО и влиянието на САЩ в ООН.

Ако се проследи политиката на САЩ чрез последните години в Югославия, Ирак, Северна Африка, Сирия, Украйна, проблемите на Европа с Ислямска държава, тя може да се обобщи с думите на един от вероятните кандидати за президент на САЩ. След "судомизирането на президента Кадафи", защото той бил планирал геноцид над собствения си народ, Хилари Клинтън казва: "Дойдохме, видяхме и той умря". Както и Садам, както и Милошевич.⁶

Тези документи и множество подобни през последните години показват, че фашисткото мислене на национална почва от XX век сега гастролира на световната сцена и изразява основата на поведението на безспорно най-силната държава с нейната доктрина за нов световен ред. Много изследователи се боят, че

⁵ Вж. geo.politika.info, 05.04.2015

⁶ Пилдър, Джон. Съвременният американски фашизъм, В: Pogled.info, 08.03.2015

дълго нерешаваните вътрешни проблеми на САЩ - мултинационалната политика, деизинтерграцията на обществото и оголването на финансовия капитал като спекулативен и кризисен - карат висшите политики да занимават света с конфликти, да внушават отново наличието на непримирими врагове и да насочват цялата си мощ натам. Това е позната световна практика, но вече в невиджани мащаби.

Ще изброя методите на новия световен ред за глобален диктат, без да претендирам за изчерпателност:

1. Риториката от Студената война и създаването по времето на Рейгън на мита за "злото" - Русия и "доброто" - САЩ. Този мит застана в основата на глобализацията на господството на една държава, на създаването на "нов световен ред" с един лидер.

2. Благоденствието на западния свят, родено върху руините на империи и войни, беше представено като рожба на политическата демокрация, която там успя да функционира добре след Втората световна война и до началото на 80-години. След това дойде самозабравянето на Европа и реализацията на политиката на англосаксонците в западно-европейския цивилизационен модел. Създадената ЕИО и ЕС бяха и останаха под контрола на САЩ и НАТО без собствен политически облик и сили за сигурност. Сега институциите ЕС и НАТО стават неефективни и вероятно ще се преформатират по идеи на САЩ. Европа беше много по дясна, отколкото социална и неолибералния модел съсипа както националните икономики, така и еврото като символ на интеграцията. Докато САЩ остана силна държава - там неолибералният модел е под силен контрол на съдебната и репресивната машина, както и социално се контролира на щатско, а не на федерално ниво. Щатското ниво за туширане на социалните конфликти в САЩ не се афишира, но това не означава, че го няма. Неолибералната доктрина е много повече за износ и тя функционира в САЩ само в отделни водещи технологични браншове.

3. В света на глобалния диктат функционират политически и идеологически тотално двойни стандарти при оценка на конфликти и политически действия. Прав се оказва винаги този, който е подкрепен или послушен към САЩ, който и да е друг не се определя сам и неговите възгледи за дадено събитие не се признават.

4. Идеологията на неолиберализма се прилага в много държави против националните икономики. Последствията са първо икономическа, а после политическа дестабилизация на държави и региони. Идеологията се прилага чрез т.н. "мека сила" на въздействие, създаване на "прогресивни" институти, неправителствени организации - методи, платени пряко от Американския конгрес и едва след това от частни фондации.

5. "Меката сила" на идеологията се превръща лесно в потвърда при формиране на правителства и при внасяне на политически технологии за демокрация. Оказва се натиск върху политическите елити за избор на един или друг министър, който ще

подчини една държава на определени икономически интереси и ще направи населението безпомощно да реагира.

6. От неолибералните идеи до идеите на новите малтусианци има само една крачка. Ще се харчи за лукс, ще се хвърлят храни, ще се подлага на безводие и глад милиардно население, но няма да се направи нищо за човечеството като такова. Защото има ценни индивиди, има и излишни - неуспели, мързеливи, родени на неправилното място.

7. Развитието на биологията и генетиката водят към генномодифицираните храни и към "евгениката", позната от миналия век. По-развитите технологии ще произвеждат и подобрени индивиди, а останалите... Чудовищното производство на ГМО сега е все още невинно в сравнение с бъдещето, ако то остане под контрола на днешните претенденти.

8. Глобалната бедност като цяло намалява разходите за труд на печелившите корпорации и за това тя е част от сценария за печалба.

9. Промяната в характера на труда, която идва с новите технологии, с отмяната на ролята на националната държава в трудовите отношения, в липсата на профсъюзи и атомизация на всеки работещ индивид прави труда незащитим и увеличава експлоатацията.

10. Безогледният стремеж към печалба доведе и до самоунищожителната реакция на Европа и конкретно - Германия към бежанската вълна от Сирия. Години наред бизнесът в Германия и Скандинавските страни мечтае да е като бизнеса в САЩ - с непрекъснат приток на свежа и евтина работна ръка.

11. Примерът с унищожаването на Гърция като самостоятелна държава показва най-различни видове инженерства - търговски, дългови, финансови, създаването на коалиции и партии, неправителствени политически играчи. Тези съвременни технологии изобщо не предполагат личен избор. Те са тотален диктат на по-силния, най който оказва тотален диктат още по-силния.

12. Част от проекта на глобалната зависимост е дългогодишната политика на подценяване и постепенно унищожаване на ролята на интелигенцията. С това образованието е лесно да се постави под контрол, а от там и младежта, за която в стратегиите се отделя специално място.

Неолибералната стратегия се признава като част от т.н. "моноцентричен глобализъм", което е другото име на "новия световен ред." Множество авторитетни автори - икономисти, социолози, политолози - не само разкриват и критикуват света с един властови център, те предупреждават за опасността от такова развитие на света. Могат да се посочат изключително силните и влиятелни публикации на Наоми Клайн, Дж. Щиглиц, А. Панарин, П. Бурдийо, Ст. Есел, Н. Тринберг. П. Самуелсън съжалява, че Милтън Фридман не е жив, за да види крайностите, до които води пазарния фундаментализъм.⁷

⁷ Митрович, Любиша. Преходът към периферен капитализъм, С., Изток-Запад, 2010, с. 63

Могат да се изброят още множество политически технологии и идеологически манипулации, които днес обикалят информационното пространство воюват за влияние върху хората. Най-големият враг на тези масови технологии е мисленето - беше казала Хана Аренд.

И ако още малко употребим мисленето си, ще видим, че предлаганите технологии и моделът за световен диктат на най-развитата държава се е случвал и друг път в световната история, в други епохи и мащаби.

Може да се констатира, че САЩ са лидер на западно-европейската цивилизация. Тя налага на света своя модел на икономически и политически отношения. Да, те са й позволили да стане лидер в една историческа епоха. Но дали епохата е същата и днес? Какъв е мащабът на глобалния свят, за да иска една цивилизация да е лидер, пък дори и само една държава? Кой е питал другите цивилизации как искат да живеят? С какво точно те са по-слаби - в потреблението на материални блага, но колко точно можеш да потребиш и всички ли се вълнуват от материалния свят?

Мисленето на другите цивилизации може да се окаже по-продуктивно за планетата от рационалната западно-европейска парадигма. Така, че да бъдем скромни и възпитани европейци, а не арогантни амерриканци, които разбират само от география и сила, защото нямат история и култура, колкото останалия свят.

Все пак новият световен ред като американска външно-политическа доктрина започва да се изчерпва като идея за едно-полюсен свят. На сцената се появяват нови силни играчи и коалиции. Американските елити също ще започнат да преосмислят идеите на Бжежински като остарели, политиките на Пол Уолфовиц, Грийнспан и др. военни и икономически гении от миналото. Интересно е как ще се развие президентската надпревара В САЩ. Вижда се с каква неохота президентът Обама изпълнява световната си роля. Той много искаше във втория си мандат да се обърне към проблемите на Америка, в което виждаше своя мисия. Но политиката-държавата се оказва много по-слаба от корпоративните интереси. Проблем на САЩ, проблем и на света, е връщането на водещата роля на политиката с нейния хуманитарен заряд за общо действие.

Що е тероризъм като проявление на фашизма и има ли той почва у нас?

Д-р по история Радко Ханджиев, Председател на "Асоциация на данъкоплатците в България"

Общоприето определение на тероризма все още не е постигнато. През ХХ век и в академичната общност, и в Обществото на народите, и впоследствие в ООН, се предлагат варианти: до 1981 г. са формулирани 109 различни дефиниции на понятието, сочи Алекс Шмид, цитиран от В. Проданов.¹ Някои предложения съдържат тавтология (тероризъм=осъществяване на терористични действия); или "мирновременен еквивалент на военно престъпление" (макар неизменна част на действията по време на война да се осъществява чрез методи и форми на тероризъм); други са изключително обтекаеми и размиват възможността да се изведе същността на понятието. Усилията да се постигне консенсус по изработване на академична или международноправна дефиниция на тероризма се усложняват от обстоятелството, че при определяне съдържанието на явлението се влага политически и емоционален заряд, което се откроява и в десетките публикации по проблема. И все пак,

що е тероризъм?

Алекс Шмид, който в края на ХХ век оглавява базираната във Виена Служба на ООН за превенция на тероризма, е съавтор на академична дефиниция на тероризма: "метод, нагнетяващ страх,

¹ **Проданов, Васил** (2005) *Насилието в модерната епоха*, С., Изд. З. Стоянов/Унив.изд. „Св. Климент Охридски“, с. 568.

състоящ се от многократни насилствени действия и използван от (полу)тайни индивиди, групи или държави по специфични, престъпни или политически мотиви, при който - за разлика от политическото убийство - преките цели на насилието не са главни цели. Непосредствените човешки жертви на насилието обикновено служат за генериране на послания, в зависимост от това дали се търси сплашване, принуда или пропаганда."²

Друг автор - майор Карстен Бокщете, научен сътрудник в Европейския център за изследване на сигурността "Джордж Маршъл" - смята тероризмът не за военна, а за предимно комуникационна стратегия, неизменна част на която е "съзнателно нагнетяване на страх от тежко насилие за постигане на собствени политически цели; и която се стреми към максимална публичност"; затова нагнетяването на страх трябва да бъде включено като съставна част на дефиницията на тероризма.³ Д-р Тамар Мейселс от университета в Тел Авив предлага сравнително кратка дефиниция: "умишлени случайни убийства на беззащитни цивилни, с цел нагнетяване на страх за смъртна опасност сред цивилното население, като стратегия за постигане на политически цели".⁴ Уолтър Лакър е склонен да добави и силовата дипломатия като форма на тероризъм.⁵ Този автор поддържа възгледа, че "едва ли някакво определение може да покрие всички многообразија на тероризма, които са се проявили в историята",⁶ поради това става дума за "претоварен от значения по своята природа термин, неподдаващ се на всеобхватно и обективно определение. Такова определение не съществува и едва ли ще бъде намерено в обозримото бъдеще".⁷

У нас академични публикации по проблема са застъпени от Васил Проданов в обстойно изследване на ролята на идеологическата хегемония за дефиниране и назоваване на тероризма;⁸ от Георги Стоянов, който предлага дефиниция на базата на триединството цел - средства - обекти;⁹ от Борислав Йотов, който предлага дефиниция от гледна точка на международното наказателно право;¹⁰ и др.

През 2002 г. ЕС определя тероризма като "тежки престъпления срещу личността и собствеността, извършвани с цел силно

² Schmid, Alex P., Albert J. Jongman et al. (1988) *Political Terrorism: New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data bases, Theories, and Literature*, Swidoc.

³ Bockstette, Carsten (2006) *Terrorismus und asymmetrische Kriegsführung als kommunikative Herausforderung*; in: Carsten Bockstette, Siegfried Quandt, Walter Jertz (Hg.) *Strategisches Informations- und Kommunikationsmanagement. Handbuch der sicherheitspolitischen Kommunikation und Medienarbeit*; Bernard & Graefe Verlag; дефиницията е в: Bockstette, C. (2008) *Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques*, George C. Marshall Centre for European Security Studies, No.20, pp.1-28.

⁴ Meisels, Tamar (2008) *The Trouble with Terror: the Apologetics of Terrorism – a Refutation*; in: *The Journal of Terrorism and Political Violence*, Vol. 18, pp. 465-483.

⁵ Laqueur, Walter (1999) *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, New York: Oxford University Press, p. 6.

⁶ Laqueur, Walter (1977) *Terrorism*, Boston, MA: Little, Brown, p. 7.

⁷ Laqueur, Walter (1999), p. 8.

⁸ Проданов, Васил, цит. съч., с. 568-583.

⁹ Стоянов, Георги (2003) *Тероризмът (Генезис и проявление)*, С., ВИ.

¹⁰ Йотов, Борислав (2004) *Международно наказателно право*, С., изд. Феня.

да сплашат населението; да принудят правителство или международна организация да извърши или да се въздържа от извършване на дадено действие; или сериозно да дестабилизира или разрушат основни политически, конституционни, икономически или социални структури на дадена държава или международна организация."¹¹

Краткото британско определение от 1974 г. на тероризма като "употреба на насилие за политически цели, включващо всякаква форма на насилие, с цел нагнетяване на страх в обществото или на част от обществото" е изменено и допълнено през 2000 г. Тероризмът вече се дефинира като "заплаха, замислена да оказва въздействие върху правителството или да нагнетява страх в обществото или на част от обществото; заплахата да се нагнетява за постигането на политически, религиозни или идеологически цели; да включва сериозна проява на насилие срещу лице, сериозна щета на имущество; да създава сериозен риск за здравето на обществото или на част от обществото."¹² По-синтетично е определението на Националния контра-терористичен център (NCTC) на САЩ: "политически мотивирано предумишлено насилие, извършвано срещу цивилни обекти от страна на субнационални групировки или от отделни екстремисти с цел да се въздейства върху общественото мнение."¹³

В Наказателния кодекс на Република България, съставомерното деяние тероризъм се конкретизира чрез точно изброени престъпни деяния, извършването на които цели да "създаде смут и страх в населението, да заплаши, или да принуди орган на властта, представител на обществеността или представител на чужда държава или на международна организация да извърши или да пропусне нещо в кръга на неговите задължения..."¹⁴ Иначе казано, ако нито едно от точно изброените престъпни деяния не е налице, не може да се повдига обвинение в тероризъм.

Опит за международноправно определение на понятието се съдържа в необвързващата декларация относно мерките за премахване на международния тероризъм, приложена към Резолюция на Общото събрание на ООН 51/210 от 1996 г.: тероризмът се дефинира като "престъпни деяния, целящи да породят за политически цели смут и страх у широката публика, у група лица или определени лица; те са неоправдани при каквито и да било обстоятелства, независимо от съображения от политическо, философско, идеологическо, расово, етническо, религиозно или друго естество, с което може да се опитват да ги оправдават."¹⁵

През 2004 г. Съветът за сигурност на ООН приема резолю-

¹¹ **Council Framework Decision of 13 June 2002** on combating terrorism (2002/475/JHA) <http://www.statewatch.org/news/2002/jul/frameter622en00030007.pdf>

¹² **UK Terrorism Act 2000**, Art.1.; <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/contents>

¹³ **National Counterterrorist Center (NCTC)** Code 22 USC § 2656f(d)(2) <http://www.state.gov/documents/organization/65464.pdf>

¹⁴ **Наказателен кодекс** на Р България, чл. 108а;

¹⁵ **A/RES/51/210**, 88th plenary meeting, 17 Dec 1996 - <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r210.htm>

ция, определяща тероризма като: "престъпни действия, включително срещу граждани, извършени с цел да причинят смърт или сериозни телесни поражения...; да заплашат дадено население или да заставят дадено правителство... да извърши или да се въздържа от извършването на каквото и да е действие за защита на това население."¹⁶

Въпреки, че ООН признава правото на народите "да се борят срещу колониална власт, чужда окупация и срещу расистки режими...", Допълнителният протокол от 1977 г. към Женевската конвенция от август 1949 г. съдържа твърде много неясноти за точното дефиниране кой е "законен борец" за права и свободи.¹⁷ От тези неясноти произтича и разнопосочно тълкуване на понятието "тероризъм", утилитарната му употреба за политически и идеологически цели. Тероризмът се разглежда едновременно и като престъпление, и като свещен дълг - оправдана реакция срещу потисничество и налагането на мерзки практики. Макар изборът на средства и от "терориста", и от "бореца за свобода" често да е един и същ, целта е различна. Национално-освободителните и съпротивителните движения се стремят към военно овладяване на територия с цел да се освободят от чуждо господство или колониална зависимост¹⁸ и да променят формата на държавното устройство или политическата структура на властта; докато заплахите и актовете на насилие на собствено терористични групи целят да подкопаят авторитета и структурите на властта чрез психическо въздействие върху населението; да постигнат най-вече необратими психически последици у хората.

Като асиметрична форма за генериране на конфликт, тероризмът налага властта си с предимствата на военната сила, но с незначителни разходи. Поради изненадващия характер на действията му, обектите на тероризма най-често не са в състояние да организират защита и да възпрат терористичните актове. Тероризмът следователно е средство за генериране на конфликт, без обектът да може да осъзнае реалността на заплахата. Затова много автори приемат, че насилието на тероризма е комуникативно и индиректно. Как ще определим тероризма зависи от гледната точка на лицето, което я излага. Разграничението всъщност е въпрос на политическа преценка. Спомням си как на Международния конгрес по философия във Варна през 1973 г. представител на САЩ заклея като тероризъм национално-освободителната борба в португалските колонии и препоръча в противовес Махатма Гандиевската "активна пасивна съпротива" срещу колонизаторите и апартейда в Южна Африка. Водещият дискусията белгийски философ отговори на американеца с въпроса дали е живял под нацистка окупация?

¹⁶ **Резолюция 1566** приета на 5053-то заседание на Съвета за сигурност на ООН на 08 октомври 2004 г.

¹⁷ **Gardam, Judith Gail** (1993) *Non-combatant Immunity as a Norm of International Humanitarian Law*, Martinus Nijhoff Publ., p. 91.

¹⁸ Самите Съединени американски щати се създават в резултат от успешна национално-освободителна съпротива срещу британското колониално господство.

Държавен тероризъм

Вижаме как опитите да се дефинира понятието тероризъм са силно полемични. Почти всички предлагани определения изключват участието на държавата в организирането на терористични актове.¹⁹ А използването на терористични методи и форми за постигане на политически цели е присъщо както на недържавни, така и на държавни структури и организации. Редица автори са на мнение, че тероризмът е преди всичко средство за осъществяване на дадена държавна политика: насочена навътре към собственото си население, да го сплашва и държи в подчинение; както и навън - за постигане на определени външнополитически цели. Държавата узаконява това средство чрез своите актове, обявявайки го за свой легитимен монопол и всеки опит за разрушаване на този монопол се преследва от същата тази държава и се обявява за тероризъм. С други думи, "легитимността" да се практикува тероризъм се основава на правото на по-силния.

Следва да отбележим, че постигането на външнополитически цели във всички случаи е мотивирано от необходимостта за мобилизиране и укрепване на вътрешното състояние на държавата, която предприема терористични актове. И когато служи като повод за война, и когато чрез терористичен акт се постига инсталиране на правителства, угодни на държавата-терорист, целта е ограбване! Чрез териториалното разширяване и (или) икономическото ограбване държавата-терорист се капсулира вътрешнополитически; укрепва се и поддържането на системите ѝ на социална сигурност, следствие от създадената възможност за обогатяване отвън. Образно казано, от древни времена до наши дни целта на войната си остава една и съща - плячка! Могат да бъдат приведени десетки примери за тероризъм като част от външната политика на дадена държава.

Повод за началото на Втората световна война е терористичната провокация на 31 август 1939 г. на група германци в полски военни униформи и с полско оръжие в района на граничния немски град Глайвиц; според изследвания на историци, лично Адолф Хитлер е дал заповед на шефа на СС Райнхард Хайдрих да организира този акт.

С подобен провокативен акт в Тонкинския залив САЩ започват бомбардировки над Демократична република Виетнам през 1964 г. Пак с подобна провокация за притежавани уж от иракския режим на Саддам Хюсеин оръжия за масово поразяване, през 2003 г. САЩ, заедно със съюзници от НАТО, нападат, опустошават и окупират тази страна и заграбват петрола ѝ. По подобен сценарий през 2011 г. САЩ и страни от НАТО (Великобритания, Франция, Италия) нападат и опустошават Либия и заграбват петролното ѝ богатство. Откровено терористични актове са и бомбардировките на САЩ над Либийската джамахирия

¹⁹ Изключение е академичната дефиниция на Шмид и др.: „метод, нагнетяващ страх, състоящ се от многократни насилствени действия използвани от (полу)тайни индивиди, групи или **държави**...”

през 1986 г.; разрушаването на телевизионната кула в Белград и др. Многобройни са фактите за американско директно финансиране и подкрепа на въоръжени групи за насилствено сваляне на законните правителства на Гватемала, Чили, Никарагуа и други, с цел заграбване богатствата на тези страни. Убийството на конгоанския премиер Патрис Лумумба през 1961 г. е организирано от специалните служби на Белгия, Великобритания и САЩ; убийството на чилийския президент Салвадор Алиенде през 1973 г. - от ЦРУ на САЩ и т.н.

През 80-те години на ХХ век САЩ подкрепяха с оръжие и пари Осама Бин-Ладен срещу съветските войски в Афганистан; нарекоха го тогава "борец за свобода". По-късно, когато се обърна срещу американците, Осама бе обявен за "терорист № 1". В интервю след атентатите на 11 септември 2001 г. той казва: "Американският народ трябва да помни, че плаща данъци на своето правителство и че гласува за своя президент. Това правителство произвежда оръжия и ги предоставя на Израел, който ги използва, за да убива палестински мюсюлмани. Като се има предвид, че американският Конгрес е орган, представляващ гражданите и факта, че е съгласен с действията на правителството, това доказва, че Америка в своята цялост е отговорна за зверствата, които се извършват срещу мюсюлманите."²⁰

По-горе сочим, че един от авторитетните изследователи на проблема - Уолтър Лакюр - е склонен да добави и силовата дипломация като форма на тероризъм.²¹ В този контекст може ли да се определи като "договор" наложеното през 1919 г. в парижкото предградие Ньои разпокъсване на българската нация, оставяйки над милион българи на терористичния произвол на чужда окупация; принуждавайки стотици хиляди други да напуснат родните си места? Може ли да се определи като "договор" наложеното през 1920 г. във версайския дворец Трианон разпокъсване на унгарската нация, оставяйки над четири милиона унгарци на терористичния произвол на чуждата окупация? Или онова, което насилствено ни е наложено в Ньои, а на унгарците в Трианон, е силова дипломация, терористичен диктат на държавите-победителки в Първата световна война?

Терористична диктатура

Преди 80 години Георги Димитров дефинира фашизмът на власт като открита терористична диктатура на най-милитаристичните кръгове на финансовия капитал. Тези кръгове подкрепиха финансово и морално възкачването на Хитлер във властта. Премълчаха, когато нацистите потъпкаха демократичната Ваймарска конституция. Забраниха съществуването на опозиционни политически партии, на профсъюзи и обществени организации, на свободен печат. Подпомогнаха всячески Хитлер да възстанови германския

²⁰ **Bin Laden, Osama** (2005) *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*, James Howarth (trans.); in: Bruce Lawrence (ed.), *The Example of Vietnam*, Verso, London and New York; pp.139-144.

²¹ **Laqueur, Walter** (1999), p. 6.

военно-промишлен потенциал, вкл. да тласне германския народ в най-кръвопролитната Втора световна война. Тези кръгове удобно си затваряха очите пред осъществявания от нацистите геноцид. Следва да подчертаем, че науката разграничава проявлението на фашизъм изобщо от тези на нацизма - най-зловещата форма на фашизъм, именно заради философията на изтребване на "непълноценни раси" - евреи, цигани, славяни, хора с физически недостатъци, хомосексуалисти, душевно болни и т.н. Практиката на геноцид е същностно проявление на германския фашизъм.

Днес положението не е по-различно. Още Маркс прозира, че капиталът съдържа иманентната тенденция да се интернационализира, да разширява господството си в глобален мащаб. Постепенно подчинявайки всички съществуващи форми на капитала, в края на ХХ век финансовият капитал се превърна във фактически господар на света. Днес няма нужда от показни антиеврейски погроми и специално изградени концлагери; терористичната си диктатура той осъществява прикрито чрез организации и тинк танкове за фабрикуване на "правилни" идеи за драстични ограничения, медийно зомбиране и практики за социално изхвърляне, които да доведат до бавното и мъчително елиминиране на десетки милиони хора по света; както и чрез прикрито срастване с държавната власт, на която диктува елиминиращи политики под булото на т. нар. парламентарна демокрация. Хитлер безмилостно унищожава всеки, който се противопоставя на нацисткия "свърхчовек". Транснационалният финансов капитал безмилостно унищожава всеки, който иска да си остане човек.

Когато през 1998 г. тогавашният сенатор и сегашен държавен секретар Джон Кери заяви, че ако Садам продължавал да бъде заплаха за световната общност, щяло да бъде "напълно законно" САЩ да нападнат Ирак "независимо от решенията на Съвета за сигурност";²² когато след атентатите на 11 септември 2001 г. заместник-държавният секретар на САЩ Ричърд Армитидж заплашва правителството на Пакистан да изпълни заповедите му или, както се изразил, "ще ви върнем в каменната ера с бомбардировки";²³ или когато "предполагаемите защитници на европейската демокрация" гледат право в очите гръцкия министър на финансите Янис Варуфакис и му казват: "Прав си, но ние ще те смачкаме!"²⁴ Не са ли това проявления на същия нацизъм, на същите амбиции за глобално господство, на същата античужденска философия? Какво отличава същността на нацизма от същността на днешната прикрита диктатура на най-милитаристичните кръгове на финансовия капитал, освен че се проявява

²² **Chomsky, Noam** (1998) *Rogue States*, Z Magazine- <http://www.zmag.org/chomsky/articles/z9804-rogue.html>

²³ **US threatened to bomb Pakistan** (2006) BBC News, 22 September 2006; http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/5369198.stm

²⁴ **Lambert, Harry** (2015) *Yanis Varoufakis: Our Battle to Save Greece; the full Transcript of the Former Greek Finance Minister's First Interview since Resigning*, New Statesman, 13 July 2015; <http://www.newstatesman.com/world-affairs/2015/07/yanis-varoufakis-full-transcript-our-battle-save-greece>

чрез все по-разнообразни и усъвършенствани "демократични" форми? Може ли да се спори тогава, че практиката на транснационалния финансов капитал в условията на XXI век съществено се отличава от практиката на нацизма от XX век?

В сочените държави (САЩ, Великобритания, Франция, Италия, Белгия и др.) начело са правителства, подкрепяни именно от върхушката на финансовия капитал. Формално, имаме демократично избрани правителства - но реално те не упражняват властта. Защото фактичката власт е в шепата най-милитаристични представители на тази върхушка. Впрочем, самата система, така както формално е създадена по законодателен път, на практика е капсулирала всякаква възможност за промяна, не допуска идването на власт на лица, групи или партии, които действително притежават волята и отговорността да служат на своя народ, както повеляват конституциите на тези страни. Иначе казано, налице е ново издание на тоталната държава. И ако носителите на промяната случайно успеят по законен път, чрез избори, демократично да осъществят пробив в системата, върху тях - и върху цялото население на тази страна - се оказва огромен натиск чрез генериране на послания за сплашване, нагнетяване на страх, крути икономически санкции, включително преврати; казано иначе - чрез терористични методи и действия за предотвратяване процеса на промяната. Десетки са примерите - Чили, Русия, Гърция... Последният случай е Португалия.

Само преди месеци президентът на тази страна Анибал Каваку Силва отказа мандат на национално отговорна коалиция, спечелила абсолютно мнозинство на парламентарни избори, решена да ликвидира режима на строги икономии, наложен от тройката на ЕС и МВФ. "Демокрацията трябва да отстъпи на заден план пред височайшата императива на евро-правилата и членството в ЕС", заявя Каваку Силва, цитиран от британския в. "Телеграф".²⁵ Португалският президент открито назовава мотивите си: интересите на финансовите монополи и брюкселската камарила били по-важни от националните интереси на страната, на която той е държавен глава.

Подобни изявления не са новина. Но никой държавен глава досега не е свалял така флагрантно булото на измамата. Оказва се, че свободният пазар всъщност е олигархично авторитарно предприятие, окачено на демократична каишка; че парламентарната демокрация трябва да отстъпи, когато се засягат интересите на олигархията; че мнозинството трябва да отстъпи, когато се засягат интересите на малцинството; че интересът на нацията в трактовката на олигархичния диктат всъщност е утилитарният интерес на същата тази олигархия, на "мошениците и корупцията",

²⁵ **Evans-Pritchard, Ambrose** (2015) *Eurozone crosses Rubicon as Portugal's anti-euro Left banned from power*; The Telegraph, Oct 23 2015; <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11949701/AEP-Eurozone-crosses-Rubicon-as-Portugals-anti-euro-Left-banned-from-power.html>

както ги назова Бърни Сандърс, кандидат за президент на САЩ;²⁶ и не на последно място - ако някой реши да противостои на диктата на това чудовищно творение - по никакъв начин няма да бъде допуснат до властта.

Е, за какво ни е тогава такава утилитарна демокрация? И въобще, следва ли действително национално отговорните политически сили да участват в парламент с мошениците и корупцията и ако да - при какви условия?

Тероризъм и организирана престъпност

Под организирана престъпност обикновено се разбира икономическа престъпност, проявленията на която са толкова значими, че в някои страни тя заема командни позиции. Смята се, че производството и трафика на наркотици, оръжие, цигари, фармацевтични продукти, алкохол, фалшифицирането на оригинални стоки, трафика на човешки органи и много, много други дейността от т. нар. "тъмна" и "сива зона" носят в световен мащаб незаконни печалби, надхвърлящи 10 трилиона щ. д. годишно.²⁷ Това обстоятелство сериозно тревожи международната общност и още през 1994 г. мотивира Икономическият и социален съвет на ООН да изработи и приеме дефиниция на явлението организирана престъпност: "форма на търговска дейност, която използва заплахи, физическа сила или насилие, ограбване, принуда или корупция, както и доставката на незаконни стоки и услуги."²⁸

Но и в дейността на стопански субекти от "светлата зона" често се практикуват частично или изцяло престъпни методи и форми. При условията на неолиберален диктат проявленията на утвърдени компании, най-вече ония, които имат монополен статут, не са морално по-различни от тези на икономическата престъпност и тероризма. По форма дейността на такива компании може да се оприличава на предприемаческа, търговска, и на пръв поглед трудно да се отличава от законната; но в съдържанието ѝ изпъкват характеристики иманентни на тероризма: корупция, заплахи, нагнетяване на страх, принуда, насилие, ограбване... Това обстоятелство не е убегнало вниманието на върховните законодатели на правовите държави, затова в конституциите им императивно е разписана защита срещу злоупотребата с монополизма.²⁹

Въпреки императива на върховния закон, такива компании успяват да утвърдят господството си като узаконяват престъпните си практики, най-често чрез подкупи, лобизъм и други форми на влияние, принуждавайки дадено правителство да извърши или да

²⁶ **Jaffe, Alexandra** (2016) *Sanders: Clinton 'Getting Defensive' As Polls Tighten*, NBC News, Jan 17 2016, <http://www.nbcnews.com/meet-the-press/sanders-clinton-getting-defensive-polls-tighten-n498206>

²⁷ **Neuwirth, Robert** (2012) *Stealth of Nations: The Global Rise of the Informal Economy*, Anchor.

²⁸ **Definition** of the UN Economic and Social Council (1994): „Organized crime can be described as a form of economic commerce which uses threats, physical force and violence, extortion, intimidation or corruption, as well as supplying illicit goods and services“; in: *Implementation of the Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organized Transnational Crime*, Report of the SG, UN doc.E/CN.15/1996/2, p. 7.

²⁹ В **Конституцията** на Р България тази защита е разписана в чл. 19, ал.2.

се въздържа от извършване на действия в кръга на своите задължения за защита на населението; въздействайки на законодателната власт да узаконява престъпни практики; или на съдебната власт да налага върховенството на закона. От което следва, че към организираната престъпност трябва да причислим всяка търговска дейност, която се осъществява в заобикаляне на върховенството на закона, без значение дали престъпните й практики са узаконени в резултат от подкупи, принуда или друга форма на въздействие. А доколкото използва методи и форми присъщи на тероризма, организираната престъпност следва да определим като форма на тероризъм.

Впрочем, тероризмът също действа в сферата на "сивата икономика" с цел материално обезпечаване на основната си дейност; и не рядко продължително съществували терористични организации се комерсиализират и преливат в организираната престъпност. Отделни автори отстояват възгледа, че макар да е организирана и секретна, както и тероризмът, целта на организираната престъпност е чисто икономическа, неидеологизирана, насилието при нея не е основен прийом, предпочитат се "фини средства", не се преследва публичен ефект, няма стремеж към инфилтриране във властта, сферите на дейността й не са всеобхватни. Подобен възглед е неверен и противоречи на фактите от реалността.

Икономическата престъпност - както и тероризмът - е организирана държавна дейност, независимо дали се създава и оперира със знанието и съгласието или поради незнанието и бездействието на държавни структури и организации. Иначе не би могла да съществува. Икономическата престъпност и държавният тероризъм са като близнаци и братя. Едното не може без другото. Може ли някой да си спомни поне едно престъпление, извършено у нас извън действието или бездействието на държавния чиновник? Без използването на откровено терористични прийоми като заплахата, нагнетяване на страх, принуда, насилие и др., икономическата престъпност не би могла да налага властта си над стотици милиони, да принуждава хората да й се подчиняват. За осъществяване на терористичните си операции пък държавите често регистрират на прикритие стопански субекти или използват съществуващи такива.

Известна е ролята на ЦРУ на САЩ - още от създаването си през 1947 г. - за контролиране на производството и трафика на наркотици.³⁰ Според разследването на Алфред МакКой от университета във Уискънсин, по време на вьетнамската война над 40% от произведения в Лаос опиум е продаван на американските войници във Виетнам.³¹ Целта е с печалбите да се финансират секретните операции на ЦРУ по света. Защото поради терористичните прийоми, с които се осъществяват (насилие, потъпкване на човешките права, геноцид), тези операции едва ли биха получили легално финансиране от Конгреса на САЩ. Бизнесът с наркотици

³⁰ Collins, Larry (1993) *CIA Drug Connection Is as Old as the Agency*, The New York Times, 3 Dec 1993, <http://www.nytimes.com/1993/12/03/opinion/03iht-edlarry.html>;

³¹ McCoy, Alfred, Cathleen B. Read and Leonard P. Adams II (1972) *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade*, Harper & Row,

под контрола на ЦРУ се разраства колосално след американското нахлуване в Афганистан.³² Тези и много други факти дават основание на Пол Крейг Робъртс, заместник-министър на финансите в администрацията на президента Рейгън, да твърди днес, че "правителството на САЩ е най-съвършената престъпна организация в човешката история."³³

Да обърнем поглед към България. Престъпността не само се инфилтрира, но напълно се е сляла с властта. От началото на т.нар. преход няма област на обществения живот, в която да не властва организираната престъпност. В разговорния език, а и в медиите, я назовават чрез конкретните ѝ проявления: дървена мафия, здравна мафия, фарма-мафия, имотна мафия, банкова мафия, медийна мафия, чиновническа мафия, енергийна мафия, и пр. Именно тези мафиотизирани структури или "октоподът" са рупорът на терористичните практики, узаконявани с протекцията или бездействието на длъжностни лица в най-високите етажи на властта. Случаят "Мишо Бирата" е само един от емблематичните.

Как влизат тоновете базови вещества (прекурсори) за производство на наркотици у нас, ако не със съдействието или бездействието на висши длъжностни лица в митниците, фармацевтичната и химическата промишленост? Кой позволява на монополите да се вихрят безнаказано, ако не е съдействието или бездействието на висши длъжностни лица и от законодателната, и от изпълнителната, и от съдебната власти? Как да обясним загубата на една четвърт от населението на България през годините на "прехода", ако не е съдействието или бездействието на цялата "политическа класа"? Може ли да се твърди, че проявленията на престъпността у нас са институционални?

"Организираната престъпност има корумпиращо влияние върху всички български институции, включително върху правителството, парламента и съдебната власт. В резултат на това, организираната престъпност е увеличила влиянието си и е в състояние да действа буквално безнаказано", сочи в доклад от 2005 г. Джеймс Пардю, экс-посланик на САЩ в София, цитиран от в. "24 часа", сайта "Биволъ" и др.³⁴

В първото по рода си у нас изследване на организираната престъпност, авторите Лада Паунова и Пламен Дацов - съдии в Софийския апелативен съд, разкриват симбиозата между лица от организираната престъпност, държавния апарат, общините и повдигат алармиращи въпроси.³⁵ "Държавата се управлява като

³² **Martin, Abby** (2014) *How Opium is Keeping US in Afghanistan: CIA's Shady History of Drug Trafficking*, Media Roots, 3 Jan 2014, <http://mediaroots.org/opium-what-afghanistan-is-really-about/>

³³ **Roberts, Paul Craig** (2016) *The Proof Is In: The US Government Is The Most Complete Criminal Organization in Human History*, <http://www.paulcraigroberts.org/2016/01/09/the-proof-is-in-the-us-government-is-the-most-complete-criminal-organization-in-human-history-paul-craig-roberts/> също: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/5369198.stm

³⁴ В. „24 часа” - 21.03.2011 - <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=825803>; <https://bivol.bg/05sofia1207>;

³⁵ **Паунова, Лада и Пламен Дацов** (2010) *Организирана престъпна група*, С., изд. „Сиела”.

бандитска шайка", обобщава на страниците на в. "Труд" адвокатът-правозащитник Михаил Екимджиев.³⁶ "Тоталитаризмът се промъква в обществения организъм и се намесва безцеремонно в икономиката, а оттам - навсякъде в обществения живот. Тази тенденция се наблюдава отдавна, отпреди повече от десет години, но придобива вече застрашителни размери", алармира Васил Василев, виден общественик и основател на Съюза на работодателите в България.³⁷ Налице е нарастваща "заплаха от енергиен фашизъм", бие тревога журналистът от в. "Труд" Георги Великов.³⁸ "Фашистко подземие боботи в нашия неолиберален свят", писа наскоро Васил Проданов.³⁹

Очевидно опасността от фашизъм не е реторична. Ескалацията на терористични практики неизбежно сочи натам. Най-зловещо усещаме енергийния октопод, чиито пипала достигат до всеки български дом. Още през 2006 г. членът на ВС на БСП Илия Божинов разкри колосалните мащаби на престъпния конкубинат на енергийните монополисти с "компетентните органи", политици, магистрати, медии и "енергийни експерти", организирани в щедро финансирани от чужбина "експертни институти"; назова го "енергийна мафия."⁴⁰ Процесът започва с промяна на законите: през 1999 г. парламентарното мнозинство на правителството на Иван Костов приема Закон за енергетиката и енергийната ефективност. Поставя се началото на противоправното законодателство в сферата на енергетиката, с което драстично се претъпява императива на чл. 19, ал. 2 за предотвратяване злоупотребата с монополизма, неотменяемите права, разписани в глава II на Конституцията и чл. 6 на ЕКПЧОС. Създава се и инструментът ДКЕВР със задача да легитимира кражбите и ламтежа на енергийните монополисти. Произволът, корупцията и грабежът се превръщат в държавна политика.

Октоподът възмъжава с приемането през 2003 г. на Закона за енергетиката (ЗЕ)⁴¹ от правителството на Симеон Сакскобургготски. Завършва процесът на сливане на мафията с държавната власт. Назначаването на Трайчо Трайков, хрантутник на австрийския монополист ЕВН, за министър на енергетиката; на австрийския гражданин Йордан Георгиев за изпълнителен директор на Българския енергиен холдинг; на акушера на октопода Иван Иванов - "енергиен експерт" на Иван Костов и негова дясна ръка - за шеф на незаконното превъплощение на регулатора (КЕВР) в претъпяване на ЕС разпоредби,⁴² са само

³⁶ В. „Труд“, 26.04.2013 г.- <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=1948156>

³⁷ В. „Труд“, 27.06.2011 г.

³⁸ В. „Труд“, 2.10.2010 г.

³⁹ **Проданов, Васил** (2016) <http://avtorski.pogled.info/article/70570/Fashistko-podzemie-boboti-v-nashiya-neoliberalen-svyat>

⁴⁰ цитиран от www.vesti.bg, 05.01.2007 г.

⁴¹ за противоправното законодателство в материята „енергетика“, вж: **Ханджиев, Радко** (2013) *Раждането на „Октопода“*, в: сп. Ново време, №3/2013;

⁴² незаконен е, защото **не е от компетенцията на НС** да избира състава на регулатора. Съгл. приетия през юли 2009 г. Трети енергиен пакет **регулаторът следва да бъде избран от Граждански енергиен форум (Citizen's Energy Forum)**; *ga* се превърне в „независим

симптоматични примери. Срокут (3 март 2011 г.), в който държавните регулаторни органи трябваше да бъдат подменени с граждански, отдавна изтече; властта нагло отказва да съблюдава евросъюзните разпоредби; ЕК удобно си затваря очите пред произвола на властта или пък се задоволява само с "другарска критика"; а октоподът продължава да ни засмуква. Впрочем, самото именуване на КЕВР за "независим регулатор" си е нонсенс, измама, доколкото е орган на "компетентните" държавни органи, които са част от енергийния октопод. И как може да бъде "независим от правителството, от всякакви публични или частни интереси",⁴³ след като е създаден с гласовете на 142-ма депутати, за които бившият президент на КТ "Подкрепа" д-р Константин Тренчев твърди, че имат интереси в енергийния бизнес. Е, законодателната власт Народно събрание ли е или енергийна Ндрангета?

Друга стъпка, с която от 2002 г. се облагодетелства грабежът на монополистите, е премахване от правителството на Саксбургготски задължението фирмите да се отчитат на основата на "необходимо присъщи разходи" и налагането на "нов" принцип - "разходно-ориентирани норми". Това пък е друг нонсенс, измама, доколкото "норма" означава установен ред, правило, канон; а ако е "ориентир" - не може да бъде норма! По силата на тази законодателна измама обаче монополистите могат безнаказано, на гърба на данъкоплатеца, да раздуват разходи, които да бъдат признати за икономически обосновани от "компетентните" органи. Вносител на предложението е депутатът Иван Искров, а проектозаконът е подготвен от министъра на финансите Милен Велчев - още един пример как държавната власт обслужва мафията!

Налагането на противоправни актове още повече насърчава злоупотребата с монополизма, узаконява престъпни практики и ускорява процеса на загробване на гражданите и обществото. Лицензиите на електроразпределителните дружества (ЕРД), квалифицирани като "скандални", дори "престъпни", от тогавашния главен прокурор Никола Филчев,⁴⁴ окончателно поставят монополистите извън върховенството на закона и фактически им предоставят статут на екстериториалност при мълчаливото съдействие на органите на реда и съдебната власт. Многобройни са примерите, като инструкцията на директор на ЧЕЗ, как да се саботира влязло в сила решение на ВАС;⁴⁵ или публичните признания на служители

от правителството национален орган със широки пълномощия, напълно независими от всякакви публични или частни интереси"; да стане движеща сила за изграждане на конкурентни пазари на дребно; да гарантира защитата на интересите на потребителите така, че „цените на газ и електроенергия да се задържат на възможно най-ниски равнища“; срвн: пар. 3.2.2. и пар. 3.4.2. в Съобщение от Комисията до Европейския парламент съгласно член 251, параграф 2, втора алинея от Договора за ЕО; също, встъпителния пар. 34 и чл. 35 на Директива 2009/72/ЕС от 13 юли 2009 г., задължаваща страните-членки да я транспонират до 3 март 2011 г.

⁴³ Пак там.

⁴⁴ в. „Дума“, 8/9.07.2005 г.

⁴⁵ в корпоративната брошура на ЧЕЗ: „На светло“, септември 2005 г., с. 4.

на ЧЕЗ, че "на територията на ЧЕЗ Конституцията и българските закони не важат, актовете на ЕС и разпоредбите на ЕК не са валидни, Наказателният кодекс няма правно действие, а Главният прокурор на Република България е господин Никой!"⁴⁶

Чрез различни прийоми и трикове, одобрявани от властта, ескалацията на грабежа достига чудовищни размери.⁴⁷ Фактурират се "услуги", които потребителят нито е искал, нито е получавал; кражби чрез несертифицирани за годност средства за търговско измерване (СТИ) или чрез манипулиране на "умните" СТИ;⁴⁸ подкупи; документни престъпления; заплахи, като инструмент за изнудване и тероризиране на гражданите; самоуправни действия; използване на заплахи и насилие чрез свързани фирми от гангстерски тип за събиране - в престъпване на закона! - на фиктивни или неустановени по законния съдебен ред вземания;⁴⁹ и пр. "Дейността" и на другите мафиотизирани монополни структури не се отличава съществено от енергийната.

Ситуацията наподобява тази в Германия след идването на Хитлер на власт. Демократичната Ваймарска конституция не е отменена. Но нацистите стоварват лавини от противоконституционни закони и декрети, с които управляват страната.⁵⁰ У нас, демократичната конституция от 1991 г. не е отменена, но властващите стоварват лавини от противоконституционни закони и актове, които насилствено налагат над фундаментални правни принципи и най-вече - над неотменяемите разпоредби за правата на гражданите.⁵¹ Практиката на наказателните "колектори" от гангстерски тип не се отличава съществено от тази на нацистките им предшественици - дадена им е неконтролирана свобода да заплашват, рекетират и тероризират населението.

Тези и други подобни практики напълно попадат в дефинитивното поле на организираната престъпност, според определението на Икономическия и социален съвет на ООН. Макар формално да са регистрирани като търговски, в съдържанието на дейността на енергийните монополисти преобладават присъщите на тероризма прийоми: заплахи, принуда, насилие, ограбване и т.н. Посочихме вече, че при условията на неолиберален диктат, проявленията на

⁴⁶ Ханджиев, Радко (2013) *Технология на геноцида. Документален разказ за престъпленията на ЧЕЗ*, С., ИК "Унискорп", с.72.

⁴⁷ Пак там, с.15-75.

⁴⁸ за това, как може да се манипулират СТИ, вж: в. "Икономически живот", 16.04.2008 г.; *Има ли грабеж при ЧЕЗ*, Le Monde Diplomatique (бълг. изд.) окт. 2008 г. <http://bg.mondediplo.com/article324.html>; *Лесни пари за... монополи*, в. "Банкер", №8/2011 г.; също: <http://www.blitz.bg/news/article/185598> ; също:

⁴⁹ понятието "безспорно вземане" е дефинирано в задължителния за прилагане **пар. 5 на Регламент (ЕО) 805/2004 от 21.04.2004 г.** единствено като следствие от "съдебно решение или документ подлежащ на изпълнение при изричното съгласие на дължника"; (*The concept of 'uncontested claims' should cover all situations in which a creditor, given the verified absence of any dispute by the debtor as to the nature or extent of a pecuniary claim, has obtained either a court decision against that debtor or an enforceable document that requires the debtor's express consent, be it a court settlement or an authentic instrument*).

⁵⁰ **Аренд, Ханна** (1993) *Тоталитаризмът*, С., изд. "Панорама", с. 129-130.

⁵¹ **Конституция** на РБългария, Глава II (Права и задължения); също, чл. 57, ал. 1 и 2.

утвърдени компании не са морално по-различни от тези на икономическата престъпност и тероризма. Нещо повече, ръководствата им съзнателно индоктринират служителите си по нацистки образец,⁵² разпореждат извършването на социално-опустошителни действия, предвиждат и искат настъпването на обществено опасни вредни последици, засягащи интересите на държавата и обществото в такава висока степен, че накърняват основите на държавността и личностната ценностна система.⁵³ В резултат от гигантския грабеж гражданите се поставят при условия на живот, които методично да ги доведат до дестабилизация и разруха така, че значителна част от населението да бъде елиминирана чрез сигурна, макар и отсрочена смърт. Терорът на енергийните монополисти е не само срещу Иван, Стоян или Петър, а престъпление срещу цялото общество. Тогава, заплахата от фашизъм реторична ли е, или е зловеща реалност? И може ли да твърдим, че чрез субектите на енергийната мафия се осъществява и съставът на престъплението "геноцид"?

Българският геноцид в XXI век

Към 1989 г. България наброява почти 9 милиона души. С настъпването на "прехода" обаче населението ѝ започва да намалява с изключително високи темпове, за да достигне в средата на 2014 г. до 6 924 716 души по данни на справочника на ЦРУ на САЩ The World Factbook.⁵⁴ В тези данни се включват и близо двата милиона българи-емигранти, доколкото повечето от тях фигурират в избирателните списъци и в ЕСГРАОН. Изследвайки тази свръх-смъртност, доц. Пенчо Пенчев от катедра "Национална и регионална сигурност" в УНСС пита: как и защо българският генофонд намалява с 19%, след като няма катастрофални природни бедствия, епидемии или войни? И стига до хипотеза за "форми на геноцидно насилие".⁵⁵ Автори като Нако Стефанов, Янко Янков, българската общност в Чикаго и много други също бият тревога.⁵⁶ Ако данните на ЦРУ актуализираме към 31 декември 2015 г. излиза, че почти една четвърт от българското население "се е изпарило"! Такъв висок темп на физическо елиминиране историята не познава! За сравнение, през първия век на османското иго, населението на България намалява с една втора. В близките години още 630 000 български граждани са на път да минат в отвъдното.⁵⁷ Основателно ли е да се говори за геноцид тогава?

⁵² Ханджиев, Радко (2013) *Технология...*, с.72-74.

⁵³ Йотов, Борислав и Иванка Велинова (2009) *Документна измама*, С., Изд. за юридическа литература.

⁵⁴ <http://kanal3.bg/news/bulgaria/society/1264-CRU:-Naselenieto-na-Balgariya-e-pod-7-mln.-dushi#sthash.fArcU4vj.dpuf>

⁵⁵ Пенчев, Пенчо (2005) *Изследване за геноцид в Република България за периода 1990-2005 г.*, в: Бюлетин „Контакти“, № 9/2005.

⁵⁶ <http://www.eurochicago.com/2012/08/genotsidat-nad-balgarite-ofitsialno-ratiftsirano-delo-na-balgarskata-vlast-odobreno-ot-byurokratite-v-bryuksel/>; <http://avtorski.pogled.info/article/64239/Genotsidat-i-avtogenotsidat-na-balgarite>;

⁵⁷ По данни на медиите толкова са най-заstraшените, социално изхвърлени български граждани.

Престъплението "геноцид" е дефинирано от ОС на ООН с резолюция 260 А (III) от 1948 г. Според чл. 416 на НК на Република България това деяние е съставомерно когато определена "национална, етническа, расова или религиозна група отчасти или изцяло се постави в такива условия на живот, които да водят към нейното пълно или частично физическо унищожение". За престъплението "геноцид" няма давност!

Отечеството действително е в опасност! За четвърт век е осъществен разгром на икономиката, иновационното развитие, образованието, културата, здравеопазването, общото благосъстояние на българските граждани. Тези обстоятелства не могат да не породят тежки душевни травми у милиони българи. Според Световната здравна организация скокообразен ръст бележат незаразните хронични заболявания (НХЗ), които се отключват най-вече от рискови фактори, произтичащи от външни дразнителни и неблагоприятната социална среда. Последниците са повече от тревожни. По показателя "смъртност" сме в първата десетка в света, изпреварвайки страни като Афганистан, Чад, Нигерия, Мали, Украйна, където има локални военни конфликти. Доклад на Евросъюза сочи, че България надвишава средната за ЕС смъртност по 17 показателя, като при пет причини за фатален изход (злокачествени образувания; болести на кръвообращението; други болести на сърцето; мозъчно-съдова болест; състояния, възникващи по време на бременността и раждането) страната ни е на първо място.⁵⁸ Доц. Здравка Валерианова, директор на Специализираната болница за активно лечение по онкология, алармира, че България води и по смъртност от рак и болести на сърцето в Европа.⁵⁹ По раждаемост на 1000 души от населението сме на 210-то място от 224 държави. Изследване на НСИ от 2012 г. сочи, че населението на страната ни намалява със скорост 5 души на час.⁶⁰ Според данни от края на 2015 г. скоростта е "ускорена" на 8 души на час. "Добре планирана смъртност", споделя с мрачна ирония коментатор.⁶¹ Очевидно хипотезата за "форми на геноцидно насилие" не е без основание.

Кой обаче спомага да се отключат сериозни здравословни поражения на милиони български граждани, да се причини смъртта на една четвърт от населението? Кой нагнетява страх у българите, принуждавайки ги да се въздържат от каквито и да било действия в своя защита? Кой плаши българските власти да се въздържат от каквито и да било действия за защита на българското население?

Считам, че главните рискови фактори трябва да търсим в мафиотизиране на държавното управление през годините на т.нар. преход. Милиони българи са лишени от средства за достойно съществуване. Основен рисков фактор са енергийните монополисти

⁵⁸ <http://www.mediapool.bg/българия-води-по-смъртност-отрак-и-болести-на-сърцето-в-европа-news202398.html>

⁵⁹ <http://www.zdravenmediator.net/pic/articles/Socialnoznachimi-zaboliavania.pdf>

⁶⁰ В. "Труд", 27 април 2012 г., <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=1349190>

⁶¹ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2014/05/04/2292037_bulgaria_e_sred_stranite_s_nainiska_produjitelnost/

- последиците от социално-екстерминистичните им деяния достигат до всеки български дом. Когато ти прекъснат тока или те връхлетят гангстерите от т.нар. колекторски фирми, почти сигурно е отключването на НХЗ. Като прибавим и абдикирането на "компетентните органи" от конституционните им задължения за защита, вкл. в здравеопазването,⁶² няма как наложените условия на живот да не доведат до частично физическо елиминиране на значителна част от нацията. Най-тревожното е, че това е институциализирана политика на българската власт, надлежно парафирана от Брюксел.

Българската власт приема разписаните в Европейската Социална Харта права с резерви. Отказът да подпише и ратифицира точно определени клаузи⁶³ онагледява институционализираната политика на геноцид над българския народ. Като се съгласяват с българската власт да не зачита тези права, европейските политици в Брюксел стават съучастници в геноцида над българите.

Българската власт не счита, че работният ден и работната седмица трябва да са с "разумна продължителност". Брюксел одобрява тези мерки.

Българската власт не признава "правото на хората на достойни условия на живот и възнаграждение, за осигуряване на тях и семействата им прилично жизнено равнище"; заплащането на труда у нас, като дял в структурата на БВП, е два пъти по-ниско в сравнение с международните стандарти; трудът у нас не получава това, което трябва да получи, изхождайки от неговия принос в добавената стойност. И Брюксел го одобрява.

Българската власт отказва защита от свръх-експлоатация на труда; ограничава правото до здравно-осигурителната система, ограничава достъпа до комунални услуги (ток, парно, вода, газ); ограничава и на практика отказва правораздаване. Брюксел се съгласява.

⁶² Конституция, чл. 52: "Гражданите имат право на здравно осигуряване, на достъпна медицинска помощ, безплатно медицинско обслужване, закрила на здравето, държавен контрол върху всички здравни заведения, както и върху производството на лекарствени средства, биопрепарати и медицинска техника и върху търговията с тях."

⁶³ Властта **отказва** на българите, следните права изрично разписани в **Европейската социална харта, част I, т. 2,3,4,7,8, 11, 13, 15, 17,23, 30, 31**: *справедливи условия на труд; справедливо възнаграждение, достатъчно за поддържането на прилично жизнено равнище за тях и техните семейства; специална закрила на децата и младежите срещу физическите и морални опасности, на които са изложени; специална закрила на майчинството; право на всеки да се ползва от всички мерки, за да постигне възможно най-добро здравословно състояние; на социална и медицинска помощ; независим живот, социално интегриране и участие в живота на общността на нетрудоспособните; закрила срещу бедност и социална изолация; жилище; както и правата, разписани в **част II, чл. 2, 4,15, 17, 23**: *право на справедливи условия на труд и платен годишен отпуск в размер най-малко на четири седмици; справедливо възнаграждение, достатъчно да осигури на тях и техните семейства прилично жизнено равнище; право на инвалидите на независим живот, социално интегриране и участие в живота на общността; социална и икономическа защита на децата и младежите; защита на децата и младежите от липса на грижи, насилие или експлоатация; социална закрила на възрастните; средства, достатъчни да им позволят да водят прилично съществуване и да играят активна роля в обществения, социалния и културния живот.**

На Нюрнбергския процес индустриалният магнат Алфред Круп е осъден на 5 години затвор и конфискация на имуществото му, защото е ползвал труда на концлагеристи срещу възнаграждение, което не им осигурява възстановяване на изразходваните жизненни сили по време на работа, следствие на което те умират от изтощение. Възражението на Круп, че ползвал онова, което му предоставяло германското правителство, а именно - най-евтината работна ръка, не е прието от съда, защото има морални принципи. Въз основа именно на тези морални принципи по-късно е дефинирана Социалната Харта.

Като отказва на българския работник (българския гражданин), правото на достойни условия на живот и възнаграждение, които да му осигуряват физическо оцеляване, властта, в съгласие с Брюксел, провежда на практика неонацистка политика на геноцид. Налице е още една хипотеза: България не служи ли за модел, по който Брюксел да доведе до частично или пълно трансформиране и постепенното елиминиране на традиционните общества в Западна и Централна Европа?

У нас тази политика се провежда чрез състемно манипулиране на общественото съзнание, чрез насилие, заплахи, изнудване. Иначе казано - чрез терористични методи и форми! И бих приветствал следващата научна дискусия да бъде на тема Българският геноцид в ХХІ век.

Законни ли са "законите"

Посочихме по-горе, че в основата на геноцидната политика на властта е постепенното, пълзящо налагане на промени в законодателството, така, че да се превърне то в "правно основание" на тази политика. Гражданите не осъзнават реалността на заплахата. Не са в състояние да предвидят, че такива промени водят до определени заробващи резултати. Трудно могат да провидят "капаните", които впоследствие се оказват техни "тихи убийци" - фактори на физическото им елиминиране. Няма и кой да ги информира, след като и медиите са поставени почти напълно под контрола на властта.

Някой може да възрази, че законът може да е суров, но трябва да се изпълнява. *Lex dura sed lex*, казвали древните римляни. Да, но за да се изпълнява, трябва да е справедлив, да бъде израз на общата воля, да отразява обективното право, да отговаря на изискванията на понятието закон. Две от основните изисквания са законът да бъде траен във времето и да обхваща изцяло материята, за която се отнася. Познавахме се по-горе на Закона за енергетиката. От приемането му през 2003 г. е променян 35 пъти,⁶⁴ което потвърждава, че нито е бил траен във времето, нито пък е обхващал изцяло материята "енергетика", след като е трябвало да бъде променян средно по три пъти на година.

Освен това узаконяването на аморални практики не прави от "закона" закон. Формално, има закон. Но ако съдържанието му не

⁶⁴ Закон за енергетиката, ДВ бр. 107/2003 г.

е израз на общата воля, не отразява обективното право, такъв "закон" е терористичен. Точно това сочи младият Маркс: "Законови, които не отразяват обективното право, са терористични!" Законите, впрочем, не се пишат, както твърди един от най-вокалните политици на "прехода", а се извеждат от обективната действителност. За това са необходими обаче безукорни морални качества и изключителен професионализъм. Само тогава "писаният" закон се превръща наистина в норма, която се уважава и съблюдава от всички, защото съставителите му са успели безпристрастно да уловят и отразят обективното право.

Основателно възниква въпросът: конституционносъобразни ли са действията на депутат, когато гласува неконституционносъобразен закон? Той са е заклел да спазва Конституцията и във всичките си действия да се ръководи от интересите на народа.⁶⁵ Въпреки това е приел закон, повечето от разпоредбите на който престъпват Конституцията, противоречат на интересите на народа, увреждат Върховния суверен на Република България. И с акта на приемането му се е превърнал в клетвопрестъпник.

Възникват още въпроси: към момента преди гласуването продължавал ли е да има качеството на народен представител или вече го е загубил? С предварителната си нагласа да престъпи клетвата и да гласува един противоконституционен, драстично накърняващ интересите на народа законодателен акт, не е ли изпаднал в положение на несъвместимост да изпълнява задълженията си на народен представител още преди момента на гласуване? Формално - да, бил е народен представител. Фактически обаче, след като доброволно е приел да престъпи клетвата, не е ли загубил това си качество? А самото решение да предприеме такова действие, тоест да престъпи клетвата си, осъществено към момента преди гласуването, не е ли основание да се приеме, че това лице, едностранно отказало се от клетвата си, и след като е консумирало по такъв начин депутатската несъвместимост,⁶⁶ е престанало да притежава качеството на народен представител, независимо дали пълномощията му са били прекратени и формално? Ако отговорим утвърдително, това означава, че законът е бил гласуван от лице, което е престанало да изпълнява конституционносъобразно задълженията си на народен представител; лице, което към момента преди гласуването, фактически е престанало да притежава качеството на депутат.

Колкото и теоретични да са тези разсъждения, те могат да послужат като основание за размисъл доколко е възможно тези "законови" да бъдат прогласени за нищожни в обозримото бъдеще, когато страната един ден се превърне в правова държава?

⁶⁵ Конституция на Р България, чл. 76, ал. 2: „Заклевам се в името на Република България да спазвам Конституцията и законите на страната и във всичките си действия да се ръководя от интересите на народа. Заклех се“.

⁶⁶ Конституция на Р България, чл. 72, ал 1, т. 3.

Дигиталният фашизъм

Д-р по политология Христо Проданов

1. Комуникации и идеологии

Различните информационно-комуникационни технологии винаги са били фактор за разпространение на идеи и идеологии, за изграждане на общности, за социализация на индивида, за формиране на светогледни нагласи, за създаване на собствената идентичност, за възход и разпадане на религии, държави и империи. Демокрацията в Древна Атина става възможна благодарение на директното общуване между свободните граждани и малките размери на полиса. По-късно печатарската преса е технологична предпоставка за началото на Реформацията със знаменитите тезиси, които Мартин Лутер поставя в 1517 г. на вратата на Дворцовата църква във Витенберг. Постепенно същата тази печатарска преса и свързаната с нея печатна книга водят до унифициране на езици, до изграждане на идентичност, до масови образование, култура и общества, до формиране на модерната нация, до разпространение на най-различни либерални, консервативни и социалистически идеологии. Юрген Хабермас говори, че Френската революция и изобщо буржоазните революции не биха били възможни без вестника, чрез който либералната идеология се разпространява в т. нар. coffee shops, в които гражданите се събират и обсъждат политически проблеми. По същия начин телеграфът позволява на Викторианска Англия да разпространи световното си господство и да затвърди властта си над колониите. След това вестникът става основният инструмент за разпространение на социалистическата идеология и обединяване на работниците. Появата на либерализма, консерватизма и социализма като политически движения, партии и идеологии в началото на XIX век става с възхода на вестника като създаващ публична сфера за обединение на привърженици около общи идеи и позиции. Ленин определя вестника като "колективен

организатор на партията" и през XX век почти навсякъде политическите партии имат свои вестници. Валтер Бениамин говори, че Хитлер не би бил възможен без радиото. Той демонстрира необичайни успехи в масовата пропаганда, успявайки да обедини германците около своите идеи, като го ползва особено активно (заедно с киното) за препредаване на неговите публични речи. Телевизорът пък създава възможност за персонификация на политиката, променя начина на общуване на политиките с аудиторията, превръща се в основен пропаганден инструмент от 60-те години на XX век насам. Превъзходството на САЩ в глобалните телевизия и кино бе много важен фактор за разпространението на американските култура и потребителски начин на живот в целия свят, универсализирането на американските ценности, предимство в "меката сила" и превръщането им в световен хегемон.

Така различните държавни устройства, идеологиите и политиката през цялата история на съществуване на човечеството в огромна степен са детерминирани от доминиращите през съответната епоха комуникации, чрез които се създава колективна идеологическа и политическа идентичност. Маршал Маклюън формулира тезата, че медиите не са само средство, чрез което се предава определено съдържание, а сами по себе си водят до радикални промени във функционирането на политиката и културата. "Посредникът е съобщението" ("The media is the message") е знаменитата формула на канадския теоретик.¹ Тя означава, че въздействието не е резултат само и дори не толкова на съдържанието на предаваното съобщение, а зависи от особеностите на самите медии. Видът на медията определя съобщението, създавайки символна връзка, чрез която посредникът въздейства върху възприемането на съобщението. Какво се променя с дигиталните комуникации на третата индустриална революция?

Първо. Дигиталните комуникации интегрират възможностите на всички досегашни форми на комуникация - и на вестника, и на радиото, и на телевизията, и на киното, действат както чрез писмени текстове и записи, така и чрез образи, което прави възможностите за тяхното въздействие неизмеримо по-големи.

Второ. За разлика от традиционните форми на комуникация, при които информацията се предава от "един към много" и благоприятстват пасивно поведение на индивида само като реципиент на информация, при съвременните дигитални и мрежови форми общуването е от типа "много към много", които превръщат потенциално всеки в участник в комуникационния процес.

Тези медии играят основна роля в новите форми на информационни войни, кибер войни, мрежови войни, хибридни войни, дифузни войни, черен пиар, технологии на компрометиране на хора и идеи. При тях има припокриване, дифузия на времевите и пространствените граници на различни конфликти, обекти, методи на водене на бойни действия. Основната им цел е да постигнат идеологическа доминация върху масовото съзнание на хората, да

¹ **McLuhan, Marshall and Quentin Fiore.** The Medium is the Message: An Inventory of Effects. London: Penguin Books, 1967.

повлияят върху техните светогледни нагласи, идеологически ориентации, разбиранията им за добро и лошо, правилно и грешно.

Проявите на неофашизъм, засилващи се през последните години, са също неотделими от такъв феномен какъвто са новите дигитални медии. В този контекст започват да се употребяват понятия като "дигитален фашизъм", "кибер фашизъм", "цифров фашизъм". Под тях се разбират по принцип най-често три основни неща: (а) използването на дигиталните медии - социални мрежи, смартфони, блогове, интернет за разпространение на идеите на фашизма, както на Запад в различни неофашистки версии, така и в ислямския свят във версията на ислямофашизъм, където една средновековна идеология се съчетава, използва успешно и се налага с помощта на свръхмодерните технологии; (б) нарастващият контрол, подслушване, манипулиране на държавата с човека чрез новите медии и биочипове, които го вкарват в един свят тип "Биг Бродър", в който неговият живот е контролиран във всичките му измерения; (в) тенденцията на бъдеща киборгизация, на технологията на човешкия живот, която автори изброяват като "нашето постчовешко бъдеще". Тук ще се опитам да разгледам именно тези тенденции.

2. Ролята на дигиталните технологии в разпространението на неофашизма

Същностна особеност на дигиталните комуникации е тяхната хоризонтална структура. Тя позволява създаването на мрежови организации, функциониращи като паяжина от множество хоризонтални връзки. Това наблюдаваме днес в контекста на възхода на различни версии - по-меки или по-крайни - на протофашизъм, които възраждат в нова форма в нова среда елементи на фашисткото политическо мислене и идеологии. Така за разлика от традиционните фашистки идеологии, при които информацията се предава отгоре надолу посредством радиото и киното, днес разпространението на неофашистки идеологии минава най-вече през хоризонталните комуникации между най-различни хора. Всеки може да бъде свързан с всеки. Обикновеният човек не е само обект, но и субект в процеса на комуникация. Хората общуват помежду си, разменят виждания и идеи, сдружават се, създават сайтове и групи в социалните мрежи, разпространяват пропаганда, рекрутират последователи, координират акции, кампании и пр. На нещо подобно станахме свидетели след масовите изнасилвания в Кьолн, когато хиляди хора започнаха да се обединяват в социалните мрежи, да сформират групи и отряди за отпор срещу посегателствата от страна на бежанците. По аналогичен начин и самите бежанци използват дигиталните технологии, за да координират собствените си акции, в това число и в новогодишната нощ в Кьолн.

Дигиталните комуникации водят до своеобразна компресия на времето и пространството. Всеки може да общува с всеки, по всяко време, независимо от мястото, държавата или точката на планетата, на която се намира. В едно селище може да има един човек склонен към неофашизъм, който така и няма да прояви своите

пристрастия, ако не открие в дигиталната мрежа съмишленици, с които да започне да общува. Привърженици за определени каузи могат да бъдат набирани в Европа от САЩ, действия могат да бъдат координирани от хиляди километри разстояние, това да се случва във всеки един момент на денонощието и от всяко едно място. Факт е, че милиардите мобилни телефони и постоянна включеност във виртуалното пространство създават невиджани досега възможности за въздействие върху много хора, за връзка между групи, независимо къде се намират и за рекрутиране на привърженици за различни каузи.

Известно е, че мрежата се обитава най-вече от млади хора, които тепърва се социализират, и се формират като личности, при които този тип комуникации са превърнати в част от 24 часовия денонощен ритъм. Те фактически в нея живеят един специфичен "дистанционен начин на живот". Десоциализацията, атомизацията, отчуждението, създавани от неолибералния капитализъм в реалния живот се компенсират чрез симулакрума на общуване чрез социалните мрежи. Затова са силно податливи на всякакви пропагандни кампании с релефно изразен "героически" или емоционален заряд. Интернет от една страна дава гигантски възможности за контрол от страна на държавата и корпорациите върху личния живот на хората, но от друга - той е в такава степен фрагментиран, в него има толкова много информация, хора, групи и каузи, че става почти невъзможно този контрол да бъде осъществяван, ако преди това контролиращите и филтриращи фактори нямат информация накъде да насочат своето внимание. Това позволява формирането на хиляди групи в него, много от тях антисистемни, пропагандиращи агресия и омраза, виждащи образа на врага в различните. Липсата на адекватен контрол върху информацията в мрежата, на етични и пр. стандарти, на които се подчинява традиционната журналистика, води до това, че всеки може да публикува и пропагандира каквото си поиска. Да дезинформира, вместо да информира. Чрез дигиталните мрежи се създава паника и заблуда. Раздухват се страх, масова истерия, които понякога може да засегнат милиони хора. Гражданите могат да използват интернет както да защитават своите интереси, така и да поддържат и разпространяват безумни идеи и да зомбират населението.² Много по-откритите идеологически ултрадесни групировки често дори не крият своите "кафяви корени". Само в Германия съществуват 165 подобни групировки, а броят на съответните сайтове е повече от хиляда.³

Днес пропагандната битка е най-вече в интернет. Основната част от информацията все повече хора придобиват от екрана на компютъра или смартфона. При това става дума за бързо течаща информация, трудна за обработване от среднестатистическия човек, насочена в максимална степен към привличане на вниманието му,

² Вж. **Диденко, Петр**. Цифровый фашизм, В: <http://www.kip.ru/realtime/2011/12/14/>, декември 14, 2011

³ Вж. **Mathieu Marco**. Neo-nazis: reaction and nostalgia looking for someone to blame for the crisis, In: *La Repubblica*, 27 giugno 2012, http://inchieste.repubblica.it/en/repubblica/rep-it/2012/06/27/news/neo-nazis_reaction_and_nostalgia_looking_for_someone_to_blame_for_the_crisis-38099371/

което улеснява неговата манипулация в една или друга посока. Всекидневно се създават хиляди нови сайтове, бълващи всякаква възможна информация и обединяващи около себе си различни групи от хора в зависимост от тяхната идейна ориентация. Тези сайтове функционират на всички езици, включително и в българското интернет пространство, където ускорено в последните години се засилва антисемитското говорене и обяснението на катастрофалните следствия от реставрацията на капитализма в България чрез лошите "комунисти", световния заговор на евреите, турците, ромите или путинова Русия. Публикуват се списъци на българските политици-евреи, участващи в този заговор за унищожаване на България, създават се съответни групи в социалните мрежи. Както по времето на Хитлер Маркс и неговите идеи се представят като еврейско творение, преследващо унищожаването и разграбването на България. Пропагандата е в такива мащаби, че днес за всичко са виновни "комунистите" - за това, че построиха България, а не онези, които 26 години я разграбват. Има тенденция неонацистките сайтове да се маскират като сайтове на футболни запалници, музикални фенове, спортни групи. Характерно за откровено пронацистките и неофашистките сайтове е пропагандирането на расизма, екстремизма, религиозния сепаратизъм, подтикването към насилие, набирането на членове и финансирането на терористични групи. При това в голяма част от случаите пронацистките или неофашистки сайтове не са базирани в страната, на чийто език се представя съответната информация.

Неолибералният капитализъм засилва бедността, отчуждението на огромни маси хора, социалните проблеми, отчуждеността и атомизацията на индивида, формирането на новата класа на прекариата на мястото на някогашния пролетариат. Под прекариат се разбира група хора или част от човечеството, лишена от сигурност и перспектива, с ниски доходи или без такива, оцеляваща ден за ден, работеща в несигурност и живееща в бедност. Също както някога пролетариатът се е формирал във фабриките и благодарение на вестника, днес прекариятът разполага с комуникационен канал чрез дигиталните технологии. Чрез тях новата класа търси механизми за комуникация, за споделяне на проблеми, организира, координира кампании и пр. по всяко време и на всяко място. Типичен пример са демонстрациите, които събират стотици хиляди хора по време на срещи на Г-8, МВФ, СБ и изобщо на институциите на неолибералния финансов глобализъм.

Неофашистката пропаганда е особено привлекателна за тези хора по няколко причини.

Първо, защото тя поставя акцент върху реални социални проблеми, които предлага да реши с помощта на конкретни мерки. Хората търсят изход от тежките финансови и социални проблеми в радикалните форми на пряко действие, които предлагат неонацистите и близките до тях групировки.

Второ, защото намира и персонифицира особено ясно образа на врага, който носи отговорността и вината за тежкото състояние, в което днес се намират огромни маси хора.

Трето, защото чувствата за неудовлетвореност, слабост, наличието на огромни и ежедневно заливащи ни проблеми, автоматично създават среда за разгръщане на популизъм, карат хората да търсят спасение в силната ръка, реда и диктатурата; в онзи, който с един замах ще реши всички проблеми. Те се разглеждат като универсалното лекарство, което ще постави нещата на мястото им в момент на все по-голяма деградация на социалната и правовата държава. В резултат на това се раждат популистки и авторитарни лидери почти навсякъде по света.

Социалните мрежи родиха неологизма "хейтър"⁴ - милиони хора, които се чувстват смазани и неудовлетворени от живота в резултат на противоречията на днешния капитализъм и реагират чрез омраза, ненавист, заплахи, конспиративни теории, възприемане на отделни личности, политици, социални групи като врагове, в които възпяват неудовлетвореността си от живота. В тях омразата се чувства и вижда много по-силно отколкото в реалния живот, появяват се сайтове, изпълнени със зловни, презрителни, заплашителни разбирания, демонстриращи екстремизъм в различна форма. Глобално проучване показва, че най-типични в това отношение са три категории сайтове - неонацистките, джихадистките и тези на ултрасите - футболни запалняковци. Антонио Ровърси прави изследване на такива сайтове в интернет и открива сходни характеристики в графиките, логосите, фотографите, видеоматериалите, езика, нацистките свастики, черните цветове. Ултрасите качват в тях сблъсъци с полицията и феновете на противникови отбори. Неонацистите и неофашистите показват живота и речите на фашистките диктатори, търсят опровержения за съществуването на Холокоста. Джихадистките сайтове показват опустошителните следствия от терористичните атаки на 11 септември 2001 г. в Ню Йорк, обезглавяването на неверници и славят мъченичеството на участниците в самоубийствени атентати. Могат да се намерят различни наръчници за терористична дейност. В почти всички тях могат да се открият твърдения, че за основните беди в обществото са виновни евреите. Материалите от един сайт често се ползват от други сайтове и между тях има множество линкове. Един сайт може да престане да съществува поради различни причини, но се появява някъде другаде в интернет или неговото съдържание се оказва, че е спасено и присъства в други екстремистки сайтове. Зад тях стоят реални групи и движения.⁵

3. Неофашизацията на неолибералната държава

Днес като че ли се доказва марксисткото виждане за либералната демокрация, според което в едни случаи тя е инструмент за отслабване на противоречията между работници и капиталисти, търсене и предлагане на пазара, но в ситуации на криза се превръща във фактор за появата и развитието на крайни, в това число фашистки и нацистки, идеологии и групи. Неолиберализмът днес

⁴ Хейтър – човек, който вечно е недоволен.

⁵ Вж. **Roversi, Antonio**. Hate on the Net - Extremist Sites, Neo-fascism On-line, Electronic Jihad, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008

е в тежка криза, което води до развитие на процеси на поне две равнища. От една страна, се ражда критична маса хора, които са недоволни от съществуващото състояние на нещата и се обръщат към все по-радикални леви и десни идеологии. А от друга страна, в стремежа си да се запази неолибералната държава сама се превръща в заплаха за собствените си ценности, като свобода на личността, на словото и пр. за сметка на капитала, пазара, глобализацията. Няколко са елементите на фашизма, които повече или по-малко осъзнато навлизат в рамките на съвременната неолиберална държава.

Първо. Сериозно отстъпление от такива базови либерални ценности, каквато са свободата на словото, на изразяването и мисълта, на личността и пр. Масовата пропаганда, характерна за класическите фашистки идеологии, днес се осъществява от "свободните" средства за масова информация паралелно с нова форма на микромаркетинга и микро-пропагандата на всички нива в цифровата среда. Узурпирани са гражданското общество и цялата публична сфера, поставени в услуга на неолибералната парадигма. Хората си мислят, че убежденията им са част от личния морален избор, но всъщност са продукт на една гигантска и добре смазана пропагандна машина, която участва в целия социализационен процес на индивида. От една страна, в мрежата тече огромен поток информация и за всяко нещо има противоположни твърдения, "факти", интерпретации, което улеснява манипулацията и откъсването на човека от реалността. От друга страна, днес се ползва класически тип цензура като например спиране на предавания, които са неудобни на доминиращото статукво. Такава беше съдбата на предаването "Деконструкция" по БНР, което беше едно от малкото предавания, противопоставящи се на неолибералните догми. По аналогичен начин в Германия властите и медиите криеха информация за масовите изнасилвания и посегателства върху жени, за протести и граждански действия срещу бежанците. С аналогични мотиви бъдещият американски посланик идва у нас, за да бори "руската пропаганда". Свидетели сме на гигантски идеологически апарати, които функционират в полза на неолибералното статукво и налагат хегемония, чрез която маргинализират алтернативните гласове. Част от него са традиционните медии, които обикновено са собственост на големи медийни магнати и олигарси, финансират се отвън, често са с неясни собственици, формират обществено мнение, свалят и качват на власт правителства, привидно са свободни, но фактически са превърнати в пропагандни инструменти на новия световен ред. По същия начин се използват и интернет и социалните мрежи. Наистина те, от една страна, могат да бъдат фактор, който подпомага борбата със статуквото, тъй като позволяват обединение, общуване, намиране на съмишленици, реализиране на каузи и пр. Но от друга страна, осигуряват особено ефикасен инструмент за разпространение на неолибералните догми и всякакви лъжи, измислици, чрез които можеш да компрометираш всеки и всичко, да окаляш всеки и всичко. Сформират се и отвън се финансират интернет сайтове, групи за "граждански натиск" и НПО-та, които функционират като

идеологически апарати на чужди държави и в полза на неолибералното статукво, окупира цялата публична сфера и идеята за гражданското общество. Пример в това отношение у нас е т. нар. "Протестна мрежа", която тръгна от интернет и за която (днес не е никаква тайна), че функционира като идеологически апарат и шпиц команда на чужди интереси и на неолибералната парадигма. У нас съществуват стотици такива институти и фондации като "Америка за България", "Институт за дясна политика", "Хелзинкски комитет", "Отворено общество" и пр. Подобни шпиц команди бяха създадени също в Украйна и по време на т. нар. "арабска пролет", а основният фактор, направил възможно тяхното съществуване, са именно социалните мрежи. Всеки алтернативен глас е поставен под запрещение, демонизиран, изхвърлян от медийната среда. В интернет се публикуват дори списъци на неудобни журналисти, което не беше се случвало от времето на най-мрачните времена на фашизма - например специален русофобски анонимен сайт в българското интернет пространство публикува списък на журналисти и участници в кибермрежата, заклеямени като русофили. Така днес социалните мрежи се използват като допълнителен инструмент за налагане на идеологическа и политическа доминация върху масовото съзнание, като се създават нови техники на работа с тях чрез финансиране на така нар. тролове, чрез информационни и мрежови войни. Вече не са необходими големи армии, танкове, завземане на територии. Днес тези територии се контролират отвън чрез пълна идеологическа доминация върху местното население през медиите, както и чрез неоколониални влияния върху местните политици. Ако това не постигне очаквания резултат, се прибегва към изпитания похват на "цветните революции".

Второ. Дигиталните технологии рязко засилват възможността за създаване на вездесеща държава от фашистки тип, но в много по-големи размери отколкото през 30-те години на ХХ век. Под най-различни предлози и форми тя може и често осъществява почти пълен контрол върху политическия, икономическия и личния живот на хората. Обикновено предлогът е повече сигурност и по-малко свобода. Либерално-демократичната система се изражда в система на държавно-олигархичен капитализъм и фашизъм, при който държавата е зависима от националната и наднационалната олигархия, а наднационалната и националната олигархия са зависими от държавата. Така те се превръщат в скачени съдове, които взаимно обслужват интересите си, а не интересите на гражданите.

На пръв поглед новите комуникационни технологии дават повече свобода и възможности за изучаване на алтернативи, за обединения и отпор на статуквото, но на практика се получава точно обратното - те предоставят на държавата всички възможни механизми за осъществяване на контрол върху частния живот на човека и създават условия за налагане на "е-фашизъм". Това е така, тъй като съвременните цифрови технологии създават достатъчно инструменти за събиране и обобщаване на информацията за всеки обитател на виртуалното пространство. Способите за това са най-различни. Например чрез т. нар. бисквитки, които дават възмож-

ност по всяко време да се види кой какъв сайт е посещавал и какво е правил в него. Или чрез самите програмни продукти, които често позволяват от една страна, в тях да се включват недекларирани функции, в това число и функции по набиране на информация, а от друга страна - поради слабата информационна защитеност това позволява да се внедряват социални програми, много от които могат да имат функциите да следят - да запомнят последователността на набиране чрез клавиатурата, да сканират съдържанието на твърдия диск, да фиксират съдържанието на всички документи, когато те се разпечатват, да преглеждат електронна поща и т.н. Същото се получава с помощта на различни вируси или хакерски атаки. Дори електронната поща на Хилари Клинтън се оказва недостатъчно защитена. Потребността от събиране на данни за личността рязко нараства в съвременната ситуация с информационните войни, особеностите на които са такива, че човек може и да не подозира, че е участник в тях. Контрол се осъществява и чрез т. нар. технологии на имплантите, които предават информация чрез интернет, след което тази информация се концентрира в глобалните бази данни и позволява да се получи почти пълно знание за всеки отделен обитател на мрежата. В това число психофизически характеристики и личностни качества. Все по-голяма популярност придобиват и т. нар. ботове. Ботовете представляват автоматични компютърни програми, които проникват в социалните мрежи и оказват влияние върху индивидуалното и груповото поведение, както и при формирането на обществено мнение. Ботовете са толкова сложни и интелигентно създадени компютърни програми, че могат да имитират човешката психика и поведение и да ни убедят, че са реални хора. Средствата за контрол са по същество неизчерпаеми, вариращи от следене на електронната поща в социалните мрежи до IP адресите. Чрез мобилното устройство по всяко време могат да установят твоето местоположение. Постепенно изчезва разделението между личен и публичен живот, защото почти всички лични особености на човека могат да бъдат анализирани и видени в социалните мрежи. Междувременно се въвеждат и нови способности като електронни чипове в личните карти, у нас се обмислят пръстови отпечатьци за влизане в болница, използване на биометрични данни в личните карти и пр. Правят се прогнози, че след пет години сегашните смартфони ще започнат да изчезнат, заменени с имплантирани в индивидите устройства, които играят същата роля. Някои изследователи футуролози дори виждат бъдеще, при което всеки ще бъде обект на постоянен контрол от страна на държавата. Както днес са примерно затворниците с електронни гривни. Защо в бъдеще да не бъдат всички граждани с електронни чипове, които постоянно да контролират това къде е човек и какво прави, да влияят дори върху неговите мисли и поведение.

Като особено заплашителна изследователите разглеждат една нова форма на киберфашизъм, свързана с развитието на компютърните технологии, които дават възможност за управление на човешкото поведение отдалеч чрез транслиране на мисли от ком-

пютъра към човека или чрез имплантиране на чипове, превръщащи хората в кибернетични организми - "киборги". Според разпространявани в мрежата мнения глобалният елит си е поставил за цел изграждането на глобален изкуствен интелект, който директно ще управлява биороботите чрез интерфейс "мозък-компютър". Всички системи за киберкомуникация от типа на "Гугъл" и "Фейсбук" се представят като създадени за установяване на строг контрол върху потоците от информация. Западните социални мрежи се разглеждат като проекти за апробиране на алгоритмите на глобалния изкуствен интелект.⁶

Интересно е, че в Интернет вече се разпространяват мнения, че например украинските ръководители Порошенко, Аваков, Турчинов, Яценюк, Наливайченко вече не са хора, а киборги, ръководени от някакъв център, разположен на територията на САЩ. Странностите в приеманите от президента и правителството на Украйна решения се обясняват с несъвършенството на първата версия на кибернетичната система, която ги управлява. Третата световна война ще бъде кибернетична. Хората ще бъдат убивани чрез компютърни системи, управлявани от киборги, самите те управлявани от някакъв компютърен център.⁷ Днес събитията около глобалния тероризъм и борбата с него изглеждат като част от този процес. Терористите се управляват и координират посредством мрежата, като се очертава това да стане основен аргумент за увеличаване на контрола за сметка на свободата.

Опасностите от тероризъм днес могат да се видят в новите технологии и възможностите на информатиката, биометрията, цифровите кодове, телекомуникационните системи, които в нарастваща степен започват да се използват за контрол на всеки и над всичко. Според създателя на Уикилийкс Джулиан Асандж в момента живее последното свободно поколение на човечеството. Разузнавателните агенции изискват все повече лични данни на клиентите и потребителите на големите корпорации. Всяко наше действие, всяко лайкване, всеки разговор, всяка реакция могат да бъдат контролирани и записвани. До десет години ще сме поробени в резултат на това, че държавата ще знае и контролира всяко наше действие, за да запази живота ни от рискове, които изглеждат все по-големи и неочаквани.⁸ Едуард Сноудън пък разкрива как Вашингтон е използвал "Гугъл", "Фейсбук", "Епъл" и други гигантски корпорации, за да шпионира почти всеки, като една нова форма на фашизъм.⁹ Подслушвана се оказа дори германския

⁶ Вж. **Цезарь, Ирина**. Убийство Олеся Бузины – шаг к установлению киберфашизма, В: <http://mir-politika.ru/18536-ubiystvo-olesya-buziny-shag-k-ustanovleniyu-kiberfashizma.html>, 17.05.2015

⁷ Вж. Киберфашизм, В: <http://amfora.livejournal.com/279011.html>, 21 август, 2015

⁸ Вж. **Cole, Juan**. Assange warns of Information Apartheid & Encompassing State: "This is the Last Free Generation", In: *Informed Comment*, <http://www.juancole.com/2013/12/information-encompassing-generation.html>, December 30, 2013

⁹ Вж. **Pilger, John**. "Googled in America: cyber fascism rising". In: *Pacific free press*, <http://www.pacificfreepress.com/rss/12605-googled-in-america-cyber-fascism-rising.html>, 25 юни 2013

канцлер Меркел, а след това се оказа, че САЩ са подслушвали държавните ръководители на почти всички свои "партньори".

Трето. Има тенденция към възход на расизма поне на две равнища. Първото от тях е от типа на златният милиард срещу всички останали. През последните години отношението на съвременната неолиберална държава към живота на едни и към живота на други е изпълнено с противоречия. Тя е особено чувствителна към живота на представителите на т. нар. "златен милиард" и напълно индиферентна спрямо останалите и особено спрямо живота на хората в страните от т. нар. трети свят. Така например няколкото убити при терористични нападения журналисти от парижкото сатирично списание "Шарли Ебдо" предизвикаха масови истерия, възмущение, акции, шествия, хаштагове и пр. В същото време неолибералният Запад нямаше нищо против да избива стотици хиляди и милиони в Близкия Изток и Северна Африка, да бомбардира болници и училища, жени, деца и старци. Сякаш техният живот не струва нищо. По аналогичен начин Западът си затвори очите за убийствата, които нацистката хунта в Киев извърши в профсъюзния дом в Донбас. Или около сваления от терористи руски самолет в Египет. Оказа се, че животът на 224 руснаци струва много по-малко от живота на няколко французи. На това равнище на неолиберализма животът на "западняка" е много по-ценен от живота на който и да било друг.

Друга посока на проявление на расизъм е от типа чужденците срещу собствените граждани. Дали от чувство за вина, дали от глупост, дали от икономически съображения, дали продукт на неолибералните и мултикултурна идеологии, дали като въпрос на световна конспирация, Европа пусна бежанците. И така създаде условия за развитие на противоположна на горепосочената тенденция. Днес Европа все повече се превръща в мащеха за собствените си граждани, които би следвало да защитава, и в майка за бежанците. Така например масовите изнасилвания и погроми на бежанците над жени в Кьолн и други европейски градове бяха скрити от властите. Зачестилите престъпления не се съобщават, горят се елхи, европейските граждани са призовавани от официалните власти да носят бурки. Създават се идеални условия за културно-религиозен сблъсък на две противоположни идентичности в сърцето на Европа, под заплахата е самият европейски проект. Формират се отряди на бежанци и противостоящи им отряди за самозащита, при което опитът на европейците да запази своята идентичност неизбежно минава през расизъм спрямо бежанците. Сблъскват се ислямо-фашизмът на бежанците и неофашизмът на средния европейец.

През 2013 г. бе публикувано фундаменталното изследване "Светът без нацизъм" на основата на мониторинг на проявите на ксенофобия, неонацизъм и радикален национализъм в 18 държави в Европа през 2012 г. въз основа на система от критерии. Според този мониторинг най-силни са тези прояви в три страни в Европа - Гърция, Естония и Латвия, а най-слаби - във Финландия, Хърватия и Германия. България се намира в средата на тази класация. С по-слаби проявления на ксенофобия, неонацизъм и

радикален национализъм са последователно Румъния, Франция, Русия, Великобритания, Италия, Албания, Чехия, Германия, Финландия, Хърватия.¹⁰

Четвърто. Вървят войни за заграбване на природни ресурси и за установяване на марионетни политически режими. Това е мотивирано от държавите от капиталистическия център чрез клишетата за сваляне на диктатури и установяване на демократични политически режими. Войната е оправдана чрез либерални идеологически клишета, защото може да донесе печалба на неолибералния капитал. Подобни войни се водиха в Ирак, Афганистан. Днес се водят в Сирия, Близкия Изток и Северна Африка. Предизвикват бежански кризи и потоци, които сами по себе си порождават фашистки и расистки настроения. Всички те бяха оправдавани с масови информационни кампании по всички канали, които трябваше да легитимират правото за военни интервенции в суверенни страни. Всички помним лъжите за ядрено и химическо оръжие, които бяха пускани от всички медии, за да оправдаят войната в Ирак, след което се оказа, че таква оръжия няма. С аналогични мотиви и с масова пропагандна кампания в "свободните" неолиберални медии беше оправдана и войната в Либия. Масови пропагандни кампании имаше и по време на "цветните революции" и "арабската пролет", като дори самите клишета "цветна революция" и "арабска пролет" носят пропагандно значение. За да се окажат по-късно "кафяви революции" и "арабска зима". Блогове, социални мрежи, целият идеологически апарат на неолибералното статукво беше впрегнат за целта. И резултатите днес са известни.

Пето. Изграждат се шпиц команди, които в много отношения функционират като политическа полиция на неолибералната държава, като неформални отряди на външно финансиране и за осъществяване на "граждански натиск" върху "суверенни държави", сваляне на правителства, осъществяване на преврати и "цветни революции". Типичен пример е "Протестна мрежа" у нас, която за никого не е тайна, че се финансира отвън и която беше активирана по време на мандата на кабинета "Орешарски". Пример е и "Десният сектор", който извърши Майдана и преврата в Украйна. Пример е и т. нар. "умерена опозиция" в Сирия, както и движението, които участваха в Арабската пролет. Общото между тях е, че се крият зад маската на неправителствени организации, организират се, координират се и функционират основно посредством интернет и социалните мрежи, но всъщност представляват отряди за реагиране в интерес на чужди държави и разузнавателни агенции, като техни апарати за идеологически и "граждански" натиск върху правителствата на суверенни страни. За налагане върху колонията на удобна за метрополията политика. В резултат на това суверенната държава е напълно обезсмислена като политически субект, особено що се отнася до малките страни като нашата, които са по същество на ръчно управление отвън и на които не им е позволено да решат нито един съществен въпрос, ако преди това

¹⁰ Вж. Беляя книга нацизма, М., Книжный Клуб Книговец, 2013

не са се допитали до Брюксел или Вашингтон. А пък, ако случайно преценят да го решат без одобрението на хегемона, тогава въпросните шпиц команди и отряди биват бързо активирани.

Шесто. Появяват се изградени йерархично популистки, ръководени от авторитарен лидер, подчинили държавата партии. През последните години тенденциите към изграждането на такива свръхпартии вървят почти незабележимо, но с особена сила в много неолиберални страни. Характерно за тях е, че това са в голямата си част популистки лидери на държави, в които демократичните механизми са формално запазени, политическият плурализъм, пазарната икономика - също, но по същество не функционират адекватно и са подчинени на една партия с един лидер. Например Меркел управлява цяла Европа, а една нейна покана към бежанците засегна целия континент. Меркел налага своите модели на управление, своите виждания върху други страни, това стана особено видно по време на гръцката криза и преговорарянето на гръцкия дълг. Нещо повече, в повечето от случаите се изгражда култ към личността. Путин се радва на над 80% подкрепа в Русия, а Бойко Борисов в България е постоянен обект на най-различни ритуали - от миропомазване в базиликата в Плиска до освещаване и гонене на таласъми от Министерския съвет. Той лично решава, преразпределя, строи, изгражда държавата. А неговата партия и структури имат само декоративни функции, не представляват нищо повече от инструмент за изпълнение на ролята на вожд. Цялата администрация е подчинена на една партия, превърната е в партийна бюрокрация.

4. Основни проявления на дигитализацията на неофашизма

Кои са основните посоки на проява на дигитализирания неофашизъм?

Първо. Те се наблюдават чрез възможностите, на дигиталните технологии, които създават ускорен възход на ислямофашизма. Елементи на традиционните фашистки идеологии са расизмът и традиционализмът, чувството за превъзходство над останалите групи, тоталният контрол върху личността, ирационалното приемане на вяра на определени идеи, обединяването срещу общ враг, милитаризацията и воденето на войни, системното упражняване на физически и морален терор. Тях, по един или друг начин, откриваме във войнстващия днес ислям, превръщащ се във все по-голяма заплаха за световния мир. При него се открояват: расизъм, но не на расова, а на религиозна основа (християни, евреи, които трябва да бъдат избивани навсякъде и по всяко време; шиити и сунити, които са в постоянен конфликт), както и на сексистка основа - отношението на исляма към жените, поставящо ги по-ниско от животните; шариат, като официална идеология и система на управление, която трябва да бъде изградена по целия свят и което към момента върви като процес, подпомаган от съвременните информационни технологии; всяване на страх и паника, тероризъм и системно упражняване на терор, в това число и над мирното

население. Те се разпространяват, мултиплицират и транслират най-вече чрез социалните мрежи и чрез интернет, където ежедневно ставаме свидетели на екзекуции и всякакви зверства. Ислямът е превърнат в догма. Всичко различно от него и всяко отклонение от "правоверните" норми се наказва най-жестоко, почти винаги със смърт; обещание за крайна победа - на загиналия за каузата индивид, който отива в ислямския рай и на всички мюсюлмани заедно в един световен халифат, изграден съобразно техния прочит на Корана. Основен пропаганден инструмент на ислямският фашизъм е мрежата, тъй като той трудно може да си проправи път и да намери трибуна в традиционните медии. Чрез интернет и социалните мрежи се проповядва ислямистка идеология, привличат се и се рекрутират привърженици от всички краища на света, всяват се страх и паника в населението, координират се общи действия и терористични нападения.

Второ. Засилване на стари и поява на нови партии и идеологии. Традиционните медии представляват претграда пред почти всяка алтернатива. Но в интернет пространството, в което участва всеки човек, осъществяването на подобен тип доминация е много по-трудно. В резултат на това се появяват нови движения, идеи и идеологии, които не могат да бъдат срещнати почти никъде другаде освен в мрежата. В същото време събитията по света от последните години водят до радикализиране на все повече общества, до обръщане към фашистките и нацистки идеологии, които дават лесни решения на наболелите проблеми. Те вече имат трибуна за разпространение на идеи в интернет, социалните мрежи и блогове. Типични примери са успехите на радикални десни партии и организации във всички европейски страни като ПЕГИДА, Националният фронт във Франция, "Право и справедливост" в Полша, "Йобик" и "Фидес" в Унгария, "Златна зора" в Гърция, "Десният сектор" в Украйна.

Трето. Създаването на неформални фашистки организации, които трудно успяват да си прокарат път през традиционните медии. Поради това използват най-вече интернет и социалните мрежи за разпространение на идеология, рекрутиране на привърженици, организиране и координиране на най-различни акции. Типичен прием на редица профашистки сайтове е да прикриват своята пропагандна същност зад познавателни мотиви - предоставяне на обективна, фактологична, малко известна, нетенденциозна, безпристрастна информация - нов поглед към събитията от миналото и историята. Анализаторите откриват три основни вида такива профашистки сайтове:¹¹

1) "Избелващи" образа на фашизма: като тук става дума за теории, концепции, биографии, фотографии, плакати, символика, документи, изследвания, отнасящи се до историята и теорията на нацизма, военизираните части от съветски граждани, сражаващи се на страната на нацистка Германия, интернет магазини за обмен на нацистки атрибути и т.н.

¹¹ Вж. Некоторые профашистские сайты в России (Информационная пропаганда фашизма), В: <http://stabrk.livejournal.com/27043.html>, 29.11.2015

2) Посветени на военната история на фашизма: събуждане на интерес към изучаването на историята на въоръжените сили на Райха, организацията, въоръжението, униформата, екипировката, колекциониране на предмети от историята на Третия Райх - военни книжки, ордени, медали, значки, споделяне на опит и препоръки как всеки самостоятелно може да реконструира части или цели амуниции и снаряжение от онова време, приемане на поръчки за изработване на такъв тип снаряжение, ушиване и доставка по пощата на нацистка униформа, създаване на интернет магазини за полиграфични произведения, сувенири, стикери за автомобили, музика (маршове и войнишки песни), предоставяне на каталози с предлаганите стоки.

3) Нацистки игри: това са сайтове с реконструкция на боевете на "честно изпълняващата своя воински дълг" немска армия, като някои от тези сайтове са създадени от и целево ориентирани към професионални спортисти, алпинисти и физически добре развити хора, които подхождат за ролята на войници. Когато ти е скучно, можеш да отидеш в интернет и да организираш армия, за да "защитаваш народа от глупаците". На лицата, страдащи от фашистка фобия, на ангажираните в борбата срещу възраждането на фашизма и на ярките антикомунисти не се препоръчва да се запознават със съдържанието на тези сайтове. Към този тип сайтове могат да бъдат причислени и множеството неонацистки групи, които обитават социалните мрежи и които все по-често се организират, за да извършват погроми. Особено активни тези сайтове станаха около масовите изнасилвания в Кьолн, които бяха последвани от сериозни протестни демонстрации, организирани в социалните мрежи групи за защита на местното население и за осъществяване на погроми срещу бежанците. Много често неонацистките сайтове са прикрити като такива на футболни фенове, но всъщност става въпрос за футболни хулигани, които в по-голямата си част са склонни към насилие и изповядват неонацистки идеологии. Не е случайно, че по футболните мачове (у нас и в чужбина) неонацистките символи са неизменна част от символиката, която използват агитките.

Четвърто. Популярни стават понятия като маркетингов киберфашизъм, свързани с практиките на големите интернет компании като "Apple", "Google" и "Microsoft", всяка от които създава нови взаимосвързани и взаимозависими интернет устройства и приложения, които не дават възможност за използването на подобни устройства, създадени от други компании. По този начин тези големи интернет корпорации формират не лоялни, а насилствено ползващи услугите им клиенти, които, веднъж закупили някакъв продукт от тези компании, се оказват принудени да закупуват всички останали техни производства, осигуряващи обновяването и функционирането на цялата система от продукти. В зависимост от операционната система на своя телефон, ще мога или няма да мога да използвам едни или други функции на слушалките. Ако си купиш смартфон, трябва си купиш и съвместим с него компютър. Това означава потребителят да се постави в състояние на технологична

зависимост или заробване, при което компанията непрекъснато да го "дои", предлагайки му пригодни само към нейните основни продукти приложения и отнемайки му правото на избор. Потребителите се разделят на "свои" и "чужди" не както е било при класическия фашизъм според националността, цвета на кожата, вероизповеданието, а според операционната система на компютъра или смартфона.¹²

В сходна ситуация, свързана с частната собственост върху интелектуални продукти, някои автори също говорят за появата на дигитален фашизъм. Такава ситуация се открива при програмното обезпечаване (software), което е плод на колективен труд и творчество. Но транснационалните компании от рода на "Microsoft" несправедливо присвояват този колективен продукт и чрез правата за интелектуална собственост се стремят към установяване на монополно право върху него и извличане на печалба. Това дава възможност в условията на информационното общество съвременният капитализъм неотклонно да се трансформира в неолиберален киберфашизъм, който се характеризира първо, с частно присвояване и монополизация на резултатите от колективния интелектуален труд в процеса на създаване на информационни продукти; второ, приватизация на печалбата и социализация на разходите; трето, използване на открити форми на репресия по отношение на тези, които нарушават правото на интелектуална собственост на големите транснационални компании и пречат на техните свръхпечалби; и четвърто, използване на мощен пропаганден апарат за насаждане в масовото съзнание на тезата, че интелектуалната собственост е свещено и неприкосновено право. Като пример за правните основи на киберфашизма се сочи "Съглашението за търговските аспекти на правата за интелектуална собственост", което е в услуга на "Световната търговска организация". Чрез тях се нарушава правото на свободна информация и закрепва монополът на такива корпорации като Microsoft.¹³

Компании като "Google", "Facebook", "Myspace", Youtube" и пр. могат да разглеждат кореспонденцията на потребителите и да я споделят с други корпорации. Могат да свалят регистрацията, да цензурират информацията, да я променят, селективно да изтриват файлове и постове. В правото им е да откажат на потребителите да изтриват и променят собствена информация, да качват музика и видеоклипове, да комуникират с определени хора. Компаниите имат пълен достъп до собствените си сайтове и винаги могат да премахнат неща, само защото не им харесват. Те нямат почти никакви задължения към потребителите и с информацията, която достига до тях, винаги може да се злоупотребява. При това не само от самите компании, но и от държавата, на която съответната информация се предоставя при поискване. Хората вече могат да бъдат контролирани по всяко време и на всяко място през мобилни

¹² Вж. **Славинский, Сергей**. Маркетинговий киберфашизм, В: <http://slavinsky.livejournal.com/208123.html>, януаря 4, 2013

¹³ Вж. **Мережко, Александр**. Киберфашизм в Украине, В: *Украинская правда*, 2 юлия 2007

телефони, компютри и всякакви цифрови технологии, дори и през телевизора.

Компаниите винаги могат да злоупотребяват с личните данни на потребителите, които днес почти свободно циркулират във виртуалното пространство. Това са: име, ЕГН, адрес, телефон, месторождение, паспортни данни на лицето (физическа идентичност); семейно положение и родствени връзки (семейна идентичност); професионална биография (трудова дейност); здравен статус, психологическо и/или умствено състояние, сексуална ориентация (медицински данни); расов или етнически произход, политически, религиозни или философски убеждения (обществена идентичност); имотно състояние, финансово състояние, участие и/или притежаване на дялове или ценни книжа на дружества (икономическа идентичност) и др. Хората като че ли не си дават сметка каква част от себе си, от своя собствен начин на живот предоставят във вид на лични данни в мрежата и колко са ценни тези данни за някои заинтересовани лица, компании и организации. Някои оприличават събирачите на лични данни с "Big Brother", но всъщност реалната и голямата заплаха онлайн са т.нар. "Little Brothers" - компании, които буквално изсмукват, поглъщат, абсорбират и пакетират личните данни и ги продават на тези, които предлагат най-високата цена за тях. Събирачите на лични данни практически не носят отговорност пред никого, но те са навсякъде. Дори на пръв поглед безвредна и безполезна информация като данните за покупките, музикалните предпочитания, ваканционните дестинации и други подобни се събират от дигиталните "боклукчи", които се реят из киберпространството в търсене на годна за продажба информация - номер на мобилен телефон, домашен адрес, хоби и пр. Дори давайки средства за благотворителност, хората вече биват картотекирани в базите лични данни като "дарители" и може да бъдат атакувани от телефонни или със емейл предложения за участие в други благотворителни каузи. Сред най-големите компании - събирачи на лични данни - са, както вече стана дума - "Facebook", "Google", "Amazon", които вече разполагат с лични данни за милиони хора на планетата. От момента, в който някой сърфира в интернет, хиляди "бисквитки" вече следят неговите мрежови навици. Чрез смартфоните се "логва" информация за всеки момент от деня и нощта на притежателя му. Квинтилиони са парченцата информация, която се събира от всеки и за всеки човек. Всяка седмица потребителите на Facebook например качват 20 милиарда съобщения, които са натоварени с информация за тези, които ги качват - снимки, имена, предпочитания, търговски навици и дори пикантерии. Тези данни след това се съхраняват и могат да се използват с недотам лицепрятни мотиви.

Цялото това събиране на данни е много изгодно. Някои анализатори са изчислили, че цената на данните, които човек "изхвърля" в интернет е около 5000 паунда годишно. Разбира се, този факт не остава без внимание и през последното десетилетие се появи цяла индустрия, която непрекъснато търси нови начини за извличане и анализ на това изобилие от на пръв поглед съвсем

безстопанствени лични данни. Твърди се, че някои компании, като "Acxiom Corporation", притежават информация за около 500 милиона потребители от цял свят и всяка година осъществяват продажби на лични данни за повече от 1 милиард долара. Много от големите социално-медийни компании, включително "Facebook", работят тясно с брокерите на данни, като от събраните фрагменти информация изграждат цялостен портрет на всеки един потребител.

Срещат се случаи на компании осигуряващи интернет, които могат програмно да манипулират съдържанието и възможностите да заличиш определено съдържание, да добавиш някаква информация, да комуникираш с други хора, да качваш информация, която те смятат за нежелана, да прекратят съответен контакт, да заличат съответни данни. Такива практики, характеризирани като "киберфашистко хулиганство", могат да се срещнат в дискуссионни форуми във Facebook, Myspace, Yahoo Answers, Sodahead, Amazon, Youtube.¹⁴

Пред очите ни се изгражда новият световен ред, който някои изследователи виждат като пълен държавен и корпоративен контрол над всеки жител на планетата посредством все по-усъвършенстващите се дигитални информационни технологии. Неолибералната свобода, опираща се на глобализирания пазар на стоки, услуги, финанси и работна сила, доведена до крайност, е на път да събори сама себе си. Възраждането на фашизма и нацизма е в ход. И се предполага, че изправени пред дилемата "свобода или сигурност", пред гигантските бежански потоци, пред липсата на социална справедливост, пред заплахите от ислямския фашизъм, хората сами ще поискат това. Това би било може би най-големият успех на неолибералните идеологически апарати. И не трябва да се учудваме! Хитлер успява така да влезе идеологически в главите на германците с помощта на радиото и тоталната пропаганда, че до края на войната идеологически господства над тях. Подобна тенденция наблюдаваме и днес в условията на неизмеримо мощни неолиберални глобализирани идеологически апарати.

¹⁴ Вж. Cyber fascism bullying, In: <http://bg.urbandictionary.com/define.php?term=Cyber+fascism+bullying>, 30.12.2015

ЧАСТ ВТОРА

**ЕВРОПА И
ТЕНДЕНЦИИТЕ
НА НЕОФАШИЗЪМ**

Новият европейски фашизъм между поезиса и мимезиса

*Доц. д-р по философия Валентин Вацев,
Европейско висше училище по икономика и мениджмънт*

Уважаеми колеги, дами и господа, а също и другари, ако все още се намират такива, можем да не се съгласяваме по много въпроси (очаквам точно това да стане), но поне по един въпрос ще трябва да се съгласим - провеждането на тази конференция е изцяло и напълно ненавременно. Така е, защото е безнадеждно закъсняла.

Ако да би имало наистина в България антифашисти, тя щеше да е вече проведена още в началото на 90-те години и щеше да има многобройни последстващи форми и продължения - оттогава досега.

1. Обаче точно когато дойде Новото Време, точно когато задуха прословутият Вятър на промяната и когато беше спуснато окръжно от центъра в БСП до местните организации, че "45 процента стигат" (като вътрешно партиен превод на лозунга "45 години стигат"), и когато от наложения по волята на ръководството на БСП за президент на България Желев българите научаваха, че комунизъм и фашизъм - това е едно и също нещо, но комунизмът е все пак по-лош (с други думи, когато избираме - избираме фашизма) - точно тогава, в тези странни дни, когато усещането за реалност на българското общество беше съзнателно громено (да си спомним тук Имануил Кант - "принципът на властта е принцип на реалността") - точно тогава българските

антифашисти, а това бяха довчерашните АБПФК, се оказа, че са загрижени преди всичко за гражданския мир. Тоест, за тях проблемът се свеждаше до това, в новосъздадената фирма на сина, дъщерята, зетя и т.н. да не влезе прокуратурата, за да не попречи на развитието на социалната пазарна икономика и на демократичното пазарно общество.

Накратко - в онези странни години основната грижа на българския антифашизъм беше бизнеса на децата, снахите и прочия рода. Отнесени от вихъра на започващата революция - защото така беше прието да се нарича трансфера на властта от елита към децата и внуците на същия елит - революционните баби и дядовци просто не се сетиха, че антифашист си не когато трансферираш привилегии вътре в родата, а когато се бориш срещу фашизма...

2. Очеркът на близкото минало (в което се състоя това, което за себе си наричам фашистки ренесанс в България), би могъл да продължи до безкрайност и да запълни времето за доклада ми само с факти, но аз искам да го резюмирам само с две символни събития, споменът за които не ме напуска и днес:

- Първото събитие. То на пръв поглед е случайно и някак дори смехотворно, но дълбоко емблематично - когато в българския най-демократичен печат се появи поредица от статии, доказващи, че в България фашизъм изобщо не е имало. Пикантното тук беше името на автора - известен софийски евреин, добре реализиран в българския културен живот. Странното е, че в целият свят евреите първи долавят с натренирани и опитни сетива трупната смрад на фашизма. Но не и в България - друг известен и добре реализиран (и много богат) наш евреин дълго ми доказваше, че пречупените кръстовете по стените на София са просто особен вид креативност, постмодерни графити в стил Банкси. А може би просто трябва да приема, че това е някаква неочаквана форма на успешната асимилация на българските евреи, проявяваща се в специфична, тоест в избирателна загуба на обоняние - на българското еврейство фашизмът не му мирише.

3. Следващият значим факт в новата българска история е сдобряването (протекло пред очите ми) между две прослойки в обществото ни - не, не бих ги нарекъл класи - класи в България все още няма - а само гилдии, съсловия, братчедски кръгове, роднински фондации, малцинствени групи за натиск и взаимопомощ (забавно е, например, как софийските хомосексуалисти решиха, че щом София е европейски град, то значи кметът следва да е аналснободомислещ и това да е видимо отвсякъде - да се снима клекал за рекламните си билбордове).

Да, класи в момента в България няма, а има само неофеодални прослойки и съсловия. А съюзът, който се състоя пред очите ми - и който ме накара да преосмисля някои свои основни методологически диспозиции, е съюзът между деца на Политбюро, на секретариата на ЦК на БКП и на Постоянното Присъствие на БЗНС, израстнали и възпитани в елитните жизнени условия на късният български социализъм - от една страна, а от друга -

наследници на репресираните от социалистическата власт след 9-ти септември 1944 година проводници на съюза на царска България и Хитлерова Германия.

Децата на Секретариата на ЦК на БКП влизаха в съюз (практически и морален, често пъти и брачен) с децата на репресирани жандармеристки командири; синове на партизански командири, женени за дъщери на "Черни капитани", а дъщери на окръжни секретари на БКП в извънсторически и безпроблемен морален съюз с децата на тези, с които са воювали бащите им. Една цяла парламентарна група на социалисти, гордеещи се с дълбоките си корени в антифашистката съпротива в България, гласува закона, който обяви бащите им - комунистите - за престъпници...

Би могло тук да се заяви, че е налице дълбинна нравствена деградация на един цял слой от родната върхушка на социалистическа България.

И все пак това едва ли е толкова просто, тук има дълбочини - метафизични, логически и исторически. Нравствената деградация тук е очевиден и безспорен. Смердяковщината на един цял слой на българския елит няма как да се прикрие. Едиповият му грях е очевиден - хората, постъпили с родителите си по един определен начин, но за разлика от Едип, не осъзнаващи в житейските си условия някакъв трагизъм.

Но в съюза на либералеешките перестройчици и почувствалите своя час фашизоиди, има не просто нравствена диагностика, има също и идеологическа и онтологическа етиология и анамнеза.

4. В българския културно-исторически живот се появи странен исторически мелез - резултат от невъзможен на пръв поглед мезалианс. Появи се либералеешкият фашизоид, фашизоидната либералност, като практически, идеологически жизнен съюз между либералеешката държавно-партийна управленческа върхушка (нима ще забравим вдъхновените "либерал-комунисти за гласност и преестройство") и социалното дъно на късния български социализъм, дал началото, политическите корени и енергията на СДС-Голема - един полит-технологичен конструкт, който беше запрограмиран да свърши някои важни дела и веднага след това сам себе си да унищожи. Защото еднократната душа на СДС-Голема, дадена му от Луканов и С-ие, не стигна за нищо друго освен за обявяване България във фалит и за преразпределяне на активите ѝ.

Българската либерал-фашизоидност имаше още тогава своя неповторим типологичен спектър от симптоматични особености. Едни и същи хора скандираха пред медиите с искрени сълзи в очите Веруюто на либерализма - Волтеровата шега за това, че "Твоето мнение ми е отвратително, но ще умра за да можеш да го изкажеш". Шега, разбира се! Старият циник имаше хубаво чувство за хумор. *Écrasez l'Infame* - не е ли това веселба от най-чиста проба? Идеята френското духовенство да се закълне в Революцията, или да погине - не ли това либерална толерантност от най-чист тип?

Но същите индивиди, вдъхновени, дори екзалтирани от патоса

на либерализма, обхождаха западните посолства, като навсякъде молеха за западна помощ, за да изтрепят тези хлебарки - комунистите. Да им организират кървава баня. "Да ги концентрират по стадионите".

Вероятно никога няма да забравя онази моя вдъхновена позната, която мечтаеше само за две неща. Първо. "Да се качи на кръста", за да отстои либералните си светли идеали. Второ. Да изтреби милион и двеста хиляди комунисти, защото докато те са живи, живот в "тази страна" няма да има...

Либерално бъдеще за България, осигурено от паноплията на пиночетовските технологии - това не е безумие, а реално състояние на съзнанието на значими обществени слоеве в България. Те имат ресурсите, енергията и политическото представителство, за да реализират своя светъл, хитлеристко-пиночетовски идеал.

В една страна, в която всеки втори шофьор на такси мечтае "да изтрепе милион комунисти", за да "оправи тази страна", фашизмът вече е дошъл. И ако страната е член на ЕС - значи този фашизъм е еврофашизъм.

Каквото беше и онзи - уж победения - фашизъм от средата на ХХ век.

Можем ли наистина да забравим европейския му произход и корени?

Европейският фашизъм от предвоенната епоха, днес е безкрайно неудобен за споменаване, много по-удобно е да се вярва, че фашистите/хитлеристите са извънземни, дошли от космоса, за да прелъстят и обезчестят старата достолепна госпожа Европа - извън всяко подозрение една високо-морална дама.

За съжаление старата дама си има своето минало и то наистина е доста интересно: без да влизам във важни, поучителни и дори забавни подробности, сами по себе си достатъчни да запълнят много доклади, мога просто да напомня - фашизмът е европейска марка, той е Made in EU. А който реши да напомня, че когато е имало фашизъм не е имало EU, той просто ще бъде принуден да уважи фактите - първият проект за ЕС се появява в края на 1940 година в хитлерова Германия, в държавното ведомство на Алфред Розенберг. Още по-важно и още по-интересно е именно днес, крайно внимателно и крайно отговорно да се изследват фактите от съвременността, за да можем да се ориентираме във въпроса има ли днес европейски фашизъм.

б. Фактите говорят, че има. Еврофашизмът е тенденция със своите дълбоки и достолепни корени, безспорни и непоклатими основания, публично формулирани цели и дори вече достигнати успехи.

И все пак аз се отнасям с огромно съмнение към дежурните либерални страшилки за възхода на кафявата (т.е. германската), черната (италианската) и на всички други цветни чуми, които чакат само да се обърнем, за да започнат да горят на кладни книгите на Паулу Коельо и Евгений Дайнов. Напротив, във възхода на всички европейски прононсирани неофашисти, както и в ужасната Марин Льо Пен (не е ли ужасно, съгласете се, не стига, че е ксенофоб,

а е и путинистка) аз виждам просто мимезис - инфинитно и безгранично вътрешно самонаподобяване и тиражиране в неизброими, макар и принципно еднотипни, форми на същия стар, и точно затова исторически невалиден в архаичността си нацизъм - фашизъм (за който Армин Мьолер твърди, че е просто стил), начело с чучелото Брейвик - една зловещо смехотворна стиропорна кукла, която може да има сила и потенциал само за президента Плевнелиев.

Да се множи, тиражира и възпроизвежда милионократно вехтата атрибутика на архаичния европейски фашизъм - според мен това е просто измамна симулакрна полит-технология в арсенала на днешното културно управление на ЕС.

Марин Льо Пен е толкова фашист, колкото Плевнелиев е интелектуалец, а Радан Кънев - мъж.

И цялата накичена, богато украсена, дори някак прегърбена под бремето на историческата нацистко-фашистка атрибутика, европейска театрална драма, целият евро-спектакъл (по смисъла на Дебор) идва да утвърди една фундаментална онтологична измама, че фашизмът идва след края на либерализма. Можем ли, а ргорос, да забравим лозунга, с който бе избран френският президент Ширак - "По-добре - крадец отколкото - фашист"!

И френските комунисти, скърцайки със зъби, гласуваха именно за Ширак. Днешният прехвален и преужасен еврофашизъм има само една цел: скъпите избиратели да гласуват за статуквото, за модерността - стагнирана и нежелаета да напусне сцената на историята.

7. Ужасността на днешните европейски (бели и цветни) фашистки клоунади има за цел да докаже, че фашизмът отрича официозния господстващ европейски либерализъм.

А всъщност, фашизмът днес произтича стихийно, спонтанно и неудържимо, в масов и необгледен мащаб, именно от господстващият днес либерализъм - точно както прословутата и ужасна до кошмарност Ислямска Държава е не отрицание, а продължение на държавният департамент на САЩ - негов функционален орган, орган на статуквото, некриещо волята си да премине във вечността.

На фона на днес събирация сили реален фашизъм, европейските квази-фашистки клоунади дори не са смешни. В тяхно лице виждаме свръх-мотивирани марионетки и чучела, добре обмислени, добре заплатени и разработени в хубав мизансцен симулакри.

8. А истинският фашизъм днес очаква настъпването на времето си - времето, показано не в "Кабаре" с Лайза Минели. А в "Догвил" на Л. фон Триер и в "Матрицата" на Ушовски той е коректен и репресивно толерантен, космополитно хедонистичен, сенсуалистично-циничен, натурално иманентен, кастриран от всяка трансценденталност, уверен в позициите си на върха на гностическата антропологична пирамида ("пневматици - психици - соматици").

Именно този реален фашизъм, умело прикрит зад милионократния мимезис, твори своя поезис, своята "поетика" - той търгува с рискове, шансове, опции и органи (Да, с истински

човешки органи!). Единственият му истински враг е това досадно недоразумение е средната класа, която в Европа се е наплодила повече от достатъчно. Единственото безпокойство на новия транснационален дигитален фашизъм, е че тези същества - човеците не спират да се размножават и вече са 7 милиарда, а всъщност трябваше да бъдат не повече от 500 милиона, като всичко останало трябваше да помни и да упражнява функцията си на проста био-маса.

9. Без нунужно да се закачам с Георги Димитров (онзи - Вожда и Учителя), аз се съмнявам преди всичко в неговата дефиниция за фашизъм. Фашизмът, който се опитваше да го съди за Райхстага и който за щастие не успя да го осъди, изобщо не беше - както твърдеше Димитров - "власт на финансовия капитал", а на индустриалния капитал.

Именно този капитал беше притеснен в Германия и затова бе принуден да търси класов мир с германския пролетариат. Оттук произтече и дълбинната концепция за хитлеровата държава като държава на националното безкласово единение (а в България в същия период подобни концепции обмисляха някои земеделски вождове).

Оттук дойде и *Kraft durch Freude*, а също и *Arbeit macht frei*. Как завърши всичко това е известно! Но аз се боя, че Ангелът на историята (който гледа, както знаем, назад), този път по погрешка (по погрешка ли?) е на път да ни предложи драмата и фарса с разменени места. Пред очите ни се разгръща мрачната мистерия на Блестящия нов свят, в който истинският фашизъм - това е фашизма на не разтревожения германски индустриалец, а на тържествуващия глобален транснационален, но и трансхуманистичен финансов капитал. Той е силата, от която блика като фонтан истинският фашизъм, защото той няма намерение да споделя земята не само със някаква средна класа, а просто с Човечеството.

Фашизмът като мимезис е просто повторение на отминали схеми и остарели канони. А канонът, както знаем от Делюз, в действителност никога не се повтаря. Днес фашизмът, по-точно "фашизмът", който безпокои и гневи днешните филистери-антифашисти е просто обикновен симулакр, функционална страшилка, обслужваща онзи Модерн, който в противоречие със собствената си природа успя най-после да се отъждестви със себе си и да се обяви за победител - Просвещението, което успя да прерасне от процес (вечен, както беше обещано в началото) в резултат, и то окончателен - в "Просветеност".

Не напомним ли тази иронична диалектика това, което по подобен начин (подобен ли? А не е ли същия?) се случи с Комунизма - превърнал се от "вечно движение, оспорващо всеки достигнат резултат" в "състояние, при което материалните блага ще потекат като пълноводна река, и Човекът ще задоволява все по-пълно непрекъснато нарастващите си матрални и други потребности".

Онзи, класическият фашизъм, беше обвиняван в архаика, в реакционен традиционализъм и в отказ от Модерността. Всъщност,

тогава, в онази епоха, той беше инструмент на тържествуващата Модерност, беше технология на Поезисът на Модерността. Чрез него Modernity се осъществяваше, тържествуваше...

Днес, същият този фашизъм (чрез вехтата му атрибутика и чрез омръзналата на всички символика) е просто средство на победилия Модерн не да твори, а да наподобява себе си в своята извънвременна самотъждественост, заплашваща да прерастне във Вечност.

И това е естествено, тъй като мрачната тайна на победилия Модерн (Апостол Павел тук би казал "тайната на неговото беззаконие") не е в магията на индустриализма и в порива на средната класа към самоутвърждаване.

Днес, на власт е финансовият капитал, но не като "техне", орган или страта на индустриалния капитал и не като сила, обслужваща индустриализма. Днес финансовият капитал е господстваща форма, доминиращ начин на съществуване на Капитала изобщо. Защото е универсализиран и глобализиран! Подчинил е на себе си всички досегашни възможни исторически и логически форми на капитала, като доминира над тях и подчинявайки ги на себе си, успешно съществува чрез тях. На този капитализъм може да съответства само един друг фашизъм, непознат нито на Георги Димитров, нито на Грамши.

Днешният фашизъм дори не е длъжен да бъде десен. Днес "Лявото" успешно и безпроблемно умее да обслужва мистерията на глобализирания вече господстващ финансов капитал - и в този смисъл Троцки може да се разглежда като ранен пророк, който е предусетил невъзможния за онази епоха модус на съществуване на Лявото. Днес глобалният капитал успешно утилизира всички форми на лявата култура, цялата троцкистка вяра в световната революция, цялото съмнение на Маркс във всички форми на държавността. Днес Ходорковски и Сорос с чиста съвест могат да повтарят Ленин - "Русия като затвор за народите". Глобалният финансов капитал днес не може да не посегне и към марксовото наследство. Вижданията на Маркс в писмата му до Вера Засулич безпроблемно могат да се използват като глобално революционно know-how.

10. Днешният финансов капитал като глобална сила може да използва в своя поезис, в своето самовъзпроизводство ултрасъвременните форми на своя нов фашизъм. Този еврофашизъм, обаче, няма никаква нужда нито от факелни шествия, нито от пречупени кръстове. В неговия социален свят, в неговата глобална моделност няма нужда от вехти концлагери и преследвани раси. Той спокойно може да се разгърне - и вече се разгръща - във възхитителните форми, така привлекателно, професионално и блестящо заснети в митологични филми от мащаба на "Звездни войни". Да си припомним - извън изключително ярката екзотика, извън динамичната увлекателна сюжетност на "Звездни войни" се виждат един цял свят в смисъл на Нова социалност, с нов етос, с нова йерархия, с нова съдба - населен с три вида живи същества:

Най-напред е горната и напълно затворена каста на "дже-

дайте", на тези, с които е Силата и които, защото са спасени, спасяват.

След тях идват обикновените хора, с цялото си несъвършенство и дори греховност, които се раждат и умират в своите несъвършени светове.

А най-отдолу в пирамидата е разположена отвратителната гмеж от неантропоидни биоформи, които са осъдени единствено на пребиваване извън Смисъла - за тях Спасение няма.

Съвсем същата тройствена схема е очевидна и в грандиозната сага на Толкин: Елфи - Човеци - Орки (орките, разбира се, това са славяните, а в по-тесен смисъл - руснаците)...

Финансовият капитал днес разгръща мистерията на своето възпроизводство, своя Поезис именно чрез такива по същество гностически схеми, а не чрез примитивни митове в "стил Розенберг", все пак е ХХI век.

Този нов фашизъм няма нужда от вулгарно насилие, а от цветни хапчета. Много по-успешно за него работят не антиеврейските погроми и нацистките чистки, а технологията на шопинговото безпаметство, конsumerистката хипнотизираност и универсалната овещественост на Смисъла до предметните му форми.

Това е свят, в който Бог отдавна е умрял. Но никой не е забелязал това. Защото всички са потопени в сладостното и трепетно очакване на Айфон 7.

И затова в този свят Христос няма да възкръсне!

Олигархизирана демокрация и опасност от неофашизъм в Европейския съюз

Доц. д-р по политология, Ивка Цакова, УНСС

Кризата на либералната демокрация в Германия след Първата световна война роди нацизма. Днешната криза на същата демокрация е още по-дълбока. Към нея се прибавя кризата на неолибералния глобален капитализъм след 2008 г. Двете кризи се съчетават и подсилват взаимно, намирайки израз в тенденция към олигархизация на политиката. Жертва на тази все по-олигархизирана политика е мнозинството от световното население. Лозунгът на движението "Окупирай" образно определя ситуацията като противопоставяне на 99% срещу 1%! Става повече от ясно, че днешният капитализъм не се нуждае от демокрация (бракът между тях приключи!), а от олигархия - управление в полза на ултра-богато и политически влиятелно малцинство - за сметка на стопяващата се по своите размери средна класа, оформящия се прекариат и разширяващо се социално дъно. Самият Фр. Фукуяма ревизира своята теза за край на историята и започна да говори, че световната история е с отворен финал.

Един от опасните варианти на възможни бъдещи развития е появата на нов фашизъм. Разбира се, далеч сме от налагането на авторитарни (неофашистки) режими - засега управлението в европейските страни има отчетливи олигархични характеристики. Това ми дава основание да говоря за олигархизирана демокрация - за смес от формална либерална демокрация и олигархични политики в условията на глобален капитализъм. Тази

неолиберална демокрация е по същество маскирана олигархия - "западна неолиберална олигархическа демокрация".¹

Днес, когато говорим за олигархия, това не е просто "управление на малцина", а управление, свързано с концентрация на огромно богатство в ръцете на малцина, което ги овластява политически. Това огромно персонално материално богатство води до олигархична власт. Материалната власт на олигарсите подкопава както демократичното управление, така и свободния пазар² - свидетели сме на монополи, олигополи и превземане на неолибералната държава от "големите пари" на олигарсите.

Всъщност "либералната демокрация" (Демокрацията - в ед. число и с главна буква) с нейните принципи, ценности и правила (право на мнозинството, плурализъм, върховенство на закона, разделени на власти, различни права и пр.) е фасадна, т.е. служи за идеологическо було. То прикрива ощетяването на обществения интерес (интересите на мнозинството) и облагодетелства малцина чрез съвременното управление, което става все по-олигархично. Това дори не е държавно управление (government) от времето, когато националните държави разполагаха с национален суверенитет, а управляемост на обществените процеси (governance) в епохата на глобализация (на неолиберален глобален капитализъм) - държавите управляват съвместно с влиятелни политико-икономически (най-вече финансови) мрежи, в които олигарсите са ключови.

Понятието олигархизирана демокрация предполага ясно разграничаване на олигархична от демократична власт. Според Джефри Уинтърс, либерално-демократичната власт е дисперсирана, формална, нематериална, базирана на формални права и процедури. Правата на мнозинството са формални, фиксирани в закони ("на книга") без да се реализират на практика. Обратно, олигархичната власт се определя чрез концентрирана материална власт, базирана върху практическа консумация на права - най-вече право на собственост и право на богатство. Двата вида власт съжителстват и образуват сплав - в различни пропорции в различните общества. Тази сплав е възможна, защото лишената от собственост и доходи долна класа (социално дъно), а и не само тя (към нея се присъединява част от средната класа, която се декласира), не упражнява своите политически права. Мнозинството е пасивно и не е в състояние да упражни натиск върху олигарсите, които са натрупали богатство си за негова сметка и благодарение на неговото обедняване. Изборите не могат да решат този проблем. Джефри Уинтърс определя формата на управление в САЩ като "гражданска олигархия", където съществува специфична олигархично-демократична сплав³. В случая ние говорим за олигархизирана демокрация

¹ Проданов, В. Съдбата на лявото в условията на неолиберална държавата и неолибералната демокрация. - В: ЛЕВИЦАТА (истории, реалности, перспективи); С., Авангард-Прима, 2015, с. 11-44.

² Winters, J. Oligarchy, Cambridge University Press, 2011.

³ Вж. Winters, J. Oligarchy, Part 1. Material Foundations of Oligarchy. - Cambridge University Press, 2011, p. 1-40.

с убеждението, че в страните-членки на ЕС (за разлика от САЩ), олигархизацията на политиката не е чак толкова фрапираща. Но тя е в ход - особено след като (и ако) Трансатлантическото споразумение за търговия и инвестиции между САЩ и Европейския съюз влезе в сила...

Когато говоря за опасност от неофашизъм днес, разглеждам последния като масово разпространени в съвременните европейски общества фашизоидни, авторитарни нагласи и настроения. Представителите на така наречената Франкфуртска школа (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Е. Фром, Х. Маркузе и др.), създатели на критическата марксистка теория, през 1950 г. в своя знаменит колективен труд "Авторитарната личност" са описали подробно авторитарния характер и човешката маса (състояща се от авторитарни личности), позволила появата на Хитлер, на националсоциализма и фашизма през 30-те г. на XX век. Още тогава те предупреждават, че фашизоидните нагласи са доста устойчиви и представляват заплаха за установените след Втората световна война либерални демокрации. В сърцевината на авторитарните нагласи стои синдромът "садо-мазохизъм", който най-общо се изразява в склонност за малтретиране на слабите и за преклонение към силните.

За да опиша фашизоидните настроения днес, ще се позова на книгата на известния български социален психолог проф. Дончо Градев "Властта на малкия човек" (2015). В нея той извлича характеристиките на днешния "малък авторитарен човек"⁴ от книгата на Вилхелм Райх "Чуй малки човече" (1948 г.), написана скоро след Втората световна война и посветена на саморазрушителната лудост на малкия човек и на потребността му от силни личности, които да господстват над него. Тревожно е сходството със ситуацията от средата на миналия век и началото на настоящия - малкият човек не е изчезнал заедно с фашизма, а се е вписал в съвременното общество, наричано "демократично". Масата от подобни малки хора в настоящата кризисна ситуация може да провокира появата на нови фюрери.

Кои са характеристиките на малкия човек?

1) Липса на чувство за самокритичност. Малкият човек е конформист, с нетолерантно и агресивно поведение, защото е интелектуално и културно ограничен, посредствен.

2) Склонност към подчинение на авторитети. Той няма собствено мнение. Прекланя се пред силните на деня, криейки зад това своята нищожност и преживявайки илюзията, че властва заедно с тях. Малкият човек е част от безлична маса - готова за изпълнение на всякакви заповеди. Именно подчинението го прави примитивен и отпушва агресивността му към по-слабите.

3) Страх от себе си и недоверие към другите. Фашизоидните тълпи са изградени от "равните фигури" на малкия човек. Едно авторитарно възпитание тласка малкия човек към тълпата, която му дава сила.

4) Склонност към сексуална извратеност. Малкият човек е

⁴ Градев, Д. Властта на малкия човек, С., Изд. „Наука и изкуство“, 2015, с. 18-32.

неспособен за нормална полова и морална любов. Поведението му е подчертано деструктивно.

5) Презрение към обществото. Зад маската на социалност и доброжелателност се крие всъщност един брутален човек. Малкият човек е глупав, суетен, празен и надут. Със своето поведение (особено ако заеме властови позиции) той нанася вреди на обществото, позволяващо му да съществува и действа безнаказано.

С тези свои характеристики типът малък човек може да стане инструмент на антихуманни идеологии, каквито са фашизмът и националсоциализмът. Вилхелм Райх открива психологическата основа на фашизма именно в този човешки тип. Позовавайки се на Д. Градев, извеждаме тезата, че опасността от неофашизъм днес произтича именно от упражнената власт на малкия човек. Тази власт има две измерения. Първо, това е авторитарна власт, характерна за диктаторите (възможна е появата на нови фигури като Хитлер и Мусолини) и второ - дори когато не заема властови позиции високо в йерархията на различни организации, той упражнява не по-малко зловеща власт върху хората от непосредственото си обкръжение. Механизмите на властване на малкият човек над другите се изразяват в предателства, клевети, бруталност, скрита радост от страданието на околните, обвинения и лъжи, агресивна посредственост; отказ от всякакъв диалог, злепоставяне на другите чрез интриги, доноси, стигматизиране и пр.⁵ Всичко това се случва в днешното общество, в което политиката е пазар, шоу, спектакъл, а не форум за обсъждане на въпроси от обществен интерес.

Как и защо съвременната олигархизирана демокрация способства за разпространение на неофашистки нагласи?

Логиката ми за отговор на този въпрос е следната. След като огромни маси от населението прогресивно обедняват и се декларира, маргинализират - мнозина от тях стават агресивни и деструктивни. Засилените полицейски мерки не са достатъчни, за да се поддържа социален ред. В днешните европейски държави (вземаме пример от САЩ и техния Патриотичен закон), в името на сигурността и "борбата с тероризма" се ограничават свещените либерални права на индивида, но както казва проф. Градев "агресивните намерения и оръжията не са достатъчни - необходима е и човешка маса, следваща заповеди и внушени илюзии"⁶. Тук на помощ идват съвременните могъщи неолиберални "идеологически апарати" (в смисъла на Антонио Грамши), които упражняват "културна хегемония" върху обществото, за да наложат интересите на най-богатите като интереси на цялата държава.

Днешните държавни институции само декларираат, че формулират и прилагат публични политики (разбирай демократични политики в интерес на мнозинството), а всъщност спасяват банки с парите на данъкоплатците, провеждат търгове за обществени поръчки, които печелят най-големите фирми, подписват концеси-

⁵ Вж. Градев, Д. Цит.съч., с. 28-32.

⁶ Пак там. с. 27.

онни и международни договори в полза на домашни, но най-често външни (глобални) олигарси и пр. Тези олигархични политики умело се прикриват от действията на неолиберални идеологически апарати, които манипулират малките хора вместо да ги образуват и възпитават. Основно чрез медиите вниманието на мнозинството се отклонява от проблема за огромното социално неравенство и концентрацията на богатство в ръцете на ултра-богати милиардери. Вниманието на хората се отклонява от техните изконни социално-икономически интереси, за да се насочи към ценности, към въпроси, свързани с идентичност, етнически, религиозни, полови и расови различия, за да се настроят хората един срещу друг, за да не могат да се обединят срещу истинския виновник за тяхната незавидна участ. В тази връзка можем да си припомним думите на Маркс за религията като "опиум на народа". Опиум, който отклонява работническата класа от нейната мисия на гробокопач на буржоазията. Така управляват богатите⁷ - в своя полза и без масова съпротива

Всъщност финансовата и икономическа криза, нарастващото неравенство, подсилено от кризата с бежанците и икономическите емигранти в Обединена Европа водят до трансформирани на социалните и икономически конфликти в екстремистки националистически и неофашистки прояви. Масовата кризисна психика поражда фашизоидни нагласи в ЕС. Неолибералната политико-икономическа система възнаграждава психопатични черти⁸. Социалните връзки отслабват. Всеки се стреми да извлече ползи за себе си в отношенията си с другите - независимо от компетентността си. И понеже все повече хора се провалят, чувстват се унижени, виновни, засрамени - тяхната фрустрация избухва в агресия.

Ще дам примери за неофашистки прояви в ЕС, извлечени от официален доклад на Министерството на външните работи на Русия по повод 70-годишнината от края на Втората световна война⁹, като ги оформя без претенции за изчерпателност и прецизност в няколко групи:

1) Тематично разнообразие на неофашистки групи, организации, движения. Красноречиви са самите им наименования, а именно: "Дружество на немско-австрийските братя по кръв", "Унгарски феникс" - отцепили се радикали от "Иобик"; Национално-демократическата партия на Германия; "Партия на датчаните", Патриоти за Норвегия; Общонационално движение "Нова сила" и "Движение за фашизъм и свобода - национална социалистическа партия "Трицветен пламък" ("MFL-PSN") в Италия; Нидерландски народен съюз и др.;

⁷ Rodrik, Dani. How the Rich Rule?, In: *Project Syndicate*, September 10, 2014.

⁸ Ферхеере, Пол. Неолиберализмът извади най-лошото от нас самите. (превод от The Guardian 29 September, 2014) - вж. Гласове, 03.10.2014 г. <http://glasove.com/komentari/42483-neoliberalizmyt-izvadi-naj-loshoto-ot-nas-samite>

⁹ Доклад МИД России «Неонацизм — опасный вызов правам человека, демократии и верховенству права» (open document), Москва, Апрель 2015; http://www.afghanistan.mid.ru/Oimg/Doklad_MID_RF_Neonazizm.pdf

2) Неофашистки организации с клонове в различни европейски държави. Такива са "Кръв и чест" - Австрия, Белгия (фламандски и валонски клон), Унгария, Дания; "Лига за отбрана" - Англия, Шотландия, Уелс, Чехия; Немска отбранителна лига; "Стоп на ислямизацията на Европа" с клонове в Норвегия и др.

3) Парламентарно представени неофашистки партии. Най-отчетливият пример е ултрадясната партия "Златна Зора" в Гърция, която в момента има 17 депутати в националния и 3-ма в Европейския парламент.

4) Резултати от социологически изследвания за фашизоидни нагласи. Според едно представително изследване на Университета в Лайпциг през 2014 г. по темата:

а) 36,6% от немците са съгласни с твърдението, че "притокът на мюсюлмани в Германия трябва да бъде забранен";

б) 55,4% се притесняват, ако цигани са настанени в техния жилищен район;

в) 76,0% смятат, че държавата не бива да е щедра относно молбите за предоставяне на убежище на чужденци;

г) 7,8% смятат, че ако не се е случило унищожението на евреите, Хитлер днес е щял да се счита за изтъкнат държавник (14,2% частично са съгласни с това);

д) 9,3% са съгласни с твърдението, че "националсоциализмът е имал и добри страни" (20,5% са съгласни частично);

е) 32,7% смятат (изцяло и частично), че "днес влиянието на евреите е прекалено голямо" и

ж) 29,1% от анкетираните са съгласни, че "евреите по-често от всички други хора използват нечестни методи за постигане на своите цели".

5) Уникални неофашистки прояви. Неофашистки маршове (Литва и България), неонацистки банди (Испания) и др. В Полша е създадена мрежа от тренировъчни лагери за подготовка на бойни навици на неофашисти от Германия, Великобритания, Румъния, Италия и др., а освен това два пъти в годината се провеждат фестивали с неонацистка музика с участие на изпълнители от различни страни.

6) Неофашистки пробиви в образование, култура, религия, спорт. Те се изразяват в приравняване на комунистическия и фашистки режим (Латвия, Литва); повсеместна употреба на фашистки и нацистки символи (свастики); пренаписване на учебници в училища и университети; обругаване на паметници, гробници, синагоги и джамии и др.

7) Фашизоидна интернет активност с антисемитска и антиислямистка насоченост. Става дума за прояви на хейтърство в мрежата срещу бежанци и емигранти, за създадени групи във Фейсбук като: "Млади италиански фашисти", "Фашисти за възраждане на Италия"; интернет сайтове: "Ние сме верни на Италия и Дучето", "Черна фаланга", "Черен пламък", "Фашистка гордост" и др.

8) Индивидуални фашизоидни прояви. Показателен е случаят с норвежецът Андрес Брейвик, който на 22 юли, 2011 г. уби в Осло

77 човека - невинни граждани, както и множество актове на агресия и психопатия в училища, болници и пр.

Всички тези прояви са налице, защото нормалните хора са снизходителни и пасивни към властта на малкия, агресивен и посредствен човек в различни сфери и на различни равнища. Защото либералната демокрация се изражда в олигархия. И макар да не се е появил нов фюрер, днешният неолиберален глобализиран капитализъм поражда структурно насилие, което е не по-малко смъртоносно от газовите камери на Хитлер. Появата на нови авторитарни водачи е възможна при съвременното неолиберално и олигархично управление, което е лишило от смисъл понятия като демокрация, общо благо и услуги, класи, граждани, народ.

Днес, когато европейците стават все по-подозрителни към привлекателността на буржоазната демокрация, когато политиката вече е ограничена до "изкуство за приспособяване към императива на пазара", а издигнатият в култ пазар е този, който определя икономическата политика на правителствата, независимо кой печели изборите, обяснителни конструкции като "постдемократична политика" не предлагат изход от съвременната кризисна ситуация.¹⁰

Наш дълг като критични интелектуалци е да реабилитираме политиката (разбирана като общностни дела), с употреба на рационални понятия, които да носят реален смисъл и да мобилизират хората за колективни действия в името на общото благо. Нужна е съпротива срещу възраждащия се фашизъм.¹¹ Защото, ако останем пасивни и безмълвни срещу олигарси, войнолюбиви елити и техните помощници - експерти по неолиберална културна хегемония - опасността от неофашизъм става реална и посегателствата срещу нашите умове, човечност и себеуважение могат да доведат до нов холокост.

¹⁰ **Кръстев, Ив.** Постполитическа демокрация, Портал за култура, изкуство и общество, 06.04.2013. - kultura.bg/web/постполитическата-демокрация/

¹¹ **Пилджър, Джон.** Защо възходът на фашизма отново е актуална тема. - Вж. Гласове, 13.03.2015. <http://glasove.com/categories/politika/news/zashto-vyzhodyt-na-fashizma-otnovoe-aktualna-tema>

Фашизмът и мулти- културализмът в Европа - между традициите и идеологемите

*Проф., доктор на психологическите науки
Людмил Георгиев, СУ "Св. Климент Охридски"*

Вероятно изглежда странно обстоятелството, че един психолог се ангажира с анализ на такива мащабни социални факти, каквито са фашизмът и мултикултурализмът, интерпретирани през призмата на традициите и идеологемите в Европа. Като оправдание ще кажа само, че основанията за подобно нахалство намирам в собственото си предложение за една друга психология, а именно критическата психология. Нейните най-важни характеристики са превода на принципите на Кантовата критическа философия в полето на психологическото познание и доказаната като възможна друга посока в това знание - не само от индивида към общността, но и обратното, от човешките общности към отделните индивиди чрез присъщите им общностни регулатори на мисленето и поведението от културен, етнически, религиозен, политически, идеологически, исторически и цивилизационен порядък. Едната характеристика на тази моя критическа психология предполага илюзията на опитите ни да даваме дефиниции за същността на нещата, защото тя е дадена на разума а priori като чисто разсъдъчно понятие, което значи, че е непознаваема изобщо, доколкото пък е познаваема безкрайната поредица от нейните проявления в опитаа posteriori, което определя и познавателните перспективи въобще. Другата характеристика предполага анализът на критическата психология на

политиката и историята да има предвид конкретната битийност на споменатите общностни регулатори за всяка ситуация и за всяка човешка общност, които представляват конкретен изследователски интерес.¹ Мисля, че е не само коректно, но и задължително както един психолог, така и всеки друг изследовател, да започва своето изложение тъкмо с дефиниране на теоретичните си позиции, чрез които предлага своите разсъждения...

Преди повече от десетина години френският конструктивист Жил Липовицки обяви, че западният свят е преминал от пост-модернизма към хипермодерността, чиято най-важна характеристика е екстремното във всички измерения в живота на западния човек.² Екстремното предполага не само драматичното опредметяване на традиционните консуматорски нагласи в западната цивилизация, но и пределно ускоряване на социалното и личното време в търсене на смисъл на живота тук и сега. Заедно с това обаче технологичното отчуждение чрез тържеството на симулякрите, върховенството на утилитарното дефиниране на житейските смисли и най-важното - собствената представа за универсалност на западния свят спрямо всички останали, са дълбинни и исторически възпроизвеждащи се регулатори на мисленето и поведението на западната цивилизация във всички аспекти от живота на обществото. Ако се съгласим с Жил Липовицки относно характеристиките на хипермодерността, то разликата с предишните исторически ситуации се свежда до екстремния начин на възпроизводство на всички тези традиционни представи в съвременността. А е повече от очевидно, че животът в екстремното налага допълнителни бариери пред невъзможността да бъдат осъзнати и артикулирани реалните предпоставки за личните и социалните екзистенциални кризи, за дълбокия цивилизационен, политически и идеен вакуум, в който днес пребивава Европа. Разбира се, тези бариери пречат да започнем анализа не с това, което се случва днес, а с онова, което катализира днешната ситуация, с факта, че след Втората световна война самата европейска цивилизация за пръв път в своята история не съизмерва категорично останалия свят с идеята за собствената си универсалност, защото за пръв път държава, която не е европейска, се е превърнала в лидер на цялата западна цивилизация. Противоречието е повече от крещящо, то направо ни удря шамар, който най-вероятно трябва първо да понесем, а след това да осъзнаем. От една страна, за пръв път през последните 70 години Европа се представя като относително обединен субект, но, от друга страна, за пръв път самата тя тъкмо като подобие на държавна субектност всъщност е подчинен партньор или направо обект в хегемонията на САЩ като реален лидер на западната цивилизация. Факт, който все повече европейски интелектуалци и граждани регистрират, но който днешният европейски политически елит упорито отказва да признае.

¹ Вж.: Георгиев, Л. Критическата психология на политиката и историята. София: УИ "Св. Климент Охридски", 2014

² Липовицки, Ж., С. Шарл. Хипермодерните времена, София, 2005

Безспорно е, че споделянето на зависимостта и подчиняемостта на днешна Европа от САЩ е първата крачка към осъзнаването на цяла гама проблеми от исторически, цивилизационен, идеологически и политически порядък, които това обстоятелство поставя пред европейските страни и народи. Не по-малко вярно е обаче, че самата регистрация на този факт би трябвало да бъде последвана от опити да се осмислят тези проблеми, да не говорим за необходимостта впоследствие да бъдат формулирани и начини за тяхното решаване, тъй като в противен случай всичко би било едно безсмислено занимание. От моя гледна точка, от гледната точка на критическата психология, едно от най-важните проблемни проявления на драматичното подчинено съжителство на Европа спрямо САЩ са идеологическите стремежи американската визия за мултикултурализма да бъде наложена политически на територията на европейските исторически възпроизвеждащи се културни традиции.

Известен е фактът, че както американската нация, така и държавата САЩ се ситуират по твърде различен начин от европейските нации и държави. В основата на американската идея не е етническото, а юридическото разбиране за нация и държава, в което националната идентичност се дефинира не чрез историята, традициите, езика, културата и обичаите, а чрез юридическото гражданство. Фундаменталната перспектива на "Бащите на американската нация" се свежда до идеята за равноправие между фермерите в завоюваните земи, която постепенно се заменя с представата за собствена универсална значимост. Иначе казано, първоначалната идея за независимата и свободна от краля в онази "стара Европа" ферма, както казваше големият български философ Максим Лазаров, постепенно набъбва до глобалистка страст, която чрез идеологемите на демокрацията и мултикултурализма претендира все повече да бъде както лидерстваща в западната цивилизация, така и по някакъв абсурден начин да представя американската идея за обществото като универсално значима, защото едва ли не е "зададена от Бога"?³ Още през 30-те години на XX век за тази страст американският философ и педагог Джон Дюи предупреждаваше, че фашизмът в САЩ ще се появи и разпространи под благовидния предлог за защита на демокрацията⁴. Колкото и да звучи парадоксално, тази проява на фашизма, рожба на американската фермерска страст към глобализъм, започна да намира своята почва в Европа след Втората световна война чрез идеологемата на мултикултурализма, тъй като по историческо стечение на обстоятелствата западният католицизъм и протестанство трябваше да приемат равнопоставеността с руското православие, независимо, че то беше облечено в червено оцветените одежди на социалистическата идеологема. Парадоксът е повече от отчайващ, разбира се за този, който го осъзнае -социализмът претърпя крах, защото си въобразяваше, че ще сътвори едно наднационално човешко общество. Но го победи западната цивилизация, която по

³ Лазаров, М. Махалото на XX век. София, 1998

⁴ Дюи, Дж. Свобода и култура. София: Издателство „Захарий Стоянов“, 2013.

същия начин днес си въобразява, че ще бъдат премахнати националните, културните и религиозните различия след като американската идея за структуриране на човешкото общество се наложи като универсално значима. И всичко това се състоя със срамежливото съгласие на европейските народи и техните лидери. Въпреки че идеята за мултикултурализма няма нищо общо с историческите и цивилизационни традиции на Европа. Нещо повече - още от Древна Гърция, през Древния Рим и християнството на Римокатолическата църква, признати като трите идентификационни фактора на цялата западна цивилизация, а също и през идеологическите концепции, всички до една рожби на същата тази цивилизация, тъкмо другостта е интерпретирана като враг, като зло, което трябва да бъде унищожавано, ако не е съгласно да приеме заявената от европейската цивилизация претенция за универсалност.

Известно е, че фашизмът се радва на множество дефиниции, които претендират да ни дават неговата същност. Както споменах обаче, като конкретизация на Кантовата критическа философия в полето на психологическото знание, критическата психология не може да приеме никаква претенция за познаваемост на някаква същност, възприемайки в същото време основателните възможности ние да познаваме безкрайната редица от проявления на тази същност, в случая на фашизма. Така например, за мен е абсолютно безсмислено да уеднаквяваме фашизмът и комунизмът чрез еднопартийното политическо управление, без да отчитаме диаметралните противоположности в отношението към частната или държавната собственост върху средствата за производство, защото всички те са само конкретни проявления на същността, но не и самата същност, която си въобразяваме, че познаваме. Ето защо от моя гледна точка, от гледната точка на критическата психология, отношението към другостта или съпротивите към идеята за мултикултурализма е също така само конкретно проявление на фашизма като исторически начин на мислене на европейската цивилизация. И това проявление отново е резултат от различния начин, по който са ситуирани европейските нации и държави, за които не юридическото гражданство, а културната и религиозната историческа принадлежност са от решаващо значение. Само в този смисъл можем да си представим психологическите сътресения, които американската идея за мултикултурализма и предишната социалистическа идеология за премахването на националните различия възпроизвеждат в европейския начин на мислене. Защото, ако си признаем, ако приемем, че идеята за унищожение на другостта е фундаментално проявление на по принцип непознаваемата същност на фашизма, то е повече от очевидно, че началото на европейският фашизъм не е положено нито от Мусолини, нито от Хитлер, а е ситуирано далеч в историята на европейската цивилизация, още в походите на Александър Македонски, в представата на Марк Тулий Цицерон за ойкуменическият Рим и в кръстоносните походи на Църквата на католическия свят, ако щете в най-мощния геноцид в историята на човечеството - този над коренното население на Америка.

Иначе казано, задължението за унищожение на другостта, ако тя не възприеме идеята за универсалния характер на западната европейска цивилизация, е иманентна историческа традиция на европейските народи. Тя е присъщна част от тяхната колективна психика, съзнавана или не. Тя е начин на осмисляне както на собственото пребиваване в света, така и на преживяваната векове наред "мисия" спрямо останалото "недоразвито" човечество. Може и да звучи парализиращо, но изглежда отрицанието на другостта като конкретно проявление на фашизма предполага интерпретацията на цялата европейска цивилизация от нейния зародиш до ден днешен като фашистка, особено като към това отношение прибавим и възпроизвеждащата се представа за собствената универсална значимост по отношение на останалия свят, които взети заедно предполагат убеждението за необходимата световна хегемония, прикрита зад маската на стремеж към всеобща хармония. Пак повтарям - идеи и представи, които преминават през цялото историческо битие на тази цивилизация, от Древна Гърция, през Древния Рим и Византия, чрез властта на християнството на Римокатолическата Църква и съвременните идеологически концепции, всички до една са деца тъкмо на тази европейска цивилизация. В случая бих искал да попитам, по какво се различава фашизмът на националсоциализма, на комунизма или на днешната демократична идеология, след като всички те претендират да осигуряват оптимално структуриране на човешкото общество изобщо и да възпроизведат все същата тази претенция, че са универсално значими и следователно трябва да бъдат налагани на останалия свят, ако трябва и с цената на милиони човешки жертви? Отговорът е ясен, но зад него прозира и този непреодолим конфликт, който е тема на цялото ми изложение - конфликтът между политически натрапената на Европа американска идеология на мултикултурализма и реалните исторически традиции на европейските народи, свързани с отричането на другостта и възприемането на идеята за собствената универсалност. Тъкмо този конфликт ще възпроизвежда не само появата на нещо, което ние дефинираме като "неофашизъм", макар че той дълбоко се корени в традициите на европейското светоусещане, но и ще определя преобразуването на целия западен свят, какъвто днес го познаваме. И това ще става в непознати досега темпове, тъй като европейската хипермодерност наистина пребивава в измеренията на екстремното.

Разбирам, прекрасно разбирам, че моите обобщения, тоест изводите на предложената от мен критическа психология, могат и наистина звучат шокиращо за всички онези западни хора, които се чувстват щастливи от пребиваването си в цялата тази подменена реалност на европейската цивилизация. Щастливи до момента, в който се сблъскват с цялата тази позабравена бруталност на смъртта, която може да ни постигне не толкова в уютното убежище на старините, колкото в самата наша "свободна" реалност - в концертната зала, кафенето, ресторанта, на стадиона или на улицата. В същото време разбирам, че "добрата стара Европа" днес е изправена пред онази ужасяваща дилема, от която се опитва да избяга през

последните 70 години, откакто се е "съгласила" за пръв път в историята си да бъде подчинено звено в западната цивилизация, да предостави лидерството си на САЩ като не-европейска държава, която на всичко отгоре ѝ вмениява като идеологически задължителна неприемливата за нейните културни традиции теза на мултикултурализма. Във всеки случай, каквото и решение да приеме за себе си Европа, изходът е ужасяващ за всички еврооптимисти. Изходът просто преповтаря предупрежденията на множество европейски мислители, чието обобщение Освалд Шпенглер резюмира в неподражаемото си изследване "Залезът на Запада". Между впрочем, за да бъдем коректни, може би най-вълнуващото интелектуално преживяване на XX век за западната цивилизация, а именно европейският философски екзистенциализъм, също не беше чул от цялата тази партийно-финансова олигархия, чиито стремежи към печалби очевидно ще превърнат Европа в никому ненужно и несъществено западно кътче на човечеството. Колкото и парадоксално да звучи, единственият изход на европейските народи, на западната европейска цивилизация се състои във възраждането и възхода на политически формации и граждански настроения, които експертите дефинират като "неофашизъм". Просто затова, защото, както моята и на критическата психология гледна точка по-горе отбеляза - самата западна европейска цивилизация още с първия си родилен плач, обявил нейното раждане, вече се е самодефинирала като фашистка, не само, защото не приема другостта, а най-вече защото винаги представя самата себе си като универсално значима, което регламентира нейната идея да бъде световен хегемон. Няма как да бъде другояче, защото Европа по никакъв начин не може да се ситуира като единна държава, като Европейски съединени щати, тъй като наистина европейските нации и държави са образувани по съвършено различен начин от американската нация и държава. А това ще означава не само разпад на общите европейски институции и логичното възраждане на отделните национални държави - това ще означава, че европейските народи ще се върнат към своето изконно минало, което ще се превърне в тяхно настояще и бъдеще.

И колкото и парадоксално да звучи, единственият шанс западнатата европейска цивилизация да остане да съществува, се свежда до нейното еманципиране от настоящия ѝ лидер - САЩ, и във всеобщото усилие да регламентира собственото си пространство от Ла Манша до Владивосток, тоест приемането на Русия не като опонент или лидер, а като пълноправен партньор във всички сфери от живота на обществото. И не толкова от утилитарна гледна точка, колкото до перспективите за възраждане на онова автентично християнско светоусещане, което днес може да бъде провидяно в Русия като, може би, най-консервативната християнска държава на съвременността. Просто няма как атеистичният съюз между САЩ и Европа да оцелее в един свят, в който е налице глобалното религиозно възраждане.

Или както казваше гениалният Томас Елиът: "Ако не искате да имате Бог, а Бог е ревнив, трябва да се кланяте на Хитлер или

на Сталин".⁵ Или на множеството хитлерчета или сталинчета, които идват на власт в западния "демократичен" свят чрез илюзията, наречена "свободни демократични избори", превърнали се отдавна, по думите на Алвин Тофлър в "масов ритуал на колективното фантазиране".⁶

В измеренията на екстремното всичко е възможно, възможен е както краят, така и началото на възраждането на западната европейска цивилизация. Всичко зависи от избора, който ще направят европейските народи (не техните лидери), макар че този избор, както стана ясно от анализа на критическата психология на политиката и историята, най-вероятно е предрешен от гледна точка на европейските исторически традиции. В случая идеологемите само отварят широко вратата, през която традициите нахлуват с цялата си мощ.

В заключение, само като пример, който показва по категоричен начин драматизма на днешна Европа чрез германския абсурд, тъй като може би трябва да припомним, че през последните 70 години, от края на Втората световна война Германия продължава да е окупирана държава, в която присъстват американски войски и американско ядрено оръжие. Някъде около дебатите за кризата в Гърция и позицията на Германия, не кой да е, а живият класик на Франкфуртската школа, 86-годишният Юрген Хабермас обвини Ангела Меркел, че за една нощ е зачертала усилията на поколения германци да се отгласнат от вменената им вина за ужасите на националсоциализма на Хитлер. Впоследствие огромното мнозинство от европейските граждани открито (а лицемерните политици прикрито) укориха Меркел за нейния призив към бежанците, че могат свободно да се придвижват към Германия, която ще ги приеме с "отворени обятия"!?

Парадокси, на пръв поглед, които от гледната точка на критическата психология трябва да ни водят към мисълта, че всеки европейски отказ, особено пък от германска страна, на наложената американска идеологема за мултикултурализма и връщането към европейските исторически традиции в крайна сметка може да бъде интерпретиран от американците като възраждане на фашизма. Имаме пред себе си едно драматично съвременно възпроизводство на тази брутална конфликтност между "модерните" американски идеологеми и суверенните исторически европейски традиции, конфликтност, която беше ярко демонстрирана чрез предметените реакции на душевните преживявания на Ангела Меркел - може би най-важният съвременен политик в Европа. Нейната лична драма е показателна за начина, по който са принудени да действат съвременните европейски лидери.

Повече от очевидно е, особено от гледната точка на критическата психология, че в психологически план изходът за европейските народи ще е във връщането към традициите и еманципирането им от американските идеологеми. Иначе окончателният разпад е налице.

⁵ Цит. по: **Чомски, Н.** Петата свобода или власт и идеология, София, 1996

⁶ **Тофлър, А.** Шок от бъдещето, София, 1992

Европейският съюз, мигрантската криза и краят на европейския антифашистки имунитет

Доц. д-р Борислав Градинаров, ИИОЗ, БАН

Обединена Европа има множество недостатъци. Тя не е наясно със собствената си идентичност, много трудно постига разумен компромис по който и да е външнополитически въпрос, не разполага с ясна концепция как да посрещне сериозните военни заплахи, а напоследък става безпощадно ясно, че няма нито желание, нито идея как да опази собствените си граници от нежелани гости. Дори е готова на унизителен компромис с принципите си, включително и да извади от джобовете на своите граждани 3 млрд. евро, за да наема друг да пази територията ѝ.¹ Като че ли единственото, което е в състояние да събуди закърнелите ѝ рефлексии за самосъхранение, са ехото на маршируващи подковани ботуши и скандиращите нацистки лозунги скиндхедс.

Заплашен ли Европейският съюз от неофашистката зараза? Отговор на този въпрос може да даде съдбата на гръцката Златна зора, на английската Партия на независимостта или на френския Национален фронт. Ако посредствените икономически резултати на т. нар. обединена Европа, социалното неравенство, диктатурата на брюкселската бюрокрация, несигурността и песимизмът би тряб-

¹ На 15 октомври, 2015 г., на т. нар. среща на върха в Брюксел държавните глави на 28-те страни-членки на ЕС приемат решение да бъдат предоставени на Турция 3 млрд евро за справяне с бежанската криза, която предизвиква все по-остри реакции сред европейските граждани.

вало да наливат вода в нечия мелница, най-логично изглежда тя е тази, на национал-популистите, които някои разпознават и като новите фашисти. Но на мен ми се струва, че те по-скоро изглеждат като шумна и досадна на моменти, но оставаща си маргинална част от политическия пейзаж. Що се отнася до техните опити да се докопат до властта, съдбата им засега най-ярко се илюстрира от "успеха" на движението на Марин льо Пен във Франция.

В интерес на теоретичната прецизност следва да се направи коректно разграничение между фашизма - схващан като времево лимитиран идеологически и социално-политически експеримент, неофашизма - в качеството му на общо взето маргинално и на моменти гротескно възпроизвеждане на една отречена от историята идеология и национал-популизма, чиито претенции днес за участие във властта съвсем не са за подценяване.

Фашизмът има ясни и безспорни, поне за историците, социални и политически белези. Най-категорично те могат да бъдат уловени през трите десетилетия преди края на Втората световна война в политическите практики в Италия, Германия и Испания. Обикновено се описват с опитите да се създаде нов тип национална общност, основана на диктаторския авторитет, вярата че съществуват биологично детерминирани етнически (расови) неравенства и уникална историческа съдба, както и предопределени да господстват държави и такива, които са с по-нисш цивилизационен ранг. В един по-тесен смисъл на думата, фашизмът е съвкупността от политически практики на италианското правителство, оглавявано от Бенито Мусолини в периода 1923-1945 г. Макар и сходни, те не са напълно идентични с практиките на германския нацизъм в периода 1933-1945 г. И за двете форми на фашизма ключова е харизматичната мистика, която обгръща вожда (дуче, фюрер), интегрирането на масите чрез доведена до крайност мобилизация и шовинизъм, както и истеричното нагнетяване на противопоставянето срещу либералния индивидуализъм, срещу марксисткия проект, основан на класовата борба, срещу религиозния, етническият или расовия либерализъм, или на някаква друга основа.

Фашизмът е една, може би най-крайната и ужасяваща с човеконенавистническите си проявления и форми на тоталитаризма. В популярното си изследване "Тоталитаризмът" Х. Аренд² например поставя под един общ знаменател фашизма и комунизма, като форми на управление, които не допускат свободната инициатива, дори в най-тясната лична сфера. Хана Аренд обособява такива черти на тоталитаризма като налагането на пълен контрол не само върху всички обществени сфери, но и върху частния живот на гражданите, използването на терора и насаждането на една единствена тоталитарна по своите белези идеология, унифицирането на гражданите чрез потискане на способността им да преживяват и мислят по свой спонтанен и уникален начин. Особено интересни и актуални за съвременните национал-популистски партии и движения са разсъжденията ѝ за вожда. Според нея между най-характер-

² Виж, Аренд, Хана, „Тоталитаризмът“, С., 1993, изд. „Панорама“.

ните белези на тоталитарните движения изобщо е изумителната скорост, с която нараства славата на техните водачи заедно с раболепието, обграждащо тази слава, както и невероятната лекота, с която бившите вождове и техните приближени се забравят и обругават, след като бъдат заменени с нови.

За тоталитарните движения е характерна масовостта на организираните и изолирани индивиди. За да си осигурят абсолютната лоялност от страна на своите поддръжници, тоталитарните движения трябва да са напълно сигурни, че техните членове са имунизирани срещу алтернативни, недоминирани от тоталитарната организация социални връзки - професионални, семейни, лични или някаква други. За постигане на тази цел всички подобни движения се опитват да привлекат могъщ арсенал от средства. На първо място това е тоталитарната репресия. Нейната цел е да заличи моралната граница между доброто и злото. Колкото по-невинен е репресирият в очите на масите, толкова по-поучителна е неговата участ, тъй като всеки започва да се страхува да не се превърне в следващата поучителна история. Затова всеки в тоталитарната организация бързо се научава да мълчи, да се подмазва, да сътрудничи, да внимава за всяка изречена дума или за всеки направен жест.

На второ място е безусловното и демонстративно преклонение пред вожда. Това е единственото лице в подобни организации, на което е позволено да говори на нетоталитарен език. Той е този, който назначава или освобождава всеки функционер, без обяснения може да се разпорежда със съдбата на всички по-долу стоящи от него. Единствен водачът може да представлява движението, а всеки, назначен от него в йерархията, трябва да се възприема като предаващ надолу неговата заповед и воля.

Третото място между атрибутите на тоталитаризма заема идеологическият репресивен апарат, бил той тайна политическа полиция, управленски отдел, партийна комисия или нещо подобно. Макар и често наричани държава в държавата, тайната полиция (или тайните служби) в тоталитарните организации са изцяло подчинени на вожда. Вождът има правото да посочи следващия национален или партиен враг. Той разполага с пълен достъп до тайната информация, събирана от тези служби. Те са неговата бухалка и преторианска гвардия. За Х. Аренд те са най-добре функциониращият и продуктивен апарат в тоталитарната организация. Един от ключовите белези на тази организация е, че тя не само се разпръва безпощадно с нарочените за врагове, но и се опитва старателно да заличи всеки спомен или следа от тяхното пребиваване, включително като пренаписва, ако се налага, дори собствената си история.

Концлагерите са необоримото доказателство за тоталитаризма, сдобил се със статута на официална държавна идеология. Според традиционните прочити на фашизма концлагерите са същността и сърцевината на подобни режими. Тяхната цел е не просто физическото унищожаване на враговете, а смазването на човешката личност, нейното пълно обезличаване и превръщане ѝ в марионет-

ка, изцяло подвластна на ирационалните капризи на надзирателите. Концлагерите са еманацията на фашизма! Те му придават завършеност и всеилие. Доказват неговата способност да превръща хората в безволеви, послушни машини, готови безропотно да се подчиняват, дори когато заповедите директно ги водят в газовите камери.

Разбира се, фашизмът е системно явление. То не само е тясно зависимо от породилите го социално-исторически условия, но и от характера на икономическите и културните ресурси към дадения момент. Няма как да си представим германския фашизъм например извън контекста на катастрофалните за Германия последици от Версайския мирен договор, Голямата депресия, хиперинфлацията, без крупното милитаризирано индустриално производство, без германската дисциплинираност и послушание, без масираната нацистка пропаганда, станала възможна благодарение на популярността на киното и на радиото, но и без външните атрибути - маршове, партийни поздрави, факелни шествия, униформи и свастики. Затова, когато се опитваме да дешифрираме сегашните социално-политически проекти в категориите на фашизма, следва да имаме предвид, че това в най-добрия случай би било едно приближение. Нефашизмът например е лесно разпознаваем тъкмо поради своите външни имитации - шествия, униформи, партийни поздрави, антисемитски или ксенофобски лозунги. Той обаче не разполага нито с интелектуален, нито с организационен ресурс, нито с харизмата на новото, за да породи значим социален ефект. Но това не означава, че трябва да бъде пренебрегван. Границите на неговата опасност обаче трудно биха преминали отвъд криминалните прояви на привържениците му.

Национал-популизмът е много по-сериозно предизвикателство за обединена Европа. Предлагайки лесни решения на сложни обществени проблеми, опитвайки се да свири на националистическата или на етническата струна, заигравайки със страховете на европейците, той има далеч повече политически козове да възкреси някои от фашистките практики. Но едва ли е в състояние да мимикрира дотолкова, че да стане неразпознаваем за повечето трезвомислещи граждани на стария континент и да ги накара да го последват. Всеки, който е следил отблизо тези национал-популстки движения е наясно, че никой от оттенъците на кафявият цвят не е модерен в днешна Европа. Силно доказателство за което са резултатите от последните местни избори във Франция (на 6 и 13 декември, 2016 г.) Националният фронт на Марин льо Пен, който беше почти победил, в крайна сметка остана без нито един специален департамент.

Само два дни преди втория тур на местните избори във Франция икономическият всекидневник "Les Echos" пише, че френската левица гледа на бъдещето като на заплаха, защото единственото, което я интересува, е да запази настоящото статукво. И десницата няма смислени отговори какво може да промени занапред. Затова единственият дразнител, който ги мотивира да проявят

активност, е противопоставянето на крайната десница. В. "Монд" в своя редакционна статия веднага след изборите отбелязва, че традиционните избиратели и на френската десница, и на френската левица се оказват в общия легион, който се опитва да се опълчи на фронта на Марин льо Пен. Засега успява, но това не решава нито един от болните за обществото проблеми. Нито този с неясната икономическа перспектива, нито другият с ерозията на социалната система, нито пък най-актуалният - страхът от арабската мигрантска инвазия и тероризма.

Показателно обаче е друго. Така наречените крайно десни или национал-популисти, или пък неофашисти, добре си изпълняват ролята на отслабения вирус за европейската политическа имунна система. Тя бързо се мобилизира щом усети първите симптоми на познатата зараза. Разбира се, фашизмът, с всичките му "ретро" или "нео" разновидности, не е безобиден. Но след ненавистта и разрухата, през които е преминал старият континент в резултат на тази идеология и политика, е малко вероятно отново да се разболее от същата болест.

Що се отнася до самата фашистка идеология, тя поне в близко бъдеще ще продължи да има привърженици. Едни ще я следват от невежество и склонност към подчинение. За други тя ще е привлекателна поради умствената им леност и прехласването пред простите отговори на сложните социални проблеми. За трети ще е израз на личните им неудачи или антисоциални поведенчески отклонения. А ще има и четвърта категория. За нея външните фашистки атрибути и крясъкът ще си останат единственият им достъпен начин някой да ги забележи.

Обаче, както често се случва, истинската заплаха не е видимата, а невидимата, Само че тя в момента не е фашизмът с всичките му разклонения и издънки, а сляпата привързаност на Европейския съюз към системата от представи, която не пасва добре на сегашните глобални социално - икономически и политически предизвикателства. В своята упоритост да следват една, меко казано, съмнителна политика на мултикултурализъм и великодушно гостоприемство, европейските политици се оказват все по-неспособни да предусетят кризите. А още по-малко пък да изработят стратегия за тяхното предотвратяване.

Една от тези кризи е мигрантската. "Бежанците", които сега заливат Западна Европа, са само предвестник на далеч по-сложни и опасни за Европейския съюз процеси.

Какво показват числата до момента?

По данни на "Фронтекс" за първите 11 месеца на 2015 г. външните граници на ЕС са пресечени нелегално от 1,55 милиона души. През ноември общият брой на мигрантите, влезли незаконно в ЕС, е 269 хиляди души. Само за сравнение - през цялата 2014 г. общият им брой е 283 хиляди души.

Основният поток от т. нар. "бежанци" естествено пресича Балканите, макар че малка част от него остава на полуострова. Пак по данни на "Фронтекс" потокът, който е достигнал до Гърция през ноември, е спаднал наполовина в сравнение с октомври. Те

са "само" 108 хиляди, но причина е влошаването на метеорологичните условия. За 11-те месеца на 2015 г. гръцките острови са били "посетени" от повече от 715 хиляди сирийци, афганистанци и иракчани, което е 16 пъти повече в сравнение със същия период на 2014 г. Другият поток от бежанците, който минава през Западните Балкани, пак за 11-те месеца на 2015 г. е около 667 хиляди души, което е около 22 пъти повече в сравнение с първите 11 месеца на 2014 година.

Разбира се това е само статистика. Но зад нея се крият множество въпроси и рискове, които засега остават неартикулирани. Простодушното и наивно разтваряне на обятията за всеки, колкото и различен или дори враждебен да е той към европейските морални, религиозни и цивилизационни ценности, поне в момента, изглежда меко казано лекомислено. Ако фашизмът е едната крайност на махалото, това е другата крайност! Срещу нея Европейският съюз изглежда няма имунитет. Затова, когато германският канцлер А. Меркел или френският президент Фр. Оланд с тропане по масата вменяват на европейските граждани, че техен дълг е да се погрижат за клетите бежанци от Близкия Изток, това навежда на мисълта, че те са пропуснали един важен урок.

Оня урок, за който Хегел казваше: "Историята на народите учи, че народите нищо не научават от своята история."

Грешната посока

*Доц. д-р по политология, Петя Пачкова,
ЮЗУ "Неофит Рилски "*

Нарастването на социалното неравенство, намаляването на социалната сигурност на все повече хора в днешния глобализиращ се свят водят закономерно до различни видове реакции от тяхна страна. Някои от тези действия в комплекс с други обстоятелства биха довели до решаване на част от техните проблеми. А други реакции закономерно водят до задълбочаването им.

Грешна посока е недоволството да се насочва към неонацистки, расистки, ксенофобски настроения, организации и практики. Те в стратегически план пречат на по-непривилигированите прослойки да решават проблемите си. Насочват енергията им за протест в безперспективна посока. Разделят ги и ги противопоставят. Съдействат на тези, които увеличават натиска върху мигранти, малцинства и други - по принцип застрашени от дискриминация групи - в името на собствения си просперитет.

Управляващите елити все повече се стремят да омаловажават ксенофобските и неонацистки изстъпления, а да преувеличават опасността от леви сили, от ислямofilски организации и групи.

В цяла Европа се засилва влиянието на политическите партии, които застават зад националистическите, ксенофобските, неофашистките идеологии и политики. Техен електорат все повече стават социално нестабилни, маргинализиращи се групи от населението, както и пълни с енергия, която не могат да използват в обществено-полезни дейности, млади хора. А последните са най-удобната и лесна за манипулиране прослойка. Целта е нагнетяването на омраза спрямо различните, мюсюлманите, бежанците, евреите.

В някои от тях по-открито се правят опити за реабилити-

тация на фашистки режими, герои, движения, партии. Например в Украйна, Латвия, Полша. В Латвия се достига до степен, в която за официален празник се определя денят на първата съвместна операция на 15-а и 19-а латвийски дивизии на легионерската им организация "Ваффен-СС" против съветските войски; поставя се музикъл с неонацистки послания; издигат се паметници на нацисти. В Украйна се правят опити да се забрави историческата дата 9 май 1944 г. В някои региони вече се забранява честването ѝ. В редица бивши "социалистически" страни неонацистите насочват агресията си спрямо паметници на съветската армия. В Полша функционират специални лагери за обучение на неофашисти от различни страни, организират се фестивали с неонацистка музика. В САЩ в Канзас сити като празник се чества погромът над евреите по време на Кристалната нощ. Пред президентските избори започват да се добират кандидати с национал-социалистически ориентации. Имат институт с откровената задача да докаже липсата на геноцид над евреите. И до днес използват услугите на бивши нацисти.¹

Все по-често не се възпрепятства провеждането на мероприятия, които имат за цел тази реабилитация - маршове, шествия и др. под., макар че в законодателствата на европейските страни, както и в международното законодателство има текстове, които би трябвало да възпрепятстват насаждането на омраза, пропагандирането на расови идеологии и практики /например в Международна конвенция за ликвидация на всички форми на расова дискриминация от 1965 г./. Все повече не се забранява дейността на неонацистите чрез дигиталните технологии. Например в Полша в подобни сайтове, интернет-портали се публикуват списъци на хора, които се обявяват за предатели на расата и се стимулира тяхното наказване, в това число с физическа разправа.

В Германия у все повече хора се минимизира срамът от престъпленията на фашисткия режим и се замества с недоволство от това, че Хитлер не е успял да довърши решаването на расовия проблем. Във все повече страни се правят опити за фалшифициране на историческите събития с цел да се опростят греховете на тези режими, оспорва се геноцида спрямо евреите. В Германия, особено в някои нейни провинции, в които са силни неонацистките настроения, учителите по история все по-малко си позволяват да говорят критично за фашисткия режим. На концентрационни лагери се изписват легитимиращи насилието в тях свастики.

В България много сериозно се поставя под съмнение факта, че преди 9 септември 1944 г. е имало профашистки режим. Все повече хора се заразяват от профашистката идея за расово-етническото превъзходство на етническите българи спрямо ромите и това става хранителна среда за нарастваща ненавист. Налице са политически и граждански субекти от сорта на Атака, ВМРО, НФСБ, Български национален съюз и т.н., които обират общес-

¹ Lower W. Sunday Book Review. Willkommen "Operation Paperclip" by A. Jacobson, In: *New York Times*, 28 February 2014

твеното недоволство на по-непривилегированите българи, разгарят противоречията, сочат с пръст не когото трябва. Голяма част от населението, особено от младежта, които са техен електорат, изобщо не си дава сметка за сериозните причини на бедността, престъпността и т.н. на определени прослойки. Насочва омразата си натам, накъдето е удобно на елита. Не протестира срещу капиталистите, които не спазват Кодекса на труда, не възнаграждават труда на работниците си, не ги осигуряват както трябва, не са приели подходящо облагане, крадат и експлоатират и тях и другите. Не протестират срещу организираната престъпност, срещу трафикантите, а срещу жертвите им, срещу бежанците. Бързата организация на много българи в протестите им срещу бежанците показва склонността да насочват страховете и омразата си спрямо тези, които страдат от глобализацията, от политиката на западните страни по света. Вместо към тези, които предизвикват тези миграционни потоци.

И до днес "националистите от Източна Европа обвиняват за всички неуспехи управлението на комунистите до 1989 г. и се борят за реабилитирането на профашистките режими и политици от 30-те години на миналия век"². И до днес голяма част от народите се поддават на постулатите на антикомунистическата идеология, заляла бившите "социалистически" страни след 1989 г. В унгарската конституция се слага знак на равенство между комунистическия и нацисткия режим. През 2013 г. се отменя забраната за използване на нацистки символи. Унгарски националисти "патрулират" в циганските квартали. Подобно уеднаквяване е широко разпространено и в други бивши "социалистически" страни, както и в западната наука и идеология.

Легитимира и се разширява издателската и популяризаторската дейност, свързана с фашистка литература. В България действа издателство "Жар-птица". В-к "Монитор" разгаря антисемитските чувства³. Част от националистическите субекти поддържат свои медийни предавания /СКАТ, Атака/ с националистически внушения, които печелят симпатии сред големи прослойки от народа. От доста години е налице сайтът "Тангра". Неонацистите провеждат дълги години в София така наречения "Луков марш" - факелно шествие в памет на генерал Христо Луков, виден вожд на българския нацизъм. Редовно се оскверняват паметници, свързани с борбата против фашизма, както и джамии.

Развиват се скинхедс групите, които бият роми в трамваите и в ъглите, след мачове или преди мачове. В България те са основни участници в протести с ксенофобска ориентация - в Катунца и на много други места.

От ромите това отношение се пренесе и спрямо мигрантите. Тези агресивни млади хора изобщо не си дават сметка или просто

² Аладжов, Иван, Призраци на неофашизъм в Европа, сп. *Понеделник*, № 2006, 3-4, с. 93.

³ Желязков, Д. Българска антисемитска логика в 1939 г. и 60 г. по-късно. – В: Балканската културна матрица и европейският проект, Н. Богомилова, Н. Димитрова (Съст.), В. Търново, Фабер, 2007.

не искат да си дадат сметка за истинските причини и причинителите на тази миграция, не си дават сметка за своето съучастие като представители на западния свят в агresiите, в експлоатацията на онези народи, а са готови да мразят. Това е характерно за повечето хора. Те насочват омразата и протеста си срещу когото им покажат заинтересовани кръгове.

Потърпевшите от глобализацията хора би трябвало да не се включват в ксенофобски, неофашистки организации и практики. А да принуждават правителствата си да не водят агресивни войни. Тези организации и практики всъщност задълбочават проблемите на обикновените хора, на страдащите от глобализацията, както и на мигрантите, а съдействат в същото време да се пълнят джобовете на експлоатиращите ги.

След разпадането на Съветския съюз елитите на западните страни загубиха своя враг и конструираха своя нов враг в исляма⁴ и в тероризма, а днес и в бежанците, в борбата срещу които полесно може да се манипулират собствените им народи. И наистина истерията нараства. Омразата увеличава мъглата в погледа към събитията, отдалечава хората от истината. Удивително е как повечето хора се поддават на манипулацията.

Страни с важен принос за победата над хитлеро-фашизма /Великобритания, Франция, САЩ/ променят своята политика и са склонни да се съгласят със законодателни промени по посока на либерализиране на режима спрямо пропагандата на неонацистки идеи.⁵ По-мека става политиката на Европейския съд за правата на човека. Все по-често се нарушават решения на международни субекти като ООН и Съвета на Европа. Все по-често нормативни постановки, възпрепятстващи подобно поведение, не се спазват, или се правят само демонстрации за спазването им.

В някои страни като Дания, Германия, Канада, САЩ законодателството не забранява съществуването на такива партии, идеологии и дейности. В други, в които това е забранено, те на практика започват да съществуват и развиват дейност под закрилата на сляпата Темида. Там, където правните норми са по-ограничаващи, по-пълноценно се използват възможностите на дигиталните технологии. Нараства количеството на сайтовете с подобни послания.

Националистите търсят решението на проблемите в цепенето на сегашните нации, т.е. в разделението на нациите, в десолидаризацията и дехомогенизацията на европейските народи. Това е заложено и в сепаратистките им искания. По-богатите региони все по-малко са готови да споделят богатството си с по-бедните. Симптоматично е нарастването на електоралните резултати на каталунските сепаратисти. Каталуния по ниво на БВП на глава от

⁴ Тодорова, Б. Датските карикатури, сп. *Ново време*, 2006, N 4, с. 81.

⁵ Неонацизм — опасный вызов правам человека, демократии и верховенству права, Доклад МИД России, <http://www.svobodnoslovo.eu/2015/12/12/%D1%84%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B2-%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE/>

населението се равнява с Австрия и Великобритания. Нарастват мераците за независимост на Южен Тирол в Италия, който се слави с едно от най-високите жизненни равнища в Европа. Победа за шотландските националисти е фактът, че след парламентарните избори от май 2015 г. трябва да се задействат законодателни промени, които ще увеличат автономността на Шотландия. Резултатите от изборите във Финландия също говорят за укрепване на позициите на консервативно-националистическите и радикално левите партии. Донецка и Луганска област в Украйна се опитват да се отделят от Украйна.

Ксенофобските, неофашистките политически субекти разделят хората на местни и чужди, стимулират борбата на една раса срещу друга раса. Все повече политически партии използват имигрантските проблеми, за да подгръват и умножават опасенията на местното население - Австрийската партия на свободата, Датската народна партия, Британският национален фронт, Лигата за отбрана на Англия с дъщерни организации за Шотландия и Уелс, френският Национален фронт, Партията на свободата в Холандия, Партията Шведски демократи⁶, радикалната националистическа партия "Йобик", гръцката "Златна зора", полската "Кръв и чест", румънската "Всичко за страната" и др. подобни. На изборите през 2015 г. в Полша парламентарно мнозинство спечели партията на Ярослав Качински - между другото и със своите антибежански внушения. Управлението на Виктор Орбан в Унгария също съдейства за подобна ориентация на унгарската политика.

В Германия всъщност държавата финансира развитието на подобни политически субекти, доколкото там се финансират всички политически организации. По този начин в сегашната ситуация либералният режим освен на практическо равнище, но и на нормативно равнище толерира подобни организации и идеологии. В страната действат 225 дяснорадикални организации, като преобладават неонацистките групировки - 153. "През 2014 г., по неофициални данни във ФРГ са извършени 16,66 хил. различни престъпления с неонацистки характер⁷. Доколкото има контрол върху тези групировки, то причината за него е по-скоро поради възможната им връзка с терористични акции, а не поради идеологическата им ориентация и престъпната им дейност спрямо мразените от тях групи от хора.

В Германия ускорено се развива движението "Пегида" /Движение на Европейските патриоти срещу ислямизацията на Запада/, основано през 2014 година. Не случайно рожденото му място е Дрезден - столицата на провинция Саксония, в бившата комунистическа ГДР. Цел на движението е борбата с това, което смятат за "ислямизация на Запада". Обещанията на PEGIDA за бързи и

⁶ Pipes, D. Europe or Eurabia?, In: *The Australian*, April, 2008, p. 15.

⁷ Неонацизм — опасный вызов правам человека, демократии и верховенству права, Доклад МИД России, <http://www.svobodnoslovo.eu/2015/12/12/%D1%84%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B2-%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE/>

лесни решения проблемите на Германия и опростенческата интерпретация на събитията и проблемите са изключително опасни. Насочват недоволствата на големи маси от хора към обявените за нови врагове на западната цивилизация. Движението увеличава хора от всички възрасти. Но най-активните участници в движението са немци с буржоазно-консервативни възгледи, подкрепяни от елементи на крайната десница.

ПЕГИДА прави светкавично развитие. От няколко години симпатизанти през октомври 2014 г. успява през януари 2015 г. да организира 25-хиляден протест след джихадисткото нападение срещу "Шърли Ебдо". Тази бърза мобилизация на протестен ресурс доказва масовостта и силата на потенциалните настроения за възприемане на идеите на движението. Подобни на PEGIDA движения се появяват и в други градове на страната - Bagida в Бавария, Bogida в Бон, Dagida в Дармщат, D?gida в Дюселдорф.

Движението бързо набира скорост и се разраства в цяла Европа. До началото на 2015 г. негови и поддържащи го структури са учредени във Финландия, Франция, Холандия, Австрия, България, Великобритания, Белгия, Португалия, Чехия, Дания, Италия, Испания, Норвегия, Швейцария, Швеция. Стимул за развитието на движението е мигрантската криза, която придобива все по-големи размери, а движението събира все повече привърженици.

В Германия зачестяват протестите и агресивните действия спрямо мигранти и малцинствени групи. Ксенофобските изстъпления на вандалите с бухалки в източните провинции на Федералната република са известни дори в Далечния изток. Японски пътеводители вече предупреждават своите туристи да не посещават Източна Германия или да се обличат в по-скъпи костюми, които да ги отличават от германците - обичайната жертва на бръснатите глави.⁸

Във Франция след атентата в "Шърли Ебдо" имаше многохилядни демонстрации, чиято същност не беше само борба за правото на свободно слово, а в голяма степен израз на омраза към различните, в случая към мюсюлманите. Увеличават се престъпленията срещу евреи и мюсюлмани. Едно от доказателствата за нарастването на антисемитизма е увеличаването на броя на евреите, които напускат страната. В Австрия се развиват неонацистски организации, стимулиращи омразата към мюсюлманите и бежанците - отношението на властта към тях е доста либерално. В други европейски страни също се увеличава нетолерантността към имигрантите, в това число и политическите бежанци.

В САЩ съществуват 939 екстремистки групировки, в това число неонацистски и расистки.⁹ Правозащитниците свързват раз-

⁸ **Аладжов, Иван.** Призраци на неофашизъм в Европа, сп. *Понеделник*, 2006, № 3-4, с. 90-91.

⁹ Неонацизм — опасный вызов правам человека, демократии и верховенству права, Доклад МИД России, <http://www.svobodnoslovo.eu/2015/12/12/%D1%84%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%8A%D1%82-%D0%B2-%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE/>

пространението на екстремистките настроения с нарастващите икономически трудности за все повече хора, с притока на имигранти и постоянното съкращаване на процента на бялото население в страната. Интересна причина за тези настроения, типична за страната са ветераните от американските войни, воювали в различни страни и с трудности по следвоенното си адаптиране и интегриране в обществото.

* * *

Погрешна е посоката и към десекуларизация на обществените отношения, към развитие на християнски фундаментализъм, като алтернатива на ислямския.¹⁰

Западналата лява идеология и практика в европейските страни, безпомощността на левите партии донякъде се замества с ролята на радикалната ислямска и християнска идеология и практика. Налице е теория, че радикалната ислямска идеология в Европа заема мястото на остарялата лява социалистическа идеология.¹¹ "Социалистическата цел за световна революция отстъпва на тази за ислямския джихад, чиито врагове, в лицето на американския империализъм и ционизма, т.е. на САЩ и Израел, на практика са същите. Сходни се оказват и реципиентите на тези две движения - слабообезпечени, социално потиснати и необразовани слоеве от населението"¹². Не намиращи подкрепа от действително леви политически субекти все по-страдащите големи маси от хора в европейските страни почват да търсят утеха натам. Част от мюсюлманите се увличат от радикалния ислям.

Част от немюсюлманите, които не намират закрила в християнската църква, нито в политическите субекти, се трансформират в мюсюлмани. В България това става с част от ромите. Те вливат нова свежа струя в електоралните позиции на ДПС. А част от християните се превръщат в християнски фундаменталисти.

Засилва се желанието на така наречените консервативни партии, на християндемократическите партии да застават по-категорично зад християнските ценности, да стимулират развитието на християнския фундаментализъм, да съдействат за разгарянето на противопоставянията на религиозна основа. Партията на Ярослав Качински е със силна католическа ориентация. Българските националистически партии също разиграват картата на християнските ценности.

Канцлерката на Германия Меркел се опита да утвърди специалния статут на християнството не само в официалните документи на федералната република, но и на ниво ЕС. През 2007, по време на германското председателство в Съвета на ЕС, тя разкритикува Европейската конституция, в която така и не беше

¹⁰ Пачкова, П. Преход и десекуларизация, В: *Преструктуриране на политическото и идеологическото пространство в България, Европа и света*, София, УНСС, 2015.

¹¹ Ali T. Why we are so obsessed by Islam?, In: *Islam & Europe: challenges and opportunities*. Lectures Forum A. & A. Leysen 2006-2007, Leuven University Press, 2008.

¹² Цуркан, Ана. Битката между радикалния и „европейския“ ислям, сп. *Геополитика*, 2014, № 6, с. 115

включено "недвусмисленото признаване на християнските корени на Европа, както и признаване на отговорността пред Бог и хората". На възраженията, че приносът на исляма и юдаизма в европейската култура също е значителен, канцлерът заяви, че не става дума за Европа, като "религиозен клуб", а за Европа като "клуб на привързаността към ценностите, залегнали в основите на европейската политическа практика и за които европейците трябва да се сражават". От по-нататъшните й уточнения ставаше ясно, че Меркел смята мюсюлманите за опоненти на този "клуб на ценностите", доколкото за европейците са неприемливи представите за допустимостта на унижаването на човешкото достойнство или тезата, че мъжете и жените не трябва да имат равни възможности за развитие.

В течение на последните десет години политиците от ХДС/ХСС не спират да акцентират върху някои прецеденти в диаспорите на германските мюсюлмани, определяйки ги като недопустими (например "убийствата на жени заради засегнатата чест" от членове на семействата им, принудителните бракове, заплахите срещу хомосексуалистите и "вероотстъпниците", искането за ограничаване свободата на словото за да не бъдат засегнати религиозните чувства). Любопитното в случая е, че само преди по-малко от сто години официалните позиции на християнските църкви по всички тези въпроси в Германия биха съвпаднали с тези на днешните немски мюсюлмани, може би с изключение на степента на физическо насилие, като допустима негативна реакция. Ангела Меркел обаче се нагърби с функцията да осъществи концептуалното обединение на християнството с идеалите на Просвещението, противопоставяйки тази вътрешно противоречива конструкция на исляма по две основни измерения - идентичността и ценностите.

След 2009 в изказванията на християндемократите и социалистите се забелязва ясно указание, че "именно християнските църкви оказват влияние върху духовния климат и усещането за единство в обществото", а по отношение на имигрантите се посочва, че "онзи, който споделя нашите ценности и приема Германия за свое отечество, ще получи своя шанс, както и нашето сърдечно отношение".¹³ На конгреса на ХДС през 2014 г. Ангела Меркел отново изключи исляма от културните основи на германската държава. Въпреки интеграционните им политики немските политици като цяло изключват исляма от корените на немската културна идентичност. Подобно е положението и в другите основни западно-европейски страни. Но немският случай е показателен, защото Германия е пример за широко допускане на имигранти, за използването им за развитие на германската икономика и в същото време за недопускане на равноправието им, в това число и по линия на религия.

Левите партии в Германия периодично се опитват да демон-

¹³ Пинюгина, Елена. Имиграционният проблем и концепцията за „водещата култура“ в германската политика, *кп. Геополитика*, 2014, № 6, с. 127.

стрират уважение към различните, към мюсюлманите, но като цяло доминира дискриминационното отношение. Интеграцията се разбира не като взаимна, а като едностранна промяна. В тези послания личи егоизмът и демагогията на западните елити и народи. Те се възползват от труда на мюсюлманите, на имигрантите, но не искат да допуснат те да променят техните религия, култура, ценности, бит. Което е невъзможно, а и несправедливо. Ако държат да запазят автентичността си, би трябвало да се откажат и от услугите на тези хора.

В същото време турската политика е насочена към стимулиране на отказа от интеграция на мюсюлманите в Германия. В това число чрез развитие на религиозността им - строеж и поддържане на джамии, контрол върху имамите, поддръжка на мюсюлмански училища и т.н. Това допълнително усилва антитурските и антимюсюлманските настроения в Германия и Европа.

В България авторите, пишещи за опасността от развитие на радикалния ислям, се концентрират върху всякакви други предложения за това, но не и върху възможността да се работи срещу религиозността на мюсюлманите по принцип. Например в статия на Александър Кондаков¹⁴ се предлага налагането на либералния ислям чрез създаване на богословски факултети за мюсюлмани, вместо образование на кадри в чужди страни с развит радикален ислям; създаване на ислямски университет и висококачествени средни мюсюлмански училища; трансформирането на ДПС в българска партия; проникването на българските партии сред мюсюлманите; повишаване на образованието на мюсюлманите, на социално-икономическото им благосъстояние; развитие на спецслужбите. Авторът обаче не се и сега за възможността за работа за намаляване на степента на тяхната религиозност.

Увеличават се престъпленията на расова, етническа и религиозна основа. Това става много бързо в Полша.

Правилна посока е борбата на народите за преодоляване на религиозната обвързаност по принцип, което увеличава степента на свобода на личността и възможността за обединение на еднакво страдащи индивиди за решаване на общите им проблеми. Чрез грижа за реалната секуларизация на обществените отношения, борба с тенденцията към известна десекуларизация. С което се пречи на елитите да манипулират и настройват масите едни срещу други по религиозна линия. А не чрез развитие на християнски фундаментализъм или чрез увличане по нови за Европа религиозни системи и идеологии, например будизма или някои секти.

Правилна е посоката да се приема, че в резултат на глобализацията, на мигрантските потоци и други подобни явления религиозно-културните специфики на отделните страни ще се променят. Не е възможно икономически да се глобализираме, т.е. променяме, а в културната и религиозна сфера да очакваме, че ще останат старите национални специфики.

¹⁴ Кондаков, Ал. Либералният ислям като инструмент в борбата срещу радикалния ислямизъм в България, сп. *Геополитика*, 2014, № 5.

* * *

Другата възможна насока на развитие на негативните настроения сред европейските народи е развитие на леви настроения, организации и практики, които да принуждават международната капиталистическа класа да се самоограничава в името на по-голямата справедливост в национален и световен план, на туширане на напреженията, както и в името на собственото ѝ оцеляване. Ляво настроените европейци могат да съдействат за стратегическото и по-перспективно озаптяване на десните мераци на собствените си буржоазии.

По-разумното и стратегически правилно поведение на масите би било развитие на лява политическа ориентация по посока на обединяването им. Борба не срещу жертвите на глобализацията, а срещу тези, които се ползват прекомерно от тях. В името на социалната справедливост, успокояването на народите, на мигрантските процеси, тероризмите и фундаментализмите.

В бившите "социалистически" страни това олевяване на масите върви много трудно. В България Реформаторският блок - най-открито дясната формация, увеличи електората си на местните избори през 2015 г. А няма нарастване на симпатиите към по-леви партии. Значи повечето българи също се увличат главно по омразата, отколкото по стратегически важни идеи.

Все повече българи се борят срещу мигрантите (а не срещу трафикантите), срещу организираната престъпност, която е една от главните причини за срива на социалната държава. Имахме доста протести срещу бежанците, но нито един срещу трафикантите.

В Полша на парламентарните избори от 2015 г. в парламента не влязоха леви партии, което означава, че полският народ предпочита краткосрочната стратегия за оцеляване и не иска да се включи в ново по-справедливо преразпределение на общественото богатство, в ново по-справедливо отношение към жертвите и причинителите на основните проблеми на народите. На мястото на истински леви партии те гласуват за ксенофобски и десни политически субекти.

Управниците на Златния милиард, националните елити правят всичко възможно да отклоняват от правилните цели за борба протестите на народите¹⁵. Опитват се да възпрепятстват олевяването на масите. "На идеологическия фронт ще се направи и невъзможното да се свържат тероризмът и комунизмът, а комунистическата идеология окончателно да се дискредитира като терористична идеология, като идеология на насилието, репресиите и страха, която няма никакво историческо бъдеще и не трябва да става избор на бъдещите поколения".¹⁶

Актуален е примерът с партията на Алексис Ципрас в Гърция - Сириза. Беше направено от европейските елити въз-

¹⁵ Пачкова, П. Борбите на българите по време на прехода, Благоевград, Изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски“, 2015.

¹⁶ Гиндев, Евг. Геополитическо и геостратегическо състояние на света в началото на XXI век, сп. *Ново време*, 2006, № 4, с. 77.

можното и невъзможното да се минимизира лявостта и успешността на неговата политика. "ЕС със своя т.нар. "Гръцки пакет", на практика окончателно съсипа гръцката икономика, защото политиката на сурови икономии досега не е спасила никого. Сега Брюксел иска да довърши Гърция".¹⁷ И то за назидание на другите народи, които биха си позволили да тръгнат по опасния по-ляв гръцки път.

На хоризонта се задава деградация на демокрацията, намаляване на степента на демократичност на западните общества.

Европейските правителства по-скоро ще се изкушават да ограничават човешките права - покрай тези на неудобните мигранти, но и на местното население, отколкото да предприемат стратегическите мерки, които са необходими. Отдавна е започнал процесът на ограничаване на различни видове права. Днес се ускорява. Народите също все повече се увличат в това да се съгласяват с ограничаването на техните права. А всичко това се облича в съответна идеологическо-партийна форма.

По-правилно от стратегическа гледна точка би било европейските народи да се включат в по-леви политики и организации, които да водят реална лява политика - в национален и международен план. Няколко десетилетия доминираше силно дясна политика, поддържана и от претендиращи да са леви партии. Например социалдемократическото управление в Германия изобщо не съдейства за намаляване на социалното разслояване в страната, а напротив (Аладжов 2006).

В страните от бившия "социалистически" лагер бившите комунистически партии отдавна не съществуват. Отделен е въпросът за тяхната действителна лявост по времето на "социализма". Там където продължават да съществуват техните наследници, те водят дясна политика независимо от претенциите им за лявост. Другите социалистически партии, доколкото изобщо ги има, не са развити и не са със значимо електорално влияние. Зелените партии също не са достатъчно леви политически субекти. Те или гравитират около откровено десни партии, като някои от българските. Или нямат особено електорално влияние. Не съдействат особено много за развитие на лявото политическо съзнание, за налагане на действително леви елементи в политиката.

В България и другите бивши "социалистически" страни на мястото на отреченото ляво се развиват партиите, свързани с национализма и християнската религия. Те съдействат за развитието на християнския фундаментализъм. Светлото бъдеще, което левите партии не обещават все повече се търси в светлото бъдеще, обещавано от християнската религия в противовес на мюсюлманската.

Алергията на народите от тези страни към всичко ляво все още е налице. Десните правят всичко възможно да я подхранват.

¹⁷ Вивадил, Иржи. Погрешната политика на Запада провокира ново преселение на народите в Европа, сп. *Геополитика*, 2015, № 6, с. 187.

И те се увличат по дясното, независимо от противоречието на политиката и идеите на десните с техните реални интереси.

Правилна е посоката да се протестира за усъвършенстване на системата по посока на увеличаване на социалната справедливост, а не предимно за решаване на лични въпроси. В тази посока е влиянието на Сириза в Гърция и Подемос в Испания. И двата субекта залагат на лявата реторика, но доколкото ще имат действително лява политика бъдещето ще покаже. Сириза вече показва, че може да дава заден в това отношение - под натиска на собствената си буржоазия, а и на международните икономически и политически субекти.

Работата на Световния социален форум е форма на борба за преразпределяне на ресурсите в самите развити страни, пледиране за самоограничаване на международната буржоазна класа. Такъв характер има идеята за данъка Тобин. Но българите negliжират участието си в тях.

В национален план би трябвало да се включват в повече, но и в по-добре планирани протести. Да не се включват предимно в борби за решаване на най-тесни и конкретни проблеми, а и на по-общи и перспективни каузи. Например в борби срещу нарушаването на основните трудови права по принцип, а не само за конкретни заплати. В борби за по-строго отношение към поведението на чуждите инвеститори, в борба срещу монополното положение на икономически субекти и т.н. Малка част от народите се включват в борбата за по-справедливо преразпределяне на световните блага, за озакотяване на алчността на западните елити, за минимизиране на тенденцията към увеличаване на социалното неравенство, за по-хуманно и справедливо отношение към мигриращите хора по света. Малка част се включват в борба за използването на труда, младостта и жизнеността на имигрантите и бежанците в по-малко дискриминиращи ги и в същото време смислени икономически и социални проекти в своите държави.

Докато народите протестират срещу бежанците, а не срещу трафикантите, докато те самите стават трафиканти ще процъфтява трафик бизнесът, т.е. този проспериращ клон на неформалната икономика - още една добре дошла причина за нейния разцвет. Според някои този бизнес вече конкурира по икономически перспективност бизнеса с наркотици и проституцията. А неформалната икономика, мафиотският елит и неговите роби не са сред борците за демокрация.

Засега определено доминират борбите за много конкретни каузи. Но не и срещу по-общи процеси и тенденции.

Народите в западните европейски страни все повече протестират срещу опитите на САЩ да засилват доминирането си над европейските страни в икономически план. "Намерението за възобновяване на преговорите предизвиква такъв обществен отзвук в Европа, какъвто не е имало от началото на европейската интеграция. На 11 октомври 2014 в 20 държави на ЕС, включително България, се провежда Ден на протест срещу подгот-

вяното Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции. Въпреки това Комисията "Барозу" възобновява преговорите на 11 ноември 2014, при това с амбицията да ги приключи успешно до края на своя мандат. Преследваната цел обаче остава нереализирана поради засилващия се в Европа обществен натиск, подкрепен до голяма степен от групите на социалдемократите и на "зелените" в ЕП, а в някои отношения - и от Германия".¹⁸

Но същите тези народи не протестират достатъчно срещу политиката на правителствата си, която води до икономически и социални проблеми на страните и народите от другите региони на света. Достатъчно пасивни са и левите партии в тези страни.

¹⁸ **Аврейски, Н.** Трансатлантическите отношения и противоречията между САЩ и Европа, *сп. Геополитика*, 2015, № 4, с. 95.

ЧАСТ ТРЕТА

ИСЛЯМОФАШИЗМЪТ

Ислямофашизъм - идеологическата пропаганда днес

Доц. д.ф.н. Богдана Тодорова, ИИОЗ - БАН

Според Collins Dictionary ислямофашизмът е идеология използвана от определени ислямисти, които искат да наложат чистия ислям и да се противопоставят на западния секуларизъм. Към подобна теза клони и Франсис Фукуяма, който посочва, че борбата срещу тероризма не е срещу исляма като религия, а срещу ислямофашизма, който отрича западната цивилизация.

Внушението днес е, че ислямът не е толкова религия, колкото политическа идеология, подобна на фашизма, която описва социалната структура на едно общество, живеещо по законите на шариата. Поставен в такъв контекст терминът е удобен за правене на идеологически паралели между ислямски екстремизъм, фашизъм и националсоциализъм. Кристиан Ортнер в интервю за вестник "Die Presse" посочва, че под носа на политическата класа, която води борба срещу националсоциалистическата заплаха са създава ядрото на ислямофашизма, което се готви за насилие.¹ Вярата в исляма се използва като параван за прикриване на една тоталитарна идеология. Подобен радикален феномен намира почва както сред мюсюлманите сунити - уахабитите в Саудитска Арабия, пакистанските джихадисти, египетските "Мюсюлмански братя", така и сред мюсюлманите шиити - пример в това отношение са ливанската "Хизбулла".

"Популистката критика на исляма умишлено размива границите между исляма, ислямизма като политическа идеология и

¹ Вж: www.diepresse/vena.html/22.08.2014

терористичните му извращения. И по този начин дамгосва вярата на 1,3 милиарда души по цял свят като ирационален култ към насилието. След 11 септември знак за равенство между исляма и фашизма поставиха и автори, близки до неоконсервативните тинк-танкове в САЩ, а целта им беше да представят "войната срещу тероризма" като борба между свободата и ислямисткия тоталитаризъм. Хамед Абдел-Самад² написа цяла книга по темата, където развива тезата, че фашизмът е заложен още в зародишите на исляма." - пише Даниел Бакс на сайта "Телеполис".

Сред авторите, пишещи по темата, има много (Пол Кругман, Норман Филкенщайн, Даниел Ларинсон, Джоузеф Собран), които смятат употребата на това понятие за пропаганда. Дават за пример отъждествяването на "ал-Кайда" с фашистка групировка, като фашизъм е употребен в смисъла на отвратителна групировка.³

Склонна съм да подкрепя позицията на Евгений Примаков, който смята, че има ислямски екстремизъм, но не и ислямофашизъм. Използването на подобни понятия не трябва да става с лека ръка, импровизирано или за търсене на объркващ ефект. Ислямските радикални движения не трябва да бъдат третирани като ислямофашистки, защото в тях отсъстват определящите характеристики на класическия фашизъм.

Книгата "Ислямофашизъм"(Michael Savage) за първи път се появява преди десет години, въз основа на употребеното, година преди атентатите в Ню Йорк (8.09.1991), от преподавателя в Калифорнийския университет Мализ Рутвен, понятие. С ислямофашизъм той заменя авторитарен тип режим. При Хитлеровия режим партията и традиционния елит споделят властта. Политическите системи на арабските страни се характеризират с преобладаващите в тях авторитарни механизми и структури на власт, което дава основание на автори като Савидж да правят аналогии с Хитлеровия режим. Да вземем за пример Сирия, най-актуална в политическия ред днес. Член 8 от Конституцията на Сирия фиксира ръководната роля в лицето на ПАСВ - Партия за Арабско Социалистическо Възраждане. Ролята на ПАСВ в политическия процес на страната се засилва от особеностите на самия режим - бащата на Башар Асад е президент на страната, генерален секретар на Общонарабската ПАСВ, генерален секретар на ЦК на сирийската ПАСВ, главнокомандващ военните сили на САР и председател на Централното ръководство на ПНФ. В Конституцията ролята на президента е утвърдена като обединяващ център. На пръв поглед съществуват привидни прилики с двуразделната система, чрез която управлява фашизмът, според проф. Робърт Пакстън (държава, в която традиционният елит запазва голяма власт и съществува с паралелни институции, в които господства партията).

² Хамед Абдел-Самад е син на сунитски имам. От дете изучава Корана и писанията за пророка Мохамед. Роден е в Кайро през 1972 година. На 19-годишна възраст се присъединява към „Мюсюлмански братя“. По-късно го напуска заради радикалните възгледи на „братята“ и заминава за Германия. През 2014 г публикува нашумялата си книга „Ислямският фашизъм“.

³ „Монд дипломатик“, 01.03.2012.

За арабския свят Сирия е уникален модел на политическа система. Трябва да отбележим, че тя се формира под влияние на определени организационно-идеологически фактори, както е управляващата партия "ал-Баас", със собствени исторически корени в редица страни от Арабския Изток и която идва на власт в течение на дълъг период политически борби, а не в резултат от национално-освободителните борби водени от лидера на националния фронт (Тунис и Алжир), нито от военно-политическите структури победили режима чрез революция (Египет). За разлика от тях, където едноличната президентска власт се осъществява инструментално чрез различни държавни структури, една от които е управляващата партия, партия "ал-Баас", идва на власт в резултат на междупартийна конкуренция. Според арабските стандарти, тя може да се смята за реален и самодостатъчен, а не изкуствено създаден партиен механизъм, който основателно да претендира за еталон на арабска политическа партия.

Всички страни в сирийския конфликт разчитат на могъщи чуждестранни "съюзници", интернационална загриженост и либерална подкрепа. Но във всяка мюсюлманска страна протичат местни специфични варианти на демократичен процес, в рамките на който се решават проблемите, характерни за конкретна страна, отчитайки особеностите на нейното социоисторическо развитие. Така в самата държава наред с модернизационните процеси се реализират и защитни механизми, които да обезпечат безболезнена трансформация на обществото. Протича процес на смесване на елитите с нови слоеве от обществото, представени както от бизнес средите, така и от представители на други конфесии, различни от традиционните. Налице е стремеж към привличане на представители на образованата класа във властта и разширяване на социалната база. Тук държавата не поглъща обществото и няма ексцесии, сравними с тези от последните години на хитлеровия режим.

Това е посоката, в която трябва да се върви за решаване на проблемите в Близкия изток - подкрепа за местните светски елити и развиване на икономика. Не наказателни акции или налагане на несъвършенна либерална демокрация, която да прикрие новата подялба на света, както и последиците от световната газова война, където конкуренцията се засилва.⁴ Русия влиза в сирийския конфликт, за да блокира плановете за строителство на тръбопроводи, по които газ от близкоизточни държави, като Катар, да се доставя в Европа през Турция, както и да се диверсифицират източници на газ за Турция (като ключова транзитна зона между Европа и Азия) - от Северен Ирак, Иран, Азербайджан, Туркменистан, които ще излязат и на европейскитеекспортни пазари. Успоредно с това Саудитска Арабия започна да доставя нефт на Прибалтика, традиционна за Русия пазар.

Когато бившия американски президент Джордж Буш употреби словосъчетанието "ислямски фашисти" в реч, по повод на атаките срещу кулите-близнаци на 11.09.2011, това взриви мюсюл-

⁴ Денинг, Лийм. Турция, Русия и световната газова война. В-к „24 часа“, 28.11.2015.

манската общност и тя излезе на масови протести, декларирайки, че този термин е обида за тяхната религия. Изговаряйки тази фраза, Буш не осъзнава, че живеем във взаимозависим свят и след излизането от едно силово равновесие, светът все още не е по-паднал в ново подобно.

След атаките в Париж се засилват не само паралелите с ислямфашизма, но усилено се заговори и за забрана на исляма. Пропагандата днес, че ислямът е такова изпитание, каквото е бил фашизмът в миналото, тръгва от идеята за обща справедливост, край на корупцията и бедността, но води своите фанатични привърженици към катастрофа. В християнски страни, с нарастващо мюсюлманско население, много лесно се формират нагласи, че това е религия, възпитаваща фанатици, екстремисти, терористи, на фона на горчивия исторически опит от междурелигиозните войни, които не са донесли нищо добро на човечеството. Всъщност това, което обслужва подобна пропаганда, е политическият ислям и намерението да се създаде революционна среда, която да свали местните режими, за да се създадат такива, които да формират нов социално-икономически ред, основан на нов тип морал и култура.

Идеологията на политическия ислям е разработена през ХХ в, в трудовете на Хасан ал-Банна, Саийд Кутб, Абул-л-Аля ал-Маудуди. Ислямска държава е част от движенията, реализиращи тази идеология. "Това са религиозно мотивирани групи, които употребяват исляма като революционна идеология, за да атакуват, критикуват и делигитимират управляващите елити в ислямския свят и силовите структури, на които те се крепят. Тези движения имат обща организационна структура и дългосрочна стратегия. А политическият ислям е идеологията, която ги обединява".⁵ Ислямският екстремизъм се превърна в опасен фактор за дестабилизация. Не случайно специалистите по ислям изтъкват, че групите, извършващи терористични атаки са религиозно мотивирани. Не трябва да се заблуждаваме с твърдения от типа на "терористите нямат религия и националност". Терористите оправдават действията си с позовавания на свещените текстове, с призивите на имами или други религиозни лидери. Това, което извършват, е дело обаче само на една част от хората изповядващи исляма, а използването на Корана - свещената книга на мюсюлманите, е едностранчиво и подвеждащо интерпретативно.

Съществуват два основни проблема във връзка с ислямския екстремизъм:

- Не се използва потенциалът на авторитетни политически и религиозни ислямски лидери в борбата срещу тероризма.

- Коранът съдържа определения, позволяващи опиране на тях, както за осъждане на екстремизма и терористичните актове, така и за оправдаване на действията срещу "неверниците" или на постъпки несъвместими с шариата. Ще дам пример с два различни по смисъл пасажа от Корана: "О, вярващи, сражайте се с не-

⁵ **Теофанов, Цветан.** Само война няма да унищожи „Ислямска държава“. В-к "24 часа", 21 ноември 2015.

верниците, които са ви наблизил, и да намерят твърдост у вас! И знайте, че Аллах е с богобоязливите!" (Кор.9:123)

И противоположните по смисъл предписания: "Наистина Аллах обича доброто, мекотата във всички постъпки"; "Бъдете умерени в религията".

Последователите на ислямизма едностранно подбират или тълкуват низпосланото от Аллах, за да надхатат своите последователи за идеите на политическия ислямизъм и тероризма. И не срещат сериозна пречка в това отношение, поради факта, че вярващият мюсюлман трябва безпрекословно да се подчинява на догмите на шариата и да следва призива на своя духовен лидер или авторитет - шейх ул-ислям, ходжа, имам. Изпълнението е част от следването на Аллах и неговия Пророк. Всичко това е защитено от правните школи в сунитския ислям, в духа на т.нар. "таклид" (решение на авторитетни мюсюлмански духовни учени, тълкуватели на Корана). "За да възтържествува истината, вярващите трябва да проявят послушание (ита-ат) към авторитета в тяхната общност. Това послушание е част от послушанието към Аллах и неговия Пророк."⁶

Като цяло ислямският екстремизъм е пропит с призови да бъде отхвърлен другият, този който не е мюсюлманин, просто казано "кафир" (неверника). Само че отново се сблъскваме с пореден парадокс - за ухабитите, например, неверници са всички мюсюлмани различни от тях. Така ислямистите, ислямските екстремисти използват религията не само срещу неверниците - немюсюлмани, а разработват религиозно-теоретично обоснована борба и срещу мюсюлмани, чиито цели и действия са несъвместими с тези на шариата и уммата (общността на Аллах).

Насоката на пропагандата днес:

1. Става въпрос за конструиране на политически враг. От 50-те години на миналия век ислямът започва да изгражда собствен политически проект - да интегрира традиционните ценности в процесите на социално-икономическо и политическо обновление, чрез който да се легитимира по нов начин. Това поражда страх и в Америка, и на Запад. От 1990 г. специалисти по фашизъм работят в посока да обединят понятията политическа религия и тоталитаризъм. Западът все още не може да даде политически отговор на политическия ислям и като концепция, и като проект.⁷

2. Изкуствено се привнася към съществуващите радикални движения епитетът "фашистки", защото се борят срещу нормите на пазарната демокрация.

3. Акцентира се върху ислямофобията, защото трендовете на ръст на мюсюлманско население на територията на Европа, означават повече протегнати ръце към европейската баница. След събитията в Косово, стана изключително удобно съчетването на неоконсервативната реторика с ислямофобията.

⁶ Кутб, С. Будущее принадлежит исламу. М., 1993, с. 57-58.

⁷ Тодорова, Б. Ислямският фактор в България и Европа – тенденции и предизвикателства. Авангард Прима, С., 2015.

4. Изхождайки от равенството между нацизъм и антисемитизъм, изкуствено се слага знак за равенство между ислямизъм и антиюдаизъм.

5. Чрез медиите усилено се внушава, че зверствата на ИД по нищо не отстъпват на зверствата на нацизма.

6. Удобно се използва (с цел манипулация), борбата между либералния (реформаторски, модернистки) и фундаменталисткия (ислямистки, джихадистки) фактор за власт.

На фона на изборите през октомври 2015 г в Португалия (страната е управлявана от социалистическо правителство на малцинството, подкрепяно от Левия блок - движение, призоваващо за масово гражданско неподчинение срещу мерките за икономии - и от Португалската комунистическа партия, която възприема традиционна марксистка и антикапиталистическа линия) и на Испания, която върви в същата посока след неотдашните парламентарни избори там, започват да сравняват възраждането на исляма с появилата се "индихенистка концепция" или с т.нар. "нов социализъм" на Уго Чавес⁸. През последните десет години се наблюдава как в няколко различни латиноамерикански страни се оформят общи тенденции на държавно управление, визиращо необвързаност на континента. Мощни социални движения издигнаха на власт (с избори или в резултат на протестни народни вълнения) ново поколение политически лидери. Тези движения съумяха да влязат в политиката и да преминат от съпротива към завоюване на властта. Първата им цел е да преобразуват институциите, чрез въвеждане на нови конституции, възраждащи Републиката. Те разкритикуваха неолибералните рецепти, които разсипват Европа. Латинска Америка се радва на стабилност и растеж, благодарение на значителни държавни и обществени инвестиции, на една по-голяма роля на държавата, на политики за преразпределяне, и т.н.

Основният фактор, който определя съвременното политическо развитие на арабските страни е запазване ролята на държавата като основен структурен елемент на цялата политическа система. Ако направим анализ на съвременния политически процес в арабските страни и прилагането на ислямското право, налице е една тенденция към унификация, свързана с процесите на демократизация, модернизация и стремеж към предоставяне на повече граждански права. След краха на арабския национализъм и социализъм налице е бурно развитие на реформаторската концепция за исляма в рамките на която се разработват ключови понятия за държавна система (роля на съвещателния съвет, функции на законодателните органи, роля и място на политическите партии), отчитайки новите политически реалности и вътрешни политически играчи. Едновременно в полето на исляма съществуват религиозно-традиционни норми и реформаторски модернизирани представи, отразяващи съвременните процеси, поради което той не може да бъде сравняван със социализъм. Може да се каже, че в арабските страни протича процес на модернизация, съчетан с ренесанс на ислямския модел за държава. "Арабската пролет" донякъде спря този подем

⁸ Ортис, Ж. Какво означава социализъм на 21 век?, В: *Монг Дипломатик*, март 2012.

и доведе до икономически спад, граждански войни и нови авторитарни режими, този път с участието на ислямистите. Съществува риск геополитическите решения на световните лидери всъщност да заглушат гласа на хората, издигнат не толкова срещу диктатурата, колкото срещу глада и отчаянието.

За съжаление, темата за конструиране на ислямска алтернатива не попада нито във фокуса на рационалния диалог, нито присъства в протичащия процес по формиране на нови държави и федерации. Не се обръща внимание и не се акцентира върху силната обвързаност на исляма с етичската проблематика. Ислямът е повече социетален проект, със собствена ценностна програма за организация на обществото.

Възраждането на исляма в Европа (и в света като цяло), е сложен, динамичен процес. Сблъсъкът на мюсюлмани с немюсюлмани не просто поражда конфликти и улични протести, а отваря вратите на политическия екстремизъм, който на свой ред води до въоръжено насилие и терористични атаки. За този сблъсък допринасят и медиите, и академичните среди, които развиват тезата, че религиозният фактор не влияе върху процесите на мюсюлманската интеграция в Европа, а дори и да влияе, това влияние е незначително.

Ислямският свят се определя от своите религиозни, а не етнически или политически граници. Но разделителните линии в исляма се чертаят не от религията, а от политиките. Ето защо говоренето за и употребата на понятието фашизъм трябва да е конкретно, а не спекулативно или пропагандно. Доброто познаване на исляма, както и на историческите документи, на фона на възраждащия се интерес към "Моята борба" на Хитлер (ново издание, на 8 януари 2016, за първи път след 1945 г.) в Европа е полезно, не само защото позволява да се изработят работещи механизми за превенция на политическия екстремизъм, но и за да се разбере защо толкова много хора са последвали идеите на националсоциализма през 20-те и 30-те години на миналия век. В Германия, както и в Австрия, издаването на оригиналния текст продължава да е забранено и подлежи на съд за насаждане на расова омраза, но в Германия вече е разрешено да се публикува, придружен с коментари. А германският учителски профсъюз изрази одобрение за използването в гимназиите на критичното ново издание като "имунизация" на младите хора срещу екстремизма.⁹

Арогантност, самодоволство, догматично мислене определено не са работещи механизми на фона на масовите антиимигрантски протести и водят до разрастване на яростните антиевропейски движения като Националния фронт във Франция, холандската Партия на свободата и шведската партия Шведски демократи. Лансирането на идеи за ислямофашизъм не могат да прикрият очевидната дезинтеграция, отчаяние, отчуждение.

⁹ <http://www.vesti.bg/sviat/evropa/germaniia-ogromen-interes-kym-moiata-borba-na-hitler-6048235>

Ислямска държава и "ислямофашизмът"

*Гл. асистент, д-р по философия Христина Амбарева,
ИИОЗ - БАН*

1. Възходът на радикалния ислям

В началото на ХХІ век, повече от половин век след края на Втората световна война, ислямски екстремисти нарочиха големите културни центрове на Европа и САЩ за мишена на терористични атаки. Запомнящи се сред тях са атентатът на 11 септември 2001 г. в Ню Йорк, когато загиват 3000 души, атентатите във влака в Мадрид 2004 г. (190 убити, 1800 ранени), в лондонското метро през 2005 г., когато загиват 52 души и повече от 700 са ранени и атентатите в Париж през 2015 г. Много други терористични актове на джихадисти взимат по-малко жертви, случват се в не толкова знакови градски центрове и не получават внимание от медиите. Престрелката в Сан Бернардино през 2013 г, атентатът в Бургас през 2014 г. или в Бейрут и Кувейт през 2015 г. са само малка част от поредица атентати, които бързо изчезват от публичното пространство.

В доклада си за 2014 г. Европол съобщава за "огромно нарастване" на броя на арестите спрямо предишни години с обвинение за тероризъм на религиозна основа във Франция, Белгия, Испания, Австрия, България, Холандия, и Германия (Европол, 2015:6)¹. Засилването на религиозната агресия се обяснява от тях с два фактора, които вдъхновяват единични терористи или терористични групи да извършват атаки: първият е "възприятието за агресия срещу мюсюлманските страни" и вторият: "ескалаци-

¹ Европол, 2015, European Union Terrorism Situation And Trend Report 2015. URL: <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>. Свалено: 11 януари 2016.

ята на враждебност между групи, подкрепящи Ал-Кайда, и Ислямска държава е накарала и двете страни да наблегнат върху част от оригиналната доктрина на Ал-Кайда, а именно за активно прицелване в Запада, нарочен за далечния враг." (Европол, 2015:6). В доклада се казва, че "Ислямска държава и групи привърженици на Ал-Кайда имат намерението, способностите и ресурсите да извършат терористични атаки срещу ЕС и Запада". (Европол, 2015:6). Въпреки че ФБР съобщава за много малък процент на терористични атаки в САЩ, извършени от ислямисти - 6% - като част от общия брой атаки и престрелки (Global Research, 2015)², в САЩ, както и в Европа, се засилва възприятието за заплаха от ислямски тероризъм. Това е така, защото организираните атентати и убийства на християни от мюсюлмани не се възприемат като единични и изолирани случаи, а като действия, които са част от една идеология и свързани с нея активистки мрежи.

Днес в Европа е очевидно разпространението на тази агресивна доктрина, която идентифицира себе си като "чист ислям" и претендира да е представителният носител на една от трите световни религии. Войната на Ислямска държава в Сирия (1), бежанската вълна към Европа (2) и терористичните действия от името на Ислямска държава в Европа и САЩ (3), оформят проблем, който за момента изглежда, че може да бъде овладян само с цената на по-голяма хуманитарна криза.

Изследване на Pew Research Center показва, че като водещи причини за ислямския екстремизъм в мюсюлманските държави се възприемат бедността, безработицата и липсата на образование, като в Йордания и Ливан най-много респонденти посочват американската политика (Pew Research Center, 2014)³. Безспорно, проблемите в Близкия Изток са нагнетени с активното участие на западния капитализъм (колонизация, студена война, антикомунистическа политика, подкрепа за Израел и др.). Избухването на джихад е захранвано от икономически, политически и военни маневри от страна на САЩ, Русия и Европа в продължение на десетилетия. Сега идеята за Ислямски халифат се възражда от Ислямска държава като мутирало чудовище, създадено от пари и петрол.

И все пак, в контекста на много масови протести в Европа, Южна и Северна Америка в края на ХХ и началото на ХХІ век, които са резултат от социално-икономическата ситуация и корумпирането на демокрацията, религиозният облик на конфликта в Близкия Изток представя една специфика, която е необичайна за времето. Защо социалните протести навсякъде по света имат секуларен характер - с икономически, екологични или социални

² Global Research, November 21, 2015, Non-Muslims Carried Out More than 90% of All Terrorist Attacks in America. URL: <http://www.globalresearch.ca/non-muslims-carried-out-more-than-90-of-all-terrorist-attacks-in-america/5333619>, Свалено: 11 януари 2016 г.

³ Pew Research Center (July 14, 2005). Islamic Extremism: Common Concern for Muslim and Western Publics <http://www.pewglobal.org/2005/07/14/islamic-extremism-common-concern-for-muslim-and-western-publics/>

цели, а проблемите в Близкия Изток кристализират във военно-религиозно движение за създаване на Ислямски халифат? Е ли това арабски национализъм, исторически преплетен с исляма, или е идеология, която подобно на социалните движения в края на ХХ и началото на ХХІ век е провокирана от антикапиталистически и антинеолиберални настроения?

В анализа на радикалния ислям могат да се отделят поне три пласта:

Първият е социално-икономически. В доклад за Близкия Изток се казва: "Мизерията и безнадеждността породени от икономическата изостаналост и стагнацията, които характеризират голяма част от този регион на света, лежат в сърцето на международния тероризъм." (Sutherland и Siegman, 2002: vii)⁴ Липсата на изградени и развити икономики в арабския свят, особено там, където се разчита на добива и износа на петрол като на основна икономическа дейност, бедността, безработицата (особено сред младите хора) пречат на социалното развитие. Многодетни семейства без постоянен доход или необразовани млади хора без доход създават леснодостъпни наемници, каквито са голяма част от бойците на Ислямска държава. Вероятно е религиозният фактор не играе особена роля за включването им в каузата на Ислямския халифат и много от тях дори да не могат да четат текстовете на своята религия.

От друга страна обаче, изследванията свидетелстват, че профилът на активните ислямски радикали, подобно на тези, които са участвали в атаката на 11 септември, показва добре образовани, с финансови възможности и мотивирани хора (Berrebi, 2003)⁵. Анкета сред палестински граждани показва, че подкрепата за въоръжена атака срещу цивилни граждани на Израел не намалява с образованието или добрата работа, а участниците в Хизбула имат образователно равнище над средното (Krueger & Malec kova, 2003: 125; 131-132)⁶. На тези основания социалният статус и образованието не обясняват с обичайната логика на "бедни и невежи престъпници в безизходица" дейността на ислямистките радикални организации.

Показателни са принципите и мотивацията на Мюсюлманско братство, създадена през 1928 г. (от учител), а именно "въвеждане на ислямския Шериат като основа за контрол на държавните дела и обществото" и "унификация между ислямските държави ... и

⁴ Peter Sutherland и Henry Siegman, *Report by the Council on Foreign Relations Study Group on Middle East Trade Options*, New York, URL: https://www.google.bg/l?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKewjzYLVv6bKAhXDdxQKHdFADTKQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cfr.org%2Fcontent%2Fpublications%2Fattachments%2FHarness_Trade_paper.pdf&usq=AFqjCNHMpuQMkf5F-AxDVE5s6JGKs03F-Q&sig2=CrNwQAf-GlpsoZRjkGv8AA&bvm=bv.111396085,d.bGQ&cad=rja

⁵ Claude Berrebi, *Evidence About The Link Between Education, Poverty and Terrorism Among Palestinians*; URL: <http://harris.princeton.edu/pubs/pdfs/477.pdf>. Свалено: 13 януари, 2016 г.

⁶ Alan B. Krueger and Jitka Malec kova, *Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?*, *Journal of Economic Perspectives—Volume 17, Number 4—Fall 2003—Pages 119–144*. URL:

освобождаването им от чуждия империализъм" (IKHWANWEB, 2010)⁷. Противопоставянето на традиционните морални и религиозни ислямски ценности срещу "империализма" (капитализма) подчертава, че начинът на живот е в основата на конфликта между ислямистите и Запада, като той може да се разбира както морално, така и икономически. Военното и икономическо присъствие на Запада е проводник на култура, която се явява резултат от развитието на капиталистическите отношения (напр., ако жените работят, придобиват повече права и независимост и т.н.). В този смисъл социално-икономическите аспекти от взаимодействието между Запада, Близкия Изток и Северна Африка оказват индиректен натиск върху ислямската традиция, който се интерпретира като нежелан проводник на ценностни влияния, произтичащи от западния капитализъм.

Значение за разбирането на проблема с радикалния ислям има историческият пласт на анализа, който отразява многовековното противостояне в отношенията на доминация между християнския Запад и мюсюлманския Изток, както например е описано от Тойнби ("зилотизма") и др. (Toynbee, 1948; Smith, 1957; Wright, 2006)^{8,9,10}

Военната победа на Мохамед в Мека през 630 г. играе роля за отъждествяването на политическата и религиозната власт в исляма, което до наши дни остава непреходна ценност. През 1990 г. 45 мюсюлмански държави са подписали Декларацията от Кайро за правата на човека в Исляма, в която едно последно изречение казва: "Всички права и свободи, постановени в тази Декларация, се подчиняват на ислямския закон". Всички "равни" права на мъжете и жените, които се описват в декларацията, в последна сметка се подвеждат под правата им според Шериата. Неговото върховенство създава идеално единство между държавата и религията - това, което е целта на Ислямския халифат.

Ценностно определящата идея зад Ислямския халифат е да се преживее отново Златния век на исляма, когато той обхваща

⁷ IKHWANWEB. The Muslim Brotherhood Official Web Site (February 1, 2010). Mohammad Ma'mun El-Hudaibi. The Principles of The Muslim Brotherhood, URL: <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=813>. Свалено 14 януари 2016 г.

⁸ **Arnold Toynbee**, *Civilization on Trial*, Oxford University Press 1948. Откъс е достъпен на: URL <http://ahistoryofthepresentanthology.blogspot.bg/2012/10/arnold-toynbee-on-islam-and-west.html>. Свалено на: 14 януари 2016 г.

⁹ **Lester H. Wright**, 2006, Read It and Run.Xulonpress, URL: https://books.google.bg/books?id=zDjeTvtU7MC&pg=PA83&lpg=PA83&dq=Before+we+were+masters+of+the+world+and+now+we+are+not+even+master+of+our+own+mosques&source=bl&ots=6PddsPg7-X&sig=RVLHDDH5Mys3Q1Kx35pwnVgitTrw&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjQ_Z6N-JfKAhUGICwKHU88BAYQ6AEIHTAA#v=onepage&q=Before%20we%20were%20masters%20of%20the%20world%20and%20now%20we%20are%20not%20even%20master%20of%20our%20own%20mosques&f=false. Свалено: 11 януари 2016.

¹⁰ **Wilfred Smith**, *Islam in Modern History* (1975), Princeton University Press, via a review by: A. F. Jandali, Source: *The Wisconsin Magazine of History*, Vol. 41, No. 3 (Spring, 1958), p. 223. Published by: Wisconsin Historical Society. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4633287>. Accessed: 11-01-2016 15:05 UTC.

териториите от Индия до Испания и икономиката, културата, военната сила са в своя възход. Тогава имперските амбиции (Karsh, 2006)¹¹ вървят паралелно с разпространението на вярата. Затова за исляма се говори като за "религия на победителите" (Pipes, 1998)¹². Оттук се извежда и превъзходството на мюсюлманина - да принадлежи към религията на победителите и към културното наследство, което тя създава.

Упадъкът на Османската империя след XVII век, индустриалният и културен възход на западноевропейската християнска цивилизация променят отношението на доминация в полза на западните държави. Идеята за изграждане на Ислямски халифат е противодействие на този процес, което опитва да обърне отново съотношението на силите. Историческите корени на ислямизма поставят проблема за фундаментализма и ислямската държава като идея за завоевание и доминация. Затова опазването на мира днес налага да се направи разграничение между исляма и ислямизма, а с това между политическата коректност и селективните интерпретации на Корана, които захранват опасни за мира идеологически, милитаристични и политически амбиции.

Третият необходим пласт в анализа на радикалния ислям е идеологическият. Той е свързан с преработването на ислямската религиозна доктрина в основание и средство на войната. Тъй като в ислямската етика (Корана, Суната) монотеизмът и свещената война са заложени като ценност, агресивното противопоставяне срещу всички останали религии неизбежно става иманентна черта на учението. Това повдига въпроса дали екстремизмът може да се разглежда като изключение от правилото на една иначе мирна религия или основанията на самата религия в Корана не позволяват разглеждането ѝ като мирна, независимо, че преобладаващата част от мюсюлманското население по света е такава (Douglas Murrey and Ayaan Hirsi Ali)¹³? През 2006 г. Папа Бенедикт XVI допуска в изказването си намек за това, че ислямът не е религия на мира (Benedict XVI, 2006)¹⁴. Той цитира думите на византийски император в разговора му с персийски учен относно насилието в исляма: "Покажи ми какво Мохамед е допринесъл, което е ново, и там ти ще откриеш само зли и нечовешки неща, като например неговата заповед да разпространява с меч вярата, която проповяд-

¹¹ Ephraim Karsh, 2006. *Islamic Imperialism: A History*. Yale University Press, New Haven and London via a review by: Robert L. Tignor Source: *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 37, No. 4 (Spring, 2007), pp. 668-670 Published by: MIT Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4139536> Accessed: 11-01-2016 16:19 UTC.

¹² Daniel Pipes, June 30, 1998, Distinguishing between Islam and Islamism. *Center for Strategic and International Studies*, URL: <http://www.danielpipes.org/954/distinguishing-between-islam-and-islamism>. Retrieved: 7 January, 2016.

¹³ **Zeba Khan** and Maajid Nawaz vs. Douglas Murrey and Ayaan Hirsi Ali, *Intelligence Debates* 6 October 2010: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TFvklPpGzTA>. Retrieved: 7 January, 2016.

¹⁴ Apostolic Journey of His Holiness Benedict XVI to München, Altötting and Regensburg (September 9-14, 2006). *Faith, Reason and the University Memories and Reflections*. URL: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html

ва." Скандалът и протестите, които думите на папата предизвикват сред мюсюлманите не могат да опровергават факта на откритите заплахи на ислямисти срещу Ватикана и мерките за сигурност, които се налага да се вземат срещу евентуално покушение срещу папата. В обръщението към християните от Близкия Изток новият папа Франциск призовава ислямът да бъде преутвърден като "религия на мира" (Francis, 2014)¹⁵. Обаче наличието на множество ислямски текстове, които подтикват "истинския мюсюлманин" към насилие спрямо неверниците е проблем, който намира израз не само в засилените заплахи от Ислямска държава срещу Ватикана през 2015 г., но и в ислямистката доктрина, която приветства терористичните актове в САЩ и Европа, и която допуска избиването на много мюсюлмани, които са се отклонили от първоначалното учение.

Ако не беше ислямът, дали войнстващите фундаменталисти щяха да намерят друга идеология, с която да оправдаят действията си е въпрос, от отговора на който зависи оправдаването на Корана като свещен текст на исляма. Някои автори отговарят положително: "Не интерпретацията на ислямските текстове от ИСИС движи неговата жестокост - желаната от групата жестокост е това, което движи интерпретацията на текстовете." (TheAtlantic.com, 2015)¹⁶. Тази постановка е полезна, за да се разграничат "правилните" от "неправилните" интерпретации (според общочовешките ценности и ООН), мирният от войнстващия образ на исляма и да се избегне компрометирането на милионите мирни мюсюлмани по света. Тя подчертава значението на външни фактори в конфликта като икономически, политически, психологически и социални и доближава образа на радикалните ислямисти до този на фашистите в Европа или до други радикални движения, възникнали на секуларна основа.

Ако обаче приемем, че насилието е иманентно присъщо на исляма и връзката между тектовете и насилието, което упражнява ИДИЛ, е насърчавана дори само части от ислямското духовенство или образователни институции на базата на свещените текстове, тогава трудно могат да се защитят основите на самата религия.

Обявяването на религиозна война срещу Запада през XXI век е културен шок за секуларната и атеистична Европа. Европейският рационализъм е изградил светска и демократична култура, в която религията има място като културна ценност или туристически обект, но няма силни позиции в политиката и правото. Либералните западноевропейски ценности защитават хуманизма, толерантността към различните, свободата на религията, липсата на дискриминация и т.н. За вярващите християни разграничението между светската и религиозната власт позволява християнските ценности да се мислят като лично-духовни, а не

¹⁵ Pope Francis Letters 2014, *Letter Of His Holiness Pope Francis To The Christians In The Middle East*, URL: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/letters/2014/documents/papa-francesco_20141221_lettera-cristiani-medio-oriente.html. Свалено: 11 януари 2016.

¹⁶ TheAtlantic.com . (March 2015 Could ISIS Exist Without Islam? URL: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/07/isis-islam/397661/>

политически. Обратно на това, ислямистите се стремят към върховенство на ислямския религиозен закон във всички области на социалния живот и отъждествяват националистичната военна експанзия с религиозната кауза (Karsh, 2006)¹⁷. Вярват, че учението и животът на Мохамед, протекъл между воинстващи племена в VII век, задава непреходен модел на поведение, който възвеличава смъртта, оправдава религиозния шовинизъм, мъченията, похищането и убийствата на деца, насилието над жени, омразата и избиването на различните.

Ислямизмът днес оформя социално и политическо движение, което се противопоставя не на бедността, несправедливостта или капитализма, нито само на отделни западноевропейски ценности в културата на пола и традициите на християнството, а на секуларния и либерален културен модел. Той го отхвърля от позициите на една алтернативна ценностна система, в която и бедността, и несправедливостта, и социалните проблеми на капитализма също присъстват, но не са обект на критика от ислямистите.

Въпреки че социално-икономическите фактори и образованието са изборът, който правят Нобелови лауреати за мир, когато посочват причините за конфликта (Jai, 2001)¹⁸, значението на историческите и идеологически аспекти на движението за "избора на страна" в конфликта не могат да бъдат пренебрегнати. Това е идеологическо движение, в което на преден план стои не защитата на човешки или граждански права, нито стремеж да се преодолеят реалните социални проблеми на собствените страни, а историческа гордост и идеологически внушения, които търсят удовлетворение в създаването на хаос и геноцид - избиване на евреи, християни и на всички мюсюлмани, които са отстъпници от вярата, защото продават алкохол, бръснат си брадите и гласуват на избори (TheAtlantic.com, 2015)¹⁹.

От позициите на западно-европейската либерална и светска ценностна система, няма друг начин да се гледа на ислямизма освен като на ретроградна и агресивна контракултурна доктрина. И това неизбежно ражда ислямофобия в Европа и води към хуманитарна криза.

2. Ислямофашизмът - за и против

Изострената полемика, която съпътства дискусиите относно исляма и ислямистите, неслучайно поставя въпроса за сходствата между исляма и фашизма: "И двете движения се базират на култа към смъртоносно насилие, което величае смъртта и разрушението

¹⁷ Ephraim Karsh, 2006. Islamic Imperialism: A History. Yale University Press, New Haven and London via a review by: Robert L. Tignor Source: The Journal of Interdisciplinary History, Vol. 37, No. 4 (Spring, 2007), pp. 668-670 Published by: MIT Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4139536> Accessed: 11-01-2016 16:19 UTC.

¹⁸ Janet J. Jai, December 10, 2001, Getting at the roots of terrorism, in the Christian Science Monitor. URL: <http://www.csmonitor.com/2001/1210/p7s1-wogi.html>. Свалено: 14 January, 2016.

¹⁹ TheAtlantic.com . (March 2015) What ISIS Really Wants? URL: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>

и презира живота на ума. И двете са враждебни към модерността (освен, когато става дума за оръжия), и двете са горчиво носталгични за отминали империи и загубена слава. И двете са обсебени от реални и въобразени "унижения" и са жадни за отмъщение. И двете са хронично инфектирани с токсина на антиеврейската параноя... И двете са склонни към обожествяване на лидера и към прекомерното подчертаване на силата на една велика книга. И двете са силно склонни към сексуална репресия - особено репресията на всяко сексуално "отклонение" - и към свързаното с нея потискане на жените и презрение към женственото. И двете презират изкуството и литературата като символи на дегенеративност и декаданс. И двете горят книги и разрушават музеи и ценности." (Hitchens, 2007)²⁰

Друг автор отбелязва, че приликите между доброволците на ИДИЛ и нацистите са в същността и стила на политиката, която водят: "И двете смесват бесния национализъм и религията в борбата срещу "безбожния атеизъм и комунизма". А също и двете са финансирани от "установени десни режими" - хитлерова Германия, от една страна, и Саудитска Арабия, САЩ и Турция, от друга" (Petras, 2016).²¹

Въпреки, че отхвърля ислямофашизма като термин У. Лакър също описва паралелите между ислямизма и фашизма: "популизъм, антизападна, антилиберализъм, антисемитизъм, агресивен, експанзивен, античовечен характер, интерпретация на исляма и като религия, и като тоталитарен политико-социален ред, който дава отговори на всички проблеми на съвременния свят. Може да се спори, че дори да няма Фюрер или Дуче, върховният духовен лидер (такъв като Хомейни) изпълнява подобна роля и дори и да няма политическа партия, която монополизара властта, джамията изпълнява подобна функция по отношение на мобилизацията на масите и тяхното индоктриниране" (Laqueur, 2006).²²

В търсенето на сходства между ислямизма и фашизма може да се посочи факта, че те израстват на основата на идеология, която се стреми към изграждане на тоталитарно управление, контролиращо изцяло живота на населението чрез силен репресивен апарат.

Въпреки убедителните връзки, които се очертават между ислямизма и фашизма, У. Лакър и Р. Уебстер отхвърлят термина "ислямофашизъм" с обяснението, че фашизмът е европейски феномен (Laqueur, 2006)²³ и че не може да се прави "трансфер на

²⁰ Christopher Hitchens, OCT. 22 2007 11:33 AM Defending Islamofascism, URL: http://www.slate.com/articles/news_and_politics/fighting_words/2007/10/defending_islamofas. Свалено: 3 януари 2016.

²¹ James Petras, January 08, 2016, Global Research, Past and Present Islamist, Democratic and Nazi International Brigades. URL: <http://www.globalresearch.ca/past-and-present-islamist-democratic-and-nazi-international-brigades/5500007>. Свалено: 11 януари 2016.

²² Walter Laqueur, The Origins of Fascism: Islamic Fascism, Islamophobia, Antisemitism - See more at: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/#sthash.C1weXFvH.dpuf. URL: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/. Свалено: 11 януари 2016.

²³ Walter Laqueur, The Origins of Fascism: Islamic Fascism, Islamophobia, Antisemitism - See more at: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/#sthash.C1weXFvH.dpuf. URL: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/. Свалено: 11 януари 2016.

една сееща смърт форма на антисемитизъм от християнството към исляма" (Webster, 2002).²⁴ Въвеждането на термина "ислямофашизъм" се оспорва с основания, че не е прецизен и ислямизмът е по-добре да се изучава като самостоятелно явление със специфични исторически корени за своето възникване (Webster, 2002; Laqueur, 2006)^{25,26}. Според други подобна терминология придава само повече войнственост на политическите изказвания (Аски, 2015)²⁷ и вероятно уравниването на двете явления би довело до по-остра поляризация в обществото или би било използвано за оправдание на още по-активни военни действия. Други аргументи изтъкват, че времето на фашизма е свършило през 1945 г. и интерпретацията на ислямизма като неофашизъм, неонацизъм, или пост-фашистко движение би преувеличило връзката на фашизма в Европа с исляма и би принизило значението на неговата самобитност (Laqueur, 200)²⁸.

Отказът да се използва понятието "ислямофашизъм" в академичните среди не трябва да води до омаловажаване на заплахата, която представлява ислямизмът и престъпленията, които извършва в името на Аллах. В хода на историята насилственото помохамеданчване е вървяло ръка за ръка със завладяването на нови земи, като идеята за джихад е обслужвала и двете каузи. Завоеванието, политическо и религиозно, е имало за резултат милиони жертви в Африка, Азия и Европа от VII век досега. Балканите също са преминали през ислямското нашествие и историческата памет в България ясно говори за тежката културна травма от кръвния данък, помохамеданчването и избиването на християни.

С оглед на виталността на буквалния прочит на Корана в "чистия ислям", която се простира през вековете чак до XXI век, когато учените разшифроват човешкия геном, развиват космически изследвания и създават киборги, има основание да се говори за ислямизма като за явление, което е по-значимо и по-влиятелно за историята от фашизма. То е засегнало три континента, няколко столетия и е взело милиони жертви, без все още да е стигнало до края на своята история.

Ако това не беше една от световните религии с над милиард и половина последователи по света и с многовековна история, а само базирана на мита социална и политическа идеология, която идва с идеята за алтернативно обществено-икономическо устройство, държавен контрол на личния живот и решеност да унищожи

²⁴ Webster, R. (29 Nov. 2002). Israel, Palestine and the tiger of terrorism: anti-semitism and history. URL: <http://www.richardwebster.net/israelpalestine.html>

²⁵ Walter Laqueur, The Origins of Fascism: Islamic Fascism, Islamophobia, Antisemitism - See more at: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/#sthash.C1weXFvH.dpuf. URL: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/. Свалено: 11 януари 2016.

²⁶ Webster, R. (29 Nov. 2002). Israel, Palestine and the tiger of terrorism: anti-semitism and history. URL: <http://www.richardwebster.net/israelpalestine.html>

²⁷ Пиеп Аски, Вестник "Култура", Брой 26 (2818), 03 юли 2015. URL: http://www.kultura.bg/bg/print_article/view/23638. Свалено: 10 януари 2016 г.

²⁸ Walter Laqueur, The Origins of Fascism: Islamic Fascism, Islamophobia, Antisemitism - See more at: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/#sthash.C1weXFvH.dpuf. URL: http://blog.oup.com/2006/10/the_origins_of_2/. Свалено: 11 януари 2016.

евреите, тогава "фашизъм" щеше да бъде приемливо определение и реакцията на обществото нямаше да бъде толкова бавна. Тъй като обаче става дума за религия с дълга история и утвърдени традиции, на идеята за алтернативно обществено устройство и свързаните с него авторитарност и престъпления се гледа през призмата на политическата коректност. Тя отразява невъзможността да се разграничи исляма от ислямизма и е причина за мудността и неопределеността на политическите реакции. В това е и силата на "ислямизма" като самостоятелно явление. Свещените текстове на исляма не могат да бъдат осъдени. От ислямската вяра не могат да се отрекат милиард и половина души. А Коранът не може да се превърне в исторически документ като "Моята борба" на Хитлер.

3. Каузата на Ислямска държава като контракултурно социално движение

Новите и старите теории за социалните движения трябва да се използват комплексно, за да обяснят войната на радикалните ислямисти като контракултурно социално движение.

Проблемът е в това, че наличните теории за социалните движения са създадени под влияние на секуларния и рационален начин на мислене, който вярва, че религията отмира в развитите индустриални общества. Когато Инглехарт и Велзел правят културната карта на света, те вкарват в нея двете измерения: секуларно-религиозните ценности по вертикалната ос, и ценностите на оцеляването и себеизразяването, по хоризонталната (WVS, 1996-2015)²⁹. Тази културна карта може да визуализира един от недостатъците на теориите за социалните движения. Както марксовата теория за икономическата същност на социалния конфликт, така и теориите за новите социални движения (М. Кастелс, А. Тюрен, А. Мелучи и Ж. Коен) са пригодени да работят във високата част на вертикалната ос от картата на Инглехарт. В средната и ниската част на вертикала остават множество държави, чиято култура поддържа силни традиционни ценности и религия. И това е културното пространство, в което сега витае идеята за Ислямски халифат.

Старата теория за социалните движения (Маркс) вижда основния конфликт в обществото като класов и негов носител е работническата класа. Преразпределението на богатствата от богатите към бедните е основна причина на завземане на политическата власт от пролетариата. В "Селската война в Германия" Енгелс описва религиозните войни на XVI век като класови и базирани на материална основа. Религиозната форма, която те взимат, той определя като резултат на условията на времето. Тогава властта на църквата е толкова силна, че църковните догми са политически аксиоми и цитатите от библията имат юридическа сила. В този смисъл всяка съпротива срещу феодалния ред е била ерес (Енгелс, 1850)³⁰. Араб-

²⁹ WVS Cultural map time-series: 1996-2015. URL: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSNewsShow.jsp?ID=192>.

³⁰ Friedrich Engels, 1850. The Peasant War in Germany. URL: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/peasant-war-germany.pdf>

ските държави са обвинявани във феодални нрави по отношение на авторитарното политическо устройство, наказателната система, статута на жените. Сливането на религиозната и политическа власт ги поставя в сравнимо отношение със ситуацията във феодална Европа и вероятно изследването на ислямизма може да бъде продуктивно и от гледна точка на прикрития зад религиозната идея социално-икономически конфликт.

Самоубийствените атентати с обещание за девиси обаче могат да се разглеждат и от друга страна. В действията и на Ал-Кайда, и на Ислямска държава социално-икономическият конфликт е изместен от конфликта между уахабизма и отстъпниците, евреите и "неверниците". С това изместване, новите теории за социалните движения изглеждат по-приложими към анализа на религиозния екстремизъм, поради следните общи характеристики помежду им.

1) В центъра на мотивацията за терористични действия се поставят ценности на идентичността и начина на живот.

2) В основата на терористичните "действия" се афишират нематериални ценности.

Терористите умират с думите "Аллах е велик", което изразява ценност, необхваната от секуларните по същността си теории за социалните движения и е различна от културата на "постматериализма". (В определението на Инглехарт постматериалното изразява комбинацията от ценности на себеизразяването и секуларното мислене.) Сред "нематериалните" ценности на терористите могат да се посочат саможертвата и дарителството, както и такива, които са основани на антикапиталистически, антинеолиберални, антизападни убеждения.

3) По същия начин, по който постматериалните ценности се оказват преобладаващи сред младите хора в изследванията на Инглехарт, така и тук тези нематериални, религиозни ценности намират подкрепата на много и предимно на млади хора.

4) Този тип активизъм има стратегия за мобилизация на ресурси, която съответства на стратегията на новите социални движения- хоризонтална мрежова комуникация, която достига лесно до млади хора през интернет.

Тези характеристики оприличават религиозния ислямски екстремизъм на модерно протестно движение, което очевидно привлича млади хора от Европа и САЩ със своя контракултурен и революционен характер. Тази ситуация съответства на новите теории, според които сигурността и материалното благополучие променят характера на конфликтите от икономически и политически към културни. Държава престава да бъде основен обект и цел на въздействие, а активистите практикуват социалната промяна, която искат да постигнат (А. Melucci)³¹.

Теорията за новите социални движения донякъде позволява на ислямизма да се погледне като на масово (grass root) дви-

³¹ Alberto Melucci, John Keane, Paul Mier,(1989). *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Review by: Bert Klandermans, *American Journal of Sociology*, Vol. 96, No. 1 (Jul., 1990), pp. 221-223. Свалено: 11 януари 2016.

жение с мрежова структура, в което самоинициативата и самомотивацията играят важна роля.

В доклада на Европол за 2014 г се отбелязва, че: "Атаките, извършвани от единични лица и окуражаването на атаки с малък мащаб нарастват." (Европол, 2015:6)³². Става дума за атаки, при които извършителите не могат да бъдат свързани с конкретна терористична групировка и които са неизвестни за разузнавателните служби и службите за сигурност. Тези случаи на терористични действия се вписват в профила и начина на действие на съвременните социални активисти, които с действията си - самолично и самоорганизирано изразяват своя протест и заявяват своята убеденост в необходимостта да се промени начинът на живот. Децентрализираната мобилизация, която доктрината на ислямизма постига, много наподобява децентрализираната структура на множество други социални движения - например Движението за Алтернативна Глобализация (ДАГ), които се развиват онлайн. Те разчитат едновременно на индивидуалния активност и на наличието на една невидима мрежа, което се изгражда на базата на общите ценности.

Много често по отношение на съвременните социални движения като ДАГ или по отношение на различни форми на мобилизация в Интернет са изказвани съмнения за устойчивостта или ефективността на такива формирания. Както се вижда, при ислямистите и техните поддръжници в Европа липсата на ясно структурирана йерархия и лидери всъщност може да бъде голям плюс. Това първо, прави всеки един агент на практика невидим. Второ, ценностната мотивация и самоинициативата в името на каузата спестяват много ресурси по координацията на всяко едно действие. Огромно предимство на мрежовата хоризонтална организация е в това, че няма единен център, който да бъде атакуван, за да се сложи край на активността. На практика всеки един може да бъде спяща клетка. В този смисъл привържениците на радикалния ислям, предвид своята многобройност, разпокъсаност и автономност осигуряват устойчивост и жизненост на тази доктрина.

Обаче за нуждите на войната, която водят, ислямистките организации създават и йерархични структури. В тези структури има центрове и водещи лидери, които определят целите и действията на ислямистките организации. При Ал-Кайда това е по-добре изразено, отколкото при ИДИЛ. Наличието на наемници и обучаването на похитени деца за войници (модерна форма на еничарство), показва и традиционни практики, които вървят ръка за ръка с онлайн активност. Политическите амбиции на ислямистите също са силно акцентирани, и са равностилни на политическите цели (промяна на общественото устройство) в марксовия смисъл. Така особеностите на ислямизма като религиозна доктрина и политически проект не позволяват движението да бъде анализирано само в контекста на старите или на новите социални движения.

³² Европол, 2015, European Union Terrorism Situation And Trend Report 2015. URL: <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>. Свалено: 11 януари 2016.

Проблемът, пред който се изправят Европа и САЩ с активирането на радикалния ислям е, че той е колкото с "феодален" и консервативен характер, толкова и неочаквано съвременен и ценностно мотивиран. Той е военна пропаганда, морална доктрина и митология за чистата раса, която е надисторична и претендира за универсалност. Нейният универсализъм не отчита разликите между миналото и бъдещето (в наказанията, статута на жените, отношенията с "неверниците") и не позволява критично отношение. Това го прави голямо предизвикателство към западно-европейската политика. Войната в Сирия, бежанската криза, терорът, който упражняват радикалните ислямисти, са видимата част на тази капсулирала се в своя универсализъм доктринална мрежа.

Радикалната ислямска идеология, арабската ислямска експанзия, терористичната война се очертава да създадат един от важните и преломни моменти в новото столетие. А именно промени в културната и демографска карта на Европа, които ще чертаят нови насоки в развитието на западно-европейската цивилизация. Няма начин при тези обстоятелства да не си припомним "Залезът на Запада" на Шпенглер с идеята, че всяка цивилизация в историята на човечеството е имала начало и край. Сега е тъкмо такъв исторически момент - етническият и религиозен профил на Европа се променя.

4. Какви са мерките, които биха могли да ограничат този геополитически и религиозен конфликт?

Те включват политически решения, които помагат за възстановяване на държавността в Сирия, за да се попречи на разрастването на репресиите и терора. Възстановяване на икономиката в засегнатите от войната територии, където бедността създава наемници. Привличане на мюсюлманската общност в европейските държави и САЩ към борбата срещу терора и идеята за джихад. Ограничаване и контрол върху практиките, свързани с "чистия ислям" (облекло, прилагането на Шериата). Някои предлагат създаването на единен религиозен храм за трите религии - т.нар. "Дом на Единството" в Берлин, предназначен за последователи на исляма, християнството и юдеизма (The House of One)³³; заимстване от добрите практики на канадския модел спрямо имигрантите; контролиране на образователните програми в саудитските училища по отношение на езика на омраза; реформи в енергетиката и икономиката за намаляване на петролната зависимост от ОПЕК.

За съжаление, повечето от тези мерки изискват време, за да дадат резултат. Във вакуума между приложението и ефекта, основна роля се пада на службите за сигурност. Това означава увеличаване на разходите за охрана и на военните бюджети. Който резултат за съжаление трябва да охранява временната нежизнеспособност на мултикултуралния проект в Европа.

³³ The House of ONE. URL:<http://house-of-one.org/en/idea>

Ислямът - фашистка религия ли е?

*Мохамед Ибрахим, Председател на Асоциацията
на сирийците в България*

След кървавите събития през ХХI век - терористични атентати, религиозни войни, призови за ислямски джихат и надделяването на идеологията на ислямския екстремизъм и тероризъм - медиите и общественото мнение все по-усилено се дискутират особеностите на такава световна религия като "исляма". Дали в нея могат да бъдат открити омраза, насилие, геноцид, надменност - качества, които дават представа за идеологията на фашизма. Ислямът е най-младата от световните религии и се е появила в пустините на арабския полуостров, където условията са били много сурови със жестоки нрави, традиции, навици и разбирания. При липса на цивилизован начин на живот мъжете са били абсолютни господари. Силата и жестокостта са характерни за тези, които искат да оцелеят и надделеят. Според тези разбирания тогава племената воюват помежду си за добитък и за жени. Търговията на женска плът и на роби са били обичайни в тези местности. При липса на условия на цивилизован труд, като строителство и селско стопанство, хората са имали много свободно време, което са прекарвали с прекалена употреба на алкохол и разврат.

Появява се пророкът Мохамед с неговата небесна религия, която изповядва добрите нрави, качества, човешки послания и започва борба със съществуващата действителност и жестокия начин на живот. В Корана никъде не пише, че алкохолът е грях, а съветът е постепенно дистанциране от алкохола ("Ей вярващи, не пристъпвайте към молитвата, когато сте пияни"). Молитвите в исляма са пет - от ранни зори до късно вечер - което означава, че истинският мюсюлманин, който изпълнява молитвата, вече не би могъл да се напива. Това е само един пример как ислямът разумно третира този вреден порок на обществото и как се разглежда отношението на

исляма към алкохола. Няма по-голям грях от това да опита човек капка алкохол или дори погледът му да се взре в чаша, в която има алкохол. Първият мюзин в исляма се казва Билал Ал Хабаши. Той е син на чернокожа робиня от Етиопия. Когато пророкът Мохамед обявява новата религия, Билал е един от малкото нейни последователи. Неговият господар, който бил езичник и противник на пророка Мохамед, го изтезавал по жесток начин. Разчуло се за неговите мъчения, поради което е бил купен от Абу Бакар Ас-Сиддик и бил освободен от робството (Абу Бакар Ас-Сиддик е първият халиф след като починал пророка Мохамед). От споменатото по-горе разбираме, че ислямът приема хора от всички раси. Тази особеност кара много чернокожи да приемат исляма - както в Африка, така и в Съединените американски щати, където цари робство в продължение на векове.

Сура "домът" строфа 11 пише: "Хей, вие вярващи. Нека не се присмиват едни от вас на други. А може би са те по-добри от вас", тоест да не мисли някой, че той е по-добър от вас или по-привилегирован. Сура "домът" строфа 13 гласи "Хей, хора, наистина Ние сътворихме ви от един мъж и от една жена. И разделихме ви Ние на народи и племена, за да се знаете едни други. Най-благородният от вас пред Аллах е онзи, който най-много се бои от Него."

Проблемът на исляма е в тълкуването на Корана и достоверността на "Хадис" - това са думи на пророка Мохамед, които допълват или обясняват написаното в Корана.

Ислямът, както и другите религии, е бил използван за постигане на политически и други цели. Затова във всяка епоха и според случая е имало кой да допълни по някоя фатфа или дори да изтълкуват Корана. Тука е мястото да кажем, че всичките действия и зверства на екстремните мюсюлмани в наши дни имат един извор - идеологията на уахабизма. Това течение в исляма се появява в средата на XVIII век. При уахабитите се изявява фашизмът в ярка форма. За тях те единствени са на прав път и попадат в рая, а всички останали са грешници и мястото им е в ада. И тук не става въпрос само за другите народи, а за самите мюсюлмани. За тази цел четат по съответен начин "Хадис", който гласи: мюсюлманите се разделят на 73 групи. Всички са в ада, освен една група, която единствена ще оцелее и мястото на тази група е в рая.

Коранът започва със строфата: "С името на Всемилоствивия и Милосърден Аллах. слава на Аллах, Господаря на световите." В смисъл, че Аллах е господар на всички, а не само на една определена група или на една определена религия.

В Сура "земетресението" на Корана пише: "Когато земята се залюлее в своето сътресение - и когато земята изхвърли своето бреме - и човекът каже: какво става с нея - в този ден тя ще разкаже своите вести - защото е заповядано от твоя господар - прииждат хората в този ден на тълпи, за да се покажат деянията им - и който е сторил пращинка добрина ще я види - и който е извършил пращинка злина пак ще я види."

Тука виждаме, че Аллах се обръща към човека и към хората и ще ги съди по техните дела, а не по други критерии от типа на пол, раса, цвят, религия.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

**ФАШИЗЪМ
И НЕОФАШИЗЪМ
В БЪЛГАРИЯ**

Съвременният спор за присъствието и проявите на фашизма в България

*Проф. д-р по история, Искра Баева,
СУ "Климент Охридски "*

Смисълът да говорим днес за фашизма, поразил Европа през отишлия си преди десетилетие и половина XX в., за съжаление не е историята, а нашата съвременност. Причината за това е дълбоката обща криза - икономическа, финансова, политическа, демографска, морална - която изживява не само България, а и цяла Европа. Общата криза, съчетана с унищожаването на традиционните държави в двата най-близки до Европа геополитически региона - Близкият изток и Северна Африка, създаде атмосфера на несигурност, отчаяние и търсене на нови решения. А подобна атмосфера на неприемане на настоящето и страх за бъдещето винаги е била живителна среда за раждането на обществени чудовища. Само за сравнение, а и защото съм историчка, ще припомня, че фашистката идейно-политическа и държавна система в различните си прояви - като италиански фашизъм, германски националсоциализъм и многобройните им деривати в различни европейски държави - се ражда от бурните страсти, последвани от дълбок морален срив в годините на и след Първата световна война. Също от огорчението и унижението от несправедливите мирни договори, които не носят удовлетворение и спокойствие нито на победители, нито на победени, от страха от революционния пример на Октомврийската революция от 1917 г. в Русия.¹

Ще кажа още няколко думи за условията, при които се

¹ Световната литература по тази тема е необозрима и продължава да нараства. Затова ще препоръчам на българските читатели само едно отлично българско историческо изследване: **Семков, М.** Фашизмът. С., 1989.

ражда идеологията на фашизма, съчетала две от най-въздействащите идеи на XIX в. - националната и социалната. Фашистките идеи се появяват веднага след Първата световна война, когато италианците изразяват разочарованието си от политическата система и от нейните носители - партиите. Осъзнал благоприятната обстановка, Мусолини обявява на 23 март 1919 г. създаването на Национално антипартийно социално движение. Той залага на обещанията за възраждане на националното достойнство, социална защита и справедливост, битка срещу интернационалните и революционните леви сили. Движението бързо се превръща в удобно оръжие за изплашената от революцията традиционна десница, която му поднася властта през октомври 1922 г. Известно е, че Мусолини тръгва от лявата Италианска социалистическа партия и от отричането на партиите, за да създаде през 1921 г. своята Национална фашистка партия и с нейна помощ да подчини италианската държава на дяснопопулистката си идеология, с други думи - от него не може да се очаква последователност, а политическа ефективност.²

Мусолини е първият, тръгнал по този път, но не остава единствен. Пак през 1919 г. покълват семената на подобни нагласи в Германия - разочарование от поражението и страх от разпространението на левите идеи, олицетворени от Ноемврийската революция в края на 1918 г. В тази обстановка се появява Адолф Хитлер, австриец, избрал да воюва в Първата световна война като доброволец в германската армия. Той привлича вниманието с лесното обяснение за поражението на Германия във войната - германската армия е спечелила всички битки, но е загубила войната заради "удара с нож в гърба", който са нанесли на държавата социалдемократите с революцията си от началото на ноември 1918 г. Обръщам внимание върху това обстоятелство, за да подчертая колко лесно едно болно общество (независимо дали заради поражение или заради икономическа криза) прегръща лесните обяснения за причините за нещастията си и може да бъде насочено в необходимата политическа посока - в случая с Хитлер срещу силната германска левица.

Първият поход на Хитлер към властта е в хода на финансовата криза от ноември 1923 г., но той остава изолиран в Мюнхен ("бирения пуч") и силно подиграван. Първият неуспех на Хитлер успокоява традиционните политически сили и доста години идеите и действията на Хитлер остават маргинални и силно подценявани. Но всичко се променя, след като светът и Европа влизат в Голямата депресия в края на 20-те години. Тогава идеите на Хитлер за дълбока промяна стават все по-търсени от все повече отчаяни хора. Идва времето на националсоциализма, който не само дава щедри социални обещания на "арийската" германска нация, но, след като получава властта, започва и да ги изпълнява. Огромна част от германците тръгват след Хитлер не защото са изпаднали във "временно умопомрачение", както някои изследователи обясняват

² Ето как сам представя дейността си: **Мусолини, Б.** Фашистката революция. С., 2002.

появата на Третия райх, а защото през 30-е години Хитлер се оказва най-успешният политик в Европа. Кризата на континента е толкова дълбока, че безработните и отчаяни хора са готови да тръгнат след популярни демагози, обещаващи бързо решаване на всички социални проблеми чрез отстраняване на дежурните виновници - външните в лицето на "юдео-масонските" империалистически държави и вътрешните - левите и малцинствата, на първо място евреите³. От момента, в който Хитлер получава симпатиите на голяма част от германската гражданска общност, до започването от него нова световна война минават само малко повече от шест години. Това е кратката история на явлението, което въпреки тоталното му отричане в края на Втората световна война, продължава да вълнува не само историците (което е нормално), но и много широк кръг хора в Европа, а и извън нашия континент.

Станалото преди осем десетилетия показва как не само с преврат и военна сила, а и по напълно демократичен начин, с изборна бюлетина, на власт могат да дойдат не просто диктатори, а хора, открито заявили намерението си да заменят демокрацията с по-ефективна управленска система и да воюват за глобално господство. Това има най-голямо значение днес, когато поне в Европа е трудно да си представим как някой с открито насилие ще овладее властта. Но е напълно възможно да спечели симпатия и политическо влияние с идеи, които звучат привлекателно за застрашените и обърканите хора (например за "нелиберална демокрация"). Примери за подобни послания могат да се дадат и от последните десетилетия и години, а макар че както Маркс е казал - историята често се повтаря като фарс, ние вече видяхме в украинската криза, че тя може да се повтори и като трагедия.

Увлечението по Хитлер в Германия, Европа, а и по света продължава до средата на Втората световна война. А ако погледнем състоянието на междувоенна България, ще видим подобни условия, битки и разочарования, каквито има в Италия и Германия. Голямата разлика тогава е във факта, че България е малка и слабо развита държава и за нея зависимостта от волята на победителките е несравнимо по-голяма отколкото е в победената Германия. Това е основната причина, поради която тогавашните български политици, централно място между които от 30-те години заема цар Борис III, не позволяват на фашистките и националсоциалистическите идеи и организации, набрали популярност и в България, да се превърнат във водещи до началото на Втората световна война. Нещата се променят едва след като започва войната. Тогава българските управляващи решават да последват държавите, в които фашизмът/националсоциализмът е на власт, в светлината на зрелищните поражения, които демократичните

³ Всички тези идеи Хитлер разработва в най-важната си книга „Моята борба“, която пише, докато лежи в затвора 8 месеца от 5-годишната си присъда заради „бирения пуч“. Тази книга е преведена и издадена на български в Царство България. Тя отново се появява на книжния пазар в демократична България през 2002 г., което предизвиква скандал и обсъждане и в парламента. – **Хитлер, А.** *Моята борба*, С. „Жар птица“, 2000.

победителки от Първата световна война претърпяват в началото на Втората и изглежда сякаш Тристранният пакт ще спечели войната и ще установи "новия германски ред" в Европа. Казвам това, защото искам да изпълня една от основните социални функции на историята - да бъде учителка на народите, сиреч с примери от миналото да предупреждава за настоящите и бъдещите опасности.

Каква все да бъде поуката от грешките в миналото?

Според мен, тя се крие в опасностите за днешния ден, които носи променената в годините на прехода ценностна система на българското общество, в която спорът за това дали е имало фашизъм в България доведе до пълно реабилитиране на управляващите в България от времето, в което страната ни е част от Тристранния пакт. След малко ще кажа нещо повече за т.нар. преосмисляне на историята през призмата на променената ценностна система. Но сега искам да очертая по-общата рамка на съвременните опасности, свързани с фашизма от миналото, но и от днешния неофашизъм. Първите са специфично български или по-точно - източноевропейски, тъй като в следвоенна Западна Европа е немислимо да се реабилитират фашистките или нацистките залитания от миналото.

Съвременната ситуация в България ме кара да определя като първа опасност за демократичното бъдеще на страната реабилитирането на фашистките/нацистките увлечения. Пренаписването на историята създава благоприятни възможности за възраждането на неофашистки идеи и организации, които могат да попаднат на благоприятната почва, породена от икономическата и обществената криза, от която България не може да излезе вече повече от пет години.

Втората опасност е от по-различен, но не по-малко опасен характер. Тя се дължи на появата на нови идеи и движения, които нямат пряка връзка с фашизма от миналото, но се стремят към такава трансформация на политическата и социалната система, която да доведе до създаването на нова държава, строго централизирана и насочваща социалните и лични действия на гражданите, което означава и отдалечаване от принципите на европейската демократична система. Наричам тази опасност популистка, съзнавайки, че това понятие е твърде широко за описаното явление.

Първата опасност засяга пряко професионалната ми подготовка. Става дума за подновения в началото на прехода спор имало ли е фашизъм в България⁴. Спорът започна още в началото на политическата промяна, когато постепенно се наложи тезата, че всичко от епохата на държавния социализъм от съветски тип е било тоталитарно, сиреч възможно най-лошо. А тъй като една от най-ярките характеристики на комунистическото движение, включително и в България, в годините на Втората световна война

⁴ Един по-сериозен и научен опит за дискусия е: Фашизмите в България и по света. Анкета на сп. „Демократически преглед“: Имало ли е фашизъм в България? – *Демократически преглед*, бр. 4–5, 1996, 369–381.

е антифашизмът, то и новото противопоставяне започна с поставяне под въпрос именно на антифашизма, най-прекият път до което е отричането на нацизма на фашизъм. Такова нещо не може да се направи в общеевропейски мащаб, но се оказа напълно възможно в България. При това трябва да имаме предвид, че слабите дисидентски нагласи в нашата страна принуждават след 10 ноември 1989 г. противниците на системата да се обединят в единна организация, независимо от идейните си различия. Така се роди СДС, в който наред с новите политически формации и старите демократични партии, намериха място и десни и профашистки организации от миналото. Отричаната напълно през социализма десница се появи отново на националната сцена и потърси историческата си легитимация.

Основания за преосмисляне на историята на Третото българско царство в новата епоха, наречена "преход", несъмнено има. Политическата употреба (по-скоро злоупотреба) с понятието фашизъм е много по-стара от последните двадесетина години. Още в хода на съпротивителното движение, но особено след като в края на Втората световна война комунистите идват на власт, те започват да използват термина фашизъм като политическо оръжие в борбата си срещу българската десница. Ражда се и терминът монархофашизъм, въпреки че по определение фашизмът не толерира разделянето на властта с институции като монархическата, както е в Италия и в България. Вярно е, че фашистките формации и монархическият институт и в двете страни постигат компромис, но той е временен и не отменя конкуренцията помежду им. В епохата на социализма като фашистки са определяни много политически явления, някои от които не само са далеч от фашизма, но са и негови политически противници, което допълнително замъглява картината на българския фашизъм.

Още преди 1989 г. в българската историческа наука започва спор за фашизма в България, когато историци от мащаба на Илчо Димитров поставят под въпрос определянето на режима в България след 1934 г. и особено след 1923 г. като фашистки. И действително, според съвременното научно определение на фашизма военният преврат от 9 юни 1923 г. срещу правителството на БЗНС с премиер Александър Стамболийски трудно би могъл да се определи като фашистки. Не само защото го извършва армията, а не масова фашистка партия (каквата по това време в България няма), а и защото по това време дори и в родината на фашизма Италия все още не е установена фашистка диктатура (това ще стане едва през 1926 г.). Квалификацията на деветоюнския преврат като фашистки е предизвикана по-скоро от желанието Септемврийското въстание, организирано от комунистите три месеца по-късно, да бъде обявено за първото антифашистко в света.

В началото на 90-те години обаче започна изцяло ново преписване на историята на XX в. - отново с политическа цел. Всъщност ставаше дума не за нови исторически изследвания (за такива в началото на прехода нямаше и време), а за смяна на

оценките. Така първоначално в пресата на новите политически сили в коалицията СДС (в. "Демокрация", "Свободен народ" и "Демократическо знаме"), после в другите медии, а след влизането на СДС във властта (в коалиционното правителство на Димитър Попов) и в образователната система при министър Николай Василев започна замаяната на оценките за историческите събития - всички, свързани с левицата, получиха негативни оценки, и обратно - всички десни се сдобиха с положителна оценка.⁵ Така в спора за българския фашизъм взе надмощие идеята, че управлението преди 1944 г. е било просто патриотично, защитаващо българските национални идеали и присъединило се към Тристранния пакт само под външен натиск. По този начин бяха отречени всички претенции на левицата за участието ѝ в антифашистката борба и партизанското движение, а акциите на бойните групи вече можеха да се представят като предателство на националните интереси. Не зная дали крайната цел на новата българска десница е била да отрече изобщо съществуването на български фашизъм, но такъв е крайният резултат.

Искам също да припомня, че почти от самото начало на прехода, на 13 януари 1990 г., е учредена партията Български демократичен форум (БДФ), която не отрича, а се гордее с връзката си със Съюза на българските национални легиони⁶ - една организация, чийто профашистки характер е признат от някои от основните съвременни изследователи⁷. Вярно е, че в началото на прехода тя не е в състава на СДС, дори прави самостоятелната коалиция Български национален форум "Обединение", но от 18 ноември 1991 г. се приєдинява към СДС. В началото БДФ е само наблюдател, но по-късно става пълноправен член и има свои представители в парламента, избрани с листата на СДС. А за онези, които смятат, че присъствието в СДС на наследници на фашистки организации е "грешка на растежа", ще обърна внимание върху факта, че партията БДФ продължава да функционира и на парламентарните избори от 12 май 2013 г. влезе в коалиция с ДСБ на Иван Костов. Тогава тази неслучайна коалиция не влезе в парламента с получените 2,9 % от гласовете, но затова пък доведе до загуба на държавната субсидия за ДСБ.⁸

Струва ми се, че няма сериозен съвременен историк, който да приеме тезата, че в България не е имало фашизъм, тъй като само изброяването на имената на някои организации от 20-те и 30-те години показва ясно идейната посока, към която се ориентират: Националната задруга за политическо възраждане или Нацио-

⁵ Повече за тази еволюция виж в: **Баева, И., Е. Калинова.** Социализмът в огледалото на прехода. Изток-Запад, С., 2011, 86-97.

⁶ В програмния документ на Българския демократичен форум, написан от първия му председател Васил Златаров, е записано, че „БДФ не крие своите персонални връзки с някогашните легионерски среди, със Съюза на българските национални легиони (СБНЛ)”. - http://www.omda.bg/public/biblioteka/kalin_yosifov/nachaloto_na_sds_bdf_nov.htm.

⁷ **Поппетров, Н.** Социално наляво, национализъм – напред. С., 2009, 381-382; **Даскалов, Р.** Българското общество 1878-1939. Т. 1. С., 2005, с. 234.

⁸ Критиката срещу коалирането на ДСБ с такава неофашистка организация идва и от десни анализатори. - **Ваксберг, Т.** Кривите сметки на ДСБ. Дойче веле, 6 април 2013 г., <http://www.dw.com/bg/a-16722854>.

нална задруга - фашисти (както се преименува през 1932 г.), Съюз на младежките национални легиони в България, Националсоциалистическата българска работническа партия на Христо Куртев, Народното социално движение на Александър Цанков. А партиите и организациите, които изповядват фашистки и националсоциалистически идеи, без да ги включват в наименованията си, са много повече.⁹ Единственото сериозно основание за оспорване на фашизма в България е, че той не се превръща в господстващ, ако не броим краткотрайното правителство на "Звено" през 1934-1935 г.

В България фашистките организации не идват на власт благодарение на уменията на цар Борис III да пази контрола върху властта, но и на това, че в годините на войната се осъществява постепенна законодателна фашизация на България.¹⁰ При това повечето от българските фашистки организации не се отказват от фашистката идеология дори и пред лицето на германското военно поражение - легионери и ратници с Александър Цанков създават пронацистско правителство във Виена, просъществувало от септември 1944 до май 1945 г.¹¹ След войната те продължават действията си и в контролираните от западните съюзници европейски територии и отвъд океана, когато стават съюзници на Запада вече в борбата му срещу комунизма по време на новото противопоставяне, наречено Студената война.

На пръв поглед, спорът дали е имало фашизъм в България изглежда чисто исторически или най-много политически - борба за легитимност между новата десница и новата левица.¹² Всъщност той има много по-голямо значение не само за днешния ден, тъй като отричането на фашисткото минало създава удобен параван за раждането на формации, привличащи симпатизанти с фашистки идеи. Това е основата върху която стъпва българският неофашизъм, който представлява втората голяма опасност за българската демокрация.

Според мен, българският неофашизъм се олицетворява от организации като Българския национален съюз, движението "Гвардия" на Боян Расате, Българския национален съюз - Нова Демок-

⁹ **Поппетров, Н.** Фашизмът в България. Кама, С., 2008; **Величкова, Г.** Пропаганда на фашизма в България 1922-1934. ИК Тилиа, С., 2002.

¹⁰ За характера на законодателната фашизация за България говори и фактът, че Законът за защита на нацията по националсоциалистически модел е приет от парламента през декември 1940 г., преди България да се присъедини към Тристранния пакт на 1 март 1941 г.

¹¹ Този епизод от историята не само вече е описан, но и дори героизиран. – **Алтънков, Н.** Кой победи? Националното правителство във Виена, септември 1944 – април 1945. Изток-Запад, С., 2009.

¹² Проблемът с фашизма и антифашизма в годините на прехода се обсъжда от учени и политици, но в затворени среди. Пример за това са например: дискусиата „Фашизмът в България“, организирана от БАС на 30 юни - 1 юли 1997 г., международната научна конференция „Българският антифашизъм – неделима част от балканската, европейската и световната антифашистка съпротива“ на 9 май 2009 г.; международна конференция „История на фашизма в Европа и България“, организирана от Фондация „Бузлуджа“ с подкрепата на Фондация „Роза Люксемберг“ на 23 февруари 2013 г.; международната конференция „Миграционни тенденции и борбата срещу ксенофобията и неофашизма“, организирана от Фондация „Славяни“; АЛДЕ, БАН, Института за стратегии и анализи на 11-12 декември 2015 г., както и настоящата конференция.

рация (БНС-НД), коалицията "Националистически партии на България" на Симеон Костадинов и Павел Чернев (на изборите от 2014 г. те получават около 2 500 гласа) и др. под. Своята връзка с миналото тези формации демонстрират и в т.нар. Луков-марш, който организират всяка година през февруари с мълчаливото съгласие на столична община, въпреки протестите на външни европейски и извъневропейски фактори. Този факт сам по себе си говори достатъчно ясно за променената политическа ценностна система, в която фашизмът и неофашизмът у нас са станали от обществен проблем в лично право на гражданите.

Ако трябва да обобща, появилите се в резултат на преоценката на историята профашистки или неофашистки организации не успяват да повлияят сериозно на българското общество, всъщност те не успяват да спечелят и 1 % от гласовете на избори¹³. Затова, според мен, много по-голяма опасност за бъдещето представляват не неофашистите, а новите популистки движения, които заимстват много успешни послания и решения от фашизма от първата половина на ХХ в., но ги съобразяват с новите реалности в началото на ХХІ в., когато електронните медии играят многократно по-голяма роля за манипулиране на хората и за спечелване на техните симпатии.

В групата на съвременните популистки формации, които съчетават яркия национализъм със социални послания, бих поставила партия "Атака", Националният фронт за национално спасение, които са от един корен, но също така и партията ГЕРБ. Сегашното управление, формално наложено по демократичен път, по същество така трансформира политическата система, че, според мен, ние вече живеем в постдемократично общество. Формално демократичните процедури се спазват (макар и не винаги), но по същество решенията се вземат от един човек и се налагат на всички останали. И също както е било през 30-те години, голяма част от българите харесват своя авторитарен лидер, защото той говори като тях, изразява първичния български национализъм, обещава справедливост, не само социална, а и наказание за незаконно забогателите. Най-интересното е, че това продължава независимо от факта, че както национализмът, така и обещанието за справедливост остават само вербални, а не се реализират. Но това не пречи на Бойко Борисов да продължава да печели избори. Това, според мен, се дължи на овладеното мнение, с които успява да контролира политическата класа. Като не се спира и пред фалшификациите, също характерни за старите фашистки режими.

Най-трудният въпрос е какво може да се направи, след като хората харесват недемократичния начин, по който са управлявани? За съжаление, аз нямам отговор на този въпрос, освен надеждата, че хората могат да се събудят, ако си припомнят трагичните страници от миналото.

¹³ На дъното: Фиаско за българските крайни националисти. Националистическите партии на България не успяха да съберат и по един глас в секция. 27 май 2014, *Клуб Z*, http://clubz.bg/4262-na_dynoto_fiasko_za_bylgarskite_krajni_nacionalisti.

Възможен ли е "неофашизъм" при "липса" на монархофашизъм в България?

Доц. д-р Кирил Кертиков

Встъпление

Един в "хитовете" на избухналия в началото на 90-те години на миналото столетие мит бе, че в Царство България никога не е съществувал фашизъм. Той бе изфабрикуван от определени реваншистки среди, които имаха за цел да дискредитират антифашистката съпротива у нас, представяйки я като дело на антидържавни "терористи" - партизани, ятаци, нелегални или по тяхната обобщена терминология - "гадни комунисти".¹

В ония условия (началото и края на 90-те години) възможност за дискусия бе изключена (поради бруталния натиск на реваншистката десница, а и поради пораженската тактика на т. нар. "левица") и така митът се превърна в доминираща идеологема, която се подкрепя и до днес, при това включително и от някои сериозни изследователи.

¹ Симптоматично е, че тези среди обругаха включително и създателя на Съюза на демократичните сили у нас. По типично фашистки маниер публично изгориха монографията му „Фашизъмът“, когато д-р Ж. Желев се опита да коригира някои от изстъпленията на разюздания реваншизъм на фашизоидната десницата, в т.ч. и маккартисткия закон, известен като „Закон на Панев“, чрез който „де юре“ и де факто бе осъществен опит за ликвидация на българската наука по политически принцип. (Кое то всъщност временно се осъществи. Законът бе отменен от Кабинета Виденов и оглаването от него парламентарно мнозинства, ала последиците му и до днес не могат да бъдат напълно преодолені във вече разслоената българска наука – б. а.)

Настъпи най-накрая историческият момент за възможна обективна оценка (респ. и преоценка) на дясната митология.

Въпреки предизвестения опит за уличаване в авторово пристрастие, не би следвало да бъде лекомислено подминато притеснението на един от малцината все още живи ветерани на антифашистката съпротива Анжел Вагенщайн, с който е свързано възникването и разцвета на модерното българско кино. В пряк текст той оповестява: "Не ме безпокои фашизмът, (разбирай в пряк тест - неофашизмът - б. а.), а липсата на антифашизъм в България".²

Увод

Проблематизирането на темата неофашизъм (през 2015 г.) е свързано с редица социално-политически международни и отечествени процеси и събития, между които няколко имат симптоматично важно значение (и социален смисъл), както следва:

А. Преди всичко на 9 май в Руската федерация (на Червения площад в Москва) бе внушително отбелязана 70-годишнината от Деня на победата.³ Във военния парад участваха и подразделения на Китайската народна република, на Индия⁴, включително и на Сърбия.⁵

Б. През ноември 2013 г. в Украйна бе извършен според независими анализатори дирижиран от външни сили държавен преврат. И директните извършители в страната са т. нар. "бандеровци", "Десен сектор" и пр. осъществиха и осъществяват хипернационалистическа, по същество ксенофобска етноцентристка политика. Тя започна и продължава да действа с насилие не само върху руското, но и срещу други етнически малцинства, включително и върху българското.⁶ Световната демократична общност окачествява изстъпленията на украинските ултранационалисти като "типично нацистки, респективно фашистки".⁷

² Pogled.info, 12.01.2016.

³ Вж. някои подробности в **К. Кертиков**: Отношението към Девети май – синтетичен критерий за идейно-политическа идентификация. В: Сб. За по-разумен свят (Свят без войни и с повече социална справедливост). Изд. Фондация „Човешина“, С., 2015 г., с. 34 – 43.

⁴ Това обстоятелство е от особена значимост, доколкото и защото става дума за участие не просто на държави, участвали в антифашистката съпротива, но така също и на такива (като Китайската народна република и Индия), които са вече членове на новата зараждаща се геополитическа структура – БРИКС.

⁵ Предвид т. нар. санкции срещу Руската федерация в парада нямаше българска военна част, въпреки (и това е изключително важно да се отбележи!), че в Парада на победата (през 1945 г.) единствен чуждестранен генерал, който е участвал, е бил българският генерал ген. Владимир Стойчев.

⁶ За възможни издевателства срещу неукраинските граждани западните и българските официозни електронни и печатни медии не изнасят информация. Само единствено действителната парламентарна опозиция - партия „Атака“ чрез телевизионния си канал „Алфа“ привежда обосновани доказателства.

⁷ Държавният преврат е известен като „революцията на Майдана“. Налице са данни за провокации от страна на стачкуващите, включително и за финансовото им обезпечаване от външни сили, т.е. директно от САЩ, както една американска „неправителствена организация“ изрично се похвали!

В. Междувременно в Република България бе проведен поредният - вече десети (т.е., "юбилеен") "Луков марш"⁸, организиран от профашистки настроени среди, който за чест на българската общественост среща сериозна интелектуална съпротива.⁹ (Прочее, нека в скоби бъде посочено, първо, че на 18 февруари 2012 г. на митинга-шествие е говорил Петър Нешев, представен в медиите като "заместник водач на Съюза на българските legionери и председател на Съюза на репресираните след 09.09.1944 г."¹⁰. Допълнително следва до се отчете, че български интелектуалци няколкократно се обявиха категорично срещу фашистките шествия. Проведено бе и "Шествие срещу фашизма и насилието в София".¹¹

Г. По ирония на съдбата (в едва ли не вулгаризиран Шекспировски вариант) срещу фашизма и неофашизма се произнася не който и да е, а един от най-отявлените "ястреби"¹² в американския конгрес - сенаторът Джон Маккейн. Става дума за онзи задокоеански неканен пратеник, който буквално нахлу у нас с геостратегическата мисия да провали изграждането на газопровода Южен поток, както и на АЕЦ "Белене". Благодарение на чийто натиск (съвсем не под натиска на хонорувани и отделни симпатизиращи им "протестъри") "кабинетът Орешарски" беше принуден да подаде преждевременно оставка. По простата причина, че ако не може да строи нито АЕЦ, нито газопровод, нито пък да отмени въведения от самия него в предходно правителство т. нар. "плюсък данък", неговото участие в управлението на страната се оказваше невъзможно.¹³

⁸ Провежда се на всеки 13 февруари с „**факелно шествие**“ в центъра на София. (Официално разрешено от кметницата г-жа Й. Фандъкова.) При последната изява по данни на Уикипедия в него са участвали около 500 души. Знаменателно е да се отбележи, че през 2008 г. на тогавашното факелно шествие (състояло се на 9 февруари) „по разпореждане на Министерството на отбраната в него е участвал военен оркестър на Девета бронетанкова бригада“. (Дали съществува такава „бригада“ представлява открит въпрос. Важното е да се изтъкне, че шествието се прокламира в медиите като значимо обществено събитие – б. а.)

⁹ Срещу него още през 2011, 2012 и 2013 г. се обявяват Българският Хелзинки комитет, Младежкото обединение в Българската социалистическа партия, активисти на правозащитната организация „Хора срещу расизма“ и др. Нещо повече: активисти на правозащитната организация „Хора срещу расизма“ внасят изрично т. нар. „Отворено писмо“ до Столичния общински съвет с вх. № 94-А-52/07.02. 2012 г. с настояване фашисткото шествие да не бъде разрешено.

Вж. още: Юлиана Методиева, „Неудържимата медиана кариера на българския неофашизъм“. (Български Хелзинки комитет, 30 ноември 2013 г.)

¹⁰ Източник: Уикипедия.

¹¹ Шествие срещу фашизма и насилието в София, mediapool.bg.14.07.2013

¹² Под „ястреби“ в американската политика се разбират лица, които провеждат политиката на „пентагонизация“, т.е. на милитаризация на американското общество с цел „изтребление“ на всяка държава или народ, които не възприемат идеята за „американските интереси и американското превъзходство“

¹³ Отделна е темата, че малко повече от година по-късно коалиционният партньор на кабинета „**Орешарски**“ – тогавашният председател на Движението за права и свободи (ДПС) Лютиви Местан, беше на изрична конференция „низвергнат“, включително и с обвинения за национално предателство.

Вярно или не, Българската социалистическа партия се оправдаваше, че тогавашният ѝ коалиционен партньор - Движението за права и свободи - е блокирало предизборната ѝ програма за отмяна на т. нар. "плосък данък". Донякъде и това е възможно. Но всъщност някои от депутатите (включително и социалисти) вече бяха свързани с какви ли не фирми. Така че отмяната на плоския данък ги удряше директно в данъчните декларации.

Същият този сенатор (Маккейн) произнася заклинанието: Виктор Орбан (премиерът на Унгария) е "неофашистки диктатор"¹⁴(!)

За просветения читател е ясно: "Ястребът" не може да понесе, че унгарският премиер Орбан строи нови два руски ядрени фактора, че е срещу налаганите санкции спрямо Русия, че оспорва т. нар. "мултикултурализъм" на брюкселската бюрокрация и отказва категорично да приеме в страна си "квота" от т. нар. "бегълци". И изобщо не може да си обясни (става дума за американския сенатор Маккейн) как е възможно смятаната за васална държава Унгария да прави опит за собствена национална политика?!...

И точно това според "Ястреба" е "неофашизъм". (!?!)

Само няколко от приведените (между десетките други) събития и обстоятелства актуализират темата "фашизъм - неофашизъм" и предполагат добронамерен опит за относително обективен анализ (включително и главно с цел отговор на въпроса, поставен в заглавието на изложението: Възможен ли е неофашизъм при "липса" на монорхофашизъм в България?)

1. Опит за преодоляване на една провокативна дилема

Всеизвестно е, че класическото определение за фашизма е осъществено от Георги Димитров в изнесения от него доклад пред Седмия конгрес на Комунистическия интернационал, озаглавен "Офанзивата на фашизма и задачите на Комунистическия интернационал в борбата за единството на работническата класа срещу фашизма". (Москва, 1935 г.)¹⁵

Димитров в доклада си (основен за конгреса, на който е избран единодушно за Генерален секретар на Коминтерна), оповестява, че фашизмът представлява "открита терористична диктатура на най-реакционната, най-шовинистичната, на най-империалистическите елементи на финансовия капитал".¹⁶

В речта си по повод Деня на победата - 9 май 2015 г., президентът на Руската федерация Владимир Путин обявява Победата не над фашизма, а над "нацизма". (Същата терминология се съдържа и в редица документи на Министерството на външните работи на Руската федерация.)¹⁷

¹⁴ Източник: „dnes.dir.bg”, 03.12. 2014 г. Точното заглавие на издателството е "Шествие срещу фашизма и насилието в България", а в подзаглавието се прибавя: „Университетски преподаватели: Медите да са внимателни в отразяването на надигащата се националистическа неофашистка вълна.

¹⁵ VII конгрес Комунистического интернационала и борба против фашизма и войны. (Сборник документов), Москва, 1975.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ Вж. Неонацизм – опасны вызов правам человека, демократии и верховенству права. (Доклад МИД России), Москва, 2015.

И възниква дилемата: кой от двамата политици - Димитров или Путин използват по-коректен термин?

Да се провежда специална дискусия относно изявления на политици би представлявало схоластична спекулация.

Но в работен порядък ще направя скромнен опит за операционализиране на основните работни понятия, както и "сработването" им с българската действителност, като предварително се известявам, че си позволявам да въведа едно ново понятие - "протофашизъм".

2. Някои предварителни концептуални и историографски проблеми

1. Фашизмът (и като термин, и като понятие, и като политика и пр.) е изрично формулиран и за пръв път в историята реализиран от Бенито Мусолини. (Т.е. не от Хитлер.) Това, което обаче не е разкрито от изследователите му, е, че става дума не за "обикновен фашизъм", а за типичен монархофашизъм. Италианският фашизъм се реализира чрез сложна колаборация между фашистката партия и краля на Италия. В този смисъл, ако някои все още се съмняват във възможността за монархофашизъм и в България, нека се обърнат към историята на Италия, където именно възниква прототипа на монархофашизма.

Защо фашизмът и нацизмът са родствени, ала не идентични идеологии?

Едно от често изтъкваното от редица историци различие е, че при Мусолини антисемитизмът не е акцент в идеологията и действията му. Трудно би могло Мусолини да бъде определен като "типичен расист".

Парадоксът обаче е, че и Хитлер не е последователен, или по-точно не е "типичен расист". Той (ако е възможно да се вярва на довереника му Айхман) не се е възпротивил срещу ликвидацията на 6 милиона евреи (!). Ала евреите са само привидно от друга раса. (Не са "арийци", според тогавашната антропология,¹⁸ ала не са нито негри, нито араби, нито каквито и да е други представители на "чужда" раса. Същевременно обаче този "расист" се съюзява със съвършено чужда раса - "жълтурковските" японци.)

Съществуват, разбира се и други различия и същевременно много общи черти между фашизма и нацизма, обаче една обща характеристика е абсолютно безспорна: антикомунизъм.

И това е първото, между редицата други аспекти, което обединява италианския фашизъм с немския нацизъм, за да се стигне до съюз включително и с японската монархия. (Въпреки, че там комунистическата идея все още е закъсняла като проявление.)

Обаче безспорно е, че италианският фашизъм (нека бъде смекчено оповестен като "срамежлив" монархофашизъм) и немският нацизъм закономерно намират взаимните си допирни точки,

¹⁸ Т. нар. арийци, според последователите на нацизма са задължително „високочели, синеоки, русокози“. (Очевидно е, че самият Хитлер не отговаря на нито едно от тези изисквания)

което предполага и предоставя модуса за формирането на милитаристичния т. нар. "Ост": "Рим - Берлин - Токио", по-известен като Тристранен пакт.¹⁹

Нацизмът, възникнал главно като империалистическа и милитаристична идеология, базираща се върху агресивна ксенофобия (във възможно най-широкия смисъл на понятието и безспорно с главен фокус антисемитизма), има обаче свои "класически" предтечи. С известни уговорки би могло да се твърди, че първата реална нацистка (расистка) организация възниква в недра на американската "демокрация". Става дума за организацията Ку-клус-клан. За нейното институционализиране се смята датата 24 декември 1865 г. По-късно през 1871 г. е забранена от президента Юлисис Грант. През 1915 г. е отново възстановена от Уилям Смит. Тогава тя се бори не само срещу негрите, но и срещу евреи, азиатци и изобщо срещу имигрантите в страната.²⁰

Някои автори търсят корените далеч по-назад в историята, стигайки дори до Римската империя. И излагат драстични примери. Особено фрапиращ между които е "най-мощният геноцид в историята на човечеството - този над коренното население на Америка".²¹ (Става дума за изстреблението на "червенокожите" индианци)

След победата над хитлерофашизма (1945 г.) безспорно най-драстичен случай на расизъм, респективно отявлен нацизъм през миналото столетие бе системата на "апартейд", просъществувала почти до 1990 г. в Южна Африка.

Тук е мястото до се отбележи и първият случай на неофашизъм, възникнал в САЩ след Втората световна война. Става дума за идеологията на "макартизма". Става дума за политическа идеология и политика, реализирана в САЩ (при това за определен период и като официална държавна доктрина), при която жестоко се преследват "инакомислещи" и то не само с комунистическа, ала изобщо и с лява ориентация, жертва на която стават предимно хиляди независими интелектуалци. Има основание да се смята, че именно идеологията на тази по същество неофашистка политика поставя началото на "Студената война". Съставят се "черни списъци" на лица, които не могат да упражняват определени професии.

Подобна профашистка практика се осъществява няколко десетилетия по-късно и в някои бивши социалистически страни, в които се реализира т. нар. "лустрация". В Република България характерен е приетият от Кабинета "Филип Димитров" (самонадеяно и исторически неоправдано самообявил се като "първото демократично правителство") профашистки закон, станал позорно известен като "Закона Панев". Бе забранено на хора, които са били партийни секретари или заемали щатни длъжности в бившата Комунистическа партия и на преподаватели по марксизъм-ленини-

¹⁹ Скоро „тристранния пакт“ рекрутира още няколко държави за свои съюзници, включително и България.(1 март 1941 г.)

²⁰ Източник: Уикипедия.

²¹ Георгиев, Л. Свободно слово, 12.12.2015 г. (Интернет издание)

зъм, да изпълняват каквито и да е било ръководни длъжности в сферата на науката. Законът "просъществува" за кратко, обаче репресивният му характер доведе до погром в българската наука, последствията от който все още тегнат над академичната и университетската научни общности.

2. За да бъде приведена допълнителна светлина върху горното изложение и следващия от него коментар, целесъобразно би било да се вземе отношение и около широко дискутираната главно от историци тема, известна като "тясно" и "широко" понятие за фашизъм. Публикациите по нея са многобройни, но повечето между тях страдат от липса на достатъчна логическа аргументация. Става дума за обстоятелството, че историците изпадат в безкрайни подробности (често и в противоречия) поради липса на достатъчна подготовка. Те напр. (основателно) твърдят, че е възможно фашизмът да бъде тълкуван по два начина: като т. нар. "тясно" и като "широко" разбиране. И фактически те стигат до следния логически извод:

А) Фашизмът би могъл да бъде разглеждан ако не като "родово", то безусловно като "събирателно" понятие;²²

Б) И в този контекст той си има свои "видови разновидности" - куклуклановизъм, италиански фашизъм, нацизъм, франкизъм, макартизъм, апартейд и пр.

Относно нацизма (като видова разновидност, която условно би могло да бъде означена и като "мутация" на фашизма, не случайно в безбройни исторически източници явлението се определя още като "хитлеро-фашизъм"), ала в историографията съществува почти консенсус:

2.1. Автентичната хитлеристка идеология е известна в историята като "нацизъм".

2.2. Политическата структура, която възприема и прилага тази човеконенавистна идеология, е немската Работническа национал-социалистическа партия.

2.3. След експанзията на Третия Райх може би прецизно би било да се отчете "заслугата" на Хитлер - идеологията, политиката, агresiите му да се означават като "хитлеризъм". Предвид на обстоятелството, че Хитлер и Мусолини са основните субекти на оста "Рим - Берлин - Токио", в публичното пространство на отбраняващите се държави възниква и широко се разпространява понятието "хитлерофашизъм", което в съкратен вариант се използва просто като "фашизъм".

По този начин автентичното (видово) понятие "нацизъм" бива постепенно заменено първо с "хитлерофашизъм", а впоследствие с "фашизъм".

Такова е т. нар. "широко" (т.е. "събирателното") тълкуване на понятието "фашизъм". И в този смисъл коалицията срещу оста "Рим - Берлин - Токио" влиза в историческите анали като "антифашистка".

3. Основните въпроси в настоящия текст са два, а именно:

²² Различията между „родово“ и „събирателни“ понятия са изяснение в различни трудове на класическата формална логика – от Аристотел до днешните ѝ интерпретации.

А) Имало ли е в Царство България фашизъм (и по-конкретно - "монархофашизъм", като блед или отявлен аналог на явлението, разбирано като видово понятие).

Б) Заражда ли се (или се "възражда") фашизъм в Република България (каквито драстични случаи съществуват в Хърватска, Украйна и пр.)? Теоретично възможно и инструментално необходимо е да бъде въведено в научна употреба едно ново понятие - протофашизъм.²³ (За което в предходния текст бе направено предупреждение - б. а.)

Под "протофашизъм" би могло и би следвало да се подразбират прояви, представляващи предтечи (или последствия и/или съпътстващи) действия на "класическия" фашизъм, респективно и на други негови девиантни прояви.

"Прото", съгласно Тълковните речници (включително и в Интернет) има като основно смислово значение "Първа съставна част на сложни думи със значение "първоначален, първичен" .А "първичен" означава в широкия смисъл и "предхождащ" или "предшестващ". В изтъкнатия контекст чрез включване в научно обръщение на неологизма "протофашизъм" ще бъде осъществен опит за изясняване на проблема каква е била общественно-политическата ситуация в Царство България. (Възможни са и други определения, напр. "криптофашизъм", който според Уекипедия е наименование на прикрита форма на фашизма"; или " парафашизъм", който по същество би следвало да представлява нещо като мним или "нещо като" "полуфашизъм"; или "квазифашизъм" и пр., ала справка и с други източници доказва, че представката²⁴ "прото" е в научен аспект относително най-работеща".)

3. Непълна фактология относно българския "прото" и прерастването му в реален монархофашизъм

Пример № 1. През 1923 г. се извършва кървав държавен преврат, при който заедно с редица други жертви без съд и присъда е зверски екзекутиран законният премиер на Царството - Александър Стамболийски. (И въпросът тук е: монархическата институция ако не съдейства пряко, защо впоследствие сътрудничи с превратаджиите?!...)

Примери №№ 2 и 3. През 1923 г. избухват две народни въстания - Юнското (на земеделците) и Септемврийското (на комунистите).

Как са потушени? Всеизвестно е: чрез държавен терор, качествен от историята още като "бял терор". Какво е направила монархистическата институция, за да неутрализира белия терор, който по същество в гореизложения контекст е буквално форма на протофашизъм?!...

²³ Прочее, нека бъде припомнено, че Вилфредо Парето предупреждаваше своевременно, че буржоазната демокрация е обречена да ражда тоталитаризъм и авторитаризъм. Нещо повече: той директно атакува зараждащия се в Италия фашизъм. (Вж. Философска енциклопедия, т. 4, М., 1967, стр. 214-215.)

²⁴ Представка (или още „префикс“) представлява част от ново словообразуване, която се поставя пред корена на думата с оглед негово ново смислово натоварване. (б.а.)

И дали без "белия" би възникнал като ответна реакция "червеният" терор, осъществен чрез атентата в църквата "Света Неделя"?

Едно уточнение. Имам известно основание някои историци от десния спектър да твърдят, че Септемврийското въстание от 1923 г. не е било антифашистко, най-малкото защото тогава самата фашистка идеология не е била разгърнато развита, включително в Италия и Германия. Фактически това въстание е наистина преди всичко антикапиталистическо и антимонархическо. Но антимонархическата съпротива е също вид антифашистка. Косвено доказателство за което е, че антифашистката коалиция успя след победата ѝ във Втората световна война да отстрани монархизма в Италия, Румъния, Гърция, България. И в този смисъл въстанието би могло да се интерпретира и като "прото-антифашистко"...

Пример № 4. През 1934 г. е осъществен военен преврат, описван от леви изследователи като "военнофашистки преврат".

Не съществуват (или поне на автора на тези редове не са известни) факти, че превратаджиите са били "завършени" в идеологически аспект фашистки политически актьори.

Исторически факт е обаче, че те "де факто" субсидират Конституцията и забраняват дейността (разпускат) всички политически партии, включително и буржоазните. Този акт вече дали не е реално, а не просто "протофашистки"?!... В скоби нека бъде запитано: а какво отношение взема монархическата институция към подготовката и реализацията му?... (Обективността налага да се отчете, че с умели действия монархът все пак успява да възстанови буржоазната демокрация в страната)

Пример № 5. В условията на буржоазна демокрация (при монархическо устройство) българските парламенти приемат два закона, единият от които би могъл да бъде определен като "протофашистки", а другия като отявлено фашистки (или по конкретно - като типично нацистки.)

Тези два закона не се познават от българското общество. (!!!)

Става дума за:

- Закона за защита на държавата, гласуван от 21-вото народно събрание на 4 януари 1924 г.

- Закона за защита на нацията, приет от българския парламент и влязъл в сила от януари 1941 г.

Между тях има нещо доста общо. Но вторият (който широката общественост не познава или често го смесва с първия!) е типично нацистки (т.е. фашистки в т. нар. "широко разбиране" на понятието.) Прочее, Законът за защита на нацията е в противоречие и с Търновската конституция. Чрез него нацизмът се превръща в официална държавна идеология и политика.²⁵ Законът санкционира социалните отношения в Царство България, включително и особено "необходимостта" от ново отношение към евреите. Исторически факт е, че той е оспорван от българската общественост, включително и

²⁵ Законът е внесен от кабинета на Богдан Филев и съгласно редица източници има за смисъл „синхронизиране на българското с хитлеристкото законодателство“ относно редица проблеми, включително и с лицата от еврейски произход“.

от Светия синод на Българската православна църква. Но така или иначе е утвърден и подписан с Указ и обнародван в "Държавен вестник" с подписа на монарха. (Спасението на българските евреи от изстребление е исторически факт, но е тема на друго изложение. Както и обстоятелството, че докато Царство България администрира временно Вардарска Македония не полага необходимите усилия да бъдат спасени заселените там евреи.)

Пример № 6. Исторически достоверен факт е, че в Царство България не съществува кабинет, манифестиращ се като нацистки (фашистки). Същевременно обаче възникват и реализират активна дейност официално регистрирани фашистки (нацистки) организации. Най-известна е формацията "Съюз на българските национални легиони". Възниква като отявлено дясна националистическа организация още през 1932 г. като Съюз на младежките национални легиони и се преименува през 1935 г. с нова - посочена в горния ред окончателна абревиатура. В програмата ѝ основни противници са комунизма, либерализма, масонството, пацифизма. В нея се проповядва още еднопартийна политическа система, откровено се изразява симпатии към фашизма и нацизма. Изследователите обаче пропускат да отбележат, че процесът на фашизиране обхваща и подрастващото поколение. Понякога се споменава за организацията "Бранник", но се пропуска, че нацистко-фашистката идеологическа инвазия се осъществява включително и сред пубертетите - те биват държавно организирани като "орлета".

Пример № 7. В идеологически аспект в Третото българско царство цензурата срещу расизма (разбирай и срещу нацизма - б.а.) е все пак поне частично преодолима. (Вж. напр. острата полемика между акад. Димитър Михалчев смятан за ремкеанец в областта на гносеологията и като марксист в сферата на обществознанието, срещу расизма в списание "Философски преглед".)²⁶

Пример № 8. Относно бруталната физическа разправа на монархофашизма с антифашистите едва ли е не необходимо, а дори е и невъзможно да се дават примери, защото те са безбройни.²⁷ Но най-фрапиращият случай - разстрелът на "ястребинчетата" не бива да бъде забравен!...

Като допълнителен пример за размишление (№ 9) възниква и въпросът: При "липсата" на монархофашизъм, (каквато е тезата на някои коментатори) как тогава е възможна антифашистката съпротива у нас, международно призната от съюзниците във Втората световна война (СССР, САЩ, Англия, Франция...)?...

Обобщение и заключение

1. Още в началото на реставрацията на капитализма у нас, (след 1990 г.) "възкръснаха" ("възродиха") някои протофашистки или пронацистки (подразбиращо се - реваншистки) политически формации.

²⁶ Вж. по-конкретно: **Михалчев, Д.** Расизмът като философско-историческа теория. Във: *Философски преглед*, Година X, 1938 г.

²⁷ Достатъчно е да бъде приведен като пример дори само двутомника "История на антифашистката борба в България 1939/1943", С., 1976.

Но възникнаха и нови аналогични формации. Като "съвкупност" сред всички тях би могло да бъдат отбелязани Българският демократичен форум - наследник на легионерите и с представителство чрез Съюза на демократичните сили във Великото народно събрание, с известни уговорки българското ВМРО, извънпарламентарните формации със затихващи функции - Българската национал-радикална партия на Иван Георгиев, "партията" на отец Гелеменов, движението "Скинхекс", сдружението около Боян Расате и др.

Истински куриоз в най-новата българска история представлява политическа партия "Атака", която претърпя действителна "метаморфоза". Тя възникна като поредната националистическа и с първите си прояви типично ксенофобска политическа структура. (Главният ѝ прицел бяха циганите и ислямистите в страната, включително и българските турци.)

С течение на времето "узря" и се превърна в действително национално отговорна (парламентарно представена опозиционна партия), решително отказала се от първичната си ксенофобия и ориентирала се към стратегия, признаваща правата на етническите малцинства у нас, но оспорваща (в името на действителния български конструктивен национализъм) инвазиите на трансатлантическия глобализъм на евробюрократизма, както и на всички задокеански опити за "колонизация" (понятието е въведено от нея) на България.²⁸

Казионните медии продължават не просто упорито, а буквално неистово да я окачествяват като "фашизоидна" и дори като "отявлено фашистка". Защото е антиглобалистка, антиевроатлантическа, симпатизираща на Руската федерация и предлагаща нова перспектива за развитието на човечеството - преориентация към взаимноизгодно икономическо сътрудничество с Русия и с обединението БРИКС.

По този именно начин адептите на "статуквото" на глобалния империализъм (в т.ч. и българските "соросоиди") окачествяват всеки опит за нейната трансформация като... фашизъм...

2. Изключително важно е обаче тук да се отбележи, че за разлика от:

(а) възраждането на фашизма на хърватските усташи²⁹, което бе провокирано от външни сили като стратегия за събаряне на "сърбокомунизма";

(б) директното финансиране на украинските фашисти (или нацисти) като геостратегия за противопоставяне на Москва;

(в) българските патриоти, националисти или дори и фашизоиди (напр. неправителственото сдружение, имащо сайта си "Бранник"³⁰)

Не получават задгранична подкрепа и дейността им едва ли

²⁸ Вж. ПЛАНЪТ СИДЕРОВ. (Срещу колониалното робство), С., 2014 г., 152 с.

²⁹ Между първото, което хърватските усташи направиха бе да реабилитират и да издигнат в столицата внушителен монумент на своя идол – Анте Павлич.

³⁰ Сайтът е относително ново електронно издание, който обаче към 20 януари е вече харесан от 6, 415 респонденти, което не е заплашително в условията на политически плурализъм, ала е все пак симптоматично явление.

би могло да екскалира, освен в случай, че волунтаристичният опит за силово налагане на северноамериканската хегемония не достигне предела, зад който всички европейски патриоти и националисти ще се обединят в някакъв нов Интернационал. Като пример нека бъде припомнена впечатляващата неотдавнашна победа на френските националисти на Мари Льо Пен в първия тур на изборите за местна власт в страната.

3. Прочее, плахото "зараждане" на неофашизъм (или може би възраждането на фашизма в съвременна България), е не изолиран факт, а закономерна тенденция, свързана с кризата на т. нар. "евроатлантически ценности". Става дума за един "евфемизъм"³¹, доколкото и защото евро-атлантически ценности никога не са съществували. Става дума за това, че класическите европейски ценности, (доколкото са съществували в един възможно консенсусен континуум) целенасочено и насилствено се обезличават и заместват със северноамерикански ("атлантически") ценности, които представляват амалгама от често взаимоизключващи се такива.

Европа, в частност ЕС и в по-широк аспект - човечеството като цяло през първите две столетия на XXI век са изправени пред "вакуум на ценности", което именно поражда не просто и не само неофашизъм, но така също и други реакционни идеологии и политики, свързани с държавен тероризъм, с контратероризъм срещу него (на засегнати държави, народи, етнически и конфесионални, т.е. религиозни и др. общности, включително и на отделни лица), с неистови опити за ефективен антитероризъм от страна на предизвикалите го и от засегнатите от него държави и народи, включително и отделни лица - жертви на държавен тероризъм.

Но, както един арабски мъдрец се е произнесъл, комарите е невъзможно да бъдат изтребени един след друг, необходимо е да бъдат пресушени блатата, където се развъждат.

4. Бедността и безизходицата на масите закономерно през миналото столетие са порждавали мощни антикапиталистически движения, проявяващи се чрез различни леви партии в XX век. Това се проявява особено силно в Русия чрез Октомврийската революция, в Китай, където също се извършва антикапиталистическа революция, въстанието на Спартакистите през 1919 г. в Германия, Септемврийското въстание през 1923 г. у нас, ляворадикалните бунтове в развитите западни държави през 60-те години на XX век. В същото време капитализмът е система, която в условия на криза може да овладее и да насочи бунта и недоволството на масите по посока, която да го заздравя и съхрани. Това става чрез партии, движения и прояви на фашизъм (в разновидностите му още на франкизъм, нацизъм, апартейд, ислямфашизъм и пр.) и различни форми на протофашизъм и криптофашизъм, които чрез различни видове на репресии и външни агресии успяват да дадат израз на най-смъртоносните и репресивни форми на самосъхранение на капитала.

³¹ Самият термин е една недомислица. Защото се бъркат континентални с океански географски понятия и защото в него се включват и азиатски (натовски) „ценности“ като напр. тези на континента-държава Австралия, или на азиатски Кипър, на Африканска Малта и пр. и пр. (б.а.)

Такъв процес наблюдаваме след Първата световна война. СЪЩЕСТВЕНАТА РАЗЛИКА е, че в Русия бе осъществена социалистическа революция (с всичките ѝ преимущества и многократно от десни коментатори, както и от собствени анализатори изтъкващи негативни аспекти), докато в Западна Европа буржоазната олигархия виртуозно успя да "овладее" бунта на масите чрез подмяната му с фашизъм (респ. франкизъм, нацизъм). Сега наблюдаваме ситуация, при която левите партии не успяват да станат изразители на нарастващите противоречия на капитализма и това все повече ражда опасността тези противоречия да родят различни версии на неофашизъм, които да бъдат инструмент за съхранение на същия този капитализъм с помощта на рязко нараснало насилие и войни..

5. И ако читателят позволи авторът да се върне към темата на изложението си и да резюмира написаното, нека му бъде позволено да завърши със задавани от самия него и отговори от същия на въпроси, както следва:

5.1. Съществува ли е монархофашизъм в Царство България?

Отговорът е - еднозначно "Да" .

5.2. Възражда ли се или се "заражда" неофашизъм в Република България?

Отговорът е "двупосочен": от една страна се "възражда" (става дума за рецидиви, изложени в горния текст. От друга страна, има симптоми и за ново зараждане.)

Същевременно би следвало да се залага и на мъдростта на българската нация, която в екстремални ситуации ще защити образа си.

5.3. Относно "новото зараждане" на евентуален неофашизъм предпоставките са на лице: Става дума за класическата схема - обедняване на населението под всякакви допустими граници. (Историята сочи - под тези предели предстои в недалечно бъдеще революция, и тъй като буржоазните апологети успяха окончателно да компрометират комунизма като социално справедлива идея, като алтернатива ИЛИ ПО-КОНКРЕТНО: ДОПЪЛНЕНИЕ И ПОДКРЕПА на неолиберализма остава на този етап само фашизмът в многообразните му форми и проявления.)

5.4. А "прогнозата?" (Би запитал вероятно социално ангажираният читател.)

Збигнев Бжежински (световно известен "съветолог") многократно повтаря: "Последното убежище на комунизма е национализъмът". (Глуповато съждение, което изобщо не се нуждае от какъвто и да е коментар.)

Авторът на този текст има право на възражение срещу "експерта" и уточнение като: "Последното убежище на американския, а и на световния империализъм (в т. ч. и на руския) и на всеки друг империализъм и милитаризъм е неофашизмът!"

Неофашизмът е реалност.

Той е реален факт на американския (но не само на него) милитаризъм. И засега единствения апел, с който поне левите интелектуалци биха могли да се обединят, е посланието на Юлиус Фучик: "Хора, бдете!"...

Потенции на съвременния български нацизъм в удобния за него световен контекст

*Гл. ас., д-р по философия Димитър Ганов,
Секция "Социални теории, стратегии и прогнози"
към ИИОЗ - БАН*

1. Защо нацизъм?

Когато говорим за съвременния български нацизъм, ние трябва да започнем с премахването на задължителната представка "нео-", която по политкоректни съображения се възприема за безусловно необходима.

"Неонацизъм" в България не съществува. Дали съществува в световен мащаб, е доста спорен въпрос, който тук не може да бъде разгледан подобаващо. В България има стандартен, класически нацизъм, чито последователи гледат доста догматично-консервативно на нацизма в своите възгледи, реторика, идеологеми, символика, организационни практики, контакти с чуждестранни организации, които в една голяма част със сигурност са поне толкова изявени традиционалисти в нацизма, каквито са и Български национален съюз, ВМРО и формално нерегистрираната още нацистка партия. Официални изявления от типа "ние не сме нацисти/фашисти/неонацисти" не променят абсолютно нищо в същината на течението: към уважаваните исторически фигури от подсъдимата скамейка в Нюрнберг и някои български колаборационисти не е прибавено нито едно ново име.

Въпреки всичко, без да се замисляме, еврокоректната тер-

минология ни се струва безвъпросно подразбираща се. Формално-епидермално-исторически - защото са минали доста години от господството на Третия Райх, следователно нещата би трябвало да са се променили... иначе не върви. Юридически и по същество - защото понятието "неонацизъм" узаконява денацификацията като успешен процес в европейското развитие, признава реалното ликвидиране на нацизма, фактическия смисъл на планетарната разруха и гибелта на 60 милиона души, който според евродоминиращата идеология се изразява в цялостно морално, политическо, идеологическо компрометиране на нацизма и фашизма. Следователно всяка нова крайнонационалистическа парадигма би трябвало да е различна по своя генезис, съдържание, структура, език и т.н. И самата тя да твърди това за себе си, спазвайки политикоректния консенсус, за да не застраши европейската митология и собствения си социално-политически комфорт, защото обвинението в неонацизъм не би могло да я заплаши сериозно. "Неонацизъм" като понятие разчита на сравнения и уподобявания, на метода на аналогията, което научно и което е особено важно - юридически не е сериозно издържано. Всяко вербално саморазграничение от нацизма, всяка семантична мистификация (замяната на свастиката с по-непопулярната, но конгениална по смислова натовареност руна Одал в логото на спортната организация на БНС¹; или с модифицираната ѝ по отношение на нейната съвременна конотация форма - ипсилон с две части, YU, традиционен прабългарски знак, който е можел да се срещне заедно с нея преди хилядолетия на етруска урна, а днес - на Томбул джамия² или в градския транспорт) е достатъчно: останалото е мълчание, изобразявано с деполитизиращия термин "хулиганство".

"Хулиганство" е удобна форма за мистифициране на всяка дяснорациална проява, чиито дълбоки политически корени не е удобно да бъдат разкривани. Като например безумието на Брайвик, изгарянето на 40 души в Одеса, антициганските погроми в България и особено Унгария. Винаги в такива случаи политическите лидери в България и по света бързат да говорят за хулиганство. Понятието "престъпление от омраза" също е подменящо: абстрактно-универсализиращата психология измества политическата оценка. Целта е да се внуши, че става въпрос за явление, обичайно за всички култури и епохи, но все пак рядко срещано, несъвместимо с нашия "цивилизован" хронотоп (Европа през ХХІ век), което предстои напълно да изчезне. Така убийствата и гаврите с унгарски цигани кротко влизат в легендата за "проблемите с ромската интеграция", а тя - в максимално универсал-

¹ **Енчева, С.** С Луковмарш към добре облечен неонацизъм.// Български Хелзински комитет, <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/svetla-encheva/2012-02/s-lukovmarsh-km-dobre-oblechen-neonacizm/> Проверен: 30 януари 2016

Anti-Defamation League. *Othala Rune*. Anti-Defamation League. <http://www.adl.org/combatting-hate/hate-on-display/c/othala-rune.html#.Vq8YFMsbTcs> Проверен: 30 януари 2016

² **Томбул джамия** осъмна с надпис "Алах прасето на въжето". Днес +, <http://www.dnesplus.bg/News.aspx?n=501513> Проверен: 30 януари 2016

ната шапка на "проблемите на малцинствата", в превод на ежедневен език - на тяхното "лекомислие и склонност към тунеядство, което виждате докъде ни води".

Защото подобни идеологеми се спускат отгоре надолу. Медии са именно посредник на традиционното властово послание, непроменено през цялата история на континента и Третата българска държава в частност: циганите не са и не могат да бъдат като нас. "Да бъдат интегрирани" означава "да си знаят мястото". Да бъдат (по подразбиране негативно) интерпретирани винаги в рамките на етническата си принадлежност, а не като индивидуалности. Узаконеният държавен расизъм на "ромското включване" означава най-неприятните и непрестижни професии (сметосъбиране, озеленяване, по възможност и общата работа в строителството) да бъдат запазени за циганския етнос, както в САЩ след "изравняването" на бели и черни вчерашните роби се издигат до слуги, портиери и шофьори. Става въпрос за расова, а не образователна сегрегация, защото "българи" с идентична образователна степен не се допускат до тези сфери освен в изключително редки случаи. Циганин със средно образование може да работи единствено в изброените три сфери, като изключим шоу-бизнеса и спорта. "Българин" със средно образование може да бъде крупен бизнесмен, мениджър на високо равнище в сферата на услугите, политик, министър, депутат, а когато по съвместителство се окаже и цар, става министър-председател. Тази политика получава мълчаливото (и недотам) одобрение на широките обществени маси. Клиширани идеологеми от типа "ние им плащаме помощите", "те само крадат" не са съчинени от масите: повечето хора, които ги употребяват, едва ли познават лично дори един-единствен циганин. Нужно е високо държавническо изкуство, за да бъде официално обявено, че единствената възможност да се оптимизира бюджетът на социалното министерство е да бъдат премахнати стимулите на "българката" (т.е. "циганката") да ражда, за да получава без труд пари за собствената си издръжка. Ако незапознат следи този речитатив, ще заключи, че става въпрос за поне 1000 лв. месечно. Всъщност това са 35 лв., с които майката изобщо не би могла да отглежда бебето, а за получаване на дивиденди за собственото си оцеляване и дума не би могло да става. Но става, когато говори социалният министър на България Ивайло Калфин. Расистките идеологеми, колкото и да са абсурдни, се спускат отгоре, те следват процесите на държавна расова сегрегация. В годините на държавния социализъм "мястото", което циганите "си знаят", е ТКЗС, най-нископлатена работа в заводи и фабрики и Трудови войски - узаконена двегодишна безплатна най-свирепа експлоатация на всеки циганин от мъжки пол. Това съвсем не значи, че са правени реални опити за премахване на ежедневната социално-културна сегрегация. На целия този социално-исторически фон Луковмарш се задава на хоризонта съвсем очаквано.

Естествено е формалната широка обвързаност с нацизма да липсва. Класическата схема на функциониране на българското

фалшиво самосъзнание гласи следното: ние ненавиждаме циганите, но не сме расисти, те просто крадат и убиват. Евреите управляват света, но не сме нацисти, защото това е забранено. Нацистите/фашистите са били в Германия, а у нас фашизъм не е имало. Дискурсивната боязън на лицемерното ни "антифашистко" възпитание и здравомислещото въздържание от рискови обществени изяви, наследено от държавния социализъм и премахването му "отгоре", водят до привидна изолация на българския нацизъм. Но в действителност неговият генезис, оцеляване и развитие са възможни единствено на базата на широка обществена подкрепа, на умерения расизъм на държавната политика и частния бизнес. Които не унищожават, изолират или стерилизират малцинствата, а ги изстискват максимално, получавайки от труда им далеч по-висок принадлеен продукт от стойността на всички детски надбавки за циганки и нециганки, посочени от най-високо място като основен извор на социалните неравенства у нас.

Тази схема функционира не само в България. Тази статия няма за цел да изброява и коментира подробно общоизвестното надигане на "крайния национализъм" (друг евфемистичен термин) навсякъде в Европа, успехите на крайната десница в Европейския парламент, вакханалията на нацизма в Украйна, забраната на мюсюлманките във Франция да носят було и фередже или дискусиата за имигрантите от Близкия Изток. Ще обърнем особено внимание на отделни факти, които са изключително репрезентативни за универсалния модел, по който нацизмът работи днес.

2. Как властта въоръжава нацизма

В Унгария съществува традиционно високо ниво на сегрегация и расизъм, надвишаващо това в България. "Етническите унгарци" и циганите все по-трудно осъществяват контакт от най-ранна възраст - в десетки училища сегрегацията е официализирана³. В обществото се създава зловещият образ на мързеливия престъпник-циганин, докато реално познаване на циганския етнос все повече липсва. В страната съществува нацистка партия - Jobbik, с откровено антисемитска реторика, със своя гвардия - Magyar Garda, формално забранена. Която се занимава с антицигански погроми. Стига се до редица убийства, включително на деца⁴. Това става възможно благодарение на закона за правото на носене на оръжие, чиято най-съществена последица е въоръжаването на Magyar Garda. Историята на това въоръжаване е следната.

³ Verluise, P. Ktre Rom en Hongrie Le Huffington Post, http://www.huffingtonpost.fr/pierre-verluise/discrimination-roms-hongrie_b_2883646.html?utm_hp_ref=international, Проверен: 30 януари 2016

⁴ The Jobbik Party in Hungary: History and Background. May 2015. Human Right First: pp. 4-5. <http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/jobbik-party-fact-sheet.pdf>, Проверен: 30 януари 2016;

Melzer, R., Serafin, S. Right-wing extremism in Europe. Friedrich Ebert Stifting, 2013, pp. 205, 225-229; Attacks against Roma in Hungary: January 2008-September 2012, European Roma Right Centre, 27 p.

Гвардията първоначално е обявена за "културна организация"⁵, както БНС има спортна, както Съюзът на младежките национални легиони и Хитлерюгенд са основани през 1932 г. с еднотипна философия - формална деполитизация и мистификация на идеологическото възпитание зад фасадата на невинното спортуване или културна дейност. "Младежка" е и организацията към НСРП (наследник на Усташа), която днес разменя гостувания с Jobbik и ВМРО, както навремето усташите и македонистите на Ив. Михайлов са поддържали тясно сътрудничество. Днес феновете на "Левски" и ЦСКА се обединяват във Фейсбук и извън него, за да организират погроми и агитации против циганите. Двете агитки са базата за формиране на нерегистрираната нацистка партия, до голяма степен и на участниците в Луковмарш; знамена на "Кръв и чест", нацистки лозунги и свастики се развяват свободно по трибуните на стадион "Георги Аспарухов". Фенклубовете работят като нацистки организации, което, разбира се отрича. Българските фенове на нацизма нямат законова база да се въоръжат. Как постъпват унгарските им "културни" колеги? За една "културна организация", предназначена да убива 5-годишни деца, е разбираемо желанието да използва оръжие за лов. За целта е издаден специален закон, който намира "вратичка" за разширяване правото за носене на оръжие в Унгария. Arrow Cross Party, Hungarista Mozgalom - унгарската нацистка партия от времето на Райха, чиито наследници са Jobbik и Magyar Garda⁶, използва униформи и руни, които Magyar Garda възприема. Те малко наподобяват руските полицаи-колаборационисти, но още повече - стандартното ловджийско облекло. Преследването на циганите логично и до голяма степен тривиално намира своя образ в символиката на лова. Тук обаче е и големият пробив в символиката на предназначението на огнестрелното оръжие. То не може да бъде оръжие за самозащита, но може да бъде предназначено за спорт или за лов⁷. Следователно оръжие се употребява легално тогава, когато бъде категорично заявено желание за агресия. С него можеш да се нападаш и убиваш, а не да защитаваш собствения си живот.

Нацистката унгарска гвардия се въоръжава с ловно и спортно оръжие и с него убива цигани. В резултат на което нацистката ѝ символика е забранена, а нацистката ѝ дейност - не, защото семантиката на въоръжената ѝ дейност съвпада с цялостната философия на държавната политика за "легитимния монопол върху насилието". Оръжие за лов и спорт не се дава на циганин. Политическата конотация на оръжието за спортна, ловна, изобщо културна, немилитаритична цел се появява в резултат на формалната му деидеологизация: то става атрибут на нацистките формирования тогава, когато стандартната логика на неговата употреба при либералната

⁵ Мальцев, В. Возвращение "Венгерской гвардии". Новая газета, 21.04.2010. http://www.ng.ru/ng_religii/2010-04-21/5_vengria.html, Проверен: 30 януари 2016.

⁶ *History of class struggle in Hungary 1919-1945*. Libcom.org, <https://libcom.org/history/history-class-struggle-hungary-1919-1945> Проверен: 30 януари 2016.

⁷ *General Background on Hungarian Gun Control*.

<http://www.davekopel.org/2A/Foreign/Hungarian-Weapons-Law.htm> Проверен: 30 януари 2016.

демократия бива изоставена и то се превръща в средство за развлечение, позитивният деполитизиран еквивалент на "хулиганство".

В исторически план се натрапва сравнението с хаймвера в Австрия. Там фашистките "стражеви" организации биват въоръжени след Първата световна война по различни начини. Разграбват се оръжейни складове, пренасят се оръжия контрабанда, но и самата Съюзническа военна комисия го раздава на разни "народни и граждански стражи"⁸. Хаймверът има много общо като философия с унгарската нацистка гвардия, поради сходните традиции на унгарския нацизъм и австрофашизма. Но и поради това, че официалната институция, която произвежда смисъла на употребата на оръжие, е възприела неговия език - езика на прочистването, идеята за опазването на общността с оръжие в ръка от тези, които я застрашават. Самата логика в смисъла на употребата на оръжие възпроизвежда нацистко мислене. Остава да се замислим какво ще стане утре, когато подобни модели за заобикаляне на официалното законодателство ще бъдат масово използвани в други европейски страни, включително България? Нацизмът не е просто идеология, която се проповядва и пише. Той е проект, който се реализира с оръжие. В България от години се говори за сформирание на народно опълчение, но Войнския съюз "Васил Левски" вече има претенцията, че го е сформирал и то става все по-силно, изброяват се няколко десетки градове и села с "щабове". Лично имах възможност да установя, че активистите на Войнския съюз участват в Луковмарш. В България стандартният начин за снабдяване с оръжие е много по-лесен, отколкото в Унгария. Но най-важният въпрос е кой финансира въоръжаването на тези формирования и има интерес от него? И следват модификациите на този въпрос. Има ли причини държавната власт да заиграва с дяснорадикалната карта, използвайки я тогава, когато властта не може да се намеси сама, за да отклони общественото внимание от социалните антагонизми, за да ги представи в превърнатата им форма на етнически или шовинистични? И докъде би могла да отиде държавната власт, ако ѝ се наложи? Не затова ли нацизмът не се преследва, дори не се нарича със собственото му име, въпреки чл. 108, ал. 1 от Наказателния кодекс, който много широко инкриминира всяка "фашистка и друга противодържавна идеология"? Нещо повече - води се усилена кампания за отмяната на този член. Каква цел преследва държавата, какво подготвя нов Райх?

3. Обективен нацизъм

Друг важен аспект, който не е достатъчно внимателно изследван, е обективно работещия нацистки модел, който не е осъзнат като такъв от неговите носители и широката публика. Типичен пример са Народният фронт на Франция и неговият лидер Марин Льо Пен. У нас Валери Найденов писа, че много "чукита" (т.е. хора, които пишат, без да четат) първосигнално атакуват "Льо Пен, че е фашистка, расистка, ксенофобка... Аз обаче не съм чукча и

⁸ Райсберг, А. *Февруари 1934: причини и последици*. Партиздат 1975: сс. 135-138.

прочетох туй-онуй за тази Марин льо Пен. И моят извод е, че тя е радетел за класическата френска политика. Тази, която е доказано успешна. Истината е, че Льо Пен е хибрид между Дьо Гол и Франсоа Митеран.⁹

Няма да коментирам какво означава да представяш за "свой извод" това, което самата Марин льо Пен перманентно заявява в прав текст. Един от най-големите български вестници предоставя трибуна, за да се съобщи на българския читател това, което всеки средноевропейски телевизионен зрител знае. Разбираемо е да прочетеш "туй-онуй за" някого, не означава да прочетеш или чуеш от него самия. Льо Пен не е расистка. Тя защитава всяко "коренно население", le peuple indigène. Както от години настоява да се затворят границите на Франция, за да се предпази нейното население от имигрантите (в частност блискоизточните, носители на радикалния ислям), така и яростно напада Саркози за това, че е поднесъл на тепсия беззащитните чернокожи либийци и малийци на джихадистите (Франция изигра основна роля за свалянето на режима на Кадафи). Субективно не е и нацистка, тъй като е не точно ксенофоб, а политически германофоб: тя смята нацизма за националистически, като локален феномен, атрибут на Германия. Затова и Жан-Мари льо Пен бе изключен от партията за анти-семитизъм. Ако беше похвалил Наполеон за похода в Хаити или Дьо Гол за войната в Алжир, всичко щеше да бъде нормално. Марин льо Пен се стреми да ни убеди именно в това, че не се стреми към нещо извънредно, а напротив, че нейната цел е да запази реда, това, което допреди десетилетия Франция е имала и което по-хитрите и успешни страни и сега продължавали да имат. Но всичко това се крепи върху възпроизвеждане на един изработен от нацизма модел - хоризонтално обединяване на нацията на базата на това, което са дошли да ѝ отнемат отвън. Чужденецът е причинител на всички настоящи и бъдещи страдания на нацията, а не социалните антагонизми. На базата на видяното у Марин Льо Пен, ние можем да осъзнаем, че това, което ни се е привиждало като нормалност, стабилност, стандартен социален ред, символ на велико държавническо изкуство (Дьо Гол - всъщност обективно възпроизвежда нацистката логика. Много по-малко можем да обвиним в нещо повече Льо Пен, която категорично се обявя с дипломатически средства да се разрешават и осуетяват конфликти като панацея и против унищожаването на гражданското местно население¹⁰. Несравнимо повече можем да обвиним Дьо Гол за

⁹ **Найденев, В.** Какво чукчата не чете за Льо Пен?, В. 24 часа, 10.12.2015. Съвсем между другото отбелязвам, че самата употреба на знаковата метафора „чукча“ (дума, с която все пак се обозначава най-вече малцинствен етнос в Руската федерация) напомня патоса на председателя на фенклуба на „Левски“, който в писмо, разобличаващо „инсинуациите“ за расизъм и нацизъм в „синята“ агитка, се разграничава от „кюрда“ Стоичков). В този смисъл може би и Найденев е просто голист или митеранист..., но явно и другото си работи, без да е осъзнато.

¹⁰ По-репрезентативни изявления на Марин льо Пен вж. на <https://www.youtube.com/watch?v=to9zRQeR2v4>, <https://www.youtube.com/watch?v=iai4tZKuB7E>, <https://www.youtube.com/watch?v=7Ds8CALPvqo>. Проверени на 30 януари 2016.

войната в Алжир, където той съвсем не се съобразява с подобна аксиология; и да разберем, че нацистският модел на възприемане на света е нещо много по-опасно, отколкото сме предполагали, защото е интегрална част от нашата вътрешна история.

Но Марин льо Пен и нейната нормалност са особено опасни, защото Le Front National запълва дългогодишен вакуум в политическата принадлежност на работническата класа във Франция. Угасването на нейния съпротивителен потенциал против наемния труд е документирано още в капиталното изследване на Ален Турен *La conscience ouvrière* (Работническото съзнание), излязло през 1966 г. Според анкетите на Турен 80% от работниците харесват своята работа и социално положение¹¹. Куриозно е, че две години по-късно мнозина работници опровергават Турен с участието си в събитията от 1968 г. Тридесет години по-късно в "Le nouvel esprit du capitalisme" Люк Болтански и Еве Чиापелло обаче описват процесите, "деконструирали света на труда" във Франция и разрушили посредством структуриране на сложни диспозитиви от вътрешни йерархии вътрешното единство на работническата класа, като стартирали след и предизвикани от революционния бум през 60-те. Навремето задачата на класическия нацизъм е да "разруши базовите солидарности в живота на работническата класа с цел да трансформира труда от социална активност в политически дълг на всеки индивид".¹²

Когато се появява обективният нацизъм, той заварва деполитизирани производителните сили и има нелеката задача да произведе наново класова работническа солидарност, подменяйки историческата ѝ универсалност с нейния антагонист - националистическото експроприране на труда. Обединителната същност на труда трябва да бъде проявена в това, че той не може да бъде достойние на всички, но не поради класово, а поради национално, расово-регионално, етническо, религиозно разделение. Имигрантите не бива да се трудят във Франция, защото с това понижават стандарта на местното население и стойността на местния труд. Работниците, които съвсем не са толкова намалели и с реиндустриализирането на световната икономика ще нарастват все повече, имат вече за формиращ образец това политическо мислене, а алтернатива липсва.

Стигаме до най-големия проблем - границите на "обективния нацизъм". Днес стандартното политическо разделение ляво - дясно е подменено с националистически консенсус. Марин льо Пен звучи като истинска левичарка, когато разгромява колаборационизма на Саркози с джихадистите. Националистическият ѝ патос звучи напълно еднакво и отляво, и отдясно. Идеологемите като "предателство" и "национален просперитет" обединяват протестните енергии от двете страни на ординатата. Русофилската консервативна крайна десница в България "Атака", нацистките ВМРО и БНС и различ-

¹¹ Touraine, A. *La conscience ouvrière*. Paris, Éditions du Seuil, 1966, p. 8.

¹² Mason, T. *Nazism, Fascism and the Working Class*. Cambridge University Press, 1995, p. 233.

ните алтернативни левичари изпомпват до премаляване едни и същи националистически послания към аудиторията, която все повече става една и съща. Сближаването на крайнодесни, "крайнолеви" ("Сириза") и лявоцентристки партии (включително БСП) на "русофилска" основа на едно примитивно ниво изразява появата на политически едноизмерно съзнание, но на по-дълбоко равнище отразява подмяната на политическото разделение с историко-културно-геополитическо, решавайки изхода от тежките противоречия на обществените отношения посредством мистифицирането им като старата виртуална игра-битка "Русия срещу Америка". Извън историческите обстоятелства, политическите проекти за развитието на обществените отношения в двете действителни страни РФ и САЩ не са антагонистични според разделението ляво/дясно.

В този контекст българският нацизъм набира скорост и расте. Широко подкрепян и протезиран от държавната власт, предстои да стане много опасен и снабден с всички необходими ресурси, за да измести нормалната власт, която в определен момент няма да успее да го спре. Това ще може да направи само една автентична левица, която в момента не съществува.

Неофашизмът днес и борбата срещу него

*Доц. д-р Минчо Найденов, зам.-председател
на УС на БАС и на МФ "Георги Димитров"*

За да можем да анализираме същността на неофашизма, да осмислим проявите му днес и да изработим стратегия за борба против него е необходимо накратко да се върнем към фашизма на 20 век, на който политически продължител е неофашизмът на 21 столетие.

В социалистическата историография от 7 конгрес на Коминтерна /1935 г./ до днес не е загубило своята стойност определението на Георги Димитров за фашизма: "... открита терористична диктатура на най-реакционните, най-шовинистичните и най-империалистическите елементи на финансовия капитал", т.е. родовият произход на фашизма е капитализмът.

Етимологията на думата "фашизъм" идва от италианското "фашо", което означава сноп пръчки.

Фашизмът като обществено-политическа и икономическа идеология се ражда след Първата световна война в Италия /23 март 1919 г./.

В края на 1919 г. в Германия също се създава фашистко движение. Основава се Национал-социалистическата работническа партия. Нейни членове стават бивши офицери и войници от Първата световна война, дребни търговци, бакали, колбасари, лумпени, с две думи всички недоволни от положението на победената Германия след войната. Огромна финансова подкрепа на зараждащия се фашизъм оказват англо-холандският петролен концерн "Роял Дъч Шел", автомобилният бос от САЩ Хенри Форд, американският банкер Уорбург Ротемир, немските металургични концерни "Круп" и "Тисен", химическата империя "ИГ Фарбениндустри" и много други. Това се прави с цел нацистка Германия да се противопостави тотално на Съветския Русия.

В България фашистката диктатура се установява на 9 юни 1923 г., когато политическата групировка "Народен сговор" свалят с кървав преврат законното правителство на БЗНС. Българският фашизъм е антидемократичен, антисоциален, с ясно изразени форми на насилие над обществото. Те особено ярко се проявят в жестокото потушаване на Септемврийското въстание от 1923 г. и в Априлските събития през 1925 г., когато бяха погубени хиляди работници, селяни, леви интелектуалци, писатели, журналисти, прогресивни граждани. По същество от 1923 г. у нас започна необявена гражданска война, която продължи до 9 септември 1944 г.

Фашизмът в България показва най-пълно и брутално зверския си човеконенавистен облик в периода 1941-1944 г., когато на цялата територия на страната се разгоря мощна антифашистка борба. За разлика от Югославия, Гърция и Албания, в които държавния и военно-полицейски апарат беше тотално разгромен, българската антифашистка борба действаше при напълно запазени държавни структури, армия и полиция. Нещо повече, на фашисткото управление се видя недостатъчен зловецкият Закон за защита на държавата и бяха създадени жандармерия и специални ловни дружини, които, съвместно с армията и полицията, преследваха и убиваха антифашистите. В различни сражения загинаха 9140 партизани и членове на бойни групи, 31250 български граждани бяха въдворени в затвори и концлагери, а полицията опожари 2139 къщи на антифашисти.

Днес, 26 години след политическите промени, които промениха не само Източна Европа, а и целият свят, фашизмът се реанимира и прави опити да излезе на преден план. Сега говорим за неофашизъм. Това е същият онзи фашизъм от 20 век, но видоизменен и приспособен към съвременната историческа обстановка. А най-важното в нея е световната икономическа криза, която започна след 2007 г. Нейните основни елементи са глобална рецесия и нарастваща безработица. По официални данни в ЕС тя вече надхвърля 10% /като реалната е два пъти по-висока/, увеличава се и бедността. По данни на Евростат в Португалия и Гърция бедните са над 50%, над 30% са в Ирландия, Испания, Италия, Великобритания, над 20% в Франция, Белгия, Холандия, под 19% в Германия, Австрия, Люксембург и скандинавските страни.

Страхът за бъдещето и за работните места все повече тревожи европейските общества. Именно това е благоприятна почва за възраждането на "кафявата чума", която търси модуси за оправдание на всички социални беди не само в миналия комунизъм, но и в социалистическите идеи на 21 век.

Началото на реставрацията на капитализма в бившите социалистически страни в Източна Европа съвпада с появата на категорията "тоталитаризъм" - определение за властта в бившите европейски социалистически държави. Не случайно почти навсякъде в Европа се появяват фашизоидни групировки. В Латвия, Литва и Естония с мълчаливото съгласие на властите се отбелязва Денят на Легионите "Вафен СС", воювали на страната на хитрелистите по време на Втората световна война.

В Унгария се активизира неофашистката партия "Йобик", която в изборите през 2014 г. спечели 20,8% от гласовете.

Гръцката неофашистка партия "Златна зора" влезе в парламента. В Полша неофашистката организация "Национално движение" организира марш на независимостта с над 300 000 участници.

Две десни партии в Австрия, включващи стари и нови симпатизанти на нацизма, спечелиха 30% от гласовете в изборите през 2008 г.

Националистическият фронт във Франция стана водеща сила в изборите през 2012 г.

В Норвегия - страната с най-висок жизнен стандарт в Европа - се разгарят отново фашистките идеи.

Нараства мощта на фашистките групировки и в неутрална Швеция.

В Украйна с кървав преврат дойдоха на власт последователи на фашиста Стефан Бандера. Беше усторен "Ленинопад", при който се поругаха над 100 паметника на Ленин, а на тяхно място издигнаха бюстове на Бандера. В първите дни на 2015 г. в Киев отбелязаха неговата 106 годишнина, а живите банедровци получиха признание на държавата като борци против комунизма.

В България възходът на неофашизма започнал след 1989 г. не престава и до днес. Основен пропаганден механизъм на неговите действия е антикомунизмът.

Важна характеристика на българския антикомунизъм стана пре-написването на историята преди 1944 г. Най-същественят елемент на тази дейност е отричането, че в България от 1923 до 1944 г. е господствал фашизмът. След като няма фашизъм, следователно не е имало и антифашистка борба. Тя тотално се отхвърля. Лесно се забравят хилядите жертви - антифашисти, а на техните палачи незаконно беше изграден параклис в парка пред НДК, наречен цинично мемориал на пострадалите от комунизма. Интересно е да се отбележи, че наред с имената на истински убийци, до тях са изписани и фамилиите на криминални престъпници и на хора, починали от естествена смърт. Не престават опитите да се обяви Народният съд за нелегитимен и жесток, тъй като с неговите присъди бил ликвидиран едва ли не цветът на българската интелигенция. Трябва ясно да заявим, че Народният съд не е българско изобретение. Подобни съдилища са създадени във всички страни, воювали срещу фашизма, по решение на Техеранската конференция през 1943 г. с участието на Сталин, Рузвелт и Чърчил, което е препотвърдено на конференцията в Ялта през 1945 г., на която отново тримата големи разговарят за следвоенното устройство на света. А лъжата, че Народният съд у нас е унищожил интелигенцията на страната, лесно се опровергава със статистическите данни за присъдите издадени от него. В периода октомври 1944-март 1945 г. подсъдими в 125 процеса пред Народния съд са били 21024 души. От тях са осъдени общо 9191 както следва:

- 1305 - на "до живот"
- 4348 - от 1 до 20 години затвор
- 808 - осъдени условно
- 11 833 - са оправдани
- 2730 - получават смъртни присъди,

от които са изпълнени 1376, а останалите са отменени.

Само за сравнение ще отбележим, че във Франция Народните

съдилища осъждат на смърт 6102 колаборационисти и сътрудници на фашисткия режим, а хиляди други получават различни присъди.

Участниците в антифашистката борба се назовават "фанатици", "кашкаваладжии", "бандити", "разбойници", "кокошкари", т.е. делегитимира се антифашистката съпротива у нас. По същата схема социалистическата революция на 9 септември 1944 г., която извърши качествени социално-икономически и социално-класови промени в България, се окачествява като чист военен преврат.

В усилията за реставрация на фашизма и напълно отхвърляне на комунистическата идеология се използват масови прояви като така наречения "Луков марш", десакрализация на антифашистки паметници и мемориали чрез тяхното разрушаване и боядисване. Примери за това има десетки - поругаване на скулптурната група на ул."Позитано"20, оцветяване на паметниците на Съвската армия в София, костницата на бул."Черни връх", "Альоша" в Пловдив и още много. Паметникът на гениалния поет и антифашист Никола Вапцаров беше няколко пъти преместван от градинката пред Националната художествена галерия, а българските паламентаристи отказаха да почетат годишнината от гибелта му.

Днес у нас не е проблем да си купиш библията на Хитлер "Моята борба", която се преиздава в Германия, а сувенири със свастики се предлагат не само на българи, а и на туристи-чужденци. На футболни мачове и на други спортни прояви се издигат лозунги "Хитлер беше прав!". По фасадите на сградите често се изписват пречупени кръстове.

Неофашизмът настъпва и чрез литературата и изкуството. Появиха се филми като "Матриархат" и "Вампири-таласъми", които представят партизанското движение хипертрофирано, невярно и цинично.

Алек Попов - един голям съвременен белетрист според българската литературна критика, публикува книгата "Сестри Палавееви в бурята на историята", от всяка страница на която лъхат лъжа, фалш и човекомразие. Даже има идея този пасквил да се филмира.

За 105 години от рождението на Никола Вапцаров по екраните на кината, а и по Българската телевизия беше показан филмът на режисьора Константин Бонев "Пет разказа за един разстрел". С него се внушава на публиката, че бързсмъртният поет не е бил нито комунист, нито антифашист, а един отчаян самотник, който не е разбран и оценен даже от своите другари.

В открит урок пред ученицит от СОУ "Христо Ботев" във Враца, Министърът на образованието и науката проф. Тодор Танев нагло заяви, че проф. Асен Златаров няма особен принос в науката, че световноизвестният Нобелов лауреат и антифашист Федерик Жолио Кюри също не е кой знае какъв учен и взел фамилията на съпругата си, за да се фука, че е зет на нейните родители, нобеловите лауреати Пиер и Мария Кюри. Жалко и недопустимо е, че господин професорът се погаври с институцията, която ръководи, с високото си академично звание и със своя статут на дългогодишен шеф на катедра "Политология" на Софийския университет "Свети Климент Охридски". За всичко това основателно в специална декларация БСП поиска оставката на министър Тодор Танев.

На ул. "Цар Иван Асен II" в центъра на София се извисява в цял ръст паметник на Светослав Лучников, известен като автор на порнографски разкази и на закона за реституция, с който маса хора - потомци на българската буржоазия, си върнаха имоти, отнети след 9 септември 1944 г. по Закона за едрата градска собственост. Закономерно и логично е вместо паметник на Лучников на едноименната улица да има монумент на големия български владетел, пълководец и дипломат Цар Иван Асен II.

В края на 2014 г на площад "Журналист" в район "Лозенец" с шум и фанфари беше открит паметник на писателя Георги Марков - изменник на България и човек със симнителни морлани качества. Скандалното е, че в този район са живели класиците на българската литература Елин Пелин, Ангел Каралийчев, Сирак Скитник, Димитър Димов, Богомил Райнов и Валери Петров, но за никой от тях няма мемориален знак. В Казанлък се опитиха да издигнат паметник на кървавия превратаджия от 9 юни 1923 г. генерал Иван Вълков.

Тези действия могат да се окачествят, като опит за подмяна на ценности, за легитимиране на нови национални личности, които обаче нямат нито качества, нито морал да бъдат такива.

Достоен за съжаление е пачелният факт, че след 1989 г. по държавна линия антифашистката борба у нас не е законно призната. Борците-антифашисти не се признават за ветерани от Втората световна война, както това е направено в европейските страни воювали срещу фашизма. На практика управляващите у нас допускат лицемерие и двуличие. От една страна се кълнат в преданост към Западна Европа и към готовност да следват нейните демократични принципи, а от друга грубо ги погазват. Типичен е примерът с българина антифашист Тодор Ангелов, който като един от ръководителите на съпротивата в Белгия, е обявен за национален герой на страната и посмъртно е удостоен със званието "полковник" от белгийската армия. Всяка година в деня на неговата гибел Кралят на Белгия полага цветя на гроба му, тъй като Тодор Ангелов се ползва с почит и уважение от белгийския народ. А в родния му град Кюстендил неговият паметник беше съборен. Възстановяването му стана благодарение на протестите на кюстендилските антифашисти и намесата на Негово превъзходителство посланикът на Кралство Белгия в София.

Ако се опитаме да обобщим, бихме могли да кажем следното: в резултат на обществено-политически фактори у нас и в други европейски страни се появиха групи хора и партии, които си поставят за цел да реабилитират личности, действия и социални теории от времето на фашизма на 20 век. Със воето поведение, идеи и масови прояви искат да демонстрират характеристики и главни черти на отдавна унищожения фашизъм, да го адаптират към днешната социална действителност.

Какво конкретно характеризира облика на съвременния неофашизъм?

1. Съгласно определението на Георги Димитров и днес той е рожба на империализма, реакцията и финансовата олигархия.

Ако да 1989 г. светът беше в политическо отношение дву-полюсен, то сега в резултат на краха на социалистическата система е еднополюсен. САЩ използватки необратимия процес на глобали-

зация искат да доминират над всички страни както политически, така и в областите на икономиката, науката, културата, войната и мира, международните отношения.

САЩ потребяват годишно 50% от световния добив на нефт, а добива на своята територия само 10% от него. Недостигащите им 40% те се опитват да добият чрез войни и грабежи. През 1823 г. САЩ прокламират своята външнополитическа програма, влязла в историята с името "Доктрина Монро" по името на тогавашния президент на страната. Главният ѝ тезис е "Америка за американците". Днес той може да се измени така: "Светът за американците". В условията на еднополюсен в политическо отношение свят и глобализацията цялостната политика на САЩ не е нищо друго освен фашизъм на 21 столетие.

2. Все повече се изостря социалното неравенство в световен мащаб. Само 1% от жителите на Земята владее повече материални богатства, отколкото останалите 99% взети заедно.

3. Постоянно се засилва антикомунизмът чрез усилено сатанизиране на комунизма и създаване на демагогската представа, че като теория и практика той е изчепрал своите възможности и вече е обществено-политическа идеология на миналото, а не на бъдещето.

4. Разрастване на международните вражди /руснаци-поляци, руснаци-украинци, араби-евреи/ и на религиозни конфликти-нормалния и радикалния ислям, християнство-католицизъм и разширяване на тероризма в световен мащаб.

Особено показателни са наглите действия на тъй наречената формация "Ислямска държава", която, с подкрепата на САЩ и Турция, разпали в Сирия кървава гражданска война, в която загиват хора, унищожават се материални и изключителни културно-исторически ценности.

Република Турция постоянно изтъква своето миролюбие, по мълчаливо прикрива факта, че години наред води война срещу част от своето население - кюрдите, а в последно време има свои контингенти войска в заграбени от нея територии на Кипър, Сирия и Ирак.

5. Свив на морално-политическите ценности на хората от различни региони на света. Продължава да се работи по схемата изработена още в началото на студената война от директора на ЦРУ Алън Дълес: "Ние ще хвърлим всичкото злато на САЩ, цялата сила на САЩ, за изпомпване и оглупяване на хората от осцилистическия свят. Незабелязано ще подменим човешките ценности с фалшиви, в които тези хора да повярват. Ще разгърнем грандиозна по мащаби разложителна работа, ще изтръгнем социалната същност на литературата и изкуството, ще втълпяваме в човека култ към секса, насилието, садизма, предателството, безнравствеността. Честността и почитеността са ненужни архаични отживелици. Простащината, наглостта, лъжата, измамата, пианството и наркоманията, безсрамието, доносничеството и други пороци, заложени в човека, трябва да се раздвижат. Така ще разклащаме поколение след поколение, ще предизвикваме ерозия и развращаване на младежта, лишаване на чувството на чест у нея. Ще създадем човек с коносумативна психика на елементарен потер-

бител. Всичко това ще осъществим под девиза: "Защита на правата на човека и гражданските му свободи".

А един голям френски политик - Шарл Дьо Гол - се изразява още по образно: "Нашата пропаганда трябва да бъде такава, че при една трета светвна война в лагера на противника да няма нови Александър Матросовци и нови Зои Космодамяновски".

И тук с особена острота се изправя въпросът: "Какво да се прави?".

Отговорът е еднозначен: да се борим с всички прояви на съвременния неофашизъм.

Ръководител и организатор на тази борба днес е призван да бъде Българският антифашистки съюз. Цялостната му разнообразна и широка дейност се свежда до две магистрални задачи:

1. Да поддържа жив спомена за антифашистката борба, истината за антифашизма в България, за хилядите жертви на монархо-фашистката тирания и огромните страдания на българския народ в този исторически период.

2. Да бъде непреодолима бариера срещу всякакви опити за акции на неофашизъм чрез разобличаване на неговите действия.

Ако по първия проблем се работи широко, мащабно и резултатно, то по вторият има още какво да се прави.

Убедени сме, че борбата с неофашизма е необходимо да придобие национален характер. Тя трябва да стане кауза за БАС. Всички антифашистки дружества, градски, общински и областни организации е необходимо постоянно да се противопоставят на всякакви неофашистки прояви. Това трябва да бъде целогодишна тяхната задача, която да се изпълнява съобразно традициите и особеностите на всеки регион.

Според нас е необходимо да се засили печатната проганада срещу неофашизма. Тук най-напред става дума за пуликации във вестници и списания, а при възможност и по електронните медии и специално на сайта на БАС, а също и по ТВ-канала на БСП, който се надяваме да стратира скоро.

Научният институт при УС на БАС да увеличи своите работки по тази тема. Така както съществува поредица от книги за загинали писатели-антифашисти, може да се обмисли създаването на серия от книги и брошури с условно заглавие "Не на неофашизма". В тях наши учени, философи, историци, политолози, все още живи участници в съпротивата биха могли да изяснят на достъпен език и ясен стил същността на днешния неофашизъм и пагубната му роля за развитието на човечеството в глобализирания се свят. Трябва също да се разбие идеологемата, която отъждествява сталинизма с комунизма, тъй като днес тази теза е едно от главните оръжия на антикомунизма, с което иска да дискредитира социалния идеал на марксизма, на всички прогресивни хора. Такива публикации са много необходими както за сегашните млади хора, така и за бъдещите поколения, у които представите какво е фашизъм ще бъдат практически нулеви.

При наличие на финансови ресурси може да се замисли още една книжна поредица с евентуално заглавие "Георите са живи". С книгите, които ще излязат под тази рубрика, трябва да се осветли

животът и подвига на герои-антифашисти, за които малко е писано или почти нищо не се знае. Това ще е най-силният удар срещу всякакви политически мошеници, които наричат антифашистите с обидни прозвища, тъй като ще се докаже, че загиналите антифашисти не са конюнктурни личности, търсещи лична изгода, а чисти идеалисти, пламенни борци за тържеството на идеята за социална справедливост.

Няма да бъде много трудно да се организират теоретични конференции или кръгли маси по темата "неофашизъм" в областните градове, особено в тези, които са университетски центрове. В техните висши учебни заведения има достатъчно подготвени кадри по проблемите на съвременното общество и неофашизма. През 2016 година се навършват 80 години от началото на гражданската война в Испания и 75 години от създаването на първата партизанска чета в България. И двата юбилея заслужават от тях да се посветят научни конференции или кръгли маси.

Предлагаме също така УС на БАС да направи предложение на Изпълкома на ФИР Българският антифашистки съюз да бъде домакин на среща или научна конференция по неофашизма, в която да участват представители на антифашистичките организации в Европа. На нея не само ще се обмени информация как всяка национална антифашистка структура работи по този проблем, но и ще се обсъди единна програма за обща борба срещу неофашизма през XXI век.

Българският антифашистки съюз трябва да положи усилия да се привлечат в гигантската битка против неофашизма също така леви партии и движения, земеделски формации, ветерански организации и движения с лява ориентация, а също и националистически обединения, които са патриотични, а също и Българската православна църква и други вероизповедания в страната.

Пример за успешна работа в тази посока е публикуването в печата на 22 януари 2015 г. Призив на УС на БАС срещу американските бази в страната, който беше подкрепен от 22 политически партии и движения.

Само широк, ляв фронт, обединен от желанието за битка срещу неофашизма на XXI век, може да ѝ придаде постоянен характер, а той ще гарантира успехи. Създаването на такъв национален фронт у нас е възможно, защото днешната политика в България не може да балансира различни интереси в обществото. Като етнос ние не сме в състояние да формулираме до сега националната си кауза и да се стремим към постигане на общозначими за всички български граждани ценности. Днес България няма национална доктрина. Големият провал на сегашните български политици се заключава в това, че те все повече представляват своите собствени интереси, а не интересите на хората, които са ги избрали с гласовете си.

Ако XX век беше столетието на битка срещу фашизма, то се очертава, че XXI век ще е времето на генерално сражение на демокрацията, свободата, хуманизма с неофашизма.

Нека не бъдем пасивни наблюдатели в тази борба, а като активни участници в нея да воюваме срещу неофашизма!

За Луковмарш и неговия патрон

Емилия Лазарова

Във времето на зрялата и процъфтяващата ни демокрация, от 2003 г., наближи ли месец февруари, обществото настръхва срещу поредния Луков марш в центъра на София. Всяка година в чест на ген. Христо Луков Българският национален съюз (БНС), обявил се за наследник и продължител на делото на Съюза на българските национални легиони, организира в София в духа и стилистиката на нацистките факелни шествия демонстративно неонацистко поклонение пред паметта на своя патрон и кумир. Събитието е зловещо, противозаконно, заплашващо гражданския мир и бъдещето на България с нацистките униформи и символика, със запалените факли, неонацистките идеи, проявите на омраза - етническо, религиозно и расово противопоставяне. По улиците на столицата зловещо шестват стотици младежи с обръснати глави и с татуирана свастика, под подходящата музика и маршове, жестове (римския салют), знамена и заря и напомнят на застрашителната гледка на нацистките шествия от XX век, позната ни от филмите.

Ежегодно Луков марш е подкрепян от сродни организации и техни представители - не само от българските им партньори, но и от неонацистки организации от Германия, Хърватия, Румъния, Унгария, Италия, фалангисти от Испания. И въпреки протестите на БСП, на БАС, на организацията "Шалом", а миналата година и на Русия с протестна нота, шествията са позор и срам за България. Досега в демократична България няма образувани досъдебни и съдебни производства срещу агитаторите на фашистката идеология и организаторите на Луков марш.

В България малко се знае кой е ген. Христо Луков, каква е неговата идеология, неговото място в българската история през

първата половина на XX век. И макар да са оскъдни архивните документи, съществуват различни периодични издания от това време, спомените на съвременници, на антифашисти, от които можем да се доближим до истинската същност и образ на патрона на днешните участници в Луков марш и неговата идеология и цели.

Христо Луков е роден във Варна през януари 1888г. (други и източници сочат септември 1887 г.). През 1907 г. завършва Военното училище в София. Произведен е в първи офицерски чин - подпоручик, а от септември 1910 г. е поручик. Службата си започва в 6-та Бдинска дивизия. През Първата световна война служи в 1-ва Софийска и 5-а Дунавска дивизии. В края на войната е майор, командир на артилерийско отделение. След пробива и катастрофата за българската армия при Добро поле, артилеристите - български войници - измъчени от дългата война, изтощени, гладни и настръхнали срещу управляващите, напускат окопите и се отправят към София, за да търсят сметка от виновниците. Майор Хр. Луков, който често е хвърлял стотици български войници като жертва в обречени битки, остава без подчинени край Кюстендил. Години по-късно сам той или неговите съмишленици съчиняват легендата, че тогава майор Луков "сам стрелял с четири оръдия", благодарение на което Кюстендил "останал в границата на България"! Иначе неговите съвременници и биографи твърдят, че е бил известен артилерист, добър организатор, волеви, дори понякога безразсъден командир, който е амбициран да се наложи и като военен теоретик.

След края на Първата световна война и втората национална катастрофа за България, Христо Луков командва последователно 4-ти артилерийски полк, Артилерийската стрелкова школа, Втора тракийска и 3-та Балканска пехотна дивизии. От тогава започва и неговият възход във военната кариера. В чин подполковник е издигнат през януари 1923 г. (в навечерието на трагичните събития за България), полковник през март 1928 г., а генерал-майор от май 1935 г.

От ноември 1935г. до януари 1938г. Христо Луков е министър на войната в първите две правителства на близкия до цар Борис Георги Кьосеиванов. Неговото назначаване не е случайно - той е търсеният от царя военен командир, който трябва да съхрани и засили монархическия дух на българската армия. От този пост, след три годишна служба, е уволнен с царска заповед и преминава в запаса, произведен в чин генерал-лейтенант през януари 1938г. Докато е министър, ген. Луков проявява своето властолюбие и непомерни амбиции. След уволнението си, той се посвещава на разширяването на влиянието на Българските национални легиони в политическия живот и е главен водач на българските скаути.

Съюзът на българските национални легиони (СБНЛ) е създаден през 1932 г., когато в Европа заплашително шестват идеите на Мусолини и Хитлер, а видни негови дейци са (макар и от по-късен период): ген. Христо Луков, ген. Никола Жеков (негов наследник след смъртта му), а по-късно и Илия Минев, Дянко Марков и др. В разгарящата се световна, дълбока и всестранна

криза в 30-те години на ХХ век, когато няма работа, хляб и перспектива, идват авторитарните, тоталитарните и крайно националистическите идеи, вождизмът, елитаризмът, расизмът, антикомунизмът.

Всичко това има своите поддръжници и пропагандатори и в България, най-яркият от които е ген. Христо Луков, който убедено отстоява и необходимостта от тесни връзки с Третия райх и съюзниците му. По време на Втората световна война Съюзът на българските национални легиони има изцяло оформен фашистки характер, като типично фашистката идея за водачеството в българския вариант, остава недоразвита от ген. Луков по чисто тактически причини - съобразяването с установения монархически режим от цар Борис.

Различни са данните за членовете на Легиона (според неговите членове и ръководители) - от 15 000 до 35 000, вероятно общо в различни периоди, без да имат реално особено голяма социална и политическа тежест в българското общество. Повечето легионери са най-вече ученици в горните класове на гимназията. За тях ген. Луков е герой, поради участието му във войните. По-значими като активност и прояви (според твърденията на водачите те са овладели гимназиите) са организациите на Легиона във Варна и в Пловдив. Същевременно официалните български власти по това време поощряват и финансират членството на младите хора в другите конкурентни профашистки организации на бранниците и ратниците, като целта е и да се противодейства на нарастващото влияние на комунистическата партия, на левите и социалните идеи сред младежта, в училищата и т.н.

Ген. Хр. Луков е идеолог на Българските национални легиони и взема участие във всички политически демонстрации на Легиона. Неговите идеи и думи се тиражират в излизащите по това време, издаваните от него и неговите съратници вестници и списания - "Прелом", "Мощ", "Труд и вяра", "Народен водач" - в малки тиражи. Формацията на ген. Луков се стреми към легионерска държава, в която те управляват като политическо движение, което да се справи завинаги с комунистическото движение и има свои водач (фюрер). А сп. "Мощ", известно като "списание за фашистка мисъл", доминира антиеврейската тема в поредица от публикациите. В една от тях - "Хитлер и евреите" - подробно е описана нацистката антиеврейска идеология и политика. Легионерите критикуват българската държава, че не е достатъчно националистическа, че управляващите са "лекомислени", дори и "коварни" съюзници на Третия райх и на фюрера, че е крайно толерантна към комунистите и тяхната борба. За тази готовност той открито говори в своя реч на 8.12.1942 г.: "Опрени на великите ни съюзници, на които сме обрекли нашата стара българска вяроност, ние чакаме своя час с ревност за подвизи и с готовност да се покажем достойни за голямата мисия, с която България е натоварена тук, на Балканите ". Христо Луков е известен като заклет враг на Съветския съюз. Той е яростен привърженик на идеята за българското участие

и за изпращането на 10 български дивизии на Източния фронт срещу Червената армия.

Същевременно ген. Луков се прекланя и се отнася раболепно към абдикиралния и ненавиждан цар Фердинанд, който има огромна вина за националните катастрофи, преживени от българския народ през XX век, донесли му неизмерими страдания, поражения и последици. За това говори и неговото писмо от 1932 г. до цар Фердинанд: "Ваше Величество, офицерите от 27 випуск, празнувайки 25 годишнината от производството им си спомнят за Вас с чувство на благодарност и преданост към Царя-Отец, от Когото имаха високата чест да получат лично кадетски и първия офицерски чин. За съвипускниците Полковник Луков".

За българския народ и българските антифашисти ген. Хр. Луков е "претендент и съперник на цар Борис и неговата правителствена клика", той е "свръхбрутален защитник на Хитлер в България", а също и най-опасният враг и "хитлеристки агент №1 в България". Известен е още и като един от много богатите политици, който получава проценти от военни доставки, от износа на тютюн и концесии в Македония и Беломорието, от различни спекулации. Нещо повече, скоро след смъртта на Хр. Луков става известно, че в една от големите холандски банки е открита сметка на негово име със сума от 75 милиона холандски флорина, подарък от фирмите, които превъоръжават българската армия по времето, когато е министър на войната. За тези сделки съдейства запасният генерал Танинчев, тогава представител на фирми, осъществявали доставките на оръжие. За да запази "честта си", Луков влага парите си в холандски банки.

В края на 1942 г. сред антифашистките среди достига информацията, че неколцина действащи и запасни висши офицери, начело с ген. Луков, са готвели военен преврат срещу правителството на Богдан Филов, за да се поеме властта от "здравни и решителни ръце". Зад ген. Луков стои проф. Ал. Цанков и неговото "социално движение", подкрепяни от самия Херман Гьоринг, втората след Хитлер силна личност на германския райх и личен приятел на Луков. Поемането на властта от Луков - Цанков означава хвърляне на България в опасна авантюра срещу Съветския съюз. Това се потвърждава от публикация на профашисткия ежедневник вестник "Слово", ден след неговия разстрел: "Ген. Луков бе призван водач, който с твърда ръка трябваше да ръководи страната в решителните дни, които идваха... В близки дни трябваше да се извършат събития, които задълго щяха да се отразят върху историческото развитие на България..." А германският посланик в България - Бекерле определя убийството на Хр. Луков, като "тежък удар върху германските интереси". Дни след разстрела му (19.02.1943 г.) в "Слово" обявява 300 000 лв. Награда за разкриване на убийците.

По това време, около Сталинград се очертава надмощието и победата на Съветската армия над германските агресори. Българската антифашистка борба се масовизира след тежките погроми и загуби през 1942 г. и в пълен ход е подготовката на бойните групи. Практиката на наказателни разстрели, като нова форма на

борба, приложена в началото на 1943г., не е акт на случаен и непремислен порив за лична разплата, нито пък стихийно действие на отделни дейци на антифашистката борба, а още по-малко плод на отчаяние пред многобройните жертви. Тези действия са в резултат на анализ на положението и в името на народа и неговото бъдеще в условията на Втората световна война, когато България е съюзник на Германия.

На 13 февруари 1943 г. осъденият на смърт "в името на народа" от българските антифашисти ген. Хр. Луков е застрелян пред дома му. По ирония на съдбата той е прострелян смъртоносно от необикновено смелата и обаятелна Виолета Якова - едновременно комунистка, еврейка и жена - най-лошата и най-ненавизданата за легионерите комбинация. Терорът никога не е решение на проблемите. Най-прекрасно е хората да живеят в мир, в хармония и любов. Но когато е война, когато Отечеството е в опасност и е обвързано с устремната към разгром хитлерова Германия, когато български антифашисти и деца брутално са убивани, а народът е обречен на страдания, тогава понякога куршумите са решение. Младите български антифашисти от бойните групи не са любители на кървавите драми и смъртта, но те живеят с мисията за спасението на България! На ген. Луков явно не му е провървяло. Неговият кумир Хитлер оцелява след множество атентати в годините на войната. Но в навечерието на 9 май - Победата над фашизма и неговият край е същият...

**НЕОФАШИЗМЪТ:
СЪЩНОСТ
И СЪВРЕМЕННИ ПРОЯВИ**

**ИК ЗЕМЯ
София 2016**

Отговорен редактор **проф. д-р Васил Проданов**
Съставител и научна редакция **проф. д-р Васил Проданов**
Организационен комитет: **проф. д-р Васил Проданов**
Симеон Игнатов
Доц. Борислав Градинаров
Печат ИД ПРИНТ